

سید قطب

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

في
ظلال
القرآن

Naslov originala
SAYYID QUTB
FĪ ZILĀL-L-QUR'ĀN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī zīlālī-l-Qur'ān

4

SARAJEVO, 1997.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ
كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potruđi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobožali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

4

بقية سورة آل عمران وأوائل سورة النساء

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

KRAJ SURE ALU IMRAN I POČETAK SURE EN-NISA'

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Ovaj dio se sastoji iz preostalog dijela sure Alu Imran i početka sure En-Nisā', sve do Riječi Uzvišenog Allaha: *I udate žene...* (4/24).

Ovaj preostali dio iz sure Alu Imran sastoji se iz četiri glavna odlomka koji upotpunjavaju ovu suru, o kojoj smo opširno govorili na samom početku, u trećem džuzu, pa otuda nema potrebe da to ovdje ponavljamo. Ko želi više o ovome neka se vrati tamo na sami početak ove sure.

Prvi odlomak predstavlja dio polemike između sljedbenika Knjige i muslimanske zajednice u Medini, u tom vremenskom periodu u kojem je, po našem mišljenju, ova sura obuhvatila te događaje u životu muslimanske zajednice, poslije vojne na Bedru u ramazanu druge hidžretske godine pa sve do iza bitke na Uhudu u ševvalu treće hidžretske godine... Ovo je polemika koja je ispunila skoro cijelu suru koja je bila poprište za predočavanje pravog stanja imanskog shvaćanja, poprište za predočavanje pravog stanja vjere i pravog stanja islama kao i Božijeg programa sa kojim je došao islam i svi raniji poslanici. Ova sura je također bila poprište za otkrivanje pravog stanja *sljedbenika Knjige* koji su polemizirali sa Poslanikom, alejhi-s-selam, i onima koji su bili s njim. Ona je otkrila i koliko su se oni udaljili od Allahove vjere, iznijela na vidjelo njihove planove usmjerene protiv zajednice muslimana u Medini, zatim skrivene pobude iza ovoga kao i upozorenje muslimanskoj zajednici na opasnosti koje joj prijete ako ove opasnosti koje su fokusirane zanemari i u ovome udovolji svojim neprijateljima.

Drugi dio, koji također zauzima dosta prostora ove sure ustvari je prijenos borbe koja nije samo borba jezikom, spletkama i smišljanjem zavjere, nego i borba sabljom, mačem i kopljem. Prijenos na *vojnu Uhuda*, na njene događaje i osvrt na njih u stilu koji ima samo Kur'an! Ajeti su objavljeni poslije ove bitke. To je bilo polje za predočavanje mnogih aspekata vjerskog shvaćanja, kao i odgojno polje muslimanske zajednice u

sjeni ovog sukoba i u sjeni otkrivenih grješaka u shvaćanju, uznemirenosti u postupcima, pukotina u redovima i prilika da muslimansku zajednicu usmjeri da nastavi put i da podnese poteškoće slijeda, zatim da je uzdigne na nivo emaneta koji im je povjeren od Allaha i zahvale na Allahovim blagodatima i odabiru za ovu veliku stvar.

U trećem dijelu se vraća sljedbenicima Knjige i njihovom kršenju ugovora s Poslanikom, ugovora koji je sa njima sklopio na samom početku njegovog boravka u Medini; otkriva njihovo odstupanje od učenja i zlo koje su počinili svojim vjerovjesnicima, također. Poslije toga slijedi upozorenje i zabrana muslimanskoj zajednici da ih slijede, učvršćivanje vjerničkih srca u belajima koji ih snađu u duši i kapitalu, zatim se tekst obraća sljedbenicima Knjige i idolopoklonicima prezirući ih kao neprijatelje muslimanske zajednice u ovome i drugim slučajevima.

Posljednji, četvrti dio, skicira sliku stanja vjernika sa svojim Gospodarom; predstavljenu prodiranjem imana u njihova srca kada su okrenuti Božijim ajetima o svemiru i kada su okrenuti svome Gospodaru i Gospodaru ovog svemira skrušenim srcem koje kuca i dobrom kada se njihov Gospodar odaziva njima, uslišava njihovu molbu, oprašta im i lijepo nagrađuje uz prezir prema nevjernicima i onome neznatnom što su postigli na ovome svijetu, a čije će boravište biti Džehennem, a užasno je on boravište.

Ova sura se završava molbom Allahu za one koji vjeruju da im podari strpljivost, izdržljivost, borbenost i pobožnost. Možda će ono što žele i ostvariti...

Ove četiri cjeline neprekidno u kontekstu upotponjavaju ono što je iznijeto u suri, u trećem džuzu, i kreću se u široko postavljenim osnovnim linijama o kojima je opširno tamo bilo riječi. I ovdje će opširno biti razmatrane kada se sa njima u kontekstu suočimo.

O drugom dijelu ovoga džuzā, a to je početak sure En-Nisā', bit će riječi, ako Bog da, na njegovom mjestu uz Allahovu pomoć.

« كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ، إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ . قُلْ : فَأَتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ * فَمَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ .

« قُلْ : صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ، وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ * إِنْ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ * فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مِّمَّا قَامُ إِبْرَاهِيمَ ، وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ، وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ، وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ .

« قُلْ : يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ، وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ ؟ * قُلْ : يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ ؟ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ * وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ؟ وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ، وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ * وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ، وَأَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ ، فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ، وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ، كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ * وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ ، وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ، وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ : فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ

وَجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ؟ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ * وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَتْ وَجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ .

« تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ، وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ * وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ، وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ .

« كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ، تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ، وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ * لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ، وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُؤْلَوْكُمْ الْأَذْدَارُ ثُمَّ لَا يَنْصَرُونَ * ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ أُنْمَا تُنْفِقُوا - إِلَّا يَحْبِلَ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٌ مِنَ النَّاسِ - وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ، وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ، وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ ، ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ * لَيْسُوا سَوَاءً : مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ * يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ ، وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ * وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ .

« إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُفَنِّي عَنْهُمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا أُولَادَهُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا ، وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ * مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ ، أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتُهُ ، وَبِمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ ، وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ، وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ ، قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ . قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ * هَآأَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ ، وَتُؤْمِنُونَ

بِالْكِتَابِ كُلِّهِ ، وَإِذَا لَقَوْكُمْ قَالُوا : آمَنَّا ، وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ
الْفَيْظِ . قُلْ : مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ، إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ * إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ
تَسُوْهُمْ ، وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا ، وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ
شَيْئًا ، إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ..

Svaka hrana je bila dozvoljena sinovima Israilovim, osim one koju je Israil sam sebi zabranio prije nego što je Tevrāt objavljen bio. Reci: "Donesite Tevrāt pa ga čitajte, ako istinu govorite!" (3/93)

A oni koji poslije toga iznose laži o Allahu, oni su doista nasilnici (3/94).

Reci: "Allah govori istinu! Zato slijedite vjeru Ibrāhimovu, pravog vjernika, koji nije bio od onih koji Allahu druge smatraju ravnim." (3/95).

Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz sujetovima (3/96).

U njemu su znamenja očevitna - mjesto na kojem je stajao Ibrāhim. I onaj ko uđe u nj treba da bude bezbjedan. Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome (3/97).

Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto u Allahove dokaze ne vjerujete, kad je Allah svjedok svega što radite?" (3/98).

Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto onoga koji vjeruje - od Allahove vjere odvrćate, nastojeći da je krivom prikazete, a znate da je istina? A Allah motri na ono što radite!" (3/99).

O vjernici, ako se budete pokoravali nekim od njih kojima je data Knjiga; oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike (3/100).

A kako možete nevjernici postati kad vam se kazuju Allahovi ajeti i kad je među vama Njegov Poslanik? A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na pravi put (3/101).

O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani (3/102).

Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, prijatelji; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio. Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na pravom putu istražali (3/103).

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati. - oni će šta žele postići (3/104).

I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika (3/105).

na dan kad će neka lica pobjeljeti, a neka pocrnjeti. Onimna u kojih lica budu crna reći će se: "Zašto ste, pošto ste vjernici bili, nevjernici postali? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali!" (3/106).

A oni u kojih lica budu bijela, biće u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati (3/107).

To su, eto, Allahovi dokazi; Mi ih tebi istinito kazujemo! A Allah ne želi da ikome nepravdu učini (3/108).

Allahovo je sve što je na nebesima i na Zemlji i Allahu se sve vraća (3/109).

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete. A kad bi sljedbenici Knjige ispravno vjerovali, bilo bi bolje za njih; ima ih i pravih vjernika, ali, većinom su nevjernici (3/110).

Oni vam ne mogu nauditi, mogu vas samo vrijeđati; ako vas napadnu, daće se u bijeg i poslije im pomoći neće biti (3/111).

Ma gdje se našli, biće poniženi, ako se ne stave pod Allahovu zaštitu i zaštitu muslimana, i zaslužiće Allahovu srdžbu i snaći će ih bijeda, zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i zato što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali, i zato što protiv Boga ustaju i što u zlu svaku mjeru prekoračuju (3/112).

Ali, nisu svi oni isti. Ima i ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se; (3/113).

Oni u Allaha i u onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti; (3/114).

bilo kakvo dobro da urade, biće za nj nagrađeni. - A Allah dobro zna one koji se Njega boje (3/115).

One koji ne vjeruju neće odbraniti od Allaha ni bogatstva njihova ni djeca njihova; oni će stanovnici džehennema biti, u njemu će vječno ostati (3/116).

Ono što u životu na ovom svijetu udijele slično je usjevu onih koji su se prema sebi ogriješili, koji vjetar pun leda pogodi, i uništi ga. Ne čini njima Allah nepravdu, oni je sami sebi čine (3/117).

O vjernici, za prisne prijatelje uzimajte samo svoje, ostali vam samo propast žele: jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa. Mi vam iznosimo dokaze, ako pameti imate (3/118).

Vi njih volite, a oni vas ne vole, a vi vjerujete u sve Knjige. Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" - a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prsta svojih. Reci: "Umrite od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svache (3/119).

Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakva nevolja, obrađuju joj se. I ako budete trpjeli, i ono što vam se zabranjuje - izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, doro zna ono što oni rade (3/120).

U ovom dijelu polemika dostiže svoju kulminaciju. Polemika sa sljedbenicima Knjige. Ovi ajeti ne ulaze u krug ajeta o polemici koja je vođena sa delegacijom Nedžrana, kako to navode predaje, ali su povezani sa njima i njih upotpunjuju. Tematski predstavljaju jednu raspravu iako ovi govore o Židovima i njihovim spletkama i intrigama protiv muslimanske zajednice u Medini i završavaju punim odvajanjem. Kontekst se poslije ovoga kratkog izleta okreće muslimanskoj zajednici i obraća samo njoj ukazujući na pravo stanje muslimanske zajednice, na njen pogram i njene obaveze na način kako je o tome bilo riječi u suri El-Bekare poslije iscrpnog govora o Sinovima Israilovim. U ovome postoji velika sličnost između ove dvije sure.

Tekst počinje konstatacijom da je svaka hrana bila dozvoljena Sinovima Israilovim, osim one koju je Israil sam sebi zabranio prije nego što je Tevrât objavljen bio. Izgleda da je ovo bio odgovor na otpor Sinova Israilovih na dozvolu Kur'ana neke njima zabranjene hrane iako je ovo bilo samo njima zabranjeno u obliku kazne za neka njihova odstupanja.

Zatim dolazi odgovor na njihov otpor promjeni Kible, o čemu je mnogo više bilo riječi u suri El-Bekare. Kur'an objašnjava da je Kaba Ibrahimov hram. To je prvi hram koji je sagrađen za ljude na Zemlji ibadeta radi. Suprotstavljati se tome je ružno za one koji smatraju da su nasljednici Ibrahim!

Poslije ovog objašnjenja Kur'an grdi sljedbenike Knjige zbog toga što u Allahove dokaze ne vjeruju i što od Allahova puta odvrćaju i što odbijaju ispravno vjerovanje i nastoje da ga krivim prikažu kao što nastoje i da zagospodare životom znajući istinu koja im nije bila nepoznata.

Tekst dalje potpuno napušta sljedbenike Knjige i okreće se muslimanskoj zajednici upozoravajući njene članove da se ne pokoravaju sljedbenicima Knjige. To pokoravanje je kufr, a muslimanima ne dolikuje kufr kad pred sobom imaju Knjigu koja im se čita i kad imaju Poslanika koji ih podučava i poziva pobožnosti i čuvanju islama sve do smrti i susreta sa Allahom. A zatim ih podsjeća na Allahovu milost prema njima kada je srca njihova složio i redove ujedinio pod bajrakom islama poslije kada su bili jedni drugima neprijatelji i na ivici ponora pa ih je Allah sa islamom od toga spasio. Allah je njima naredio da budu zajednica koja će pozivati dobru, a zabranjivati zlo radeći tako na realizaciji Allahovog programa uz upozorenje da se klone slušanja spletki sljedbenika Knjige koje, ako ih budu slušali, bit će uništeni raskolom kao što su raskolom uništeni ovi i na ovom i na drugom svijetu. Predaje napominju da je ovo upozorenje objavljeno povodom sukoba između Evsa i Hazredža u kome su Židovi imali glavnu ulogu.

Poslije ovoga Allah upoznaje muslimane o njihovom pravom mjestu na ovoj Zemlji i njihovoj ulozi u životu čovječanstva: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete (3/110)*. Na ovaj način on im ukazuje na originalnost njihove uloge i na osobenost njihovog društva.

Slijedi podcjenjivanje poslije ovoga njihovih neprijatelja. Oni im ne mogu nauditi u njihovoj vjeri, niti mogu zavladati nad njima. To je samo vrijeđanje. Oni će biti poniženi ako se ne stave pod Allahovu zaštitu i Njegov program. Ove neprijatelje islama snaći će Allahova srdžba i bijeda zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i što su Allahove vjerovjesnike ni krive ni dužne ubijali. Iz ove grupe sljedbenika Knjige izdvajaju se oni koji su bili skloni istini, oni koji su vjerovali i oni koji su prihvatili program muslimana kao svoj program kojim se naređuje dobro a zabranjuje zlo i teže da učine dobro *oni su čestiti; (3/114)* i potvrđuje put onih koji ne vjeruju

i koji nisu bili skloni islamu. Oni će biti zapanjeni sa svojim nevjerovanjem, neće im koristiti njihova bogatstva koja su dijelili, niti će im od pomoći biti njihova djeca, njih čeka samo propast.

Tekst završava upozorenjem onima koji vjeruju da za prijatelje ne uzimaju one koji im nisu ravni, one koji im propast žele, iz čijih usta izbija mržnja, a još gore je ono što njihova srca kriju, koji od srdžbe prema vama vrhove prsta svojih grizu, a ako vas zadesi kakva nevolja, oni se tome raduju, a ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi... Ako budete trpjeli i izbjegavali ono što vam se zabranjuje, lukavstvo njihovo neće vam nimalo nauditi. *Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade* (3/120).

Ovo dugačko usmjeravanje, ova raznovrsna sugestija ukazuje na ono što je muslimanska zajednica trpjela svojevremeno od strane sljedbenika Knjige. Ona također ukazuje na podvale i spletke koje su ubacivali u muslimanske redove kao i na ono što je proizvodilo ovaj nemir. Ono također ukazuje na potrebu jačanja muslimanske zajednice kako bi se potpuno razdvojila i konačano prekinula sve odnose i veze kojima je bila vezana za period neznanja, *džahilijeta* i prijatelje toga perioda.

Ova uputa ostaje na snazi u svim generacijama ovog Ummeta. Svakoj generaciji je naloženo da se čuva tradicionalnih islamskih neprijatelja. Neprijatelji su i dalje neprijatelji. Razlika je samo u metodu i sredstvima, a ne u njima.

Svaka hrana je bila dozvoljena sinovima Israilovim, osim one koju je Israil sam sebi zabranio prije nego što je Tevrât objavljen bio. Reci: "Donesite Tevrât pa ga čitajte, ako istinu govorite!" (3/93)

A oni koji poslije toga iznose laži o Allahu, oni su doista nasilnici (3/94).

Židovi su koristili svaki izgovor, svaku sumnju, svako sredstvo da bi izvršili napad na Poslanika i Objavu i da bi glasinama uznemirili razum i srce. Kada Kur'an kaže da on, zaista, potvrđuje istinitost Tevrâta, oni se pojavljuju i kažu: Kako to da Kur'an dozvoljava hranu koja je zabranjena Sinovima Israilovim? Predaje navode da su oni lično spomenuli meso i mlijeko deve koje je bilo njima zabranjeno. Postoje i druge njihove zabrane koje je Allah muslimanima dozvolio.

Ovdje ih Kur'an vraća historijskoj činjenici koju oni ignorišu da bi izazvali sumnju u tačnost onoga što se nalazi u Kur'anu, a to je da on potvrđuje istinitost Tevrâta i da je on ipak muslimanima dozvolio nešto od onoga što je bilo zabranjeno Sinovima Isrâilovim... Ovo je činjenica, da je svaka hrana bila dozvoljena Sinovima Isrâilovim osim one koju je Isrâil sam sebi zabranio prije nego što je Tevrât i objavljen bio, a Isrâil je Ja'kub, alejhi-s-selam. Predaje govore da je on teško obolio, pa se zavjetovao Allahu da će se, ako ozdravi, dobrovoljno sustegnuti od devijeg mesa i mlijeka, a to mu je bilo najdraže. Allah je primio njegov zavjet i tako je u običaj prešlo da Sinovi Isrâilovi slijede u ovome svoga oca i da se i oni sustežu od onoga od čega se i on sustegao. Allah je također Sinovima Isrâilovim zabranio i neku drugu hranu kao kaznu njima na prijestupe koje su počinili. Ajet u suri El-En'am ukazuje na ove zabrane:

Jevrejima smo sve životinje koje imaju kopita ili kandže zabranili, a od goveda i brava njihov loj, osim onog s leđa i crijeva i onog pomiješana s kostima. Time smo ih zbog zuluma njihova kaznili; i Mi, zaista, govorimo istinu (6/146).

Prije ovoga, to je bilo dozvoljeno Sinovima Isrâilovim.

Allah ih vraća na ovu činjenicu da bi im objasnio da je u osnovi ova hrana bila dozvoljena, a njima je zabranjena zbog posebnih prilika. I kada se ovo dozvoljava muslimanima, onda je to vraćanje na ono prvobitno koje ne treba da bude predmetom prigovora, niti sumnje u ispravnost Kur'ana, a on je posljednji Božiji vjerozakon.

Kur'an ih poziva da se vrate Tevrâtu, da ga ponovo iščitavaju, pa će u njemu naći da se ova zabrana odnosi samo na njih i da ona nema opće značenje.

Reci: "Donesite Tevrât pa ga čitajte, ako istinu govorite!" (3/93)

Zatim prijeti onima koji iznose laži o Allahu. Taj koji to čini je nasilnik i to nije pravedno u odnosu na istinu, na samog sebe i na ljude. Kazna koja slijedi nasilniku je poznata. Dovoljno je da budu okaljani ovim porokom da bi se odredila vrsta kazne koja ih očekuje, a oni o Allahu laži iznose i oni će se Njemu vratiti...

Također su Jevreji otpočinjavali i vraćali se na pitanje promjene Kible, nakon što se Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, u namazu okretao prema Hramu u Jerusalimu, Bejtu-l-makdis, sve do šesnaestog ili sedamnaestog mjeseca od Hidžre... Premda je ova tema u potpunosti apsolvirana u suri El-Bekare gdje je jasno naznačeno da je uzimanje Kabe Kiblom muslimanima temeljno i da to ima pravo prvenstva. Uzimanje Hrama u Jerusalimu kao Kible bilo je zbog određene mudrosti koju je Allah objasnio pravovremeno i premda je ovo sve kazano, Jevreji i dalje otpočinju i vraćaju se na ovu temu kako bi potpuno jasnu istinu doveli u pitanje, kao što to i danas čine neprijatelji ove vjere o pitanju bilo koje teme o kojoj raspravljaju. Allah ovdje vraća njima njihove spletke i daje novo objašnjenje:

Reci: "Allah govori istinu! Zato slijedite vjeru Ibrāhimovu, pravog vjernika, koji nije bio od onih koji Allahu druge smatraju ravnim." (3/95).

Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetlovima (3/96).

U njemu su znamenja očevidna - mjesto na kojem je stajao Ibrāhim. I onaj ko uđe u nj treba da bude bezbjedan. Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome (3/97).

Možda ovo ukazivanje u Allahovim riječima: *Reci: Allah govori istinu...* (3/95) znači ono što je o ovom pitanju ranije utvrđeno, a to je da je Kabu sagrađio Ibrāhim i Ismail kak'o bi bila utočište i sigurno mjesto ljudima, kako bi bila vjernicima u Njegovoj vjeri Kibla i musalla. Poslije toga dolazi zapovijed slijedenja Ibrāhima u njegovoj vjeri, a to je čisti monoteizam lišen politeizma u svim njegovim oblicima:

Zato slijedite vjeru Ibrāhimovu, pravog vjernika, koji nije bio od onih koji Allahu druge smatraju ravnim (3/95).

Jevreji su tvrdili da su oni nasljednici Ibrāhima, a Kur'an im, evo, ukazuje na pravi smisao Ibrāhimove vjere, a to je da se ona udaljava od svake vrste politeizma. Ova istina je dva puta potvrđena: prvi put da je Ibrāhim bio pravi vjernik, i drugi put da on nije bio politeist. Šta je s njima? Oni su politeisti!

Zatim potvrđuje da je okretanje prema Kabi temeljno. Ona je prva kuća koja je podignuta na Zemlji radi ibadeta i samo radi ibadeta od vremena kada je Allah naredio Ibrāhimu da njene temelje podigne i da

Hram odredi za one koji ga budu obilazili, koji budu tu boravili i koji budu ruku' i sedždu činili. Blagoslovljen je on i putokaz svjetovima. Tu će ljudi naći putokaz u Allahovoj vjeri, vjeri Ibrāhima. U njoj su znamenja očevitna, mjesto na kojem je stajao Ibrāhim... (Priča se da se pod ovim misli na starinski kamen na kome je Ibrāhim, alejhi-s-selam, stajao dok je podizao Kabu. Bio je pričvršćen uz Kabu, pa ga je Omer (r.a.) pomaknuo unazad, kako oni koji ga obilaze ne bi remetili one koji klanjaju kod njega. Muslimanima je naređeno da ga prihvate kao musallu zasnovanu na riječima Uzvišenog Allaha: *Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrāhim bude prostor iza kog ćete molitvu obavljati!* (2/125).

Nakon toga navodi i neke vrline ove kuće. Jedna od njih je sigurnost. Onaj koji u nju uđe, on je siguran. Ona je utočište i sigurno mjesto za one koji se boje. Ovu oznaku nema ni jedno drugo mjesto na Zemlji. To traje od vremena njene izgradnje čak i u predislamskom arapskom dobu, u vremenu kada su se predislamski Arapi udaljili od Ibrāhimove vjere, od čistog monoteizma, koji je zastupljen u ovoj vjeri; čak i u ovo vrijeme, ova kuća je zadržala svoj hurmet. Hasan Basri i drugi kažu: "Čovjek koji je ubio nekoga stavlja na svoj vrat jedan pramen vune i ulazi u harem Kabe. Njega tu susreće sin ubijenog i ne uznemirava ga sve dok ne napusti harem Kabe"... Ovo je počast koju je Allah dao Kabi čak i kada su oko Kabe bili ljudi iz doba *neznanja*. Allah kaže, nabrajajući svoja dobra Arapima: *Zar ne vide da smo harem svetim i bezbjednim učinili, dok se svuda oko njih otima i pljačka?* (29/67). Među brojnim zabranama Kabe jeste i zabrana lova, tjeranje životinje iz njenog gnijezda, uništavanje i sječa drveća. U oba Sahiha (riječi su Muslimove) od Ibni Abbasa (r.a.) se kaže: Božiji Poslanik je na dan oslobođenja Mekke rekao: "Ovaj grad je Allah učinio nepovredivim od vremena kada je stvorio nebesa i Zemlju. On je nepovrediv Allahovom zabranom sve do Kijametskog dana. U njemu nije bila dozvoljena borba nikome prije mene, a ni meni, osim u jednom određenom vremenu dana. On je nepovrediv Allahovom zabranom sve do Kijametskog dana! U njemu nije dozvoljena sječa drveća, trganje trave, tjeranje životinja radi lova, niti uzimanje nadenog osim onoga koji je to izgubio..." itd.

Ovo je ta Kuća koju je Allah odabrao muslimanima za Kiblu. To je Allahova Kuća kojoj je On dao ovu čast. To je prva Kuća koja je na Zemlji podignuta radi ibadeta. To je Kuća njihova oca Ibrāhima. U samoj Kući postoje dokazi da ju je Ibrāhim podigao. Islam je vjera Ibrāhimova. Njegova Kuća ima prioritet da bude Kuća prema kojoj će se muslimani

okretati u namazu. Ona je utočište i sigurno mjesto na Zemlji. U njoj je putokaz ljudima jer je ona utočište ove vjere.

Zatim slijedi naredba hodočašća. Kabu je dužan da posjeti svaki onaj koji je u mogućnosti. U suprotnom, to je kufr koji Allahu neće nanijeti štete:

Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti, a onaj koji neće da vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome (3/97).

Pažnju privlači termin, općenitosti u obavezi hadždža: *Svaki onaj*. Tu se prvo sugerije Židovima koji polemiku vode oko okretanja muslimana u namazu, da je hadždž i njima propisan i da Allah i od njih traži da se upute prema Kabi jer je ona Kuća njihovog oca Ibrahima, prva Kuća koja je podignuta ljudima radi ibadeta. Židovi su se ovim udaljili i neposlušni bili! U njemu se, drugo, traži od svih ljudi da priznaju ovu vjeru, da izvrše ono što je obavezno u ovoj vjeri, da se upute Kabi i obave hadždž, kao što su se uputili i svi oni vjernici koji u to vjeruju... U protivnom, to je kufr ma koliko neko tvrdio da je vjernik. Allah nije ovisan ni o kome. On nema potrebe za njihovim imanom i hadždžom. U njihovom je interesu da vjeruju i budu pobožni.

Hadždž je propisan jedanput u životu, kada se prvi put za to steknu uvjeti, zdravlje, mogućnost i sigurnost puta... Što se tiče vremena, njegove obaveze u tome se razilaze. Oni koji svoje mišljenje zasnivaju na predaji da su ovi ajeti objavljeni u godini delegacija (*'amu-l-vufud*), a to je deveta hidžretska godina, smatraju da je hadždž kao stroga vjerska dužnost propisan u ovoj godini, a kao dokaz uzimaju da je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, hadždž obavio poslije ovog datuma... Rekli smo prilikom kazivanja o promjeni Kible u drugom džuzu *U okrilju Kur'ana* da se hadždž Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, ne može uzeti kao dokaz zakašnjenja obaveze hadždža. Možda su tu u pitanju određene okolnosti. Jedna od njih je svakako i ta što su idolopoklonici tavaf činili oko Kabe nagi čak i poslije oslobođenja Mekke. Poslanik je prezirao da se sa njima ovakvim kakvi jesu miješa u obilasku oko Kabe. Tada je objavljena sura Beraet, devete godine po Hidžri, i kada je idolopoklonicima bilo zabranjeno da obilaze oko Kabe, Poslanik, alejhi-s-selam, je svoj hadždž obavio naredne godine. Oдавде je moguće zaključiti da je obaveza hadždža prethodila ovom datumu, a ovaj ajet je objavljen u prvom periodu Hidžre poslije vojne na Uhudu ili nekako u tom vremenu.

Ovim tekstom je u svakom slučaju potvrđena obaveznost hadždža po kome je Allah dao pravo svakome ko je u mogućnosti da obavi ovu dužnost.

Hadždž je godišnji kongres muslimana, sastanak kod Kuće kod koje je njima upućen poziv da je posjete i odakle je počela prava vjera njihovog oca Ibrāhima, a koju je Allah učinio prvom Kućom na Zemlji radi čistog ibadeta. To je skup koji ima svoju poruku, svoja sjećanja koja se svode na plemenitost značenja koja spajaju ljude sa njihovim Uzvišenim Stvoriteljem... Značenje vjerovanja... Odgovor duše Allahu iz čijeg Ruha je čovjek postao čovjekom. To značenje je dostojno za ljude radi koga se sastaju i da svake godine dolaze u delegacijama na ovo odabrano mjesto iz koga je upućen poziv za sastanak porad ovog značenja..

Nakon ovoga objašnjenja tekst sugerira Poslaniku, alejhi-s-selam, da se okrene sljedbenicima Knjige i da ih opomene i upozori na stav u odnosu na istinu koja im je poznata, a od koje odvrćaju i ne vjeruju u Allahove dokaze, a svjedoci su da je to istina i da su oni ti koji su sigurno u to uvjereni:

Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto u Allahove dokaze ne vjerujete, kad je Allah svjedok svega što radite?" (3/98).

Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto onoga koji vjeruje - od Allahove vjere odvrćate, nastojeći da je krivom prikazete, a znate da je istina? A Allah motri na ono što radite!" (3/99).

Ovo grđenje je ponovljeno u ovoj i mnogim drugim surama. Prvi tragovi ovog upozorenja su sučeljavanje sljedbenika Knjige sa njihovom stvarnom pozicijom, njihovim stvarnim opisom, koji se predstavljaju da vjeruju, a ustvari su nevjernici. Ne vjeruju u Allahove dokaze u Kur'anu, a onaj koji ne vjeruje u jedan dio Allahove Knjige taj poriče i cijelu Knjigu. Da su oni vjerovali u dio koji posjeduju, vjerovali bi u svakog poslanika koji je od Allaha poslat poslije njihovog vjerovjesnika. Vjera je uistinu jedna. Ko je spozna, spoznao je da je sve sa čim je došli poslanici poslije istina. Prihvatio bi nju, odnosno islam, njihovim posredstvom. To je istina u čijoj je prirodi da ih pobijedi i uplaši posljedica onoga na čemu su oni.

Što se tiče prevarenih iz muslimanske zajednice, budući da su oni sljedbenici Knjige, ova prevara pada s obzirom da je Allah obznanio istinu ovim sljedbenicima Knjige i opečatio kao pune i otvorene nevjernike. Poslije ovoga ništa nije ostalo za sumnju onoga koji sumnja.

Allah im prijeti onim što će njihova srca paralizirati:

Allah je svjedok svega što radite (3/98)... Allah motri na ono što radite! (3/99)...

Ovo je teška prijetnja kada čovjek osjeća da je Allah svjedok onome što on radi i kada osjeća da Allah motri ono što čovjek radi, a njegov rad je nevjerovanje, prevara, smutnja i zabluda!

Allah bilježi da oni znaju istinu koju negiraju i ljude od nje odvraćaju:

A znate da je istina (3/99).

Što nedvojbeno ukazuje da su oni bili uvjereni da je istinito ono što oni pokušavaju da prikažu kao laž i da je ispravno ono od čega oni pokušavaju da ljude odvrate. To je ružna i odvratna rabota. Onaj koji to čini ne zasluži poverenje, niti druženje, osim samo prezir i kritiku.

Moramo se zaustaviti kod Allahovog opisa ovih ljudi:

Zašto onoga koji vjeruje - od Allahove vjere odvraćate, nastojeći da je krivom prikažete? (3/99).

To je okret koji ima veliku pouku... Allahov put je jedini pravi put. Sve drugo je krivo, nije pravilno. I dok se ljudi odvraćaju od Allahovog puta i dok se vjernici odvraćaju od Allahovog programa, stvari gube na svojoj pravosti, mjerila gube na svojoj ispravnosti. Tada će na Zemlji biti samo ono što je krivo, što nije pravilno.

To je smutnja. Smutnja prirode zbog odstupanja od nje. Smutnja života zbog njegove deformacije. Ova smutnja je rezultat odvraćanja ljudi od Allahovog puta, odvraćanja vjernika od Allahovog programa. To je smutnja u shvaćanju. Smutnja u savjesti. Smutnja u ponašanju, u moralu, u međusobnim odnosima, poslovanjima. Smutnja u svemu što povezuje ljude i u svemu što ih povezuje sa kosmosom u kome žive. Ljudi će ili ustrajati na Allahovom programu, ustrajati u ispravnosti, bogobojažnosti i dobru, ili će se udaljiti od toga u bilo kom pravcu, a to je zlo, smutnja i iskrivljenost. Ne postoji, osim ova dva, treći pravac koji pogađa život čovjeka; ustrajnost

na Allahovom programu koji u sebi sadrži svako dobro i ono što je valjano ili udaljavanje od ovog programa koji u sebi sadrži zlo i smutnju.

I kada kontekst stigne do ove granice, onda se i dijalog sa sljedbenicima Knjige završava a sa njim i sva pitanja vezana za njih. Tada se tekst obraća muslimanskoj zajednici i nju upozorava, skreće pažnju i usmjerava objašnjavajući njene specifičnosti, temelje njenog programa, shvaćanja života, i njena prirodna sredstva radi ostvarenja i realizacije programa koji im je povjeren od strane Allaha:

O vjernici, ako se budete pokoravali nekim od njih kojima je data Knjiga; oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike (3/100).

A kako možete nevjernici postati kad vam se kazuju Allahovi ajeti i kad je među vama Njegov Poslanik? A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na pravi put (3/101).

Muslimanski Ummet je nastao da bi na zemlji zasnovao svoj put samo na Allahovom programu! Specifična i jedinstvena pojava! Njegovo postojanje od početka proističe iz Allahovog programa da bi ljudskom životu dao posebnu ulogu, jer se on neće preporoditi osim u njenom okrilju. Nastao je da bi uspostavio Allahov program na Zemlji, njegovu praktičnu primjenu, vidljivo obilježje u kome će tekstovi biti pretočeni u pokrete i djela, obrede i etiku, stavove i obaveze.

On neće ostvariti cilj svoga postojanja, niti će biti postojan na svom putu, a neće na Zemlji ni formirati ovu čistu jedinstvenu sliku specifičnog realnog života, osim ako to ne bude izravno primanje od Allaha, osim ako rukovođenje ljudskom zajednicom ne bude instruirano samo od Allaha, rukovođenje ljudima, a ne izravno uzimanje ni od koga drugog, niti slijed bilo koga drugog od ljudi a ni pokoravanje bilo kome od ljudi.. Ili ovo, ili kufr, zabluda i poremećaj.

Kur'an ovo potvrđuje i ponavlja na mnogim mjestima. Osjećaji muslimanske zajednice počivaju na ovome, kao i njeno razmišljanje i njen moral kada se god ukaže prilika... Na ovome mjestu i ovom prilikom je polemika sa sljedbenicima Knjige. Suprotstavljanje njihovim zavjerama i

spletkama usmjerenim protiv muslimanske zajednice u Medini, ali ovo nije ograničeno samo na ovu sredinu. Ovo ima opće značenje i ima se primijeniti u svakoj generaciji i svakoj sredini. To je osnova na kojoj počiva život muslimanske zajednice, osnova njenog opstanka.

Ummet je nastao da bi vodio čovječanstvo. Kako je, međutim, moguće da izravno crpi iz *neznanja* kada je оформljen da to *neznanje* promijeni i da ga veže za Allaha, da ga vodi Allahovim programom? Ako se ovoga oslobodi, njegovo postojanje je, dakle, upitno. On u ovom slučaju gubi cilj svoga postojanja!

Ovaj Ummet je ustanovljen da bi rukovodio: ispravnim shvaćanjem i vjerovanjem, zdravim osjećajima i vjernim ljudima, uspostavljanjem zdravog sistema i njegovog organiziranja. U sjeni ovih zrelih utemeljivanja moguće je da se razum razvija i otvara i da spozna ovaj kosmos, njegove tajne, da iskoristi njegovu snagu, energiju i rezerve. Ali osnovno vodstvo koje dozvoljava sve ovo i koje ga kontroliše i usmjerava na dobro čovjeka, a ne na rušenje i uništavanje niti na eksploataciju radi zadovoljenja strasti i želja... već ona mora da bude radi vjere, da nad tim bdije muslimanska zajednica koja će raditi prema Allahovim uputama, a ne uputama nekog od Allahovih robova.

Ovdje u ovom tekstu Kur'an upozorava muslimansku zajednicu da ne slijedi drugoga, objašnjava njen put u stvaranju i zaštiti zdravih situacija. A na samom početku je upozorenje slijeđenja sljedbenika Knjige; u suprotnom, oni će ih, bez sumnje, odvesti na prostore kufra.

O vjernici, ako se budete pokoravali nekim od njih kojima je data Knjiga; oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike (3/100).

A kako možete nevjernici postati kad vam se kazuju Allahovi ajeti i kad je među vama Njegov Poslanik? A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na pravi put (3/101).

Pokoravanje sljedbenicima Knjige, uzimanje i posuđivanje njihovih programa i stavova nosi u sebi od samog početka unutrašnji poraz, odustajanje od uloge rukovođenja, zbog čega je i osnovana muslimanska zajednica. Također, ona u sebi nosi i sumnju u dostatnost Allahovog programa za upravljanje, vođenje života i njegovo organiziranje ka progresu i prosperitetu. Ovo je u osnovi kufr koji se ne osjeća i čije se opasnosti ne vide izbliza.

Ovo je u odnosu na muslimane, a što se tiče druge strane, što se tiče sljedbenika Knjige, oni nemaju veće želje od toga da muslimane dovedu u zabludu u odnosu na njihovo vjerovanje. Međutim, ova vjera je stijena spasa, odbrambena linija, izvor snage i poticaja muslimanskom Ummetu. Neprijatelji islama to vrlo dobro znaju i u prošlosti i u sadašnjosti. Oni čine sve moguće spletke i prevare kako bi ovaj Ummet udaljili od vjere. U tu svrhu koriste svu silu i opremu. A kada joj se otvoreno ne mogu da suprotstave, onda se služe podvalama i skriveno djeluju. A kada su nemoćni da sami djeluju, regrutuju munafike, one koji se pretvaraju da su muslimani ili one koji se lažno predstavljaju da pripadaju islamu kako bi rušili tijelo ove vjere iznutra, odvratili ljude od nje i uljepšali programe koji nisu njeni programi i stavove koji nisu njeni stavovi i rukovodioci koji nisu njeni rukovodioci...

I kada sljedbenici Knjige pronađu kod nekih muslimana pokornost, poslušnost i slijedenje, oni će, nema sumnje, njih iskoristiti za svoje ciljeve i povest će ih a sa njima i cijelu zajednicu u kufr i zabludu.

Stoga i ova odlučna i strašna opomena:

O vjernici, ako se budete pokoravali nekim od njih kojima je data Knjiga; oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike (3/100).

I tada, ništa strašnije neće biti od toga da musliman vidi sebe pogete glave kako se vraća kufru poslije imana, kako se vraća paklu nakon što se od njega spasio u Džennetu. Tako stvar stoji sa iskrenim vjernikom u svakom vremenu. Otuda je ova opomena u ovom obliku bič koji žestoko šiba savjest i budi je glasom koji opominje... ali, i pored toga, kontekst i dalje opominje. Teško onome koji one koji su prihvatili pravu vjeru ponovo vraća u nevjernike kad im se Allahovi ajeti kazuju i kada je među njima njihov poslanik, a zov imana je prisutan, a prisutan je i poziv iman. Nad onim što razdvaja put između vjere i nevjerovanja vlada ovo svjetlo:

A kako možete nevjernici postati kad vam se kazuju Allahovi ajeti i kad je među vama Njegov Poslanik? (3/101).

Da. To je veliki grijeh da vjernik odbaci vjeru u sjeni ovih okolnosti. Ako je Poslanik umro i odabrao druženje sa Uzvišenim Allahom, ajeti su tu i uputa Njegova Poslanika, alejhi-s-selam. Danas se ovaj Kur'an nama obraća kao što se obraćao i prvim muslimanima a put nepogrješivosti je jasan, bajrak nepogrješivosti je visoko podignut:

A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na pravi put (3/101).

Da. Samo pribjegavanje Allahu štiti, a Allah je samo Vječan; On je Živi i Vječni.

Božiji Poslanik Muhammed, alejhi-s-selam, bio je vrlo strog prema svojim ashabima (r.a.) u pitanjima koja se odnose na vjeru i program, dok je bio vrlo tolerantan u pitanjima koja se odnose na praktični život, kao što su pitanja iz oblasti poljoprivrede, taktike ratovanja i druga čisto praktična pitanja koja nemaju veze sa doktrinalnim shvaćanjem niti sa društvenim sistemom, a nisu ni u posebnoj vezi koja reguliše život čovjeka. Razlika između ovoga i toga je jasna. Program života je jedno, a čista nauka, eksperiment i primjena nešto drugo. Islam koji je došao da usmjerava i vodi život Allahovim programom je islam koji je usmjerio razum prema spoznaji i korištenju svakog materijalnog izuma u krugu njegovog programa života.

Imam-i Ahmed kaže: "Prenio nam je Abdu-r-Razik, saopćio nam Sufjan od Džabira, a on od Ša'bija, a ovaj od Abdullah ibni Sabita, da je rekao: "Došao je Omer Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam. Božiji Poslaniče, ja sam tražio od jednog Židova iz plemena Benu Kurejza, pa mi je on napisao univerzalije iz Tevrâta. Hoćete li da vam to pokažem? - Tada se lice Božijeg Poslanika promijenilo. Abdullah ibni Sabit kaže: Rekao sam Omeru: Zar ne vidiš kako izgleda lice Božijeg Poslanika. Omer je tada rekao: - Zadovoljan sam Allahom kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom kao poslanikom. - Tada se Poslanik smirio i rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, kada bi među vama bio Musa, alejhi-s-selam, a vi ga potom slijedili, a mene ostavili, vi biste bili u zabludi. Vi ste moj dio od naroda a ja sam vaš dio od poslanika!"

Hafiz Ebu Ja'la kaže: "Prenio nam je Hammad od Ša'bija, a on od Džabira, da je rekao: "Rekao je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam: "Nemojte pitati sljedbenike Knjige ni o čemu! Oni vas neće uputiti, kad su zalutali. Vi ćete ili povjerovati u ono što nije tačno ili ćete ono što je tačno uzeti kao netačno. Tako mi Allaha, kad bi Musa bio među vama živ, njemu ne bi bilo dozvoljeno ništa osim da me slijedi". U nekim drugim varijantama ovog hadisa stoji: "Kada bi Musa i Isa bili živi, njima bi bilo dopušteno samo da me slijede".

Ovo su sljedbenici Knjige, a ovo je uputa Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, koja se odnosi na učenje kod njih u poslovima koji se odnose na vjeru i shvaćanje ili vjerozakon i program. Nema štete, shodno duhu

islama i njegovim uputama, da se koristi ono do čega su drugi došli u oblasti čiste nauke, teorije i primjene uz njeno uvezivanje sa vjerskim programom iz ugla njenog poznavanja, njenog stavljanja od strane Allaha u službu čovjeka, njenog usmjeravanja i korištenja na dobrobit čovječanstva, osiguranja sigurnosti i prosperiteta čovječanstvu, zahvale Allahu na blagodatima spoznaje, na blagodatima potčinjavanja kosmosa, na ibadetu, na usmjeravanju spoznaje ovog potčinjavanja za dobrobit čovječanstva.

Prihvatanja od njih bilo šta što se odnosi na vjeru i vjersko shvaćanje, tumačenje postojanja i cilja čovjekovog postojanja, programa života, sistema i obreda, etičkog programa i vladanja, prihvatanje ovoga promijenilo bi boju lica Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, pa makar i u najneznatnijem njegovom dijelu. To je ono na što Allah upozorava muslimansku zajednicu kaznom. To je otvoreno nevjerovanje.

Ovo je Allahovo usmjeravanje. Ovo je uputa Njegova Poslanika. Što se tiče nas koji tvrdimo da smo muslimani, to nam pokazuje da u srži našeg shvaćanja Kur'ana i razumijevanja Poslanikovog hadisa naučavamo od orijentalista i njihovih učenika. Pokazuje nam da naučavamo našu filozofiju, naše shvaćanje postojanja i života od ovih i onih, od filozofa i mislilaca: Grka, Rimljana, Evropljana, Amerikanaca! Pokazuje nam da naučavamo naš sistem života, naš vjerozakon i naš zakon iz tih krivotvorenih izvora! Pokazuje nam da naučavamo osnove našeg ponašanja i našeg morala iz te ustajale bare u kojoj je skrajčila materijalistička kultura lišena vjere... bilo koje vjere..., zatim tvrdimo i kunemo se Allahom da smo muslimani! To je tvrdnja čiji je grijeh teži od grijeha otvorenog nevjerovanja. Mi ovim svjedočimo da je islam deformisan, da je doživio neuspjeh jer njemu ovo svjedočenje ne spočitavaju oni koji kao mi tvrde da su muslimani!

Islam je program. Program koji ima svoje specifičnosti: u pogledu doktrinarnog shvaćanja, s obzirom na šeri'at koji reguliše život, s obzirom na moralne osnove na kojima počivaju obaveze, na kojima se baziraju ovi odnosi a ne razdvajaju bez obzira radilo se o političkom, ekonomskom i socijalnom životu. To je program koji je dostavljen da vodi čovječanstvo. Neophodno je ovdje da postoji jedna grupa ljudi koja će nositi ovaj program kojim će voditi čovječanstvo. Ono što je u sukobu sa prirodom vođenja, kao što smo rekli, jeste da ova grupa prima usmjeravanja iz nečega što nije njen osobni program.

Ovaj program je zbog Allahove dobrote prema ljudskom rodu došao kada je došao. Samo zbog toga se u rješavanju problema danas i sutra treba pozivati na ovaj program. Danas je to potrebnije jer čovječanstvo u cijelosti pati. To što pati od sistema i programa u koje je dospjelo tome nema spasa osim vraćanja na Allahov program koji treba da zadrži sve svoje osobenosti kako bi odigrao svoju ulogu i spasio čovječanstvo po drugi put.

Čovječanstvo je ostvarilo velike pobjede u potčinjavanju snaga kosmosa. U industriji i medicini ostvareni su rezultati koji više liče na nadnaravnost, u odnosu na prošlost, a nova osvajanja i ovladavanja prirodom su i dalje prisutna. Ali koliko je to utjecalo na život čovječanstva, na njegov duhovni život? Da li je tu pronađena sreća, sigurnost i mir? Ne, čovječanstvo je postalo nesrećno, nemirno i nesigurno... Duševne i neurotične bolesti, nastranosti prijestupi šire svoj krug! Ono nije ništa učinilo u shvaćanju svrhe ljudskog postojanja i cilja ljudskog života... I kada se usporedi svrha i cilj ljudskog postojanja i života u glavi savremenog i civilizirang čovjeka sa islamskim shvaćanjem, s druge strane, vidi se da je ova civilizacija krajnje patuljasta. Ona se pokazuje i kao prokletstvo koje umanjuje i samo čovjekovo shvaćanje o sebi i svome mjestu u svemu ovome. Čovjek postaje inferioran, njegovo interesiranje i želja se smanjuju! Praznina nagriza iznureno srce ljudsko, zbunjenost ugrožava njegovu umornu dušu. Ona ne nalazi Allaha. Od Njega su je udaljile bezvrijedne popratne pojave. Nauka je mogla, da je bila u službi Allahovog programa, da učini svaku ljudsku pobjedu korakom bliže Allahu, ona je daleko udaljila čovjeka zbog nerazumijevanja njegove duše i njenog ponovnog još goreg pada. Duša ne vidi svjetlo koje bi joj osvijetlilo cilj njenog stvarnog postojanja prema kome bi se usmjerila podržana naukom kojom je Bog darovao i učinio sposobnom da je prihvati. Nema programa koji će koordinirati između njenog kretanja i kretanja kosmosa, njene prirode i prirode kosmosa, njenog zakona i zakona kosmosa, nema sistema koji će koordinirati između njene energije i snage, njenog ovoga i drugog svijeta, nje kao jedinke i društva, njenog prava i njenih obaveza punim, lagahnim, prirodnim koordiniranjem.

Ovo čovječanstvo, odnosno neki ljudi, zabranjuju ovom čovječanstvu Allahov program. To su oni koji ovaj program nazivaju *reakcionarnim*! I smatraju ga čežnjom za vremenom koje je prošlo. Oni ovim svojim neznanjem ili lošom namjerom lišavaju čovječanstvo jedinog programa koji može da ga vodi miru i sigurnosti, progresu i napretku. Mi koji poznajemo ovaj program znamo šta govorimo, koji vjerujemo u njega

znamo čemu pozivamo. Realno stanje čovječanstva onako kako ga mi vidimo jeste vrlo teško. Mi osjećamo miris ustajale vode u kojoj se čovječanstvo nalazi i vidimo, vidimo tamo na obzorju bajrak uspjeha koji se leprša pred izmučenim u popodnevnoj užarenoj pustinji i vidimo osvijetljeno čisto mjesto uspona sa koga se maše onima koji samo što se nisu utopili u baruštini. Znamo također da je čovječanstvo, ako se ne vrati ovom programu, na putu da baci unazad svu povijest čovjeka i svako njegovo značenje.

Prvi korak na putu da se ovaj program izdvoji i bude jedinstven jeste da njegovi nosioci smjernice i direktive ne uzimaju iz *neznanja* koje ih okružuje... kako bi ovaj program sačuvao svoju čistotu i nepovredivost dok Allah ne dozvoli da njime rukovode ljudi po drugi put. Allah je milostiviji prema Svojim robovima od toga da ih isporuči neprijateljima čovječanstva koji pozivaju *neznanju* oдавде i otamo! Ovo je to čime je Allah htio da poduči prvu muslimansku zajednicu u Svom plemenitom Kitabu i ono što je Poslanik, alejhi-s-selam, želio da prenese u svome pravilnom podučavanju...

Poslije ovog upozorenja da se instrukcije ne traže od sljedbenika Knjige, da se njima vjernici ne pokoravaju i da se oni ne slijede, Allah se obraća muslimanskoj zajednici i usmjerava je na dva osnovna principa na kojima treba da počiva njihov život i program. Oba ova principa su neophodna da bi muslimanska zajednica mogla da ponese emanet koji joj je povjeren od strane Allaha i zbog koga ju je Allah izveo na pozornicu postojanja. Ta dva nerezdvojna temelja su: *iman* i bratstvo... Vjerovanje u Allaha, bogobožnost i samokontrola u svakom momentu svoga života. Bratstvo u ime Allaha koje čini muslimansku zajednicu čvrstom, stabilnom i jakim zdanjem, sposobnim da obavi zadatak koji joj je povjeren u životu čovječanstva i njegovoj historiji: ulogu naređivanja da se čini dobro i zabrana činjenja zla. Uspostava života na principu dobra i njegovo čišćenje od mrlja onoga što je ružno:

O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani! (3/102).

Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, prijatelji; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio. Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na pravom putu istrajali (3/103).

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati. - oni će šta žele postići (3/104).

I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika (3/105).

na dan kad će neka lica pobjeljati, a neka pocrnjeti. Onimna u kojih lica budu crna reći će se: "Zašto ste, pošto ste vjernici bili, nevjernici postali? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali!" (3/106).

A oni u kojih lica budu bijela, biće u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati (3/107).

To su dva oslonca na kojima počiva muslimanska zajednica i sa kojima vrši svoju tešku ulogu. Ako se jedan od ova dva oslonca sruši, onda se ruši i muslimanska zajednica. Ona tada gubi ulogu koju vrši:

Prvi oslonac je vjera (*iman*) i bogobojaznost (*taqwa*)... Bogobojaznost koja seže do smrti kada je u pitanju Božije pravo. Bogobojaznost koja je stalno budna, koja nije bezbrižna i koja ne popušta ni jednog momenta u životu sve dok po Knjizi propisano vrijeme ne prođe:

O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati (3/102).

Bojte se Allaha kao što Njemu dolikuje da Ga se bojite. Ovdje je ovako kazano bez ograničavanja. Srce se trudi da to postigne onako kako shvaća i kako može. I sve što dublje i dalje prodire srce na ovom putu, njemu se dalje otvaraju novi vidici i nove želje. I sve što se više približava bogobojaznošću Allahu, želje streme ka višem od onoga što je postignuto, višem položaju iza onoga do kojeg je promaknuto, stremeći ka stanju u kojem je srce bez sna, uvijek budno.

I umirite samo kao muslimani! (3/102).

Smrt je čovjeku nepoznanica. Čovjek ne zna kada će umrijeti. A ko hoće da umre samo kao musliman, on treba da od prvog momenta bude musliman, u svakom momentu da bude musliman. Navođenje islama poslije bogobojaznosti (*taqwa*) ima svoje šire i dalekosežnije značenje:

pokoravanje, pokoravanje Allahu, potčinjenost Njemu, slijeđenje Njegovog programa, obraćanje Njegovom Kitabu radi presude. To je značenje koje utvrđuje sura na svakom mjestu, kao što smo ranije rekli.

Ovo je prvi oslonac na kome počiva muslimanska zajednica kako bi ostvarila svoje postojanje i izvršila svoju ulogu. Bez ovoga svako drugo okupljanje jeste okupljanje *neznanja*. Tamo nema programa radi Allaha na kome bi se okupljao Ummet. Tamo su programi *neznanja*. Tamo nema djelotvornog vođenja čovječanstva na Zemlji. Tamo je nedjelotvorno vođenje *neznanja*.

Drugi oslonac jeste oslonac bratstva. Bratstvo u ime Allaha, na Allahovom programu, radi ostvarenja ovoga programa:

Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, prijatelji; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio. Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na pravom putu istrajali (3/103).

To je bratstvo koje izbija iz islama i bogobojažnosti, iz prvog oslonca. Osnova bratstva je čvrsto držanje za Allahovo uže, odnosno za Njegovu vjeru, program i ugovor. Ovo nije okupljanje radi okupljanja na bilo koji način, bilo koje shvaćanje, bilo koji cilj, niti je to okupljanje posredstvom nekog drugog užeta od mnogih užeta *neznanja*!

Svi se čvrsto Allahovog užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! (3/103).

Ovo bratstvo, ovo čvrsto držanje za Allahovo uže je blagodat koju je Allah darovao prvoj muslimanskoj zajednici. To je blagodat kojom Allah obasipa one robove koje uvijek voli. On im ovdje navodi ovu blagodat. Navodi kako su u *neznanju* bili *neprijatelji*... U Medini nije postojalo veće neprijateljstvo od onoga između Evsa i Hazredža, dva arapska plemena u Jesribu u čijem susjedstvu su bili Židovi koji su uvijek potpaljivali vatru oko ovog neprijateljstva, koja je uništila sve veze i odnose koji su postojali između ova dva plemena. Ovdje su Židovi pronalazili svoj prostor za djelovanje, bez koga nisu ni mogli živjeti. Allah je ujediniio srca ova dva arapska plemena islamom. Jedino je islam mogao da ih ovako razjedinjene ujedini. Jedino su pomoću Allahovog užeta, za koje su se svi čvrsto držali, uspjeli da postanu braća. Srca može da ujedini samo bratstvo u ime Allaha koje historijsku mržnju, plemensku osvetu, osobnu gramzivost i diskriminaciju čini neznatnom. Skup se ujedinja pod Allahovim velikim bajrakom:

I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali , milošću Njegovom, prijatelji (3/103).

Također im napominje blagodat kojom ih je spasio od Vatre u koju samo što nisu pali, spasio ih od Vatre uputom da se čvrsto drže za Allahovo uže, prvi oslonac, i složio srca njihova pa su, Njegovom blagodati, postali braća, drugi oslonac.

I bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio (3/103).

Tekst Kur'ana namjerno ide na mjesto gdje se osjećaji i veze skrivaju, na *srce*, i ne kaže: pa vas je složio, nego vodi onome što je duboko skriveno, pa kaže: *pa je On složio srca vaša (3/103)* predstavljajući srca slikovito kao svežanj, složena Allahovom rukom, Njegovim ugovorom i Njegovom garancijom. Tekst, također, predstavlja sliku onoga na čemu su oni bili. I ne samo to, nego i živu, pokretnu scenu na kojoj se srca kreću: *i bili ste na ivici vatrene jame (3/103)*... I dok je pad u jamu bio neminovan, srca u tom momentu vide Allahovu ruku koja stiže i spašava ih! Allahovo uže se pruža i oni se čvrsto za njega drže. Slika spasa i izbavljenja poslije opasnosti i iščekivanja propasti! To je pokretna, živa scena koju slijede potresna srca. Oči samo što se nisu napunile suzama.

Muhammed ibni Ishak u *Siri* navodi, a i neki drugi, da su ovi ajeti objavljeni zbog Evsa i Hazredža. Naime, prenosi se da je jedan Židov prošao pored skupine Evsa i Hazredža i teško mu je palo što su oni složni pa je poslao jednog koji je bio sa njim i naredio mu da sjedne s njima i da ih podsjeti na rat koji su vodili, na rat Bu'as. On je to i učinio i pričao o tome sve dok se oni nisu zagrijali i počeli da se ljute jedni na druge, potezajući u tome oružje i pozivajući poeziju u pomoć prijeteći i danom Hurra... O tome je obaviješten Poslanik, alejhi-s-selam, i kada im je došao, sjeo je i rekao: "Zar prizivate dane *neznanja* a ja se nalazim među vama?", a zatim je citirao gore navadeni ajet. Poslije kajanja oni su se izmirili, zagrlili i ostavili oružje (Allah bio zadovoljan s njima).

Allah je njima objasnio i oni su tu uputu prihvatili na njih se odnose riječi Uzvišenog Allaha u komentaru ovog ajeta.

Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na pravom putu istrajali (3/103).

Ovo je jedna od slika truda Židova na presijecanju Allahovog užeta među onima koji su se u ime Allaha zavoljeli, onima koji rade na realizaciji

Njegova programa kako bi čovječanstvo povelj Njegovim putem... Ovo je slika obmane koju Židovi uvijek koriste da bi nanijeli zlo muslimanskoj zajednici kada god se ovi okupe na Allahovom programu i kada god se čvrsto drže Allahovog užeta. Ovo je plod pokornosti sljedbenicima Knjige koji samo što nije prve muslimane vratio u nevjerovanje gdje su udarili jedni protiv drugih, koji samo što nije prekinuo Allahovo čvrsto uže koje ih je sve zbratimilo. Ovo je veza ovog ajeta sa ajetima prija njega u ovome kontekstu.

Međutim, značenje ajeta je šire od ovog događaja. Ajet ukazuje, sa ajetima prije i poslije njega posmatranih u jednom kontekstu, da je zaista postojao pokret koji je imao cilj da razbije muslimanski front u Medini, da raspiri mržnju i napravi raskol svim mogućim sredstvima. Uzastopna kur'anska upozorenja koja se odnose na pokornost sljedbenicima Knjige i na slušanje njihovih obmana i zavjera, na pokušaje da razbiju redove muslimana kao što su oni razbijeni... ova upozorenja ukazuju na ono na što je naišla muslimanska zajednica u Medini... podmetanje, obmana, sumnje, sijanje razdora i stalni nemir. To je svojstvo Židova u svakom vremenu! To je njihov posao danas i sutra u redovima muslimana na svakom mjestu!

Što se tiče funkcije muslimanske zajednice koja počiva na ova dva oslonca da bi sa njima napravila iskorak ona je neophodna za uspostavljanje Allahovog programa na Zemlji kako bi istina prevladala nad neistinom, dobro nad zlom, priznato nad nepriznatim... ova funkcija zbog koje je i osnovana muslimanska zajednica Allahovom voljom, Njegovim znanjem i shodno Njegovom programu potvrđena je slijedećim ajetom:

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati. - oni će šta žele postići (3/104).

Među vama mora postojati jedna grupa koja će pozivati dobru, naređivati dobro i odvraćati od zla. Mora postojati vlast na Zemlji koja će pozivati dobru, naređivati dobro i odvraćati od zla. Ono što potvrđuje da na Zemlji mora postojati vlast jeste sam smisao kur'anskog teksta. Tamo postoji *poziv* dobru. Tamo također postoji i *traženje dobra*. Tamo postoji i *odvraćanje od zla*. Ako je moguće da u vjeru poziva onaj ko nema vlast, zapovijedi i zabrane je moguće da izvršava samo onaj ko ima vlast

Ovako islam shvaća ovo pitanje... Mora da postoji vlast koja naređuje i zabranjuje, vlast koja poziva dobru i odvraća od zla, vlast koja okuplja jedinke i uvezuje ih Allahovim užetom i užetom bratstva u ime Allaha, vlast koja počiva na ova dva oslonca zajedno radi ostvarenja Allahovog

programa u životu čovjeka. Da bi se ovaj program realizirao, on zahtijeva *poziv* dobru iz koga ljudi mogu spoznati suštinu programa, on traži vlast koja *naređuje* dobro i *zabranjuje* zlo... Tada dolazi do potčinjavanja. Allah kaže: *A Mi smo poslali svakog poslanika zato da bi mu se, prema Allahovom naređenju, pokoravali* (4/64). Allahov program na zemlji nije samo propovijed, uputa i objašnjenje. Ovo je jedan dio. Drugi dio je funkcioniranje vlasti koja naređuje dobro a zabranjuje zlo u životu ljudi, koja štiti ono najbolje u tradiciji od poigravanja gospodara interesa, požuda i strasti, štiti ovu pozitivnu tradiciju od priče svakog ko hoće da kaže o njoj svoje mišljenje i svoj sud tvrdeći da je to što on kaže dobro, pozitivno i ispravno.

Poziv dobru i naredba da se čini dobro a odvraća od zla obaveza je koja nije nimalo lahka ako je gledamo u njenoj prirodi i njenom sudaru sa ljudskim strastima, hirovima, interesima, obmanama, oholostima, a među ljudima ima i grubih silnika, vladara koji imaju neograničenu vlast, onih koji padaju i preziru da se dignu, popustljivih, koji nisu za oštriji kurs, slabih, koji ne vole napor, silnika, koji preziru pravednost, onih koji su pokvareni, kojima ne paše pravovjernost. Među njima ima i onih koji poriču dobro, a promovišu zlo. Ni Ummet, ni čovječanstvo neće uspjeti ako ne zavlada dobro, osim ako dobro ne bude označeno dobrim, a loše lošim. Ovo je to što traži vlast dobra koja naređuje, zabranjuje i traži pokornost Allahu.

Stoga je neophodno da se zajednica osloni na ova dva stuba. Na vjerovanje u Allaha i na bratstvo u ime Allaha kako bi ovu tešku stvar mogla realizirati snagom imana i bogobojažnosti i snagom ljubavi i prijateljstva, a obje su nužne za ulogu koju je Allah povjerio muslimanskoj zajednici, stavio joj to u zadatak i uvjetovao spas izvršavanjem toga. O onima koji to nose Allah kaže:

... oni će šta žele postići (3/104).

Uspostavljanje ove zajednice je nužnost Božanskog programa. Ova zajednica je središnja zajednica u kojoj diše ovaj program i ostvaruje se u svom realnom obliku. To je dobra, solidarna sredina, sredina koja zajednički radi na propagiranju dobra. Dobro je u ovoj središnjoj zajednici istina, pravednost, vrlina, a zlo je nasilje, neistina, izopačenost. U njoj je činiti dobro lakše od činjenja zla. Vrlina traži manje truda od poroka. Istina je jača od neistine, pravednost korisnija od zuluma. Onaj koji čini dobro u ovoj zajednici u tom dobru nailazi na pomagača, a onaj koji čini zlo ostaje bez pomoći i nailazi na otpor. Oдавde se vidi vrijednost ove zajednice. To

je sredina u kojoj se razvija dobro i istina bez nekog većeg truda, jer su svi oni koji se oko njega nalaze njegovi pomagači. U toj sredini zlo i neistina ne mogu se razvijati osim uz velike poteškoće, jer nailazi na one koji se tome suprotstavljaju i odupiru.

Islamsko shvaćanje postojanja, života, vrijednosti, rada, događaja, stvari i ličnosti razlikuje se od shvaćanja džahilijeta suštinski i izvorno. Neophodno je, dakle, postojanje posebne sredine u kojoj će ovo shvaćanje živjeti sa svim svojim vrijednostima. Ono mora da ima sredinu koja nije predislamska sredina, milje koji nije milje džahilijeta.

Ova posebna sredina živi islamskim shvaćanjem i radi njega. U njoj ovo shvaćanje živi, prirodno, neusiljeno i slobodno diše, razvija se svojim osobnim razvojem bez prepreka iznutra koje bi kočile i sputavale njegov razvoj. A kada se pojave prepreke naspram njih, stoji poziv dobru i traženje da se čini dobro a odvrća od zla. A kada se pojave tiranske snage koje odvrćaju od Allahova puta, pojave se i snage ispred Allahovog programa u životu, koje se tome odupiru.

Ova sredina utjelovljena je u muslimanskoj zajednici koja počiva na dva osnovna temelja, *imanu* i bratstvu. Vjerovanje u Allaha kako bi objedinila njeno shvaćanje o postojanju, životu, vrijednostima, djelima, događajima, stvarima i ličnostima i kako bi vratila na jednu mjeru kojom procjenjuje sve što joj bude izloženo iz života, na šeri'at objavljen od Allaha kao jedino na što se treba obratiti i okreće i prihvata rukovodeću strukturu koja radi na realizaciji Allahovog programa na Zemlji... Bratstvo u ime Allaha kako bi se njegovo postojanje zasnovalo na ljubavi i solidarnosti u čijem okrilju nestaje sebičnosti, a udvostručava se nesebičnost, nesebičnost koja se s lakoćom oslobađa, s toplinom izbija, tiha, sigurna i smirena.

Ovako je uspostavljena prva muslimanska zajednica u Medini, na ova dva principa... Na vjerovanju u Allaha, tom vjerovanju koje izbija iz spoznaje Allaha (subhanehu) predočavanjem Njegovih atributa u svijesti; pobožnost i samokontrola, budnost i sposobnost čulnog zapažanja do neviđenih granica, osim u rijetkim slučajevima. U ljubavi, ljubavi čistoj koja se prelijeva. U prijateljstvu, prijateljstvu lijepom, ugodnom. U solidarnosti, solidarnosti ozbiljnoj, dubokoj. Ta zajednica je sve to dosegla. Da se to nije ostvarilo, bilo bi ubrojano u snove i iluzije onih koji sanjaju! Kazivanje o bratimljenju između muhadžira i ensarija jeste kazivanje iz svijeta stvarnosti, koje je ipak po svojoj prirodi bliže snu! To je kazivanje koje se

desilo na ovoj Zemlji. Po svojoj prirodi, ona pripada svijetu vječnosti i Dženneta!

Na takvom i sličnom imanu, na ovom i sličnom bratstvu moguće je uspostaviti Božiji program na Zemlji u svakom vremenu...

Poslije ovoga tekst upozorava muslimansku zajednicu od podvajanja i razilaženja mišljenja; opominje kaznom onih koji su prije njih nosili emanet Allahova programa, a to su sljedbenici Knjige pa su se podvojili i razišli u mišljenju. Allah je od njih oduzeo bajrak i predao ga zbraćima muslimanskoj zajednici... Osim ovoga, njih očekuje i druga kazna na Dan kada će neka lica pobijeliti, a neka pocrnjeti:

I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika (3/105).

na dan kad će neka lica pobijeliti, a neka pocrnjeti. Onimna u kojih lica budu crna reći će se: "Zašto ste, pošto ste vjernici bili, nevjernici postali? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali!" (3/106).

A oni u kojih lica budu bijela, biće u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati (3/107).

Ovdje tekst slika samo jedan od mnogih kur'anskih pokretnih i živih prizora. Mi se nalazimo pred strašnim prizorom. Strahota nije u riječima i opisu. Ona je predstavljena živim opisom i ljudima, licima i osobinama. Iz ovih lica izbija svjetlost, prelijeva se veselost. Ona su pobijeljela zbog ove veselosti i nasmijanosti. Druga lica su blijeda zbog tuge, puna tuge i jada, crna zbog potištenosti i nisu ipak ostavljena na onome na čemu su, nego su izložena prijekoru, grdnji i žigosanju.

Zašto ste, pošto ste vjernici bili, nevjernici postali? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali! (3/106).

A oni u kojih lica budu bijela biće u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati (3/107).

I tako prizor pulsira životom, pokretom i dijalogom na kur'anski način.

I tako se u svijesti muslimanske zajednice ustaljuje značenje opomene od odvajanja u mišljenju i razilaženja te značenje Allahove milosti je u imanu i ujedinjenju.

Muslimanska zajednica na ovaj način može da vidi životni put sljedbenika Knjige zbog kojeg su opomenuti i da im se ne pokorava kako ne bi muslimani bili njihovi saučesnici na ovom bolnom putu i strašnoj kazni na Dan kada će neka lica pobijeliti, a neka pocrnjeti.

Kur'an poslije pojašnjenja puta i jednih i drugih donosi komentar koji ide ukorak sa široko postavljenim linijama ovog objašnjenja koji u sebe uključuje dokaze i istinitosti objave poslanstva, ozbiljnosti kazne i nagrade, obračuna na Sudnjem danu, apsolutne Allahove pravde u presudi na ovome i onome svijetu, samostalnog Allahovog posjedovanja svega što je na nebesima i na Zemlji i vraćanje na kraju svega Allahu:

To su, eto, Allahovi dokazi; Mi ih tebi istinito kazujemo! A Allah ne želi da ikome nepravdu učini (3/108).

Allahovo je sve što je na nebesima i na Zemlji, i Allahu se sve vraća (3/109).

Te slike. Te činjenice. Ti putevi. Ti Allahovi dokazi jasni robovima Njegovim. Mi ih tebi istinito kazujemo. Oni su istina o principima i vrijednostima koje utvrđuju, istina o putevima, nagradama i kaznama koje iznose. Oni se objavljuju s istinom od Onoga koji posjeduje njihovo objavljivanje i koji ima pravo da određuje vrijednosti, da utvrđuje sudbine i da sudi o nagradama i kaznama. Allah neće dozvoliti da se robovima Njegovim učini nepravda. Njegova presuda je pravedna. U Njegovom posjedu su i nebesa i Zemlja i sve što je na nebesima i na Zemlji. Na kraju se sve Njemu vraća. Allah hoće da naslanjanjem nagrade ili kazne na rad utvrdi istinu i da pravda bude uspostavljena i da se sve odvija onako kako to dolikuje Allahovoj veličini, a ne kako tvrde sljedbenici Knjige da će ih, naime, vatra doticati samo neko vrijeme!

Poslije ovoga tekst se obraća muslimanskom Ummetu da bi ga upoznao sa istinom, mjestom i njegovim vrijednostima, zatim im ponovo opisuje sljedbenike Knjige ne sumnjajući u njihove mogućnosti. Tekst objašnjava njihovo pravo stanje i njihovu žudnju za nagradom i dobrom koje nosi iman, a muslimanima ulijeva sigurnost s te strane. Njihovi neprijatelji neće im spletčkama i ratom nanijeti štetu, niti će ih pobijediti. Za one koji neće da vjeruju kazna je Džehennem na onom svijetu. Njima

neće koristiti ono što su udijelili na ovom svijetu bez vjerovanja i bogobožnosti:

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete. A kad bi sljedbenici Knjige ispravno vjerovali, bilo bi bolje za njih; ima ih i pravih vjernika, ali, većinom su nevjernici (3/110).

Oni vam ne mogu nauditi, mogu vas samo vrijeđati; ako vas napadnu, daće se u bijeg i poslije im pomoći neće biti (3/111).

Ma gdje se našli, biće poniženi, ako se ne stave pod Allahovu zaštitu i zaštitu muslimana, i zaslužiće Allahovu srdžbu i snaći će ih bijeda, zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali, i zato što protiv Boga ustaju i što u zlu svaku mjeru prekoračuju (3/112).

Ali, nisu svi oni isti. Ima i ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se; (3/113).

Oni u Allaha i u onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti; (3/114).

bilo kakvo dobro da urade, biće za nj nagrađeni. - A Allah dobrozna one koji se Njega boje (3/115).

One koji ne vjeruju neće odbraniti od Allaha ni bogatstva njihova ni djeca njihova; oni će stanovnici džehennema biti, u njemu će vječno ostati (3/116).

Ono što u životu na ovom svijetu udijeje slično je usjevu onih koji su se prema sebi ogriješili, koji vjetar pun leda pogodi, i uništi ga. Ne čini njima Allah nepravdu, oni je sami sebi čine (3/117).

Prva polovina u ovoj grupi ajeta stavlja na pleća muslimanskoj zajednici na Zemlji tešku obavezu onoliko koliko je počašćena ova zajednica mjestom i položajem do koga nije dosegla ni jedna druga zajednica:

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate i u Allaha vjerujete (3/110).

Izraz *uhridžet* u formi pasiva je izraz koji na sebe skreće pažnju. Skoro da ukazuje na ruku koja odjednom izvodi ovaj narod i gura ga iz tmine da se pojavi iz skrivenog, nevidljivog mjesta iza vječnog zastora iza

kojega samo Allah zna šta se nalazi... To je izraz koji odslikava lagahne pokrete noćnog putovanja, fino nastajanje pokreta koji na pozornicu postojanja izvodi jedan narod, narod koji ima posebnu ulogu, posebno mjesto i posebnu odgovornost.

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio (3/110).

Ovo bi trebao da shvati muslimanski narod, da zna svoj pravi smisao i svoju pravu vrijednost, da zna da je izabran da bude predvodnik, da zna da mu je dodijeljena uloga upravljanja zato što je najbolji narod koji se ikada pojavio. Allah hoće da upravljanje bude u korist dobra, a ne zla na Zemlji. Otuda ova zajednica ne bi trebala da izravno uzima od drugih zajednica *džahilijjeta*. Ona treba uvijek da daje ovim zajednicama ono što se kod nje nalazi i da uvijek ima ono što će ponuditi, a to je zdravo vjerovanje, zdravo shvaćanje, zdravi sistem, zdrav karakter, zdrava spoznaja, zdrava naobrazba. To je njena obaveza na koju je obavezuje njeno mjesto i njen cilj postojanja. Njena obaveza je uvijek predvodilačka i uvijek je u centru rukovodstva. Ovaj centar ima svoju odgovornost i to se ne može prihvatiti samo formalno i ne može se predati osim onima koji su je dostojni. Zajednica muslimana je po svom shvaćanju i po svom društvenom sistemu dostojna toga i stoga ostaje na njoj da kroz svoj naučni razvoj i izgradnju zemlje stekne pravo hilafeta, namjesništva, i da bude dostojna toga također. Odavde proizilazi da program na kome počiva zajednica traži od nje mnogo toga i gura je da bude prva na svim poljima ako se bude pridržavala toga i primjenjivala to i ako bude shvatila svoje obaveze i zahtjeve.

Prvi zahtjev ovoga položaja jeste da štiti život od zla i smutnje i da ima snagu koja će joj omogućiti da naređuje dobro i zabranjuje zlo, jer on je narod najbolji od svih koji se ikada pojavio, ne iz laskanja i ukazivanja pažnje, niti slučajno, Allah je visoko iznad svega toga, i nije to podjela nadležnosti i časti kako to sljedbenici Knjige kazuju: *Mi smo djeca Božija i miljenici Njegovi (5/18)*. Ne! Nego je to afirmativno djelo za očuvanje ljudskog života od zla i njegovo temeljenje na dobru sa vjerovanjem koje definira dobro i zlo:

Tražite da se čine dobra djela a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete (3/110).

To je obaveza Ummeta sa svim poteškoćama koje stoje iza ove obaveze i sa svim onim što se nalazi na njegovom trnovitom putu. To je suprotstavljanje zlu i poticanje na dobro i zaštita društva od faktora koji ga

uništavaju. Sve ovo je zamorno, teško, ali i neophodno za uspostavu valjanog društva, njegovu zaštitu i ostvarenje forme na kojoj Allah voli da bude ovaj život.

Neophodno je vjerovanje u Allaha radi uspostavljanja tačnog mjerila za vrijednosti, tačne spoznaje onoga što je dobro i loše. Reforma zajednice sama po sebi nije dovoljna. Dešava se da smutnja bude opća i da se mjerila poremete. Neophodno je vraćanje trajnom shvaćanju dobra i zla, vrline i poroka, općepriznatog i nepriznatog koje će biti oslonjeno na druge temelje, a ne na općoj saglasnosti ljudi u nekoj generaciji.

Ovo je to što vjera utvrđuje. Ona uspostavlja pravilno shvaćanje o postojanju i njegovom odnosu prema Stvoritelju, o čovjeku i krajnjem cilju njegovog postojanja i njegovog stvarnog mjesta u svemiru... Iz ovog općeg shvaćanja proizilaze i moralna načela iz želje da se postigne zadovoljstvo a izbjegne Njegova srdžba, ljudi su podstaknuti da hrle za ostvarenjem ovih načela, a iz Allahove vlasti koja se osjeća u svijesti ljudi, iz vlasti Njegova šeri'ata u društvu izrasta zaštita ovih načela.

Također je neophodan i iman, vjerovanje da bi oni koji pozivaju dobru imali odriježene ruke, to su oni koji naređuju dobro, oni koji zabranjuju zlo da bi nastavili ovaj teški put i podnijeli njegove poteškoće suprotstavljajući se silama zla i silama strasti, njihovoj plahovitosti i silini, suočavajući se sa duhovnim padom, slobodnom voljom i tromom željom. Njihova opskrba je iman. Njihovo oruđe je vjera. Njihov oslonac je Allah. Svaka opskrba osim imana se potroši. Svako oruđe osim oruđa vjere se istupi. Svaki oslonac osim Allaha se ruši.

Ranije je napomenuto, u kontekstu obavezne naredbe muslimanskoj zajednici, da ona treba da opunomoći između sebe nekoga ko će pozivati dobru, naređivati da se čini dobro, a zabranjivati zlo. Ovdje je Allah opisao zajednicu ovim njenim svojstvima da bi potvrdio da ona nema stvarne egzistencije osim da se u njoj nalaze ove osnovne osobine pomoću kojih se raspoznaje ljudsko društvo, koje će ili pozivati dobru, naređivati ga, a zabranjivati zlo uz iman i postojati, ili će sve ovo zapostaviti i neće ga biti, niti će u njemu biti ostvareno ovo islamsko svojstvo.

U Kur'anu je na mnogim mjestima potvrđena ova činjenica. O tome će još biti riječi na određenim mjestima. U Poslanikovom sunnetu također postoji lijepa zbirka njegovih naređenja i uputa iz kojih izdvajamo samo neke:

Ebu Seid Hudri (r.a.) kaže: "Čuo sam Vjerovjesnika, alejhi-s-selam, gdje kaže: 'Ko od vas vidi da se radi ono što vjera zabranjuje, neka to spriječi rukom; a ako ne mogne rukom, onda jezikom; a ako ne mogne ni jezikom, onda srcem. A to je najslabiji oblik imana'" (Muslim).

Od Ibni Mes'uda (r.a.) se prenosi da je rekao: Rekao je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam: Kada su Sinovi Israilovi počinili grijeh, njihovi učeni ljudi su im to zabranili, ali oni se toga nisu prošli. Tada su im se i oni pridružili, imali povjerenje u njih i zajedno u društvu s njima pili. Allah je srca njihova okrenuo jedna protiv drugih i prokleo ih jezikom Davuda, Sulejmana i Isaa, sina Mrjemina"... Zatim je sjeo, a bio je naslonjen, i rekao: "Ne, tako mi Onoga u čijoj je vlasti moj život, sve dok ih ne privoliš na istinu i ne prisiliš" (Ebu Davud i Tirmizi).

Huzejfa (r.a.) prenosi da je Božiji Poslanik rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je vlasti moj život, ili ćete naređivati (da se čini) dobro i odvrćati od zla, ili će vam Allah poslati kaznu poslije čega ćete se moliti Allahu, ali On vam neće to uslišati" (Tirmizi).

Irs ibni Umejra el-Kindi (r.a.) prenosi da je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, rekao: "Kada se uradi neki grijeh na Zemlji, onaj ko ga je uradio pa to djelo osudio, on kao da ga nije ni uradio, a onaj koji nije to djelo uradio ali je odobrio to djelo, on se tretira kao da ga je uradio" (Ebu Davud).

Ebu Seid Hudri kaže da je Božiji Poslanik rekao: "Zaista, najveći džihad je pravedna riječ pred nepravednom vladarom" (Ebu Davud i Tirmizi).

Džabir ibni Abdillah (r.a.) prenosi da je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, rekao: "Glavari šehida su Hamza i čovjek koji savjetuje nepravednog vladara da čini dobro i sprječava zlo, pa ga vladar ubije" (Hakim i Diya od Džabira).

I mnogi drugi hadisi. Svi oni bez izuzetka potvrđuju ovu karakteristiku muslimanskog društva i njene neophodnosti za ovo društvo. Ona obuhvata orijentirajuću građu i veliki odgojni program, a ujedno su pored kur'anskih tekstova i poputbine čije smo vrijednosti i stvarno značenje potpuno zanemarili (Muhammed Kutb *Kabesatun mine-r-resuli*).

Zatim se vraćamo drugom dijelu prvog ajeta ove grupe.

A kad bi sljedbenici Knjige ispravno vjerovali, bilo bi bolje za njih; ima ih i pravih vjernika, ali, većinom su nevjernici (3/110).

To je poticaj sljedbenicima Knjige na vjerovanje. To je za njih bolje. Bolje na ovom svijetu. Time se nastoje zaštititi od raskola na kome su bili u doktrinarnom shvaćanju, a koji je i danas prepreka njihovom okupljanju, jer ovakva shvaćanja ne mogu biti podloga za društveni sistem njihovog života, jer njihovi društveni sistemi ne počivaju na čvrstim osnovama. Oni su šepavi ili vise u zraku, kao i svi drugi društveni sistemi koji ne počivaju na sveobuhvatnim doktrinarnim osnovama, na punom tumačenju opstojanja, cilju ljudskog postojanja i mjestu čovjeka u ovom svemiru. To je za njih bolje i na drugom svijetu. To će ih očuvati od onoga sa čim će se suočiti oni koji nisu vjernici.

Zatim, to je, također, pojašnjenje njihovog stanja, oni od njih koji su vjerovali da njihovo pravo neće biti ugroženo:

Ima ih i pravih vjernika, ali, većinom su nevjernici (3/110).

Jedna grupa sljedbenika Knjige je bila prava vjernička. Njihov islam je bio dobar. Među njima su bili Abdullah ibni Selam, Esed ibni Ubejd, Sa'leba ibni Šu'ba, Ka'b ibni Malik,... na ove, uopćeno, ovdje ukazuje ovaj ajet, a slijedeći opširno. Što se tiče većine, oni su i dalje ostali nevjernici kad nisu održali obećanje u Allahovom ugovoru sa poslanicima: da svako od njih svome bratu koji poslije njega dolazi vjeruje i da ga pomaže. Ostali su nevjernici i odbili da se predaju Allahovoj volji da posljednji Njegov Poslanik nije od Sinova Israilovih. Odbili su da slijede ovog Poslanika, da mu se pokoravaju i da im se sudi na osnovama posljednjeg Allahovog vjerzakona koji je objavljen cijelom čovječanstvu.

Pošto su neki muslimani i dalje imali različite odnose sa Židovima Medine, a Židovi su sve do tog vremena bili ekonomska i vojna snaga, neki muslimani su to uzimali u obzir, a Kur'an se obavezao da ih prezrenim prikaže u dušama muslimana; da iznese njihove slabosti zbog nevjerovanja, grijeha, neposlušnosti i diobom na sekte. Kakvo je poniženje i bijedu Allah njima zapisao:

Oni vam ne mogu nauditi, mogu vas samo vrijeđati; ako vas napadnu, daće se u bijeg i poslije im pomoći neće biti (3/111).

Ma gdje se našli, biće poniženi, ako se ne stave pod Allahovu zaštitu i zaštitu muslimana, i zaslužiće Allahovu srdžbu i snaći će ih bijeda, zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali, i zato što protiv Boga ustaju i što u zlu svaku mjeru prekoračuju (3/112).

Na ovaj način Allah muslimanima garantira pobjedu i spasonosan kraj, jasnom garancijom kad god se susretnu sa ovim svojim neprijateljima samo ako se budu čvrsto vezali za svoju vjeru i svoga Gospodara:

Oni vam ne mogu nauditi, mogu vas samo vrijeđati; ako vas napadnu, daće se u bijeg i poslije im pomoći neće biti (3/111).

Šteta neće biti velika, niti će zahvatiti temelj poziva. Ona neće utjecati na egzistenciju muslimanske zajednice, niti će je ukloniti sa zemlje... To je samo usputno vrijeđanje, udar koji nestaje sa vremenom. Ali kada se sukobe sa muslimanima na bojnopolju, poraz je na kraju njihov. Oni vjernike ne mogu pobijediti. Niko ih od vjernika neće zaštititi, niti će im pomoći jer oni će biti *poniženi* (3/112). Njima je zapisan kraj. Oni su u svakoj Zemlji prezreni. Njih niko neće zaštititi osim Allahova okrilja i okrilja muslimana kada uđu u njihovo okrilje, biti će zaštićeni njihovi životi i njihov imetak i tu će biti sigurni. Židovi od tog vremena nisu bili sigurni, osim samo u okrilju muslimana. Ali oni na Zemlji nikoga nisu smatrali većim neprijateljem od muslimana i *zaslužiće Allahovu srdžbu* (3/112) kao da su se vratili sa puta noseći ovu srdžbu i *snaći će ih bijeda* (3/112) koja živi u njihovoj svijesti i njihovim osjećajima.

Sve ovo se desilo poslije objave ovih ajeta. Ni jedan sukob između muslimana i sljedbenika Knjige nije bio a da Allah nije muslimanima odredio pobjedu sve dok su čuvali svoju vjeru, pridržavali se svoje doktrine i radili na primjeni Allahovog programa u svom životu. Njihovim neprijateljima Allah je dosudio poniženje i prezir, osim ako potraže utočište u okrilju muslimana ili ako se muslimani odreknu svoje vjere.

Kur'an otkriva uzroke ove sudbine Židova. To je opći uzrok koji može da se primijeni na svakom narodu ma koliki bio njihov poziv u vjeri. To je neposlušnost i nasilje:

Zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali, i zato što protiv Boga ustaju i što u zlu svaku mjeru prekoračuju (3/112).

Nevjerovanje u Allahove dokaze, bilo da se radi o njihovom negiranju ili izbjegavanju presude po njima i njihovoj primjeni u realnom životu, zatim ubijanje vjerovjesnika, ni krivih ni dužnih, ubijanje onih koji naređuju pravdu, o čemu govore drugi ajeti ove sure, neposlušnost i nasilje... sve su ovo kvalifikacije za Allahovu srdžbu, za poraz, poniženje i bijedu. Ovo su te kvalifikacije koje su i danas prisutne kod ostatka muslimanskih skitnica na Zemlji koji sebe, bespravno, nazivaju

muslimanima! Ovo su *kvalifikacije* koje danas nude svome Gospodaru na osnovu kojih će biti *nagrađeni* kao i Židovi porazom, poniženjem i bijedom. Kada jedan od njih kaže: Zašto bismo bili poraženi na zemlji kad smo muslimani? Taj koji tako kaže, treba da pogleda prije nego što kaže: šta je islam. I ko su muslimani? A tek onda da to kaže!

Radi pravednog postupka prema dobroj manjini sljedbenika Knjige kontekst se vraća na njih sa izuzetkom i konstatuje da oni nisu svi isti. Ima ih koji vjeruju. Kur'an prikazuje njihovo stanje sa njihovim Gospodarom. To stanje je kao i stanje iskrenih vjernika. Oni će biti nagrađeni nagradom iskrenih vjernika:

Ali, nisu svi oni isti. Ima i ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se; (3/113).

Oni u Allaha i u onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti; (3/114).

bilo kakvo dobro da urade, biće za nj nagrađeni. - A Allah dobro zna one koji se Njega boje (3/115).

To je sjajna slika vjernika sljedbenika Knjige. Vjerovali su iskrenim, dubokim i potpunim vjerovanjem pristupivši tako u muslimanske redove, štiteći na taj način njihovu vjeru, vjerujući u Allaha i Sudnji dan. Oni su nosili teret imana i potvrdili odlike muslimanskog naroda kome su se priključili, kao najboljeg od svih koji se ikada pojavio, naređivali su dobro i odvrćali od zla... bili su zainteresirani za svako dobro. Dobro je bilo cilj njihovog nadmetanja pa su se u tome utrkiivali. Otuda i ovo nebesko svjedočenje o njima kao ispravnim sljedbenicima Knjige i ovo iskreno obećanje da oštećeni neće biti i da im nagrada neće izostati sa ukazivanjem da su oni od onih koji su pobožni.

To je slika koja podiže vrijednost onih koji čeznu za ovim svjedočenjem, za ovim obećanjem da bi to ostvarili sebi svi oni koji žude za njenim svjetlom u njenom svijetlom obzorju.

Ovo je s jedne strane, a s druge strane - nevjernici, nevjernici kojima neće koristiti njihov kapital i potomstvo niti će im koristiti ono što su na ovom svijetu udjeljivali. Nikakve koristi od svega toga neće imati na drugom svijetu, jer sve to nije u vezi sa ispravnom i stabilnom linijom dobra. Dobra koje izbija iz vjerovanja u Allaha, jasnog shvaćanja, trajnog cilja i puta koji uvezuje. U suprotnom, dobro je slučajan skok koji nema

trajnu vrijednost i sklonost koju plaća hir, a ne vraća se na jasnu i razumnu osnovu, niti pak na potpuni, sveobuhvatni i ispravan program...

One koji ne vjeruju neće odbraniti od Allaha ni bogatstva njihova ni djeca njihova; oni će stanovnici džehennema biti, u njemu će vječno ostati (3/116).

Ono što u životu na ovom svijetu udijele slično je usjevu onih koji su se prema sebi ogriješili, koji vjetar pun leda pogodi, i uništi ga. Ne čini njima Allah nepravdu, oni je sami sebi čine (3/117).

I tako Kur'an ocrtava ovu činjenicu u prizoru koji se pretače u pokret, koji je pun života na način na koji se samo Kur'an izražava.

Njihov kapital i potomstvo neće ih zaštititi od Allaha, niti će ih otkup spasiti od kazne i Džehennema... Oni su njegovi stanovnici, a ono što su od imetka podijelili, to je otišlo u propast, čak i ono za koje misle da je dobrotvorno. Dobrotvorno je samo ono što je uvezano sa imanom, što izbija iz imana. Kur'an se, istina, ovako ne izražava kako to mi činimo. On crta živi prizor, prizor koji je pun života.

Mi posmatramo i odjednom se nalazimo u polju koje pruža priliku za rodnost usjeva. Zatim zapuha oluja, hladna, ledena, opaljujuća koja ofuri sav usjev. Ovdje riječ, kao projektil izbačen silovito, odslikava značenje svojom zvonkom djelotvornošću... Sve je opustošeno, usjev uništen.

To je samo jedan moment u kome je sve završeno, sve uništeno i upropašteno. To je primjer onoga što troše oni koji ne vjeruju u ovaj svijet, makar ono što dijele bilo ono što se očituje kao dobro i pravedno. To je primjer onoga što posjeduju od blagodati, kapitala i potomstva... Sve je uništeno i sve je otišlo u nepovrat bez ikakvog naslađivanja i bilo kakve nagrade...

Allah njima ne čini nepravdu, oni je sami sebi čine (3/117).

Oni su ti koji su odstupili od programa koji objedinjuje dobro i pravedno, uvezuje ih i čini stabilnom i pravom linijom. Program ima svoj određeni cilj, svoj razumni poticaj i svoj utvrđen put i on ne ostavlja ništa što je prolaznog karaktera za nešto što predstavlja skrivenu želju, niti nešto što je neočekivano, što se ne može vratiti na ovaj ustaljeni i pravilni program.

Oni su ti koji su sebi izabrali progonstvo, zabludu i bijeg od ispruženog užeta spasa. I kada sva njihova djela propadnu, čak i ono što su

potrošili, a čije trošenje je prividno dobro, i kada im svi usjevi budu uništeni pa im ni bogatstvo, ni potomstvo neće pomoći..., u svemu ovome nema nikakva nasilništva prema njima od strane Allaha. Oni su sami sebi zulum učinili jer su odstupili od programa i sebi odabrali progono.

Odavde se potvrđuje da nema nagrade za uloženi trud, niti neki posao ima vrijednost ako nije uvezan u vjerski program, ako mu vjera nije poticaj... Allah to kaže i potvrđuje poslije čega čovjek nema šta da govori i polemise o ovoj odluci osim onih koji polemišu o Allahovim dokazima bez znanja, upute i svijetle Knjige...

Na kraju, cjelina koja na početku objašnjava moralni posrtaj sljedbenika Knjige, otkriva grješke koje su ispoljene u polemici iznosi na vidjelo zlo koje po njihovim željama treba da snađe muslimane, zatim usmjerava muslimansku zajednicu kako da se uspravi pod teretom obaveza a da se ne osvrće na ove nemoralne, disidentne polemičare. Na kraju cjeline, ovog dugačkog dijela sure, dolazi upozorenje muslimanskoj zajednici da od svojih prirodnih neprijatelja ne uzima prisne prijatelje i da od njih ne pravi sigurne čuvare svojih tajni i interesa jer su oni, onima koji vjeruju, neprijatelji... Ova opomena i upozorenje dolazi u formi čiju potvrdu vidimo na svakom mjestu i u svakom vremenu. Forma koju je ucrtao ovaj živi Kur'an, a koju su zapostavili sljedbenici Kur'ana pa ih je snašlo zlo koje ih i dalje pogađa:

O vjernici, za prisne prijatelje uzimajte samo svoje, ostali vam samo propast žele: jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa. Mi vam iznosimo dokaze, ako pameti imate (3/118).

Vi njih volite, a oni vas ne vole, a vi vjerujete u sve Knjige. Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" - a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prsta svojih. Reci: "Umrte od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svačije (3/119).

Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakva nevolja, obraduju joj se. I ako budete trpjeli, i ono što vam se zabranjuje - izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade (3/120).

To je slika puna izraza, slika koja govori o skrivenim namjerama duše, dokaz sličnosti koja registrira unutarnje osjećanje i vanjsku srdžbu, pokrete koji odlaze i dolaze, koja registrira sve to kao primjer ljudske prirode koja se ponavlja u svakom vremenu i na svakom mjestu, predočavamo to danas i sutra zbog neprijatelja koji okružuju muslimansku zajednicu, koji prema muslimanima pokazuju, kada su jaki i nadmoćni, ljubav i prijateljstvo. Njih demantira svaka slutnja i svaka nesreća. Muslimani obmanuti njima ukazuju im ljubav i povjerenje, a oni muslimanima žele samo nered i propast i ne prolaze se u nanošenju nevolja i trnja na njihovom putu, podmetanja i spletkarenja kada god im se ukaže prilika, i danju i noću.

Nema sumnje da se ova slika, koju Kur'an ovim čudnim crtežom ocrtava, slaže u početku sa sljedbenicima Knjige, muslimanskim susjedima u Medini. Ona jakom slikom zapisuje njihov prigušeni i sakriveni gnjev i bijes protiv islama i muslimana i zle uzburkane namjere u njihovim grudima u vrijeme kada su muslimani bili, a i sada su, obmanjeni ovim Allahovim neprijateljima kojima i dalje pružaju ljubav i prisno prijateljstvo, kojima i dalje povjeravaju tajne muslimanske zajednice i njih kao prisne prijatelje svoje uzimaju i ne plaše se da im povremeno otkrivaju strogo povjerljive tajne. Otuda je i došla ova pouka i ovo upozorenje koje ima za cilj da upozna muslimansku zajednicu sa stvarnim stanjem i da joj skrene pažnju na obmanu njenih prirodnih neprijatelja koji joj nikada nisu bili odani i čiju mržnju ne može oprati ljubav i muslimansko prisno prijateljstvo. Ovo upoznavanje i ovo upozorenje nije ograničeno na određeni historijski period. To je trajna istina koja se suočava sa trajnom realnošću, kao što to potvrđuje i svjedoči naša današnja stvarnost.

Muslimani ne primjećuju naredbu svoga Gospodara da za prisne prijatelje svoje ne uzimaju one koji nisu muslimani. Prisne prijatelje koji nisu sa vama u istini, programu i rang. Oni ne mogu biti vaše mjesto povjerenja, tajne i dogovora. Muslimani ne primjećuju naredbu svoga Gospodara da ove i njima slične ne uzimaju kao izvor u poslu, shvaćanju, ponašanju, organizaciji, metodu i putu.

Muslimani ne primjećuju Allahovo upozorenje, da se oni Allahu i Poslaniku Njegovu suprotstavljaju pa im i grudi svoje i srca svoja otvaraju.

A Allah se obraća prvoj muslimanskoj zajednici kao što se obraća i svakoj muslimanskoj zajednici u bilo kojoj generaciji.

Jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa (3/118).

Allah kaže: *Vi njih volite, a oni vas ne vole, a vi vjerujete u sve Knjige. Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" - a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prsta svojih (3/119).*

Allah kaže:

Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakva nevolja, obraduju joj se (3/120).

Uvijek nas iznova gorka iskustva šamaraju, ali mi nikako da se otrijeznimo. Uvijek iznova otkrivamo obmanu i zavjeru obučenu u različite nošnje, ali mi to ne uvažavamo. Uvijek se i iznova njihovi jezici oslobađaju i svjedoče o mržnji sa kojom ne ide ljubav koju muslimani pružaju, a koju ne može oprati velikodušnost kojom ih podučava vjera. Ali, i pored toga, mi se vraćamo, otvaramo naša srca i njih uzimamo kao prijatelje u životu i saputnike! Naše lijepo ophođenje, odnosno naš duhovni pad je dosegao dotle da smo prema njima ljubazni i u našem doktrinalnom opredjeljenju pa izbjegavamo da ga i spomenemo, a program našeg života ne zasnivamo na principima islama, krivotvorimo našu historiju i brišemo njene materijalne dokaze kako bismo izbjegli da spomenemo bilo koji sukob koji se desio između naših predaka i ovih neprijatelja koji su stalno u zasjedi. Odavde mi zaslužujemo kaznu onih koji su se razišli sa Allahovom zapovijedi. Odavde mi zaslužujemo prezir, iznurenost i potčinjenost drugome. Odavde dolaze naše muke koje nam žele naši neprijatelji i propast koju unose u naše redove...

A ovo je Allahova Knjiga koja nas podučava, kao što je podučila i prvu muslimansku zajednicu, kako da se sačuvamo od njihovih podvala, odbijemo njihova vrijeđanja i spasimo zla koje se krije u njihovim grudima, a čija grdnja ponekad izleti na jezik:

I ako budete trpjeli i ono što vam se zabranjuje - izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade (3/120).

To je strpljivost, odlučnost i ustrajnost pred njihovim snagama ako su snažni, pred njihovim spletkama i lukavstvom ako slijede put klevete i prevare. Strpljivost i međusobna povezanost, a ne rušenje i popuštanje.

Nema odricanja od vjere u cijelosti ili djelimično, radi zaštite od njihovog očekivanog zla, ili radi sticanja njihovog boležljivog prijateljstva..., zatim, to je bogobojažnost, strah od Allaha i Njegovog nadzora. To je bogobojažnost koja veže srca sa Allahom koja se ne druže osim samo sa onima koji su u Njegovom programu, koja se čvrsto ne drže ni za šta drugo osim samo za Njegovo uže. I kada se srce spoji sa Allahom, ono će omalovažiti svaku snagu osim Njegove snage i učvrstiti savez Njegovom moći koja neće predati svoju budućnost, niti će biti u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprotstavljaju tražeći kroz to spas i slavu.

Ovo je taj put: strpljivost i bogobojažnost, međusobna povezanost i čvrsto držanje za Allahovo uže. Kad god su se muslimani u svojoj historiji čvrsto držali za Božije uže i Njegov program primijenili u svom životu, oni su pobjeđivali, a Allah ih je čuvao spletki njihovih neprijatelja. Njihova riječ je bila gornja. Kad god su se muslimani u svojoj historiji držali za uže svojih prirodnih neprijatelja i njih uzeli kao svoje prisne prijatelje, pomagače i stručne konsultante, Allah je njima propisao poraz, stavio ih na kušnju i učinio beznačajnim, a njihovim neprijateljima dao vlast nad njima. Cijela historija je dokaz da je Božija Riječ vječna, da je Njegov zakon djelotvoran, a ko to ne vidi na Zemlji, njegove oči i neće vidjeti, osim samo poniženje, prezir i poraz...

Ovim završava ova cjelina, a također i prvi odjeljak ove sure. Kontekst je stigao do vrhunca sukoba, do krajnje tačke potpunog i sveobuhvatnog obračuna.

Lijepo je, prije nego što okončamo ovu cjelinu, da potvrdimo još jednu istinu, a to je istina o toleranciji islama prema ovim neprijateljima. Islam naređuje muslimanima da ove ne uzimaju kao svoje prisne prijatelje. Međutim, on ih ne huška da na mržnju, prezir, zlobu, obmanu i spletke uzvrate. To je samo zaštita muslimanske zajednice, njenih redova i njenog postojanja, samo zaštita, upozorenje na opasnosti iz njenog okruženja. Što se tiče muslimanskog vjernika, on sa tolerancijom islama saraduje sa svim ljudima, sa čistoćom islama on se ophodi sa svim ljudima i sa ljubavi prema općem dobru komunicira sa svima; čuva se obmane, ali ne obmanjuje, upozorava na mržnju, ali ne mrzi, osim ako bude napadnut zbog vjere, zbog ideologije, spriječen na Božijem putu i Njegovom programu, tada se

od njega traži da ratuje, da spriječi zavodjenje i da otkloni smetnje koje sprječavaju ljude od Božijeg puta i realizacije Njegovog programa u životu. Bori se džihadom na Božijem putu, ne da bi se osvetio zbog sebe, ratuje iz ljubavi za dobro čovjeka, a ne iz mržnje prema onima koji su ga vrijeđali, ruši prepreke koje sprječavaju da dobro stigne do ljudi, a ne zbog dominacije, superiornosti i eksploatacije, uspostavlja čvrst sistem u čijem će okrilju uživati svi u miru i pravdi, a ne zbog pobadanja nacionalne zastave, niti stvaranja imperije!

Ovu činjenicu potvrđuju mnogi tekstovi iz Kur'ana i Sunneta i historije prve muslimanske zajednice koja je na zemlji djelovala shodno ovim tekstovima.

Ovo je program dobra. Samo najveći neprijatelji čovječanstva mogu biti prepreka na njegovom putu, koje treba goniti sve dok se ne udalje sa rukovodećih mjesta. Ovo je dužnost koja je povjerena muslimanskoj zajednici a koju je ona jednom obavila na najbolji mogući način, a od koje se to uvijek traži. Borba na Božijem putu trajat će sve do Sudnjeg dana pod ovim bajrakom.

«وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ، وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ، وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ، وَكَلَى اللَّهُ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ .

«وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ ، فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ * إِذْ يَقُولُ الْمُؤْمِنِينَ : أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُبَدِّدَ كُمْ رَبُّكُمْ بِنِثْلَةِ ثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ ؟ * بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا ، وَيَأْتُوكُم مِّنْ فُورِهِمْ هَذَا يُبَدِّدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ * وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ ، وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ ، وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ * لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ، أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ * لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ ، أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ * وَاللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ، يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ مِثْلًا مِثْلًا ، وَأَتَقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * وَأَتَقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ * وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ * وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ * الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ * وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ - وَمَن يَغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ ؟ - وَلَمْ يَصِرُوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ * أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ .

« قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ * هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ * وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * إِنْ يَمَسُّكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ ، وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ، وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ، وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ، وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ * وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ * أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ؟ * وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ .

« وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ ، أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ ؟ وَمَن يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبِهِ فَلَن يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا ، وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ * وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّؤَجَّلًا ، وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا ، وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا ، وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ * وَكَأَيِّ مِّنْ نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ، فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ * وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا : رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا

فِي أَمْرِنَا ، وَثَبَّتْ أَقْدَامَنَا ، وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * فَأَتَاهُمُ اللَّهُ تَوَابًا
الْدُّنْيَا وَحُسْنَ تَوَابٍ الْآخِرَةِ ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ * بَلَى اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ، وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ * سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا ، وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ، وَبِئْسَ
مَثْوَى الظَّالِمِينَ * وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ ، حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ، وَعَصَيْتُمْ مِمَّنْ بَعْدَ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ : مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ
الْدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ . ثُمَّ صَرَفَكُم عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ، وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ
وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ * إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلَوْنِ عَلَى أَحَدٍ ، وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ
فِي أُخْرَاكُمْ فَأَتَابَكُمْ عَمَّا بَيْنَكُمْ ، لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ ،
وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ * ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً نَّعَاسًا يَغْشَى طَافِئَةً
مِّنْكُمْ ، وَطَافِئَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ ، يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ آلِخَ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ، يَقُولُونَ :
هَلْ لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ؟ قُلْ : إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ . يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ
لَكَ ، يَقُولُونَ : لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا . قُلْ : لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ
لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ ، وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ ،
وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ * إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ
الَّتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ، وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ، إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ حَلِيمٌ * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا ، وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غَزًى : لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا ، لِيَجْعَلَ اللَّهُ
ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ ، وَاللَّهُ يُخَيِّئُ وَيُمِيتُ ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ * وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُمْتَ لِمَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ * وَلَئِنْ مُمْتَ أَوْ قُتِلْتُمْ
لِلَّهِ اللَّهُ تَحْشَرُونَ .

« فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ ، وَلَوْ كُنْتَ قَضَاءً غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ .
خَافَ عَنْهُمْ ، وَاسْتَغْفِرُ لَهُمْ ، وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأَمْرِ ، فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ، إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ * إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ، وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا
الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ ؟ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ * وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ ،
وَمَنْ يَغْلُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ *
أَفَمَنْ أَتَّبَعَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ ، وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ؟ * هُمْ
دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ * لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ
رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ ، يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ ، وَيُزَكِّيهِمْ ، وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ،
وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ .

« أَوَلَمَّْا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ : أَلَيْذَا هَذَا ؟ قُلْ : هُوَ مِنْ
عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ
اللَّهِ ، وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ * وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ : تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَوْ أَدْفَعُوا . قَالُوا : لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَا تَبْعُنَاكُمْ . هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ،
يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ * الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوا : لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا . قُلْ : فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ .

« وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ *
فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ، وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ ، وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ
أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ * الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ، لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا

مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرَ عَظِيمٍ * الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ : إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا ، وَقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ * فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ ، لَمْ يَمَسْسَهُمْ سُوءٌ ، وَاتَّبَعُوا رِضْوَانِ اللَّهِ ، وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ .
 « إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ ، فَلَا تَخَافُوهُمْ ، وَخَافُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ .
 « وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يَسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ، إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ، يُرِيدُ اللَّهُ
 أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْأَخِرَةِ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ
 بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ * وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا
 مُنْعِيَ لَهُمْ خَيْرٌ لِنَفْسِهِمْ ، إِنَّمَا مُنْعِيَ لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ، وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ * مَا كَانَ
 اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ، وَمَا كَانَ اللَّهُ
 لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ ، وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ، فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ،
 وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَنْتُمْ أَجْرُ عَظِيمٍ » .

A kada si ti poranio, i čeljad svoju ostavio da vjernicima odrediš mjesta pred borbu, - a Allah sve čuje i zna -, (3/121)

kada dva krila vaša gotovo nisu uzmakla, Allah ih je sačuvao. - Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju! (3/122).

Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni - zato se bojte Allaha, da biste bili zahvalni -, (3/123)

kad si ti rekao vjernicima: "Zar vam neće biti dovoljno da vam Gospodar vaš tri hiljade meleka u pomoć pošalje? (3/124).

Hoće! Ako budete izdržljivi i poslušni, i ako vas oni napadnu odmah, Gospodar vaš će vam poslati u pomoć pet hiljada meleka, sve obilježenih" (3/125).

To je Allah učinio da vas obraduje i da time pouzdanje u srca vaša ulije, - a pobjeda dolazi samo od Allaha, Silnoga i Mudrog -, (3/126)

da jednu skupinu vjernika uništi ili da ih osramoti, te da se vrate razočarani (3/127).

Od tebe ne zavisi da li će On pokajanje njihovo primiti ili će ih na muke staviti, jer oni su zaista nasilnici (3/128).

A Allahovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! On oprašta onome kome hoće, a na muke stavlja onoga koga hoće;- i, Allah prašta i samilostan je (3/129).

O vjernici, bezdušni zeleniši ne budite, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići što želite, (3/130)

i čuvajte se vatre za nevjernike pripremljene, (3/131),

i pokoravajte se Allahu i Poslaniku da bi vam bila milost ukazana, (3/132),

i nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, (3/133),

za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine: (3/134)

i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju (3/135).

Njih čeka nagrada - oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili! (3/136).

Prije vas su mnogi narodi bili i nestali, zato putujte po svijetu i posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili (3/137).

To je objašnjenje svim ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje (3/138).

I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete pobijediti ako budete pravi vjernici (3/139).

Ako vi dopadate rana, i drugi rana dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima, da bi Allah ukazao na one koji vjeruju i odabrao neke od vas kao šehide - a Allah ne voli nevjernike - (3/140)

i da bi vjernike očistio, a nevjernike uništio (3/141).

Zar mislite da ćete ući u džennet, a da Allah ne ukaže na one od vas koji se bore i na one koji su izdržljivi? (3/142).

A vi ste smrt priželjkivali prije nego što ste se s njom suočili, pa ste je, eto, očima svojim vidjeli (3/143).

Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi (3/144).

Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom. Daćemo onome koji želi nagradu na ovom svijetu, a daćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu i sigurno ćemo nagraditi zahvalne (3/145).

A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovu putu snalazile, i nisu posustajali niti se predavali - a Allah izdržljive voli - (3/146)

i samo su govorili: "Gospodaru naš, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomози nam protiv naroda koji ne vjeruje! (3/147).

I Allah im je dao nagradu na ovom svijetu, a na onom svijetu daće im nagradu veću nego su zaslužili, - a Allah voli one koji dobra djela čine (3/148).

O vjernici, ako se budete pokoravali onima koji ne vjeruju, vratiće vas stopama vašim i bićete izgubljeni, - (3/149)

samo je Allah zaštitnik vaš i On je najbolji pomagač (3/150).

Mi ćemo uliti strah u srca onih koji neće da vjeruju zato što druge Allahu ravnim smatraju, o kojima On nije objavio ništa; džehennem će njihovo boravište postati, a grozno će prebivalište navjrnika biti (3/151).

Allah je ispunio obećanje Svoje kada ste neprijatelje, voljom Njegovom, nemilice ubijali. Ali kada ste duhom klonuli i o svome položaju se raspravljati počeli, kada niste poslušali, a On vam je već bio ukazao na ono što vam je drago, - jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet-, onda je On, da bi vas iskušao, učinio da uzmaknete ispred njih. I on vam je već oprostio, jer je Allah neizmjereno dobar prema vjrniciima! (3/152).

Kad ste ono uzimali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa, Allah vas je kaznio brigom na brigu; da ne biste tugovali

za onim što vam je izmaklo, i nije vas zadesilo.- A Allah dobro zna ono što radite (3/153).

Zatim vam je, poslije nevolje, spokojstvo ulio, san je neke od vas uhvatio, a drugi su se brinuli samo o sebi, misleći o Allahu ono što nije istina, kao što pagani misle, i govoreći: "Gdje je pobjeda koja nam je obećana?" Reci: "O svemu odlučuje samo Allah!" Oni u sebi kriju ono što tebi ne pokazuju. "Da smo se za bilo šta pitali",- govore oni -, "ne bismo ovdje izginuli." Reci: "I da ste u kućama svojim bili, opet bi oni kojima je suđeno da poginu na mjestima pogibije svoje izišli, da bi Allah ispitao ono što je u vašim grudima i da bi istražio ono što je u vašim srcima - a Allah zna svačije misli" (3/154).

One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili. A Allah im je već oprostio jer - Allah prašta i blag je (3/155).

O vjernici, ne budite kao nevjernici koji govore o braći svojoj kada odu na daleke pute ili kad boj biju: "Da su s nama ostali ne bi umrli i ne bi poginuli" - da, Allah učini to jednom u srcima njihovim; i život i smrt Allahovo su djelo, On dobro vidi ono što radite (3/156).

A ako vi na Allahovu putu poginete ili umrete, oprost i milost Allahova su zaista bolji od onoga što oni gomilaju (3/157).

Bilo da umrete ili poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti (3/158).

Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se snjima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3/159).

Ako vas Allah pomogne, niko vas neće moći pobijediti, a ako vas ostavi bez podrške, ko je taj ko vam, osim Njega, može pomoći? I samo u Allaha neka se pouzdaju vjernici! (3/160).

Nezamislivo je da Vjerovjesnik šta utaji! A onaj ko nešto utaji - donijeće na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti (3/161).

Zar se onaj koji je Allahovu naklonost zaslužio može porediti sa onim koji je Allahovu srdžbu navukao i čije će prebivalište biti džehennem? - A užasno je to boravište! (3/162).

Oni su u Allaha - po stepenima. A Allah dobro vidi ono što oni rade
(3/163).

Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mdrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi (3/164).

Zar - kad vas je snašla nevolja koju ste vi njima dvostruko nanijeli, možete reći: "Otkud sad ovo?!" Reci: "To je od vas samih!" Allah, zaista, sve može (3/165).

Ono što vas je zadesilo onoga dana kada su se sukobile dvije vojske bilo je Allahovom voljom - da bi otkrio ko su pravi vjernici, (3/166)

i da bi otkrio ko su licemjeri, oni koji su, kad im je rečeno: "Dodite, borite se na Allahovu putu ili se branite!" - odgovorili: "Da znamo da će pravog boja biti, sigurno bismo vas slijedili." Tog dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju, jer su ustima svojim govorili ono što nije bilo u srcima njihovim.- A Allah dobro zna ono što oni kriju (3/167).

Onima koji se nisu borili, a o braći svojoj govorili: "Da su nas poslušali, ne bi izginuli", reci "Pa vi smrt izbjegnute, ako istinu govorite!"
(3/168).

Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga, (3/169)

radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote Svoje dao i veseli zbog onih koji im se još nisu pridružili, za koje nikakva straha neće biti i koji ni za čim neće tugovati; (3/170)

radovaće se Allahovoj nagradi i milosti i tome što Allah neće dopustiti da propadne nagrada onima koji su bili vjernici (3/171).

One koji su se Allahu i Poslaniku i nakon zadobijenih rana odazvali, one između njih, koji su dobro činili i bogobojazni bili - čeka velika nagrada;
(3/172)

one kojima je, kad su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!" - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!" (3/173).

I oni su se povratili obasuti Allahovim blagodatima i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo i postigli su da Allah bude njima zadovoljan, - a Allah je neizmjereno dobar (3/174).

To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim, i ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici! (3/175).

Neka te ne žaloste oni koji srljaju u nevjerstvo, oni nimalo neće Allahu nauditi; Allah ne želi da im da bilo kakvu nagradu na onom svijetu, i njih čeka patnja velika (3/176).

Oni koji su umjesto prave vjere nevjerovanje prihvatili neće Allahu nimalo nauditi; njih čeka patnja velika (3/177).

Neka nikako ne misle nevjernici da je dobro za njih to što im dajemo dug život. Mi im ga dajemo samo zato da što više ogreznu u grijehu; njih čeka sramna patnja (3/178).

Allah neće vjernike s licemjerima izmiješene ostaviti, već će loše od dobrih odvojiti. Allah vama neće ono što je skriveno otkriti, već On za to odabere onoga koga hoće od poslanika Svojih; zato vjerujte u Allaha i poslanike Njegove; i ako budete vjerovali i Allaha se bojali, čeka vas nagrada velika (3/179).

Iz borbe raspravljanja i diskutiranja, objašnjavanja i prosvjetljivanja, usmjeravanja i upozoravanja - o čemu je prethodno bilo riječi u suri - kontekst prelazi na borbu na bojnom polju... prelazi na bitku na Uhudu...

Međutim, bitka na Uhudu nije bila samo bitka na bojnom polju, već je također bila bitka u svijesti i savjesti... Bila je to bitka čije poprište je bilo najšire poprište, jer je bitka na bojnom polju u njoj bila samo jedan aspekt njenog strašnog bojišta na kome se ona odigravala... To bojište je bojište ljudske duše, njenih poimanja i osjećanja, njenih prohtjeva i strasti, njenih pobuda i frustracija općenito... Kur'an je bio tamo da liječi ovu dušu blaže, temeljitije, aktivnije i detaljnije nego što ratnici liječe svoje ranjene drugove na bojnom polju.

Prvo je bila pobjeda, drugo je bio poraz, a velika pobjeda je uslijedila poslije pobjede i poraza... Bila je to pobjeda jasnog saznanja i prosvjetljenog viđenja činjenica koje je predočio Kur'an. Bilo je to učvršćivanje osjećanja za ove činjenice tako čvrsto da su one postale uvjerenje, bilo je to pročišćavanje srca, profiliranje redova i oslobađanje muslimanske zajednice - poslije toga - od mnogih nejasnih predstava, varljivih vrijednosti i nestabilnih osjećanja. To se desilo tako što je u velikoj mjeri došlo do odjeljivanja dvoličnjaka iz muslimanskih redova i što su obilježja licemjerstva i obilježja iskrenosti postala posve jasna, kako na riječi i djelu, tako i u osjećajima i ponašanju. Obaveza vjerovanja, obaveza

pozivanja u vjeru kao i aktivnost u vezi s tim postale su potpuno jasne, a zahtjevi svega toga su predispozicija za saznanje, spremnost na odricanje i smisao za organizaciju, da bi poslije svega ovoga uslijedila pokornost i slijeđenje, pouzdanje samo u Allaha na svakom koraku na putu i pripisivanje odredbe jedino Allahu, u pobjedi i porazu, u smrti i životu i u svakoj stvari i u svakom pravcu.

Ovaj ogroman dobitak koga je sebi priskrbila muslimanska zajednica iz ovih događaja i iz kur'anskih smjernica koje su uslijedile poslije ovih događaja je mnogo veći i značajniji - zapravo ne može se ni porediti - od dobitka pobjede i plijena pod pretpostavkom da su se muslimani vratili iz bitke sa pobjedom i plijenom... Muslimanskoj zajednici je upravo tada bio najpotrebniji ovaj dobitak... Bio joj je hiljadu puta potrebniji od dobitka pobjede i plijena. Preostala zaliha ovog ogromnog dobitka za buduće generacije muslimanskog Ummeta također je bila važnija i trajnija od dobitka pobjede i plijena. Uzvišeno Allahovo određenje je stajalo iza vanjskih momenata koji su se ispoljili u toku ove bitke, kao što su nesavršenost, slabost, kolebljivost i metež u muslimanskim redovima, kao što je ono stajalo i iza poraza koji je proizišao iz ovih momenata... Uzvišeno Allahovo određenje bilo je iza ovoga što se dogodilo prema važećem Allahovom zakonu i shodno njegovim prirodnim i vidljivim uzrocima, određenje u kome je bilo svako dobro za muslimansku zajednicu u to vrijeme, kako bi dobila ovaj veliki dobitak pun pouke, odgoja, svijesti, zrelosti, prečišćavanja, profiliranja, koordiniranja i organiziranja i kako bi budućim generacijama muslimanskog Ummeta ostala ova zaliha iskustava, autentičnosti i smjernica koje se ne mogu mjeriti cijenom, makar ta cijena bila pobjeda i plijen!

Bitka se završila na bojnem poprištu na zemlji da bi je Kur'an otpočeo na njenom većem poprištu, poprištu ljudske duše i poprištu sveukupnog života muslimanske zajednice. On je od ove zajednice napravio ono što pravi Allahova moć Svojim znanjem, mudrošću, poznavanjem i providenjem. Bilo je tako kako je Allah htio i kako je On odredio. Veliko dobro krilo se iza štete, bola i teškog i gorkog iskušenja.

Ono što privlači pogled u kuran'skom osvrtu na događaje bitke jeste ta čudna dvojnost između iznošenja njenih prizora i događaja i direktnih smjernica na ove prizore i događaje, s jedne strane, i između drugih smjernica vezanih za pročišćavanje duša, njihovo spašavanje od nejasnih predstava kao i njihovo oslobađanje iz omći strasti, tereta prohtjeva, mraka mržnje, tmine grijeha, slabosti pohlepe, škrtosti i skrivenih želja, s druge strane.

Međutim, ono što više privlači pogled jeste govor u toku samog osvrta na ratnu bitku - govor o kamati i zabrani kamate, govor o dogovaranju i poštivanju dogovorenog, uprkos činjenici što je dogovaranje imalo vidljivo loše rezultate za bitku!

Zatim, širina prostora na kome djeluje kur'anski program na ljudsku dušu i život, kao i mnoštvo detalja tog djelovanja, njihove isprepletenosti i čudna komplementarnost...

Međutim, oni koji shvaćaju prirodu ovog Božanskog programa nimalo se ne čude ovoj dvojnosti, ovoj širini, ovoj isprepletenosti i ovoj komplementaciji. Jer ratna bitka u islamskom pokretu nije samo bitka oružja, konja, ljudi, opreme, sredstava i ratnog planiranja... Ova djelimična bitka nije izolirana od velike bitke u svijetu svijesti i savjesti, u svijetu društvenog organiziranja zajednice muslimana... Ona je u čvrstoj vezi sa nepomućenošću savjesti, njenom čistoćom, njenom lišenošću i njenom oslobođenošću od omči i okova koji guše njenu pronicljivost i koče je u njenom pribjegavanju Allahu! Ona je također čvrsto povezana sa organizacionim planom na kome počiva život muslimanske zajednice prema autentičnom Allahovom programu. Programu koji se temelji na principu dogovaranja u svim segmentima života - ne samo u sistemu vlasti -, na sistemu solidarnosti, a ne na kamatnom sistemu, jer solidarnost i kamata ne idu zajedno u jednom sistemu!

Kur'an se bavio muslimanskom zajednicom odmah poslije bitke koja nije bila - kako smo rekli - bitka samo na bojnopolju, već je bila bitka na mnogo širem polju, polju ljudske duše, polju stvarnog života... Stoga se dotakao kamate i zabranio je, spomenuo udjeljivanje u obilju i oskudici i podstakao ga, naveo pokornost prema Allahu i Njegovom Poslaniku i učinio milost ovisnom od te pokornosti, dotakao se savladavanja srdžbe i praštanja ljudima, dobročinstva i čišćenja od grijeha traženjem oprost, dotakao se pokajanja i neustrajavanja na grijehu, što je sve doveo u vezu sa zadovoljstvom. Također je spomenuo Allahovu milost predstavljenu u Poslanikovoj, alejhi-s-selam, milosti i blagosti njegovog srca prema ljudima. Naveo je princip dogovaranja i propisao ga u najkritičnijim trenucima. Dotakao se i povjerenja koje sprečava utaju, dotakao se žrtvovanja i upozorio na škrtost u ajetima koji su objavljeni na kraju kao pogovor i objašnjenje na bitku..

Dotakao se svega ovoga jer su to sve sredstva za pripremu muslimanske zajednice za borbu u njenim širokim razmjerama koje obuhvaćaju i ratnu bitku, ali je ne svode samo na nju. To je bitka potpune

pripreme za veliku pobjedu, pobjedu nad sobom, strastima, željama i mržnjama, pobjedu u kojoj će se utvrđivati prave vrijednosti i zdravi temelji za sveukupan život zajednice.

Naveo je sve ovo da ukaže na jedinstvo ovog vjerskog učenja u suočavanju sa ljudskom egzistencijom u svim njenim aktivnostima. On ovo svodi u jedno središte, središte ibadeta, pokoravanja i usmjeravanja Allahu senzibilno i bogobojažno. Svodi na jedinstvo Allahovog programa u kontroli nad cijelom ljudskom egzistencijom u svakoj njenoj situaciji, kao i međusobnu povezanost svih ovih situacija u okrilju ovog programa. Svodi na jedinstvo konačnih rezultata cjelokupne ljudske aktivnosti kao i utjecaj svakog čovjekovog pokreta i svake pojedinosti u sistemu organizacije na ove konačne rezultate.

Dakle, ove sveobuhvatne smjernice nisu izolirane od bitke. Jer čovjek ne pobjeđuje u ratnoj bitki sve dok ne pobijedi u čuvstvenim, moralnim i organizacionim bitkama. One koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile na Uhudu uistinu je šejtan naveo da posrnu zbog grijeha koje su počinili. Oni koji su pobijedili u bitkama za vjeru iza svojih poslanika, oni su ti koji su bitku počinjali traženjem oprosta od grijeha, pribjegavanjem Allahu i prijanjanjem uz Njegov čvrsti oslonac. Čišćenje od grijeha, odnosno pribjegavanje Allahu i povratak pod Njegovu okrilje spada u sredstva pobjede i ono nije izolirano od bojnog polja! Odbacivanje kamatnog sistema u korist sistema solidarnosti spada u sredstva pobjede, jer je solidarno društvo bliže pobjedi od društva koje počiva na kamatnom sistemu. Savladavanje srdžbe i praštanje ljudima je sredstvo pobjede, jer je vladanje sobom jedna od snaga koja se ispoljava u borbi kao što su solidarnost i prijateljski odnosi u tolerantnom društvu također aktivna snaga.

Također jedna od činjenica na koju se oslonio kontekst od početka do kraja jeste istina o Allahovom određenju, svođenje odredbe na Njega u cijelosti, odlučna revizija predstave o ovom pitanju i istovremeno utvrđivanje Allahovog zakona da kraj koji zadesi ljude proizilazi iz njihovog zalaganja i njihove aktivnosti, iz onoga što urade krivo i onoga što urade pravo, iz njihove pokornosti i njihovog griješenja, iz njihovog pridržavanja programa i njihovog zanemarivanja tog programa, te smatranje ljudi, poslije svega ovoga, zastorom za moć, sredstvom za volju i jednom od Allahovih odredbi kojom On ostvaruje ono što hoće.

Zatim, na kraju obaveštava muslimansku zajednicu da ona nema nikakvog udjela u pobjedi. Ona je, doista, Allahovo snovanje za izvršenje

Njegove odredbe kroz trud i nastojanje te zajednice, zašto će sigurno biti nagrađena od Allaha. Ona od plodova pobjede nema ništa od ovozemaljskih stvari. Čak joj ni u njenu ličnu korist Allah ne daje pobjedu kad hoće, već u korist uzvišenih ciljeva koje Allah hoće. Tako je isto i sa porazom. Naime, kada dođe do poraza, na osnovu odvijanja Allahovog zakona, a u skladu sa propustom i nemarom od strane muslimanske zajednice, on se zaista desi da ostvari one ciljeve koje Allah odredi Svojom mudrošću i Svojim znanjem, kao što su pročišćavanje srca, profiliranje redova, pojašnjenje istine, potvrđivanje vrijednosti, uspostavljanje mjerila i otkrivanje zakona onima koji pažljivo posmatraju.

Nema vrijednosti niti težine, sa stanovišta islama, vojna, politička, ni ekonomska pobjeda ako se ovo sve ne temelji na Božanskom programu o pobjedi samog sebe, nadmoći nad željama, trijumfu nad strastima i utvrđivanju istine koju je Allah htio u životu ljudi, kako bi svaka pobjeda bila pobjeda u ime Allaha i za Allahov program i kako bi svaki trud bio na Allahovom puta i za Allahov program. U protivnom, to je jedno neznanje koje pobjeđuje drugo neznanje u kome nema nikakvog dobra za život niti za čovječanstvo. Dobro je samo kad se bajrak Istine zavihori radi same Istine, a Istina je jedna i nema ih više. To je samo Allahov program i nema druge istine u ovom kosmosu. Do pobjede istine ne može doći dok ne dođe prvo do pobjede na poprištu ljudske duše i na planu stvarnog života. Kad se duša oslobodi od sebe radi sebe, od svojih želja i svojih strasti, od svojih prljavština i svojih mržnji, od svojih okova i svojih lanaca, kada požuri Allahu oslobođena od ovih tereta i omči, kada se liši svoje snage, sredstava i uzroka tako da sve to prepusti Allahu, a nakon što je ispunila svoju obavezu ulaganja napora i djelovanja, te kada Allahov program ovlada svim stvarima, a ovo ovladavanje se ubraja u njen krajnji napor i pobjedu, dakle kada se sve ovo desi, smatrat će se i pobjeda u ratnoj, političkoj ili ekonomskoj bitki pobjedom na Allahovoj tezulji, u protivnom, to je pobjeda jednog neznanja nad drugim neznanjem koje nema težine ni vrijednosti kod Allaha!

Otuda je bilo to dvojstvo i ta sveobuhvatnost u osvrtu na bitku koja se odvijala tog dana na Uhudu, na tom širokom polju na kome se borbeno polje ubraja u jedan od njegovih mnogobrojnih aspekata.

Prije nego što uzmemo iznositi osvrt na događaje bitke dobro je da ukratko rezimiramo njena dešavanja onako kako su navedena u biografskim predajama, kako bismo potpuno shvatili mjesta na koja se treba osvrnuti i iz kojih treba uzeti određene pouke i kako bismo pratili metod Božanskog odgoja Časnim Kur'anom kroz događaje i događanja u ovoj bitki.

Muslimani su na Bedru izvojevali potpunu pobjedu u kojoj izgleda - u odnosu na okolnosti u kojima se dogodila - ima miris nadnaravnog ili mudžize. Allah je njihovim rukama ubio vode i glavešine nevjerovanja iz plemena Kurejš. Na čelo Kurejšija je došao Ebu Sufjan Ibn Harb - nakon pogibije njihovih prvaka na Bedru - pa je uzeo da ih potpaljuje protiv muslimana kako bi se osvetili. Karavana koja je nosila robu za Kurejšije spašena je i nije dopala u ruke muslimana. Idolopoklonici su se urotili da sav novac od karavane ulože u rat protiv muslimana.

Ebu Sufjan je sabrao blizu tri hiljade Kurejšija, njihovih saveznika Ehabišaca¹ i s njima je krenuo u šewalu treće godine po Hidžri. Sa sobom su povel i žene da im služe kao ohrabrenje i podstrek kako ne bi bježali. Zaputili su se prema Medini i utaborili se blizu brda Uhud.

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je tražio savjet svojih drugova šta da uradi, da li da izađu prema njima ili ostanu u Medini. Njegovo lično mišljenje je bilo da ne izlaze iz Medine već da se utvrde u njoj, a ako oni dođu u Medinu, muslimani će im se oduprijeti na tijesnim ulazima, a žene će biti na ravnim krovima kuća². S tim se složio Abdullah ibn Ubejj (predvodnik munafika), međutim, to je preduprijedila velika grupa ashaba - većinom su to bili mladići kojima je promakao Bedr - i preporučili su mu da se izađe izvan Medine, čak su na tome i insistirali tako da je izgledalo da je to preovlađujuće mišljenje u zajednici. Poslanik, alejhi-s-selam, je ustao i otišao Aišinoj kući - neka je Allah s njom zadovoljan - i opremio se za svoj Ummet i izašao pred njih pohvalivši odlučnost onih što su tražili da se izađe. Međutim, oni su rekli: "Poslanik nas je prisilio da izađemo", dodajući: "Božiji Poslaniče, ako ti voliš da ostaneš u Medini, ti to i učini!" Međutim, Božiji poslanik je odgovorio: "Ne treba nijedan poslanik koji se spremi za svoj Ummet da ga ostavi dok Allah ne presudi između njega i njegovog neprijatelja..." Time im je održao odličnu poslaničku lekciju, jer

¹To su Arapi beduini i tako su nazvani jer su pristali na savez u blizini mjesta koje se zove Ehabiš.

²U našoj tvrdnji da je ovo bilo Poslanikovo, alejhi-s-selam, mišljenje, oslonili smo se na tvrdnju imama Ibn Kajjuna el Dževzije u njegovoj knjizi *Zadu-l-mead*.

dogovor ima svoje vrijeme i kad ono istekne, dolazi vrijeme odlučnosti, dolazi vrijeme izvršenja i pouzdavanja u Allaha, pa nije bilo mjesta kolebanju, ponovnom dogovaranju i vaganju među mišljenjima, stvari su krenule svojim tokom i Allah poslije toga čini što hoće...

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je usnio san u kome je vidio da mu na sablji ima rupa, da se kolje krava i da je on uvukao ruku u čvrsti pancir... Rupu na svojoj sablji je protumačio da će muškarac iz njegove bliže familije biti ubijen, kravu je protumačio grupom ashaba koji će biti ubijeni, a štit je protumačio Medinom... On je, dakle, vidio ishod bitke, međutim, on je istovremeno izvršavao plan dogovora i plan akcije poslije tog dogovora... On je odgajao Ummet, a Ummet se odgaja događajima i čitavom zalihom iskustava koju donose događaji... On je provodio Allahovu odredbu na kojoj su se zadržala njegova osjećanja i na kojoj se zaustavilo njegovo srce. On je išao dalje prema mjestima ove odluke i onako kako ih je on osjećao u svom prijateljskom srcu...

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je izišao sa hiljadu svojih drugova. Ibn Umri Mektuma je odredio da u namazu predvodi one koji su ostali u Medini. Na putu između Medine i Uhuda odvojio se glava munafika Abdullah ibn Ubejj sa oko trećinom vojske govoreći: "Suprotstavlja se meni a sluša mladiće!" Pratio ih je Abdullah ibn Amr ibn Haram, otac Džabira ibn Abdullaha - neka je Allah s njima zadovoljan - prekoračujući ih i nagovarajući ih da se vrate govoreći im: "Dodite, borite se na Allahovu putu ili se branite." Oni su odgovarali: "Da smo znali da ćete se vi boriti, mi se ne bismo vratili!" Potom se vratio grdeći ih.

Jedna grupa ensarija je pitala Poslanika, alejhi-s-selam, da zatraže pomoć od svojih saveznika Židova... Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je to odbio, jer je ta borba bila borba između vjerovanja i nevjerovanja, pa šta Židovi imaju s njom? Pomoć je od Allaha - kad pouzdanje u Njega bude čvrsto i kad Mu se srca predaju. Božiji Poslanik je tada pitao: "Ima li neko ko će s nama bliže prići tim ljudima?" S njim su otišle neke ensarije pa se spustio u jedan tjesnac na Uhudu na prijelazu u dolinu. Leđa je okrenuo Uhudu i zabranio je da se otpočne sa borbom dok on ne naredi.

Kad je svanulo, pripremio se za borbu sa sedam stotina boraca. Među njima je bilo pedeset konjanika. Zapovjedništvo nad strijelcima - a bilo ih je pedeset - povjerio je Abdullahu ibn Džubejru. Njemu i njegovim drugovima je naredio da čuvaju svoje položaje i da ih ne napuštaju ni po cijenu da vide da ptice grabe i nose borce. Strijelci su bili iza boraca.

Naredio im je da zasipaju idolopoklonike strijelama kako ne bi prišli muslimanima s leđa.

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je obukao dva pancira. Zastavu je dao Mus'abu ibn Umejrú. Komandu nad jednim krilom povjerio je Zubejr ibn Avvamu, a na drugim Munziru Ibn Amru. Izvršio je smotru mladića, izdvojio one za koje je držao da su premladi. Među njima su bili: Abdullah ibn Amr, Usame ibn Zejd, Usejd ibn Zuhejr, Berra ibn Azib, Zejd Ibn Erkam, Zejd ibn Sabit, Uraba ibn Evs i Amr ibn Hizam. Onima koji su bili sposobni za borbu odobrio je učešće, a među njima su bili Semure ibn Džundub i Rafi' ibn Hadidž, koji su imali po petnaest godina!

Kurejševići su se pripremili za borbu. Imali su tri hiljade boraca. Među njima je bilo i dvjesto konjanika. Na desno krilo su postavili Halid ibn Velida, a na lijevo Ikrimu ibn Ebu Džehela.

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, svoju sablju je predao Ebu Dedžani Semmaku ibn Haršu. Bio je hrabar borac i dobro je poznao ratne vještine!

Prvi koji je otpočeo od idolopoklonika bio je Ebu Arnir Fasik. On se zvao "Rahib" (svećenik) pa ga je Boži Poslanik, alejhi-s-selam, prozvao "Fasik" (griješnik). Bio je starješina plemena Evs u predislamskom dobu. Kad je došao islam, oči su mu zakrvarile i otvoreno je ispoljavao neprijateljstvo prema Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam. Napustio je Medinu i priključio se Kurejševićima potpaljujući ih protiv Resulullaha, alejhi-s-selam, i potičući ih da se bore protiv njega. Obećao im je da će njegovi saplemenici, kad ga vide, svi prići njemu i pokoriti mu se. On je bio prvi ko se susreo sa muslimanima. Zvao je svoj narod i prepoznao ih je, a oni su mu rekli: "Neka te Bog ne razveseli o Fasiku!" A on je odgovorio: "Moj narod je poslije mene zadesilo zlo!" Potom se žestoko borio protiv muslimana...

Pošto je izbila bitka hrabro su se borili Ebu Dedžane Ensari, Talha ibn Ubejdullah, Hamza ibn Abdu-l-Muttalib, Alija ibn Ebu Talib, Nadr ibn Enes, Sa'd ibn Rebi'...

Pobjeda je na početku dana bila na strani muslimana, čak je ubijeno sedamdeset nevjerničkih prvaka. Allahovi neprijatelji su pretrpjeli poraz i počeli su bježati. Kad su stigli do svojih žena, one su zagrnule svoje haljine na nogama da bi lakše bježale!

Pošto su strijelci vidjeli da su idolopoklonici poraženi i da su se otkrili, ostavili su svoje položaje koje im je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, naredio da ih nipošto ne napuštaju. Napustili su položaje uzvikujući: "Narode, plijen! Plijen!" Zapovjednik ih je upozorio na Poslanikov, alejhi-s-selam, zavjet, međutim, nisu poslušali misleći da se idolopoklonici neće vratiti! Otišli su u potragu za plijenom napravivši pukotinu u bojnim redovima na Uhudu!

Tada je to primijetio Halid pa je navalio sa idolopokloničkom konjicom. Našli su da je otvor nečuvan pa su ga zauzeli iza leđa muslimana. Povratili su se i idolopoklonički vojnici koji su bili u bijegu kad su vidjeli Halida i konjanike da su iznad muslimana pa su ih okružili!

Tok bitke se promijenio. Kolo sreće se okrenulo protiv muslimana. Došlo je do meteža i zbrke u njihovim redovima. Zavladao je nemir i panika zbog strahovitog iznenađenja koje niko nije očekivao. Bilo je mnogo ubijenih i mnogo palih muslimana kojima je Allah^o odredio da padnu kao šehidi. Idolopoklonici su dospjeli čak i do Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam. Ostao je sam sa grupom koja se na prste mogla izbrojati. Svi su se borili braneći ga dok nisu ubijeni. Poslanik, alejhi-s-selam, je ranjen u lice, slomljen mu je zub sjekutić uz očnjak u donjoj desnoj vilici i razbijen mu je šljem na glavi. Idolopoklonici su ga gađali kamenom koji je pao pored njega. Čak je upao u jednu rupu koju je Ebu Amir Fasik iskopao i maskirao praveći zamke muslimanima! Dva prstena od šljema zabola su mu se u obraz.

Usred ovog straha koji je obuzeo muslimane neko je povikao: "Muhammed je ubijen..." Bila je ovo prava katastrofa koja je srušila i ono preostale snage u njima. Okrenuli su se natrag potpuno poraženi, ne pokušavajući više da se bore zbog očajanja i klonulosti koji su ih snašli!

Iako su se drugi dali u bijeg, to nije učinio Enes Ibn Nadr - neka je Allah s njim zadovoljan. On je došao do Omera ibn Hattaba, Talhe ibn Ubejdullaha i nekoliko muhadžira i ensarija koji su se već bili opustili i posjedali i pitao ih: "Šta vam je, što sjedite?" Odgovorili su mu: "Pa, Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je ubijen." On im je nato rekao: "A dobro, šta ćete raditi sa životom poslije njega? Ustanite i umrite za ono za što je umro Božiji Poslanik, alejhi-s-selam!" Zatim se okrenuo prema idolopoklonicima i susreo Sa'da ibn Muaza kome je rekao: "O, Sa'de, lijepog li džennetskog mirisa koji osjećam ispod Uhuda!" I borio se sve dok nije pao...Na njemu je nađeno sedamdeset i nešto uboda. Prepoznala ga je jedino sestra, i to po vrhovima prstiju...

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je pošao prema muslimanima. Prvi ko ga je prepoznao pod šljemom bio je Ka'b ibn Malik koji je povikao iz sveg glasa: "Hej, muslimani! Radujte se, evo Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam!" On mu je dao znak rukom da šuti. Muslimani su se okupili oko njega i krenuli s njim prema kotlini. Među njima su bili Ebu Bekr, Omer, Haris ibn Samma Ensarija i drugi... Kad su se malo raširili silazeći niz brdo, Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je sustigao Ubejja ibn Halefa na konju koji se zvao *Avd*. Hranio ga je u Mekki govoreći: "Ubit ću Muhammeda." Pošto je to čuo Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, rekao je: "Zapravo, ja ću njega ubiti, ako Bog da!" Kad ga je stigao, Poslanik, alejhi-s-selam, je uzeo koplje od Harisa i njime pogodio Allahovog neprijatelja u ključnu kost. Ovaj je otišao dalje ričući kao vo. Bio je siguran da je mrtav, kao što je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, ranije rekao! Stvarno je umro na povratku!

Ebu Sufijan se popeo na brdo i počeo zvati: "Ima li među vama Muhammeda?" Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je rekao da ne odgovaraju. Ponovo je pitao: "Ima li među vama Ibn Ebi Kuhafe?" Nisu mu odgovorili. Pitao je po treći put: "Ima li među vama Omera Ibn Hattaba?" Opet mu nisu odgovorili. Nije pitao osim za ovu trojicu. Okrenuo se svojim i rekao im: "Dovoljno su vam ovi!" Omer - neka je Allah s njim zadovoljan - nije se mogao suzdržati da ne kaže: "Neprijatelju Božiji, one koje si spomenuo su živi. Allah ti je ostavio ono što će ti naškoditi!" On je odgovorio: "U narodu je bilo sknavljenja, ja to nisam naredio i nije mi naškodilo!" (misleći pri tome na ono što je njegova supruga Hinda uradila sa Hamzinim tijelom - neka je Allah s njim zadovoljan - nakon što ga je ubio Vahšija, rasporedivši mu stomak, izvadivši mu jetru koju je grizla i pljuvala.).

Potom je Ebu Sufijan uzviknuo: "Gore Hubel!" Allahov Poslanik, alejhi-s-selam, je upitao drugove: "Zar mu nećete odgovoriti?" Pitali su: "A čime ćemo mu odgovoriti?" Odgovorio je: "Recite: Allah je viši i uzvišeniji." Ovaj je ponovo dobacio: "Mi imamo Uzzaa, a vi ga nemate!" Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je upitao: "Zar mu nećete odgovoriti?" Pitali su: "A čime ćemo mu odgovoriti?" Odgovorio je: "Recite: Allah je naš Gospodar, a vi nemate gospodara!" Ebu Sufijan je dodao: "Ovaj dan je za dan na Bedru, rat je promjenljive sreće." Omer - neka je Allah s njim zadovoljan - je odgovorio: "Nisu isti, naši mrtvi su u Džennetu, a vaši mrtvi su u Vatri."

Kad se bitka završila, idolopoklonici su se udaljili. Muslimani su pomislili da su se zaputili u Medinu da zarobe žene i djecu i opljačkaju imovinu, pa im je to teško palo. Stoga je Poslanik, alejhi-s-selam, rekao Aliji ibn Ebi Talibu - neka je Allah s njim zadovoljan - : "Idi i prati ih, vidi šta rade i šta hoće. Ako konje budu vodili sa strane, a deve jahali, onda hoće u

Mekku, a ako budu jahali konje a vodili deve, onda hoće u Medinu. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, ako budu htjeli u Medinu, sigurno ću otići k njima i borit ću se protiv njih u Medini!”

Alija je pričao: “Izašao sam i pratio ih gledajući šta će uraditi. Vodili su konje sa strane, a deve su jahali uputivši se u pravcu Mekke.”

Kad su malo odmakli, uzeli su jedan drugom prigovarati, pa je neko između njih rekao: “Ništa niste napravili, samo ste im potkresali bodlje, zatim ste ih ostavili, među njima su ostale vode koje će se spremiti protiv vas, vratite se da ih iz korijena iščupamo!” Kada je ta vijest stigla do Poslanika, alejhi-s-selam, sazvao je svoje ljude i poslao ih da dočekaju neprijatelje rekavši: “Neka s nama ne ide onaj ko nije učestvovao u prethodnoj borbi!” Abdullah ibn Ubejj ga je pitao: “Hoću li i ja uzjahati s tobom?” Poslanik je odgovorio: “Ne.” Muslimani su mu se odazvali uprkos teškim ranama i strahu govoreći: “Čujemo i pokoravamo se.” Džabir ibn Abullah je tražio dozvolu da i on ide obrazlažući: Božiji Poslaniče, ja volim da ti ne prisustvujuš nijednom poprištu a da ja ne budem s tobom, međutim, otac me na dan Uhuda obavezao da ostanem kod kuće i da se brinem o ženskom dijelu porodice, pa mi dopusti da i ja sada idem s tobom! Pa mu je dozvolio. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je išao zajedno sa muslimanima dok nisu stigli do mjesta Hamrau-l-Eseda. Tu je Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, pristupio Ma’bed ibn Ebi Ma’bed el- Huzai naredivši mu da stigne Ebu Sufijana i da ga ponižava. Stigao ga je kod Revaha, međutim ovaj nije znao da je Ma’bed primio islam pa ga je pitao: “Šta je iza tebe, o Ma’bede?” Odgovorio je: “Muhammed i njegovi drugovi su se raspalili protiv vas, izašli su u velikom broju kakvom prije nisu izašli, a pokajali su se i oni njegovi drugovi što su bili izostali.” Ebu Sufijan ga je upitao: “Pa dobro, šta hoćeš?” Odgovorio je: “Ne mislim da ćeš izmaći, a vojska će se pomoliti iza ovog brežuljka!” Ebu Sufijan je dodao: “Boga mi, mi smo zaključili da se vratimo i iščupamoo ih iz korijena.” Ma’bed je odgovorio: “Nemoj to činiti, ja te savjetujem!” Tako su se vratili nazad u Mekku.

Ebu Sufijan je susreo nekog idolopoklonika koji je namjeravao u Medinu pa ga je upitao: “Hoćeš li ponijeti Muhammedu poruku, a ja ću tebi natovariti jahaću životinju suhim groždicama kad se vratiš u Mekku?” Odgovorio je: “Hoću.” Dodao je: “Onda prenesi Muhammedu da smo mi odlučili da navalimo pa da njega i njegove drugove iščupamo iz korijena.” Kad im je on prenio njegovu poruku ashabi rekoše: “Dovoljan nam je Allah i divan li je On pomagač!” Ni to nije prošlo bez odraza na njihovu snagu.

Ostali su tri dana čekajući. Zatim su saznali da su se idolopoklonici udaljili na svom putu prema Mekki. Muslimani su se onda vratili u Medinu.

Međutim, ovaj sažetak događaja bitke ne odslikava sve njene aspekte, niti registruje sve ono što se u toku nje dogodilo, niti naglašava ono što je predmet primjera i pouke... Stoga ćemo mi spomenuti nekoliko inspirativnih događaja kao dopunu za dočaravanje atmosfere i izvlačenje pouke.

Amr ibn Kumej'a je bio od onih idolopoklonika koji je stigao do Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, onda kada je on ostao sam u onom trenutku bitke kad je došlo do komešanja odmah poslije napuštanja položaja od strane strijelaca, okruživanja muslimana od strane nevjernika i pronošnja glasa da je Muhammed ubijen i poslije onoga što je ta vijest napravila u redovima i svijesti muslimana.

U ovom ratnom vrtlogu u kome razborit čovjek gubi pamet, Ummi Amara Nesiba bint Ka'b el-Mazinija žestoko je branila Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam. Ona je svojom sabljom udarila Amr ibn Kumej'a nekoliko puta, međutim, on je tada imao dva pancira na sebi. Udario ju je sabljom i teško ranio u plećku.

Ebu Dedžane je svojim leđima štitió Poslanika, alejhi-s-selam, a strijele su padale po njemu, međutim, on se nije micao niti otkrivao Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam.

Talha ibn Ubejdullah je brzo priskoćio Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, i sam ga štitió dok nije pao. U vjerodostojnom hadisu od Ibn Hibbana se prenosi da je Aiša rekla: "Rekao je Ebu Bekir Es-Sidik: Kad je bio dan Uhuda, svi su ljudi napustili Poslanika, alejhi-s-selam, pa sam ja bio prvi ko se povratio Poslaniku, alejhi-s-selam, i ispred njega sam vidio jednog čovjeka kako ga brani i štiti. Tada sam rekao: Budi Talha! Neka su ti otkupnina moj otac i moja majka. Budi Talha! Neka su ti otkupnina moj otac i moja majka! Ubrzo me sustigao Ebi Ubejde ibn Džerrah koji je trčao tako brzo kao da leti poput ptice. Kad mi se približio, zajedno smo se uputili prema Poslaniku, alejhi-s-selam, i zatekli pred njim Talhu mrtvog. Božiji Poslanik je tada rekao: "Pripazite brata, učinio je takvo djelo za koje će biti nagrađen." Poslanik, alejhi-s-selam, je već bio pogođen u obraz tako da mu

se prsten od šljema bio zabio u obraz. Otišao sam da to otklonim s Poslanika, alejhi-s-selam, međutim, Ebu Ubejde je rekao: Preklinjem te Bogom, Ebu Bekre, ostavi to meni! Rekao je: Ebu Ubejde je prihvatio strijelu zubima i pokretao je bojeći se da ne povrijedi Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, dok je nije izvadio, a sjekutić Ebu Ubejde se ukazao. Ebu Bekr je dalje rekao: Zatim sam otišao da uzmem drugu, a Ebu Ubejde je rekao: Preklinjem te Bogom, Ebu Bekre, ostavi to meni! Rekao je: Pa ju je prihvatio i pokretao dok je nije izvadio. Tada se ukazao drugi Ebu Ubejdin sjekutić. Zatim je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, rekao: "Pripazite brata, učinio je takvo djelo za koje će biti nagrađen." Rekao je: Onda smo se okrenuli Talhi da ga liječimo. Bio je pogođen sa deset i nešto udaraca.

Došao je i Alija, neka mu Allah učini plemenitim njegovo lice, i donio vode da opere ranu Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, sipao je vodu po rani, a Fatima, neka je Allah s njom zadovoljan, ju je prala. Pošto je vidjela da krv ne prestaje teći, uzela je komad rogožine, spalila je i posula po rani tako da je krv prestala.

Malik, otac Ebu Seida el Hudarija, isisao je Poslaniku, alejhi-s-selam, ranu dok je nije očistio. Neko mu je rekao: Ispljuni to, a on je odgovorio: Bogami, nikad to neću ispljuvati! Potom je otišao, a Poslanik, alejhi-s-selam, je rekao: "Ko hoće da pogleda u čovjeka koji će biti od stanovnika Dženneta neka pogleda u ovoga".

U Muslimovom *Sahihu* stoji da je Poslanik, alejhi-s-selam, na dan Uhuda ostao sam sa sedam ensarija i dvojicom ljudi iz plemena Kurejš. Kad su se idolopoklonici primakli, on je rekao: "Ko ih odbije od mene imat će Džennet!" Istupio je jedan ensarija i borio se dok nije bio ubijen. Zatim su mu se opet primakli, a on je rekao: "Ko ih odbije od mene imat će Džennet i bit će moj drug u Džennetu." Tako je to potrajalo sve dok sve sedmerica nisu ubijena. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je rekao: "Nismo pravilno postupili prema našim drugovima." Potom se s njima borio Talha dok ih nije odbio i udaljio od njega. Ebu Dedžane ga je štitio svojim ledima, kako smo rekli, dok nevolja nije prošla... Iscrpljenost je bila toliko obuzela Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, da je on, penjući se uz brdo, a idolopoklonici su ga slijedili, htio da se popne na jednu stijenu i nije mogao zbog klonulosti, pa je Talha sjeo ispod da bi se on popeo. Kad je nastupilo vrijeme namaza, klanjao im je sjedeći.

Od događaja ovoga dana su također i ovi:

Hanzala el-Ensari (dobio je nadimak Hanzala Okupani) navalio je na Ebu Sufijana, međutim, kada se Hanzala domogao Ebu Sufjana, na Hanzalu je navalio Šeddad ibn el-Esved i ubio ga. Hanzala je bio džunup. On je, čim je čuo poziv za borbu, a bio je u tom trenutku sa svojom suprugom, odmah skočio i krenuo. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je obavijestio svoje drugove da ga meleki kupaju. Zatim je rekao: "Pitajte njegovu suprugu šta je bilo s njim?" Pitali su je i ona je prenijela tu vijest!

Zejd ibn Sabit je rekao: Poslao me Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, na dan Uhuda da tražim Sa'da ibn Rebi'a. Rekao je: Obilazio sam mrtve i kad sam naišao na njega, bio je u posljednjim trenucima života. Na sebi je imao sedamdeset uboda, što uboda od koplja, što udaraca od sablje, što uboda od strijele. Rekao sam: Sad'e, Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, te selami i kaže ti: Obavijesti me kako se osjećaš? Rekao je: I ti prenesi selam Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, i reci mu: Božiji Poslaniče, osjećam miris Dženneta. I reci mom narodu ensarijama: Nećete imati opravdanja kod Allaha ako se nešto desi Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, sve dok okom trepćete. Tog časa je ispustio dušu."

Jedan muhadžir je prošao pored jednog ensarije koji je ležao u krvi. Muhadžir ga je upitao: "Čovječe, jesi li čuo da je Muhammed ubijen?" Ensarija mu je odgovorio: "Ako je Muhammed ubijen on je dostavio Objavu, zato se borite za svoju vjeru."

Abdullah ibn Amr ibn Haram je rekao: "Usnio sam prije Uhuda Mubeššira ibn Abdulmunzira kako mi kaže: Ti ćeš doći nama za nekoliko dana. Pitao sam ga: A gdje si ti? Odgovorio je: U Džennetu, slobodno idemo po njemu kuda god hoćemo. Upitao sam ga ponovo: A nisi li ti ubijen na dan Bedra? Odgovorio je: Naravno, jesam. Zatim sam ponovo oživio. Spomenuo sam to Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, a on je rekao: "To je šehidska smrt, Ebu Džabire."...

Rekao je Hajseme, a sin mu je bio sa Božijim Poslanikom, alejhi-s-selam, na Bedru pa je pao kao šehid: "Nisam imao sreće u bitki na Bedru, a bio sam, Boga mi, tako željan da idem. Naime, ja i moj sin smo izvlačili strjelice ko će da ide, pa je izašla njegova strjelica i on je zadobio čast šehida. Jučer sam usnio svog sina u najljepšem obliku, slobodno se kreće između Džennetskih plodova i rijeka govoreći: Dođi za nama, pridruži nam se u Džennetu. Ja sam našao da je istina ono što mi je obećao moj Gospodar. Eto, tako sam i ja, Božiji Poslaniče, Boga mi postao željan da mu se pridružim u Džennetu. A imam i dosta godina, kosti su mi se istanjile i želim da se sretnem sa svojim Gospodarom. Moli Allaha, Božiji Poslaniče,

da mi podari šehidsku smrt i da se pridružim Sa'du u Džennetu. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je molio Allaha da mu usliša dovu i on je pao kao šehid na Uhudu."

Abdullah ibn Džahš je molio tog dana: "Bože, kunem Ti se da ću se sutra sresti s neprijateljem, oni će me ubiti, zatim će mi rasporiti stomak, i odrezati nos i uši. Ti ćeš me, zatim, pitati za koga je to sve bilo? Ja ću odgovoriti: Za Tebe, Bože!"

Amr ibn Džemuh je bio dobro hrom. Imao je četvericu sinova mladića koji su se borili sa Božijim Poslanikom, alejhi-s-selam, kad je odlazio u bitke. Kad je Poslanik krenuo na Uhud i on je htio da ide, pa su mu sinovi rekli: "Ti imaš popust, što ti ne bi ostao kod kuće, bit će dosta da mi idemo! Allah te oslobodio džihada. Amr ibn Džemuh je otišao Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, i rekao mu: Božiji Poslaniče, ovi moji sinovi me sprječavaju da idem s tobom. Boga mi, ja želim da poginem kao šehid pa da ovom svojom krivom nogom gazim po Džennetu. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, mu je odgovorio: "Što se tebe tiče, Allah te oslobodio džihada." A njegovim sinovima je dodao: "Šta vam smeta da ga pustite, možda će ga Allah opskrbiti šehidskom smrću?" Izašao je s Božijim Poslanikom, alejhi-s-selam, i na dan Uhuda poginuo kao šehid.

Kad je došlo do meteža u toku bitke, Huzjefe ibn Jeman je pogledao u svog oca i vidio da ga muslimani hoće da ubiju jer ga ne poznaju, misleći da je idolopoklonik. Huzejfe je uzviknuo: "Hej, Božiji robovi, moj otac!" Međutim, oni nisu razumjeli šta je rekao pa su mu ubili oca. Poslije je dodao: "Neka vam Allah oprost!" Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, htio je da im plati krvarinu, a Huzejfe je rekao: "Ja sam njegovu krvarinu već podijelio muslimanima kao sadaku." To je Huzejfu učinilo još boljim u očima Božijeg Poslanika.

Pričao je Vahši, rob Džubejra ibn Mut'ima, opisjući Hamzinu pogibiju, najboljeg šehida u ovoj bitki: "Džubejr mi je rekao: "Ako ubiješ Hamzu, Muhammedovog amidžu, slobodan si." Pričao je dalje: "Izašao sam sa ljudima. Ja sam Etiopljanin, gađao sam kopljem samo kako to gađaju Etiopljani, rijetko kad što promašim. Kad su se ljudi sukobili, izašao sam da gledam i pratim Hamzu. Kad sam ga ugledao, izgledao je poput smeđe deve. Neustrašivo je rušio ljude svojom sabljom i ništa pred njim nije ostajalo. I dok se ja tako, Boga mi, pripremam, jer hoću da ga imam na nišanu, krijući se od njega iza drveta ili kamena, samo da mi se primakne bliže, kad prije mene prema njemu krenu Siba' ibn Abul-Uzza. Pošto ga je Hamza ugledao, udario ga je tako žestoko kao da mu je samo odnio glavu.

Ja sam zamahnuo kopljem i kad sam bio zadovoljan njegovim položajem, bacio sam ga. Pogodilo ga je u pupak tako da je izašlo između nogu. Krenuo je da me se domogne, ali je pao. Ostavio sam ga s kopljem dok nije umro. Poslije sam otišao, uzeo koplje, vratio se u logor i ostao tamo sjedeći. Ja za drugim nisam imao potrebe. Ja sam samo ubio da budem oslobođen!”

Došla je Hinda, kći Utbe, a žena Ebu Sufijana, pa je rasporila Hamzin stomak, izvadila jetru i uzela je gristi, ali joj ništa nije mogla, pa ju je bacila...

Kada je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, poslije bitke stao nad Hamzinim tijelom - neka je Allah s njim zadovoljan - bio je dobro pogoden. Tada je Božiji Poslanik rekao: “Ništa mi neće teže pasti od ovog tvog slučaja i nikad nisam bio pred užasnijim prizorom od ovog.” Zatim je Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, pitao: “A jesi li šta jeo?” Odgovorili su mu: “Ne.” Dodao je: “Allah baš ništa od Hamze neće poslati u Vatru.”

Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je naredio da se šehidi Uhuda ukopaju na mjestu pogibije i da se ne prenose u Medinsko greblje. Neki ashabi su bili već prenijeli svoje mrtve pa je telal Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, pozvao da se mrtvi vrate na mjesta gdje su poginuli, pa su vraćeni. Poslanik, alejhi-s-selam, je uzeo ukopavati po dvojicu ili trojicu ljudi u jedan mezar. Tom prilikom je pitao: “Ko zna više napamet iz Kur’ana?” Kad bi pokazali na čovjeka prvo bi njega stavio u mezar. Tako su Abdullah ibn Amr ibn Haram i Amr ibn Džemuh ukopani u jedan kabur jer su se voljeli. “Ukopajte ovu dvojicu koja su se voljela na ovom svijetu u jedan mezar.” ...

Ovo su neke scene iz bitke u kojoj su pobjeda i poraz bili na samoj granici i između kojih je odlučio samo jedan trenutak vremena, samo jedno nepoštivanje naredbe, samo jedan hirovit postupak, samo jedan strastven gest! Ovo su skice iz bitke u kojoj su na samoj granici bili visoki vrhovi i niska sjenovita podnožja, jedinstveni primjeri iz historije vjerovanja i herojstva, iz historije licemjerstva i poraza!

Ovo je niz slika koji otkriva nepovezanost u muslimanskim redovima u to vrijeme kao što otkriva nejasnoće u poimanjima nekih muslimana. Jedno i drugo - prema Allahovom zakonu i određenju - proizvelo je ove

posljedice koje su muslimani okusili, ove velike žrtve na čijem vrhu stoji povreda Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, i koju su ashabi, bez sumnje, osjećali i držali najvećim bolom koji ih je snašao. Platili su visoku cijenu da bi naučili duboku lekciju, da Allah pročisti srca i pročisti redove, da pripremi zajednicu muslimana za veliku zadaću koja joj je povjerena, a to je mudro rukovođenje čovječanstvom i uspostavljanje Allahovog programa na zemlji u njegovoj realnoj i idealnoj formi...

Pogledajmo, dakle, kako je Časni Kur'an tretirao ovaj događaj, i to metodom Kur'ana.

Kur'anski tekst ne prati događaje bitke da ih ispriča i izloži, već prati unutrašnje stanje duša i pobude srca, a iz događaja crpi materijal da upozori, prosvijetli i usmjeri.

On ne donosi historijski prikaz događaja, već ih iznosi radi pouke, odgoja i otkrivanja vrijednosti skrivenih iza tih događaja. On ih iznosi da ocrta karaktere duša i pobude srca, da odslika klimu koja je pratila te događaje da bi ih registrirao, te kosmičke zakone koji njima upravljaju i te vječne principe koje oni ustanovljavaju. Tako događaj postaje okosnica ili tačka oko koje se koncentriše bogatstvo emocija, karaktera, zaključaka i argumenata. Kontekst počinje od događaja, zatim nastavlja iznositi situaciju oko njih, onda se ponovo vraća njima, potom kruži po dubinama savjesti i po špiljama života, ponavljajući to uvijek iznova dok ne završi iznošenjem događaja do kraja, tako da obuhvati čitav niz značenja, dokaza, vrijednosti i principa za koje je navođenje događaja bilo samo sredstvo za to i tačka oko koje se sve to koncentriše i okuplja. Osim toga, kontekst razmatra i popratne pojave događaja i njegove tragove koje on ostavlja na svijest, pa ih prikazuje, razvrstava i postavlja na njihova mjesta, tako da duša od njih nije više zbunjena ni deprimirana, niti osjeća zbrkanost i poremećenost.

Kad čovjek baci pogled na poprište Bitke i na ono što se na njemu dogodilo - u odnosu na njegovu širinu i raznovrsnost - zatim baci pogled na širinu kur'anskog osvrtu i aspekte koje on tretira, ustanovit će da je ovo drugo polje šire od onog prvog, da je trajnije po vremenu, da je priraslije za srce, da je dublje u duši i da je više u stanju da odgovori potrebama

ljudske duše i potrebama islamske zajednice u svakoj situaciji u kojoj bude izložena na ovom polju, i to u svim generacijama zaredom. Ovo polje sadrži vječne istine iza prolaznih događaja, univerzalne principe iza pojedinačnih događanja, primarne vrijednosti iza sekundarnih vanjskih pojava, kao što sadrži dobru rezervu za opskrbu bez obzira na faktor vremena i mjesta.

Ovaj trajni dobitak osiguravaju kur'anski tekstovi svakom srcu koje je otvoreno prema vjerovanju u svakom vremenu i na svakom mjestu. Izložiti ćemo ih sve zajedno, ako Bog da, nakon što ih potanko iznesemo na različitim mjestima u tekstovima.

A kada si ti poranio, i čeljad svoju ostavio da vjernicima odrediš mjesta pred borbu, - a Allah sve čuje i zna -, (3/121)

kada dva krila vaša gotovo nisu uzmakla, Allah ih je sačuvao. - Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju ! (3/122).

Kontekst počinje ponovnim podsjećanjem na prvi prizor Bitke i njegovim predočavanjem - a bio je veoma blizak dušama onih koji su prvi oslovljeni ovim Kur'anom i koji je bio u njihovom živom sjećanju. Međutim, otpočinjanje govora na ovaj način i predočavanjem prvog prizora ovim tekstom ima cilj da ponovi prizor sa svim njegovim žarom i sa svom njegovom živošću. On mu time hoće da pridoda i ono što se krije iza tog vidljivog prizora - a koji oni poznaju -, da mu pridoda druge činjenice koje ne sadrži taj vidljivi prizor. A prva ta činjenica jeste istina o prisutnosti Uzvišenog Allaha s njima, Njegovo slušanje i Njegovo poznavanje svega onoga što je teklo među njima. To je Istina koju kur'anska metodologija odgoja želi da predочи, ustanovi, potvrdi i produbi u islamskoj predodžbi. To je ta velika i temeljna činjenica na kojoj je islam zasnovao svoj moralnoetički koncept, činjenica bez koje ne može biti ispravnog islamskog programa, sa svim njegovim pretpostavkama i obavezama, ako u njemu nije ugrađena ova činjenica sa svom svojom snagom i svom svojom vitalnošću:

A kada si ti poranio, i čeljad svoju ostavio da vjernicima odrediš mjesta pred borbu, - a Allah sve čuje i zna -, (3/121)

Ovdje se ukazuje na rano ustajanje Poslanika, alejhi-s-selam, i njegovo kretanje iz Aišine kuće (neka je Allah s njom zadovoljan), obučen za svoj Ummet, u panciru, a nakon dogovora koji je rezultirao čvrstom odlukom da se izađe iz Medine i da se idolopoklonici dočekaju izvan grada... Ovdje se također ukazuje na ono što je uslijedilo poslije, a to je Poslanikova, alejhi-s-selam, organizacija i ustrojavanje bojnih redova, izdavanje naredjenja strijelcima da zauzmu svoje položaje na brdu. To je prizor koji oni znaju i scena koje se oni prisjećaju. Međutim, nova činjenica u tome jeste ova:

A Allah sve čuje i zna (3/121).

Kakav je to prizor kome Allah prisustvuje! Kakva je to scena kojoj je Allah učesnik! Kakav je to, dakle, strah i bojazan koji to sve okružuju i miješaju se sa svim onim što je teklo na dogovoru. Tajne su na njemu otkrivene i one su poznate Allahu. On čuje što jezici govore i zna šta podsvijest prigušuje.

Drugo što se zapaža u ovom prvom prizoru jeste moment slabosti i neuspjeha koji je zaveo dvije muslimanske čete poslije onog izdajničkog koraka koji je napravio vođa licemjera Abdullah ibn Ubejj ibn Selul, kada se odvojio sa trećinom vojske, ljut što Poslanik, alejhi-s-selam, nije prihvatio njegovo mišljenje već je poslušao medinsku omladinu! On je tada rekao: *"Da znamo da će pravog boja biti, sigurno bismo vas slijedili"* (3/167). On je ovim pokazao da njegovo srce nije bilo odano vjeri i da je njegova ličnost još uvijek ispunjavala njegovo srce i da je ona u tom srcu imala prevagu nad vjerovanjem koje ne toleriše partnerstvo u srcu svoga vlasnika niti u njemu podnosi suparnika! Srce ili ima da bude posve privrženo vjerovanju ili da ga odbaci i osjeća odvratnost prema njemu!

kada dva krila vaša gotovo nisu uzmakla, Allah ih je sačuvao. - Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju ! (3/122).

Ta dva krila - kako stoji u vjerodostojnom hadisu - od Sufijana ibn Ujejne - su Benu Harise i Benu Seleme. Na njih je mnogo utjecao postupak Abdullaha ibn Ubejja i potres kojeg je on izazvao u muslimanskim redovima od prvog koraka u toj bitki. Ta dva krila umalo da nisu uzmakla da ih nije stigla Allahova pomoć i okrpja, kako saopćava ovaj kur'anski tekst:

Allah ih je sačuvao (3/122).

Omer (neka je Allah s njim zadovoljan) kaže: "Čuo sam Džabira ibn Abdullaha kako kaže: U vezi s nama je objavljeno: *Kada dva krila vaša*

gotovo nisu uzmakla, (3/122). Dalje je rekao: Mi smo ta dva krila, Benu Harise i Benu Seleme. Ne bi nam bilo drago (ili ne bi me radovalo) da nije objavljeno zbog riječi Uzvišenog: *Allah ih je sačuvao* (3/122). (Buhari i Muslim).

Ovako Allah otkriva skrivene misli, koje nije znao niko do onaj čije su, koje su ih kopkale u njihovim grudima u jednom trenutku. Potom ih je Allah sačuvao tih misli, odgnao ih od njih i podržao ih Svojom pomoći pa su otišli i stali u redove. On to otkriva da povrati događaje bitke i oživi njena zbivanja i prizore, zatim da prikaže skrivene misli u ljudima i upozori njihove nosioce na Allahovo prisustvo s njima i Njegovo poznavanje onoga što njihova podsvijest krije - kao što im je rekao: *Allah sve čuje i zna*, (3/121) - da bi potvrdio tu činjenicu i produbio je u njihovim osjećanjima. Zatim da ih upozna kako je došlo do spasa i ukaže im na Allahovu pomoć, Njegovu zaštitu i brigu, kad ih snađe slabost i kad ih zaokupi malodušnost, kako bi znali kuda da se okrenu u ovakvim situacijama i čemu da pribjegnu. Zato ih usmjerava ovim pravcem pored koga nema drugog pravca za vjernike:

Neka se za to vjernici samo u Allaha pouzdaju ! (3/122).

Ovo je u stilistici oblik skraćanja i ograničenja. Neka se jedino u Allaha pouzdavaju vjernici. Oni, ako su vjernici, nemaju drugog do ovog čvrstog oslonca.

Tako u prva dva ajeta, kojima Kur'an predočava prizor ove bitke i njenu atmosferu, nalazimo ove dvije velike i osnovne smjernice u islamskom konceptu i islamskom odgoju:

Allah sve čuje i zna (3/121).

Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju! (3/122).

Nalazimo ih u odgovarajućem vremenu i odgovarajućoj situaciji, jer inspirišu svojim ritmom i nadahnjuju svojim nadahnućem u odgovarajućem roku, a srca su već pripravljena da prime, odazovu se i opečate. Vidljivo je - iz ova dva uvodna teksta - kako Kur'an upravlja oživljavanjem srca, njihovim usmjeravanjem i njihovim odgajanjem upravo osvrćući se na događaje dok su još vrući! Vidljiva je i razlika između kur'anskog iznošenja događaja i njihovo usmjeravanje i ostalih izvora koji možda opširnije interpretiraju te događaje, međutim, oni nemaju cilj da ožive, pokrenu, odgoje i usmjere ljudsko srce i ljudski život kakav cilj ima časni Kur'an svojim pravim programom.

Ovako počinje govor o bitki u kojoj muslimani nisu pobijedili, ali umalo da nisu. Bitka je počela davanjem prednosti ličnim gledištima nad vjerovanjem kod dvoličnjaka Abdullaha ibn Ubejja. Njegov postupak su slijedile njegove pristalice koje su dale prednost njegovom ličnom stavu nad svojim vjerovanjem. Bitka je počela slabošću koja zamalo da nije snašla dvije dobre grupe muslimana. Zatim je završila kršenjem vojnog plana pod pritiskom pohlepe za plijenom! Slavni primjeri koji su ispoljeni u Bitki nisu je poštedjeli od sudbine kojom je okončana zbog pukotine u redovima i zbog te maglovitosti u predodžbi.

Prije nego što nastavi sa iznošenjem i komentarisanjem događaja Bitke koja je okončana porazom, podsjeća ih na bitku koja je okončana pobjedom, a to je Bitka na Bedru - da ova bude ispred one kao prostor za uspostavljanje balansa i razmišljanje o uzrocima i posljedicama, kao i spoznavanje mjesta slabosti i mjesta moći te uzroka pobjede i uzroka poraza. Zatim da poslije toga ovlada uvjerenje da su pobjeda i poraz, dakle oboje, jedno od Allahovih određenja, a sve radi mudrosti koja se ostvaruje iza pobjede kao što se ostvaruje iza poraza, podjednako, te da stvar na kraju treba pripisati Allahu u oba slučaja i u svim drugim slučajevima:

Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni - zato se bojte Allaha, da biste bili zahvalni -, (3/123)

kad si ti rekao vjernicima: "Zar vam neće biti dovoljno da vam Gospodar vaš tri hiljade meleka u pomoć pošalje?" (3/124).

Hoće! Ako budete izdržljivi i poslušni, i ako vas oni napadnu odmah, Gospodar vaš će vam poslati u pomoć pet hiljada meleka, sve obilježениh" (3/125).

To je Allah učinio da vas obraduje i da time pouzdanje u srca vaša ulije, - a pobjeda dolazi samo od Allaha, Silnoga i Mudrog -, (3/126).

da jednu skupinu nevjernika uništi ili da ih osramoti, te da se vrate razočarani (3/127).

Od tebe ne zavisi da li će On pokajanje njihovo primiti ili će ih na muke staviti, jer oni su zaista nasilnici (3/128).

A Allahovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! On oprašta onome kome hoće, a na muke stavlja onoga koga hoće ; - i, Allah prašta i samilostan je (3/129).

Pobjeda na Bedru je imala miris mudžize ili nadnaravnog, kao što smo rekli. Dobijena je bez ijednog materijalnog sredstva uobičajenih za ostvarenje pobjede. Tasovi na vagi u toj bitki - između vjernika i idolopoklonika - nisu bili uravnoteženi, niti blizu ravnoteže. Idolopoklonika je bilo oko hiljadu i izašli su u grupi, na traženje Ebu Sufijana, u pomoć da zaštite karavanu koju je on predvodio. Bili su snadbjeveni oružjem i opremom, pohlepni za imetkom i željni prestiža. Muslimana je bilo oko tri stotine i nisu izašli da se bore protiv te naoružane grupe, već su izašli na bezazleno putovanje s namjerom da presretnu nenaoružanu karavanu i da joj prepriječe put. Sa sobom su imali, mada i oni malobrojni, sasvim malo oružja. Iza njih su u Medini bili idolopoklonici koji su još uvijek bili snažni, zatim licemjeri koji su imali svoje mjesto i Židovi koji su ih vrebali. Oni su poslije svega toga bili muslimanska manjina u sredini punoj nevjerovanja i licemjerstva na Arabijskom poluotoku. Osim toga, muslimani se još uvijek nisu bili oslobodili svojstva muhadžira i prognanika iz Mekke. Iako su ensarije prihvatile ove muhadžire, oni su, međutim, i dalje nestabilna biljka u ovoj sredini!

Na sve ovo podsjeća Uzvišeni Allah pripisujući tu pobjedu njenom pravom uzroku usred tih i takvih prilika:

Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni - zato se bojte Allaha, da biste bili zahvalni (3/123).

Zaista je Allah Onaj ko ih je pomogao. On ih je pomogao radi mudrosti koja je spomenuta u ovim ajetima. Oni nemaju pomagača među sobom, ni među drugima, zato, ako se nekog i boje i plaše, neka se boje i plaše Allaha koji daje pobjedu i poraz, koji Jedinu daje moć i vlast, pa se nadati da će ih bogobožnost dovesti do zahvalnosti i učiniti je u svakom slučaju potpunom zahvalnošću, dostojnom Allahove blagodati prema njima.

Ovo je prvi opažaj u njihovom podsjećanju na pobjedu na Bedru... Zatim predočava prizor Bitke i oživljava njenu sliku u njihovom sjećanju kao da je vode ovoga trenutka:

Kad si ti rekao vjernicima: "Zar vam neće biti dovoljno da vam Gospodar vaš tri hiljade meleka u pomoć pošalje?" (3/124).

Hoće! Ako budete izdržljivi i poslušni, i ako vas oni napadnu odmah, Gospodar vaš će vam poslati u pomoć pet hiljada meleka, sve obilježenih" (3/125).

Ovo su bile riječi upućene Božijem Poslaniku, alejhi-s-selam, na dan Bedra, da ih prenese malobrojnoj grupi muslimana koja je izašla s njim i koja je vidjela mnoštvo idolopoklonika, a sama je izašla da presretne karavanu natovarenu trgovačkom robom a ne da se sukobi sa tom velikom naoružanom grupom! Poslanik (s.av.s.) im je prenio ono što mu je tog dana dostavio njegov Gospodar kako bi učvrstio njihova srca i njihove stope, jer su oni ljudska bića i potrebna im je pomoć u obliku koji je blizak njihovim osjećanjima, njihovim predodžbama i njihovim običajima. On ih je također, obavijestio o uvjetima ove pomoći. To je izdržljivost i bogobojaznost, izdržljivost pri primanju udaraca i bogobojaznost koja povezuje srce sa Allahom u pobjedi i porazu:

Hoće! Ako budete izdržljivi i poslušni, i ako vas oni napadnu odmah, Gospodar vaš će vam poslati u pomoć pet hiljada meleka, sve obilježениh
(3/125).

Sada ih Allah podučava da cijelu stvar treba pripisati Njemu, da je sva aktivnost od Njega, Uzvišenog, te da je silazak meleka samo radost za njihova srca kako bi osjetila naklonost prema ovome i smatrala to dobrim znakom, kako bi stekla pouzdanje i ostala nepokolebljiva. A što se tiče pobjede, ona je izravno od Njega, ona je ovisna o Njegovom određenju i Njegovoj volji, bez posrednika, bez uzroka i bez sredstava:

To je Allah učinio da vas obraduje i da time pouzdanje u srca vaša ulije, - a pobjeda dolazi samo od Allaha, Silnoga i Mudrog (3/126).

Ovako kur'anski kontekst teži da cijelu stvar pripiše Allahu kako se za muslimanovu predodžbu ne bi privezalo nešto što krnji ovo temeljno pravilo, pravilo pripisivanja stvari u cjelini Allahovom slobodnom htijenju, Njegovoj aktivnoj volji i Njegovom neposrednom određenju, a isključivanje uzroka i sredstava da su ona ta koja to čine. Ona su, ustvari, samo sredstva koja pokreće Htijenje i njima ostvaruje ono što hoće.

A pobjeda dolazi samo od Allaha, Silnoga i Mudrog (3/126).

Kur'an je težio da ustanovi ova pravila u islamskom poimanju, da ih očisti od svake primjese i isključi vidljive uzroke, metode i sredstva da su ona taj djelotvorni faktor. To čini radi toga da bi ostala direktna veza između roba i Gospodara, između vjernikovog srca i Allahovog određenja bez prepreka, bez pregrada, bez sredstava i bez posrednika, kakva je ona, inače, u realnom svijetu.

Uz pomoć ovih ponovljenih smjernica, potvrđenih raznim oblicima za potvrđivanje, ova istina se učvrstila u umovima muslimana na prekrasan, blag, dubok i sjajan način.

Oni su, naime, spoznali da je Allah - jedino On - Činilac, kao što su spoznali da im je naređeno od strane Allaha da preduzimaju sve metode i sredstva, da ulože maksimum napora i da ispune svoje obaveze. Oni su shvatili istinu i pokorili se odredbi na jedan svjesno uravnotežen, dinamičan i neobičan način! Međutim, ovo je došlo vremenom i s događajima, došlo je odgajanjem događajima, odgajanjem popratnim objašnjenjem događaja, poput ovog i mnogo drugih njemu sličnih u ovo suri.

U ovim ajetima predočava se prizor Bedra dok im Poslanik, alejhi-s-selam, obećava meleke kao pomoć od strane Allaha ako se budu prihvatili strpljivosti, bogobojažnosti i čvrstine u borbi, onda kad idolopoklonici krenu na njih sa suprotne strane. Zatim ih obavještava o suštini izvora koji djeluje, iza slanja meleka, a to je Allah od čije volje zavise sve stvari i čijim se činom i dozvolom ostvaruje pobjeda.

Od Allaha, Silnoga i Mudrog (3/126).

On je *Silni*, Moćni i Snažni, koji je kadar da ostvari pobjedu. On je *Mudri*, čije se određenje odvija prema Njegovoj mudrosti i koji ostvaruje ovu pobjedu tako da iza nje ostvari mudrost.

Potom objašnjava mudrost ove pobjede. Bilo koje pobjede. I njene ciljeve od kojih ništa ne pripada nikom od ljudi:

Da jednu skupinu nevjernika uništi ili da ih osramoti, te da se vrate razočarani (3/127).

Od tebe ne zavisi da li će On pokajanje njihovo primiti ili će ih na muke staviti, jer oni su zaista nasilnici (3/128).

Zaista je pobjeda od Allaha, radi ostvarenja Allahovog određenja, a Poslanik, alejhi-s-selam, i njegovi borci s njim u pobjedi nemaju nikakav vlastiti cilj niti lični udio. Kao što ni on ni oni nemaju nikakvog udjela u njenom ostvarenju, oni su samo paravan Moći koja pomoću njih ostvaruje ono što Ona hoće! Oni nisu sredstvo ove pobjede niti njeni tvorci, oni nisu gospodari ove pobjede niti njeni korisnici, nego je to Allahovo određenje koje se ostvaruje pokretom Njegovih ljudi i Njegovom podrškom, radi ostvarenja Njegove Mudrosti i Njegove namjere koja iza toga stoji:

... da jednu skupinu nevjernika uništi (3/127).

On smanjuje njihov broj ubijanjem, ili smanjuje njihovu zemlju osvajanjem, ili umanjuje njihovu vlast njihovim pokoravanjem, ili umanjuje njihovu imovinu plijenom, ili umanjuje njihovu djelotvornost na zemlji porazom!

... ili da ih osramoti, te da se vrate razočarani. (3/127).

Odnosno odbije ih natrag poražene i ponižene, pa se vrate razočarani i uvrijeđeni.

Ili će On pokajanje njihovo primiti (3/128).

Katkad muslimanska pobjeda bude savjet i pouka nevjernicima, katkad ih ona privede vjeri tako da im Allah oprostí njihovo nevjerovanje pa im to opečati islamom i uputom.

... ili će ih na muke staviti, jer oni su zaista nasilnici (3/128).

Na muke ih stavlja pobjedom muslimana nad njima, ili njihovim zarobljavanjem, ili njihovim umiranjem u nevjerovanju koje ih stavlja na muke. To im je kazna za nasilje nevjerovanja, za nasilje obmane muslimana, za nasilje nereda na Zemlji, za nasilje suprotstavljanja dobru koje je predstavljeno u islamskom programu za život, njegovom vjerzakonu i njegovom poretku, do posljednje vrste nasilja koje se krije u nevjerovanju i odvrćanju od Allahovog puta.

U svakom slučaju, to je Allahova mudrost i ljudi nemaju ništa s tim. Čak i Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, tekst isključuje iz domena domašaja ove stvari, da bi je pripisao jedino Allahu, Uzvišenom, što je stvar Jedinog Božanstva koje nema saučesnika.

Time se muslimani svojim ličnostima odvajaju od ove pobjede, od njenih uzroka i njenih rezultata! Time se oni lišavaju ponosa koji pobjeda izaziva u dušama pobjednika, kao što se lišavaju umišljenosti, divljenja i oholosti, od čega se, inače, napušu njihove duše i vratne žile! Time oni osjećaju da oni u toj stvari nemaju nikakvog udjela, već da cijela stvar od početka do kraja pripada Allahu.

Time o ljudima - pokornim i griješnim - odlučuje Allah. Ovo pitanje se tiče samo Uzvišenog Allaha. Pitanje ove misije i pitanje ovih ljudi koji su je prihvatili, pokornih i griješnih podjednako. Poslanik, alejhi-s-selam, i vjernici treba samo da izvrše svoju ulogu, zatim da dignu ruke od rezultata, a nagrada za povjerenje, izvršenje i pomoć koju su uložili slijedi od Allaha.

Jedna druga okolnost u kontekstu je iziskivala ovaj navod: *Od tebe ne zavisi ništa (3/128)*, jer će u kontekstu biti navedene riječe nekih od njih:

Gdje je pobjeda koja nam je obećana? (3/154), kao i riječi: Da smo se za bilo šta pitali, ne bismo ovdje izginuli (3/154), da bi im rekao da niko u tome nema nikakvog udjela, ni u pobjedi ni u porazu. Ono što se traži od ljudi je pokornost, povjerenje i izvršenje. A što se tiče odluke poslije toga, ona pripada jedino Alalhu i niko u tome nema nikakvog udjela, čak ni Božiji Poslanik, alejhi-s-selam. To je temeljna istina u islamskoj koncepciji i njeno učvršćivanje u dušama značajnije je od pojedinih ličnosti, veće je od pojedinih događaja i važnije od raznih obzira i gledišta.

Ovo podsjećanje na Bedr i ovo potvrđivanje temeljnih istina u koncepciji završava univerzalnom istinom kojoj se pripisuje jedan drugi princip, a to je da odluka o pobjedi i porazu pripada Allahovoj mudrosti i određenju. Ova potvrda završava potvrđivanjem njenog glavnog temelja, a to je da Allah odlučuje o cijelom kosmosu, pa odatle oprašta kome hoće i kažnjava koga hoće, shodno tome, kako hoće:

A Allahovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! On oprašta onome kome hoće, a na muke stavlja onoga koga hoće ; - i, Allah prašta i samilostan je (3/129).

To je apsolutna volja koja je naslonjena na apsolutno posjedovanje. To je apsolutno raspolaganje Božijim robovima na osnovu ovog posjedovanja svega što je na nebesima i svega što je na Zemlji. Tamo nema nepravde niti protekcije prema robovima u praštanju i kažnjavanju. On u svemu presuđuje rukovodeći se mudrošću, pravednošću, milošću i praštanjem, jer je svojstvo uzvišenog Allaha milost i oprost.

I Allah prašta i samilostan je (3/129).

Vrata su otvorena pred ljudima da zadobiju Njegov oprost i Njegovu milost vraćanjem Njemu, pripisivanjem svake odluke Njemu i vršenjem propisanih obaveza, a ostavljanjem onoga što je iza toga Njegovo mudrosti, Njegovom određenju i Njegovoj apsolutnoj volji iza sredstava i uzroka.

Prije nego što kontekst uđe u srž izlaganja o Bitki, bitki na Uhudu, prije nego što počne komentarisati njena događanja i događaje, dolaze smjernice koje su u bliskoj vezi sa velikom bitkom na koju smo ukazali u uvodu ovoga govora, a to je bitka u dubini duše i u moru života. Dolazi

govor o kamati i o kamatnom poslovanju, bogobožnosti i pokornosti prema Allahu i o pokornosti prema Njegovom Poslaniku. Slijedi govor o udjeljivanju u obilju i oskudici i o sistemu koji se temelji na saradnji, a koji je suprotan prokletom kamatnom sistemu. Govori o savlađivanju srdžbe, praštanju ljudima i širenju dobra u zajednici, govori o traženju oprosta za grijeh, o povratku Allahu i neustrajavanju u grijehu:

O vjernici, bezdušni zelenaši ne budite, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići što želite, (3/130)

i čuvajte se vatre za nevjernike pripremljene, (3/131)

i pokoravajte se Allahu i Poslaniku da bi vam bila milost ukazana, (3/132)

i nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, (3/133)

za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine : (3/134)

i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijeh svoje zamole - a ko će oprostiti grijeh ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju. (3/135)

Njih čeka nagrada - oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili! (3/136)

Sve ove smjernice dolaze prije ulaska u kontekst o ratnoj bitki da ukažu na specifičnu odliku ovoga vjerovanja, a to je jedinstvo i univerzalnost u suočavanju ovoga vjerovanja sa ljudskim postojanjem i njegovom cjelokupnom aktivnošću, njegovim svođenjem na jednu osnovu, osnovu obožavanja Allaha, robovanja Njemu i usmjeravanja Njemu u svakoj stvari, kao i jedinstvo i univerzalnost u Allahovom programu i njegovo kontroliranje ljudskog postojanja u svim situacijama, svim pitanjima i svim aspektima čovjekove aktivnosti. Ove smjernice u svojoj sveukupnosti ukazuju zatim na uzajamnu povezanost svih vrsta ljudske djelatnosti kao i na utjecaj ove povezanosti na konačne rezultate cjelovitog ljudskog djelovanja, kao što smo ranije rekli.

Islamski program obuzima čovjeka sa svih strana i organizira život zajednica u cijelosti, a ne u dijelovima. Odatle je ovo objedinjavanje između pripreme i spremnosti za ratnu bitku, od čišćenja duša i čistoće srca, preko

kontroliranja prohtjeva i strasti, te širenje naklonosti i velikodušnosti u zajednici, odatle je sve blizu jedno drugom. Kad opširno izlaže svaku od ovih osobina, pokazuje nam se da su one čvrsto povezane sa životom muslimanske zajednice i sa svim njenim udesima na bojnopolju i drugim životnim poljima!

O vjernici, bezdušni zelenaši ne budite, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići što želite, (3/130)

i čuvajte se vatre za nevjernike pripremljene, (3/131)

i pokoravajte se Allahu i Poslaniku da bi vam bila milost ukazana, (3/132)

Predhodno je bilo riječi o kamati i kamatnom sistemu veoma opširno u trećem džuzu ovog Zilala³, pa to ovdje nećemo više ponavljati. Međutim, zadržat ćemo se na zelenaškoj kamati. Ako ljudi misle da se u ovom vremenu sakriju iza ovog teksta i da se njime ograde kako bi mogli reći: Zabranjena je zelenaška kamata, međutim, četiri posto, pet posto, sedam posto nije zelenaška kamata, i ona ne ulazi u sferu harama, varaju se.

Mi počinjemo i odlučno kažemo da je termin zelenaška kamata (*ad'afen muda'afe*) kvalifikacija stvarnog stanja, a ne uvjet od koga zavisi odredba. Tekst koji se nalazi u suri El-Bekare je kategoričan o zabrani kamate u osnovi - bez preciziranja ili ograničenja: *I od ostatka kamate odustanite (2/278)*, ma kakva i kolika ona bila!

Ako smo ustanovili ovaj princip, onda se posvećujemo ovoj kvalifikaciji i kažemo: To u suštini nije bila samo historijska kvalifikacija za kamatne operacije koje su postojale na Arabijskom poluotoku i na koje je ovdje tačno mislio Poslanik, već je to bila nužna kvalifikacija omraženog kamatnog sistema, bez obzira na iznos kamate.

• Kamatni sistem znači uspostavljanje cijelog toka kapitala na ovoj osnovi. To znači da kamatna operacija nije pojedinačna i beznačajna operacija. To je operacija koja se ponavlja, s jedne strane, i kompleksna operacija, s druge strane. Ona, vremenom, ponavljanjem i gomilanjem, bez dileme, stvara mnogostrukost.

³ Od 72 do 97 strane III džua U okrilju Kur'ana.

Kamatni sistem po svojoj prirodi uvijek ostvaruje i nosi ovu kvalifikaciju. On nije sveden samo na operacije koje su bile prakticirane na Arabijskom poluotoku već je to kvalifikacija koja prati ovaj sistem u svakom vremenu.

Karakteristika ovog sistema je da upropaštava duhovni i moralni život, kako smo to podrobno izložili u trećem džuzu, kao što je njegova karakteristika da potresa ekonomski i politički sistem, što smo također objasnili, iz čega se pokazuje da je on povezan sa sveukupnim životom jednog naroda i da utječe na njegov čitav životni put.

Islam, koji stvara muslimanski Ummet, htio je tom Ummetu čist duhovni i moralni život, kao što mu je htio zdrav ekonomski i politički sistem, a utjecaj i jednog i drugog na rezultate bitaka koje vodi Ummet je poznat. Stoga je zabrana jedenja kamate u kontekstu pogovora o ratnoj bitki stvar koja izgleda, dakle, jasnom u ovom sveobuhvatnom i vizionarskom programu.

Što se tiče pogovora na ovu zabranu, naredbom o bogobožnosti kao nadi za spas i čuvanje od Vatre koja je pripremljena za nevjernike, što se dakle tiče pogovora sadržanog u ova dva opažaja, on je, također, razumljiv i to je najprikladniji pogovor i objašnjenje.

Zaista kamatu ne jede čovjek koji se boji Allaha i koji se plaši Vatre koja je pripremljena za nevjernike. Kamatu ne jede čovjek koji vjeruje u Allaha i koji sebe isključuje iz redova nevjernika. Vjerovanje nije riječ koja se izgovara samo jezikom, već je ona slijeđenje programa koji je Allah utvrdio da se praktično primijeni u životu. Allah je vjerovanje učinio jednom vrstom uvoda za ostvarenje ovog programa i adaptiranje društvenog života prema zahtjevima ovog programa.

Apсурно je da se zajedno nađu vjerovanje i kamatni sistem na jednom mjestu. Gdje god se uspostavi kamatni sistem, tamo je izlazak iz ove vjere u cijelosti, tamo je Vatra koja je pripremljena za nevjernike! Prepirka u vezi sa ovim pitanjem ne izlazi iz domena zanovijetanja. Objedinjavanje između zabrane uzimanja kamate, s jedne strane, i poziva na bogobožnost i čuvanje od Vatre koja je pripremljena za nevjernike, s druge strane, u ovim ajetima nije uzaludno ni slučajno, već je ono u funkciji utvrđivanja ove činjenice i njenog produbljivanja u poimanjima i shvatanjima muslimana.

Isto tako postizanje onoga što se želi, a to je spas, leži u napuštanju kamate, kao što leži u bogobožnosti. Spas je prirodni plod bogobožnosti

i ostvarenja Allahovog programa u životu ljudi. Prethodno je u trećem džuzu bilo govora o djelovanju kamate i teškim posljedicama i nesrećama koje ona ostavlja u životu čovječanstva. Zato se vratimo ovom objašnjenju tamo, kako bi shvatili značenje spasa ovdje i njegovo dovođenje u vezu sa napuštanjem omraženog kamatnog sistema!

Zatim slijedi konačna potvrda:

I pokoravajte se Allahu i Poslaniku da bi vam bila milost ukazana (3/132).

To je opća naredba o pokornosti Allahu i Poslaniku i zavisnosti milosti od ove apsolutne pokornosti. Međutim, u ovakvom pogovoru na zabranu kamate krije se posebno zančenje, a to je da nema pokornosti Allahu ni Poslaniku u društvu koje počiva na kamatnom sistemu, niti ima pokornosti Allahu ni Poslaniku u srcu koje jede kamatu u bilo kom obliku. Tako ovaj pogovor postaje naglašavanje poslije naglašavanja.

Povrh toga postoji posebna veza između događaja Bitke u kojoj je došlo do suprotstavljanja naređenju Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, i između naređenja pokornosti Allahu i Poslaniku, kao sredstva za spas i kao predmet nade.

Prethodno smo u suri El-Bekare u trećem džuzu vidjeli da tamo kontekst objedinjuje govor o kamati i govor o milostinji, kao dva suprotna vida društvenih odnosa u ekonomskom sistemu i kao dva istaknuta obilježja za dvije vrste oprečnih sistema, kamatnog sistema i sistema koji počiva na saradnji. Ovdje isto tako nalazimo ovo objedinjavanje u govoru o kamati i u govoru o udjeljivanju, u obilju i oskudici.

Poslije zabrane jedenja kamate, upozorenja od Vatre koja je pripremljena za nevjernike i poziva na bogobojažnost, kao nadi za milost i spas, poslije ovoga dolazi naredba da se požuri sa traženjem oprosta, da se požuri u Džennet koji je prostran kao nebesa i Zemlja *pripremljen za one koji se Allaha boje*. Zatim se navodi prvo svojstvo onih koji se Allaha boje: a to je da su to oni koji, *i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju* (3/134)- a to je grupa suprotna onima koji jedu zelenašku, odnosno mnogostruku kamatu. Zatim slijedi ostatak svojstava i osobina:

i nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, (3/133)

za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine : (3/134)

i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju. (3/135)

Izraz ovdje odslikava izvršenje ovih pokornosti u opipljivoj i dinamičnoj slici, predstavljajući ga pravom utrkom do cilja ili natjecanjem za nagradu koja slijedi:

I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja. (3/133). Natječite se jer su tamo oprost i Džennet, pripremljen za one koji se Allaha boje (3/133).

Zatim uzima da saopćava osobine onih koji se Allaha boje:

One koji, i kad su u izobilju i kad su u oskudici, udjeljuju. (3/133).

Oni su ustrajni u darežljivosti, oni idu utrtrim putem i njih ne mijenjaju ni izobilje ni oskudica. Njih izobilje ne čini obijesnim pa ih ne zavodi, niti ih iskudica pritješnjuje pa se ne zaboravljaju. Kod njih je prisutan osjećaj obaveze u svakoj situaciji, osjećaj oslobođenosti od škrtosti i pohlepe i osjećaj Allahove kontrole i bogobožnosti. Osobu koja je škrt po svojoj naravi i koja voli bogatstvo po svojoj prirodi može motivisati da dijeli u svakoj situaciji samo motiv koji je jači od strasti i bogatstva, od strasti pohlepe i strasti škrtosti, a to je motiv bogobožnosti. To je taj fini i duboki osjećaj koji istančava dušu, čisti je i oslobađa od stega i okova.

Vjerovatno da u naglašavanju ove osobine ima poseban povod u okolnostima i atmosferi ove bitke. Mi vidimo da se govor o udjeljivanju tu ponavlja, kao što ćemo vidjeti da se ponavlja prijetnja onima koji odbijaju i sprječavaju da dijele, kao što će to doći u kur'anskom kontekstu. Ovo ukazuje na posebne okolnosti u atmosferi Bitke i na stav nekih grupa prema pozivu da se troši na Allahovu putu.

...koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju (3/134).

Bogobožnost također djeluje i na ovom polju, sa istim motivima i pod istim okolnostima. Srdžba je ljudska emocija koju prati ili za njom slijedi proširenje krvnih sudova. Ona je jedan od podsticaja ljudskog stvaranja i jedna od njegovih nužnosti. Čovjek je može savladati samo tim tankočutnim prosvjetljenjem koje se izliva iz sjaja bogobožnosti i samo tom duhovnom snagom koja izbija iz težnje da se dospije do obzorja koje je šire od obzorja ljudskog ega i nužnih potreba.

Savladavanje srdžbe je samo prva faza, i to samo nije dovoljno. Čovjek ponekad savladava srdžbu da bi mrzio ili da bi mrzio potajno, pa se tako žestoka srdžba pretvara u slijepu mržnju, zapravo vidljiva srdžba se pretvara u skrivenu srdžbu. Međutim, srdžba i ljutnja su poštenije i čišće od mržnje i pakosti. Zato tekst nastavlja i konstatira vendar kraj srdžbe koju bogobojažni savladavaju u sebi, a to je praštanje, velikodušnost i vedrina.

Srdžba je teret za dušu dok je ona prigušuje, ona je plamen koji prži srce, ona je dim koji prekriva savjest, međutim, kad duša prijeđe preko toga i kad srce oprosti, dolazi do oslobođanja od tog tereta, do lepršanja po obzorjima svjetlosti, do svježine u srcu i do mira u savjesti.

A Allah voli one koji dobra djela čine (3/134).

Oni koji darežljivo troše imetak u izobilju i u oskudici su dobročinitelji. Oni koji darežljivo praštaju i opraštaju poslije srdžbe i prigušivanja srdže su dobročinitelji. A Allah voli dobročinitelje... Ljubav je ovdje drag, mio, blistav i svijetao izraz koji je u punom skladu sa tom blagom, svijetlom i prijatnom atmosferom.

Iz Allahove ljubavi prema dobročinstvu i dobročiniteljima oslobađa se ljubav prema dobročinstvu u srcima njegovih miljenika i želja koja motiviše nahrupi u ova srca, - tako da to više nije izraz koji inspiriše već stvarnost i sadržaj koji stoji iza tog izraza!

Zajednica koju voli Allah i koja voli Allaha, zajednica u kojoj je raširena velikodušnost, blagost i prelaženje preko srdžbe i mržnje jeste solidarna zajednica, jeste bratska zajednica i jeste snažna zajednica. Stoga je veza ove smjernice sa borbom na bojnopolju, sa borbom u životu istovjetna u ovom kontekstu!

Zatim prelazimo na drugu osobinu od osobina onih koji se boje Allaha:

i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjetu i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju (3/135).

Ja koliko je velikodušna ova vjera! Uzvišeni Allah ne poziva ljude da budu velikodušni među sobom dok ih ne upozna sa jednim aspektom svoje velikodušnosti, velikodušnosti Uzvišenog i Velikog, prema njima, da postepeno iskuse, nauče i steknu znanje.

Bogobojažni su na najvišem stepenu vjernika. Međutim, velikodušnost ove vjere i njena milost prema ljudima uvodi ih u skupinu bogobojažnih, *koji se kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole* (3/136). Razvrat je najgnusniji i najveći grijeh. Međutim, velikodušnost ove vjere ne protjeruje one koji padnu u taj grijeh iz Allahove milosti niti ih ostavlja na repu kolone, kolone vjernika, već ih uzdiže na najveće stepene, stepene bogobojažnih. Ali pod jednim uvjetom, uvjetom koji otkriva prirodu ove vjere i njen smjer i pravac. A to je da se sjete Allaha i da zamole za oprost svojih grijeha, da ne ustraju u onome što su činili znajući da je to grijeh i da se ne uznose grijehom bez imalo ustezanja i stida. Drugačije rečeno, da budu u granicama potčinjenosti Allahu i predanosti Njemu na kraju, da ostanu pod Njegovim okriljem i u okviru Njegovog oprosta, Njegove milosti i Njegove dobrote.

Ova vjera shvaća slabost ovog ljudskog stvorenja koje ponekad pod teretom tijela padne na stepen razvrata. U njemu katkad uzavre žestina mesa i krvi pa se uzjoguni poput životinje pod upaljenim strastima. Njegovi porivi, njegove strasti, želje i težnje njega nagnaju da kadkad prekrši Allahovu naredbu pod žestokim izlivom strasti. Ova vjera shvaća čovjekovu slabost pa nije gruba prema njemu i ne požuruje da ga protjera iz Allahove milosti kad se prema sebi ogriješi, kad počini razvrat, veliki grijeh. Njemu je dovoljno da je baklja imana još uvijek upaljena u njegovoj duši i da se nije ugasila, da je svježina imana još uvijek prisutna u njegovom srcu i da se nije osušila, da je njegova veza sa Allahom još uvijek živa i da nije uvehnula i da zna da je on rob koji griješi i da ima Gospodara koji oprašta. Dakle, ovo slabo, griješno i grijehu sklono stvorenje i u ovom slučaju je još uvijek na dobrom putu. Ono ide stazom jer mu put nije prekinut, ono se drži za užu jer mu konop nije pukao. Neka posrće koliko hoće, njegova je slabost da posrće. Međutim, ono će na kraju stići do cilja sve dok je baklja s njim, sve dok je užu u njegovoj ruci, sve dok se sjeća Allaha i ne zaboravlja Ga, sve dok Ga moli da mu oprost i dok priznaje da Mu robuje ne hvališući se svojim grijehom.

Allah ne zatvara u lice ovog slabog i zalutalog stvorenja vrata pokajanja. On ga ne odbacuje i ne ostavlja napuštenog i zbunjenog na bespuću! Ne ostavlja ga prognanog i uplašenog od povratka. Podstiče ga da traži oprost, pokazuje mu put, prihvaća ga za njegovu drhtavu ruku, učvršćuje mu nesigurni korak, osvjetljava mu put da se povрати u bezbjedno sklonište i da se vrati pod sigurno okrilje.

Ovdje se traži jedna stvar, a to je da mu se srce ne osuši i da mu se duša ne zamrač i pa zaboravi Allaha. Dok se bude sjećao Allaha, dok u

njegovoj duši bude bila ta baklja koja osvjetljava put, dok u njegovoj savjesti bude taj nevidljivi glas koji zove i vodi, dok u njegovom srcu bude taj miris i svježina, ponovo će se ukazati svjetlo u njegovoj duši, ponovo će se vratiti u sigurno sklonište i ponovo će nići suha sjemenka.

Tvoje dijete koje griješi i koje zna da u kući ima samo batina i ništa drugo, bježat će od kuće i neće se varaćati. Međutim, ako zna da pored batine ima i nježna ruka koja prelazi preko njegove slabosti kada se ispriča za krivicu i kada njegova isprika bude primljena, pošto je zatražilo oprost, ono će se vratiti!

Ovako islam prihvaća ovo slabo ljudsko stvorenje u trenucima njegove slabosti. Jer on zna da u njemu, pored slabosti, ima i snage, pored zamora ima i sjaja, pored životinjskih poriva ima i božanske čežnje. On osjeća naklonost njemu u trenutku slabosti pa ga uzima za ruku i vodi ga, vodi ga do stepenica odakle se uspinje, tapšući ga po ramenu kad posrne, kako bi ga ponovo uzdigao, do dalekih obzorja. Sve dok mu je Allah na umu i dok Ga ne zaboravlja i ne ustraje u grijehu znajući da je to grijeh! Poslanik, alejhi-s-selam, kaže: "Ne ustrajava onaj ko zatraži oprost, makar se u jednom danu povratio sedamdeset puta."⁴

Islam ovim ne poziva na činjenje ustupaka, on ne slavi onoga ko potuče i padne, ne govori mu da je močvara lijepa, kako to čini realizam, već on oprašta griješku slabosti kako bi u njegovoj duši pobudio nadu, kao što u njoj pobuđuje i stid! A oprost od Allaha - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - izaziva stid a ne potiče želju za grijehom, goni na traženje oprost, a ne izaziva neobuzdanost. Jer oni koji su neobuzdani i ustrajni u grijehu, oni su s onu stranu zidova, pred njima su zidovi zatvoreni!

Tako islam objedinjuje između poziva čovječanstvu da stremi višim ciljevima i između milosti prema ovom čovječanstvu koje poznaje svoje sposobnosti, držeći pred njim vrata nade uvijek otvorena i vodeći ga za ruku sve do njegovih krajnjih mogućnosti.⁵

A oni što se Allaha boje, šta ih čeka?

⁴Prenosi Ebu Davud, Tirmizi i Bezzar u svom Musnedu od Osmana ibn Vakida...U njegovom senedu je nepoznat ashab, međutim Ibn Kesir ga u svom Tefsirusmatra autentičnim i dodaje: "Hadis je dobar".

⁵Pogledaj poglavlje *Selamu-d-damiri* u knjizi *Es-selamu-l-alemiiju we-l-islam*.

Njih čeka nagrada - oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili! (3/136).

Oni nisu pasivni zato što traže oprost, kao što nisu pasivni zato što udjeljuju u obilju i oskudici, zato što savlađuju srdžbu i što praštaju ljudima, već su oni, zapravo, aktivni radnici. *A divne li nagrade za one koji budu tako postupali! (3/136).* Oprost od Gospodara njihova, Džennet kroz koji će rijeke teći poslije oprosta i Allahove naklonosti. Postoji aktivnost u dubinama duše, kao što postoji aktivnost u vidljivom svijetu. Oboje je to aktivnost, oboje je to djelatnost, oboje je to napredak.

Postoji veza između svih ovih osobina i između bitke na bojnopolju koju pažljivo izučava kontekst. Isto kao što kamatni sistem, ili sistem koji počiva na saradnji, ima utjecaja na život muslimanske zajednice i veze sa borbom na bojnopolju, isto tako ove duševne i kolektivne osobine imaju utjecaja na koji smo ukazali na početku ovoga govora. Pobjeda nad pohlepom, pobjeda nad srdžbom, pobjeda nad grijehom, povratak Allahu i traženje Njegovog oprosta i Njegovog zadovoljstva, sve je to nužno u borbi sa neprijateljem. A oni su bili neprijatelji jer su predstavljali pohlepu, strast, grijeh i oholost! Oni su bili neprijatelji jer nisu potčinjavali sebe, svoje strasti i sistem svoga života Allahu, Njegovom programu i Njegovom vjerazakonu. U ovome je, upravo, neprijateljstvo, u ovome je borba, u ovome je džihad. Nema drugih motiva zbog kojih bi musliman neprijateljski postupao, zbog kojih bi vodio bitku i zbog kojih bi se borio. On se suprotstavlja u ime Allaha, on vodi bitku u ime Allaha, on vodi džihad u ime Allaha! Veza je, dakle, čvrsta između svih ovih smjernica i razmatranja bitke u ovom kontekstu. Isto je tako veza čvrsta između bitke i posebnih okolnosti koje su je pratile, kao što je kršenje zapovijedi Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, kao što je pohlepa za plijenom iz koje je i proisteklo ovo kršenje, kao što je ponos svojom ličnošću i samozaljubljenost iz koje je proizišlo izostajanje Abdullaha ibn Ubejja i onih s njim, kao što je slabost grijeha, rezultirala napuštanjem bojnih redova od strane onih koji su ih napustili, kao što će doći u kontekstu, i kao što je nejasnoća u poimanju iz koje je proizišlo nepripisivanje određenja Allahu, te pitanje nekih: *Gdje je pobjeda koja nam je obećana? (3/154)* i prigovor drugih : *Da smo se za bilo šta pitali, ne bismo ovdje izginuli (3/154).*

Kur'an raspravlja o svim ovim okolnostima, o jednoj po jednoj, ističući ih, utvrđujući činjenice u njima i pomažući dušama da nađu inspirirajuće motive koji će ih mobilizirati i dati im vitalnost na ovaj jedinstven način čije neke primjere vidimo u ovom kontekstu.

Poslije toga kontekst u trećem odlomku počinje da izlaže događaje same bitke, međutim, on i dalje teži za utvrđivanjem temeljnih izvornih činjenica u islamskom poimanju čineći događaje pukom okosnicom na koju oslanja ove činjenice.

U ovom odlomku kontekst počinje ukazivanjem na važeći Allahov zakon koji se odnosi na one koji su poslanike u laž ugonili, da kaže muslimanima da pobjeda idolopoklonika u ovoj bitki nije trajan zakon, već prolazan slučaj iza koga se krije posebna mudrost. Zatim ih poziva da budu strpljivi i da se ponose vjerovanjem. Ako su pretrpjeli rane i bolove, pa i idolopoklonici su pretrpjeli to isto i u istoj bitki. Međutim, postoji mudrost iza toga što se dogodilo koju im On otkriva, a to je mudrost pročišćavanja redova, čišćenje srca, uzimanje šehida koji umiru za svoju vjeru, suočavanje muslimana licem u lice sa smrću koju su priželjkivali, kako bi svoja obećanja i svoje želje mogli izmjeriti realnim mjerilom! Zatim, na kraju govori o uništenju nevjernika kroz potpunu spremnost zajednice muslimana. Dakle, uzvišena mudrost leži iza svih događaja bilo da je riječ o pobjedi ili o porazu.

Prije vas su mnogi narodi bili i nestali, zato putujte po svijetu i posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili." (3/137).

To je objašnjenje svima ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje (3/138).

I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete pobijediti ako budete pravi vjernici (3/139).

Ako vi dopadate rana, i drugi rana dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima, da bi Allah ukazao na one koji vjeruju i odabrao neke od vas kao šehide - a Allah ne voli nevjernike - (3/140)

i da bi vjernike očistio, a nevjernike uništio (3/141).

Zar mislite da ćete ući u džennet, a da Allah ne ukaže na one od vas koji se bore i na one koji su izdržljivi (3/142).

A vi ste smrt priželjkivali prije nego što ste se s njom suočili, pa ste je, eto, očima svojim vidjeli (3/143).

Muslimani su dopali rana u ovoj bitki. Bilo je ubijenih i pretrpjeli su poraz. Bili su ranjeni i u dušu i u tijelo. Ubijeno im je sedamdeset ashaba! Poslaniku, alejhi-s-selam, je izbijen sjekutić i rasječen mu je obraz. Idolopoklonici su mu zadali teškoća, a rane su iscrpile njegove saborce. Posljedica svega ovoga bio je potres u dušama i udarac koji vjerovatno nije bio očekivan poslije neobične pobjede na Bedru, tako da su muslimani, pošto ih je pogodilo to što ih je pogodilo, pitali: *Otkud sad ovo! (3/165)* i kako se ovo ovako dešava s nama, a mi smo muslimani?!

Časni Kur'an ovdje vraća muslimane Allahovim zakonima na zemlji. Vraća ih temeljnim principima po kojima se odvijaju stvari. Ni oni nisu ništa novo u životu. Zakoni koji upravljaju životom stalno su na snazi i ne izostaju. Stvari se ne odvijaju nasumice, već one slijede ove zakone. Ako ih ljudi proučavaju shvatit će njihovo značenje i otkrit će mudrost koja se krije iza događaja i postat će im očvidni ciljevi iza zbivanja i uvjerit će se da je sistem kojeg slijede događaji stabilan i uvjerit će se da postoji skrivena mudrost iza ovog sistema. Ustanovit će liniju hoda u svjetlu onoga što je prošlo na tom putu. Neće se oslonjati samo na činjenicu da su muslimani pa da zadobiju pobjedu i vlast bez preduzimanja onoga što je potrebno za pobjedu, prvenstveno bez pokornosti prema Allahu i bez pokornosti prema Poslaniku.

Zakoni na koje im kontest skreće pogled su slijedeći:

loš kraj onih koji su poslanike u laž ugonili tokom historije, smjenjivanje pobjede među ljudima, iskušenje radi pročišćenja srca i duše, ispitivanje snage strpljivosti pod teretom teškoća i pobjeda koju zaslužuju strpljivi a uništenje onih koji u laž ugone.

Tokom iznošenja ovih zakona ajeti vode računa da osokole na izdržljivost, da pomognu u nevolji i da utješe kod zadobijanja rana koje nisu snašle samo njih već su također snašle i njihove neprijatelje. Istina, oni su superiorniji od svojih neprijatelja po svom vjerovanju i po svojim ciljevima, oni su na ispravnijem putu i oni slijede bolji program, pobjeda pripada njima, a poraz nevjernicima.

Prije vas su mnogi narodi bili i nestali, zato putujte po svijetu i posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili” (3/137).

To je objašnjenje svima ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje (3/138).

Kur'an povezuje prošlost čovječanstva sa njegovom sadašnjošću i njegovu sadašnjost sa njegovom prošlošću ukazujući kroza sve to na njegovu budućnost. Život Arapa kojima je prvi put upućen ovaj govor, njihova saznanja i iskustva prije islama nisu bila tako razvijena da bi im ona omogućila ovako univerzalan pogled da nije bilo islama i njegove knjige Kur'ana, kojom ih je Allah po drugi put stvorio i kojom je od njih izgradio narod koji će voditi svijet; da nije toga bilo ni od Arapa, ne bi bilo ništa...

Plemenski sistem u čijem su okrilju živjeli ne bi mogao dovesti do povezivanja stanovnika Arabijskog poluotoka sa tokovima stvari u njihovom životu, a kamoli dovesti do povezivanja sa stanovnicima ove Zemlje i njenim događajima, a da i ne govorimo o povezivanju sa svjetskim događajima i kosmičkim zakonima po kojima se odvija čitav život. Bio je to veliki skok koji nije proistekao iz te sredine i koji nije proizišao iz životnih potreba tog vremena! Donijelo im ga je ovo vjerovanje, zapravo, ono je njih prinijelo tom vjerovanju! Ono ih je uzdiglo na potreban nivo za četvrt stoljeća, dok su se njihovi savremenici uzdigli na taj nivo razmišljanja tek za nekoliko stoljeća, a trajnost kosmičkih zakona otkrili su tek za nekoliko generacija.... A i kad su otkrili trajnost i stalnost tih zakona, zaboravili su da uz njih ide i apsolutna Božija volja i da se sve Allahu vraća. Kad je, međutim, riječ o ovom odabranom Ummetu, on je bio siguran u sve ovo, ovo je njemu proširilo predstavu i u njegovu svijest ugradilo osjećaje ravnoteže između trajnosti zakona i Apsolutne volje, tako da je taj Ummet svoj život utemeljio na saradnji sa trajnim Allahovim zakonima i mirenjem, poslije ovoga, sa Apsolutnom voljom!

Prije vas su mnogi narodi bili i nestali (3/137)...

To su isti oni zakoni koji upravljaju životom. To su isti oni zakoni koje je odredila Apsolutna volja; oni koji su se ostvarili u nekom drugom vremenu, ostvarit će se, Allahovom voljom, isti u vašem vremenu; oni koji su se odnosili na situaciju sličnu vašoj, odnosit će se također i na vašu situaciju.

Zato putujte po svijetu (3/137)...

Cijela zemlja je jedna cjelina. Cijela zemlja je pozornica za ljudski život. Zemlja i život na njoj su otvorena knjiga kojom se naslađuju vidljive i unutrašnje oči.

I posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili.
(3/137)...

To je završetak o kome svjedoče njihovi tragovi na zemlji, o kome svjedoči njihova historija koju prenose njihovi nasljednici. Kur'an je na različitim mjestima spomenuo mnogo od ove historije i od ovih tragova. Za neke je precizno odredio prostor, vrijeme i ličnosti, a neke samo naznačio bez preciznog određenja i opširnog iznošenja. Na ovom mjestu on na to ukazuje sasvim sažeto da bi došao i do sažetog zaključka koji glasi: Ono što se desilo onima koji su juče u laž ugonili poslanike desit će se i onima koji danas i sutra ne budu vjerovali. To govori zato da srca muslimanske zajednice ostanu smirena u pogledu kraja, s jedne strane, i da je upozori da se ne oklizne prema onima koji u laž ugone, s druge strane. Tu je bilo povoda za smirenost a i motiva za upozorenje. U samom kontekstu će biti navedeno mnogo ovih povoda i motiva.

Neposredno iza objašnjenja ovog zakona slijedi poziv da se uzme savjet i pouka, poziv koji se podudara sa ovim objašnjenjem:

To je objašnjenje svima ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje (3/138).

To je objašnjenje svim ljudima. To je daleko ljudsko putovanje koje ljudi ne bi mogli prijeći i prevaliti da nije bilo ovog objašnjenja koje je pokazivalo put. Međutim, jedna posebna grupa je ta koja u njemu nalazi uputu, koja u njemu nalazi pouku, koja se njime koristi i koja stiže do cilja zahvaljujući njegovoj uputi, a to je grupa *onih koji se Allaha boje* (3/138)...

Riječ upute uočava samo vjerničko srce koje je otvoreno za uputu, a dalekosežnu pouku koristi samo bogobojazno srce koje kuca za nju i koje za nju živi. Ljudima rijetko manjka znanja o istini i neistini, o uputi i zabludi. Istina je po svojoj prirodi jasna i očita tako da joj nije potrebno dugo objašnjenje. Ono što nedostaje ljudima jeste želja za istinom i snaga da se izabere njen put. A želju za istinom i snagu za izborom njenog puta stvara samo vjera i održava samo bogobojaznost. Zato se u Kur'anu ponavljaju tvrdnje poput ovih, zapravo tekstualno se u ovoj Knjizi navodi da je istina, uputa, svjetlo, pouka i poruka samo za vjernike i one koji se Allaha boje. Jer vjerovanje i bogobojaznost su to što otvara srce za uputu, svjetlo, pouku i poruku. Oni su to što srcu uljepšava izbor upute, svjetla i korist od poruke

i pouke. Oni su to što mu govori da izdrži poteškoće na putu. To je glavna stvar i to je srž problema, a ne puko znanje i saznanje... Koliko je onih koji znaju i poznaju, ali se oni valjaju u blatu neistina ili iz ovisnosti od neke strasti o kojoj ne koristi ni znanje ni saznanje ili iz straha od štete koja očekuje nosioce istine i protagoniste dobra!

Nakon ovog živog objašnjenja obraća se muslimanima hrabreći ih, tješeći ih i okrepljujući ih :

I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete pobijediti ako budete pravi vjernici (3/139).

Ne klonite - jer dolazi od glagola koji znači nemoć i slabost - *ne žalostite se* - zbog onoga što vas je pogodilo i što vam je promaklo - jer ste vi najjači. Vaše vjerovanje je uzvišenije jer vi ničice padate jedino Allahu, dok oni ničice padaju nečemu ili nekome od Njegovih stvorenja! Vaš program je najbolji, jer vi slijedite Program koji je Allahovo djelo, dok oni slijede program koji je djelo Allahovih stvorenja! Vaša uloga je uzvišenija, jer ste vi staratelji cijelog čovječanstva i njegovi vodiči, dok su oni umakli od programa i zalutali s puta. Vaše mjesto na Zemlji je značajnije, jer vama pripada nasljedstvo nad zemljom koje vam je Allah obećao, dok oni idu u propast i zaborav. Ako budete pravi vjernici, vi ćete pobijediti. Ako ste pravi vjernici, ne klonite i ne žalostite se! Allahovo je određenje da vas snađu nevolje, a i vi da pričinite nevolje drugima, s tim da kraj poslije borbe, iskušenja i pročišćenja pripadne vama:

Ako vi dopadate rana, i drugi ranđ dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima, da bi Allah ukazao na one koji vjeruju i odabrao neke od vas kao šehide - a Allah ne voli nevjernike - (3/140)

i da bi vjernike očistio, a nevjernike uništio (3/141).

Spominjanje rana kojih su dopali muslimani i kojih su dopali oni koji su u laž ugonili poslanike, može da bude aluzija na Bitku na Bedru, jer su u njoj rana dopali idolopoklonici dok su muslimani ostali pošteđeni. Međutim, to može biti i aluzija na Bitku na Uhudu. Muslimani su u njoj odnijeli pobjedu na početku, dok su idolopoklonici pretrpjeli poraz, čak ih je sedamdeset ubijeno. Muslimani su nastavili da ih udaraju po zatiljcima tako da je idolopoklonička zastava pala u toku borbe i niko od idolopoklonika nije prišao da je podigne, sve dok je nije podigla jedna njihova žena pa su se onda za nju prikrpili i oko nje okupili. Potom je pobjeda pripala idolopoklonicima, onda kada su strijelci prekršili naređenje Božijeg Poslanika, alejhi-s-salam, i kada su se međusobno razili

u mišljenju. Muslimane je snašlo ono što ih je snašlo na kraju bitke kao prikladna kazna za to razilaženje i to nepoštivanje naređenja i kao ostvarenje jednog od Allahovih zakona koji ne izostaju, ako je razilaženje strijelaca i nepoštivanje naređenja proisteklo iz pohlepe za plijenom. Allah je odredio da će u borbama pobjedu odnositi oni koji se bore na Njegovom putu, ne gledajući ni u kakvo prolazno dobro ovoga svijeta. Ovom Allahovom odredbom se također ostvaruje jedan drugi Allahov zakon na Zemlji, a to je davanje pobjede sad jednima sad drugima - shodno onome šta ljudi učine i šta su naumili - pa jedan dan pripadne ovima, a drugi dan onima. Tako se raspoznaju vjernici i tako se raspoznaju licemjeri, kao što se otkrivaju grješke i otklanjaju nejasnoće.

Ako vi dopadate rana, i drugi rana dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima, da bi Allah ukazao na one koji vjeruju (3/140).

Oskudica poslije izobilja i izobilje poslije oskudice otkrivaju unutrinu duša, otkrivaju narav srca, otkrivaju stepen njihove zamagljenosti ili čistoće, stepen njihove uznemirenosti ili strpljivosti, stepen njihove predanosti Allahovu određenju ili omalovažavanju tog određenja i prkosa!

Tada se pročišćavaju redovi i otkrivaju vjernici i dvoličnjaci, i jedni i drugi se pokazuju u svom pravom svjetlu. Tada se u svijetu ljudi otkrivaju unutrine njihovih duša, pa se iz redova uklanja taj nedostatak i eliminiše ta pukotina koja nastaje uslijed nedovoljne koordinacije između njihovog rukovodstva i pojedinaca s obzirom na to da su izmiješani i da se dovoljno ne poznaju!

Uzvišeni Allah poznaje i vjernike i licemjere. Allah zna ono što ljudi kriju, međutim, događaji u kojima dolazi do davanja pobjede sad jednima sad drugima otkrivaju ono zapretano u njima, čineći to očitim i vidljivim u ljudskom životu, transformišući vjerovanje u praktično djelo i, također, pretvarajući dvoličnost u vidljiv postupak, od čega, zatim, zavisi nagrada ili kazna, jer Uzvišeni Allah neće pozivati ljude na odgovornost za ono što On o njima zna, već će ih pozivati na odgovornost za ono što su stvarno uradili.

Davanje pobjede sad jednima sad drugima i smjena oskudice i izobilja je kamen kušnje koji ne griješi i vaga koja ne zakida. Po ovome je izobilje isto kao i oskudica. Koliko samo ljudi izdrži u oskudici i sačuva se, ali se u izobilju raspusti i opusti. Vjernička duša je ta koja izdrži i bude strpljiva u oskudici, ali je ni obilje ne zanosi i ne očarava. Ona se u oba

slučaja okreće Allahu, čvrsto vjerujući da su dobro i zlo koje ih zadese sa Allahovim određenjem.

Allah je odgajao ovu zajednicu kad je koračala svoje prve korake u vođenju čovječanstva, pa ju je odgojio ovim iskušenjem oskudice poslije iskušenja obiljem, iskušenjem gorkog poraza poslije iskušenja neobičnom pobjedom, iako se i jedno i drugo dogodilo u skladu sa njihovim uzrocima i prema Allahovim zakonima važećim za pobjedu i poraz, sve da bi ova zajednica spoznala uzroke pobjede i poraza i kako bi postala pokornija Allahu, imala više pouzdanja u Njega i više se držala Njegove strane i kako bi potpuno upoznala prirodu ovoga programa i njegove zahtjeve.

Kontekst nastavlja da otkriva muslimanskom Ummetu aspekte Allahove mudrosti koja se krije iza događaja ove bitke, kao i iza davanja pobjede sad jednima sad drugima, iza pročišćavanja redova i iza ukazivanja na one koji vjeruju:

... i odabrao neke od vas kao šehide (3/140).

To je neobičan izraz za jedno duboko značenje, a to je da se šehidi doista odabiru. Allah ih odabire među borcima mudžahidima. On, Uzvišeni, uzima ih Sebi, pa nije, dakle, nikakva šteta ni gubitak da padne na Allahovom putu kao šehid onaj ko pogine šehidskom smrću. Štaviše, to je izbor i odabir, to je počast i privilegija. Zaista su oni ti koje je Allah izdvojio, podario im šehidsku smrt i odabrao ih za Sebe, Uzvišenoga, odlikovavši ih Svojom blizinom.

Zatim, oni su svjedoci koje Allah uzima i koje će pozvati da svjedoče ovu Istinu koju je On poslao ljudima. On će tražiti od njih da posvjedoče i oni će obaviti to svjedočenje. Obavit će ga tako da u njemu neće biti nikakve sumnje, nikakvog ranjivog mjesta i nikakve diskusije oko toga. Obavit će ga svojom borbom i džihadom do smrti radi ustanovljenja ove Istine i njenog učvršćenja u svijetu ljudi. Uzvišeni Allah će tražiti od njih da izvrše ovo svjedočenje, a to je da je Istina ono što im je došlo od Njega, da su oni u nju vjerovali, da su joj se potpuno predali i da su je oni toliko voljeli da su sve drugo držali bezvrijednim u odnosu na nju. Oni su dobro shvatili da nema uspješnog ni čestitog ljudskog života bez ove Istine, pa nisu žalili truda boreći se protiv neistine i njenog eliminisanja iz života ljudi a za uspostavljanje ove Istine u njihovom svijetu i za ostvarenje Allahovog programa u suđenju i vladanju ljudima. Allah će od njih tražiti da to sve posvjedoče, pa će oni posvjedočiti. Njihovo svjedočenje bit će ovaj džihad i borba do smrti. To je svjedočenje koje ne prihvća diskusiju ni lukavstvo!

Svako ko izgovara Kelime-i šehadet, tj. svjedočenje da nema drugog Boga osim Allaha i da je Muhammed Božiji poslanik, za njega se ne kaže da svjedoči ako ne izvršava ono što ovaj Šehadet znači i ono što on iziskuje. A značenje i sadržaj Šehadeta jeste da se za božanstvo ne uzima ništa osim Allaha, zatim da se vjerezakon ne prima ni od koga izuzev od Allaha. Najosobitiji atribut Božanstva jeste izdavanje zakona za Božije robove, a najkarakterističnija osobina pokornosti i robovanja je primanje i prihvaćanje tih zakona od Allaha. Sadržaj šehadeta jeste također da se ne prima od Allaha izuzev preko Muhammeda, budući da je on Allahov Poslanik, kao i da se ne oslanja na drugi izvor, kad je riječ o prijemu, osim ovog izvora.

Ono što traži ovaj Šehadet jeste da se bori da Božanstvo na zemlji pripadne jedino Allahu, onako kako ga je priopćio Muhammed, alejhi-s-selam, i da postane program koji Allah želi ljudima, a koji je od Njega priopćio Muhammed, alejhi-s-selam, taj vladajući i dominirajući program kome će se pokoravati, a to je sistem koji raspolaže cijelim ljudskim životom - bez izuzetka.

Zato, ako ova stvar iziskuje da se radi nje umre, onda je onaj ko radi nje umre šehid. Zapravo, on je svjedok Allahovog zahtjeva njemu da izvrši ovo svjedočenje i on ga je izvršio, pa ga je Allah uzeo kao šehida i opskrbio ovim položajem.

Ovo je objašnjenje tog neobičnog izraza:

... i odabrao neke od vas kao šehide (3/140).

To je sadržaj svjedočenja da nema drugog Boga osim Allaha i da je Muhammed Božiji poslanik i ono što ono potrebuje i iziskuje. A ne ono do čega je doveo pogriješan smisao Šehadeta, a što se ogleda u raznim popustima, banalnostima i propustima!

A Allah ne voli nevjernike (3/140).

Nepravda se mnogo spominje u Kur'anu u značenju širka, tj. pripisivanja Allahu druga. To je stoga što je to najveća i najružnija nepravda. U Kur'anu stoji: *Mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda (31/13).* A u Buharijevom i Muslimovom *Sahihu* se prenosi od Ibn Mes'uda da je rekao: Pitao sam: Božiji Poslaniče, koji je najveći grijeh? Odgovorio je: Da nekog smatraš Allahu ravnim, a On te je stvorio.

Kontest je ranije ukazao na Allahov zakon koji se odnosi na one koji su u laž ugonili Božije poslanike. A sada konstatira da Allah ne voli

nevjernike. To je naglašavanje istine o onome što očekuje nepravedne lažljivce koje Allah ne voli samo u drugoj formi. Izraz da Allah ne voli nevjernike i nepravedne izaziva u vjernikovoju duši mržnju prema nepravdi i mržnju prema nepravednima. Ovo izazivanje mržnje u kontekstu govora o džihadu i šehidskoj smrti ima spreman povod. Vjernik žrtvuje sebe u borbi protiv onoga što Allah prezire i protiv onih koje Allah prezire. Ovo je taj stepen šehidske smrti, o ovome će biti svjedočenje i od ovih Allah odabire šehide.

Zatim kontekst nastavlja da otkriva skrivenu mudrost iza događaja, odgajajući muslimanski Ummet, čisteći ga i pripremajući ga za njegovu uzvišenu ulogu, tako da taj Ummet bude jedno od sredstava Njegove snage za uništenje nevjernika i zator Njegove moći za usmrćenje lažljivaca:

... i da bi vjernike očistio, a nevjernike uništio (3/141).

Čišćenje je faza koja dolazi poslije odvajanja. Čišćenje je operacija koja se dešava unutar duše i unutar svijesti i savjesti. To je operacija otkrivanja skrivenih strana čovjekove ličnosti i usredsređivanje svjetla na ta mjesta kao priprema za odstranjivanje nečisti, pokvarenosti i prljavštine, kako bi ta mjesta ostala potpuno čista, svijetla i čvrsta u Istini, bez magle i tame.

Čovjek često ne poznaje sebe, ne poznaje skrovita mjesta svoje duše, njene staze i njene krivine. Često ne poznaje suštinu njene slabosti i njene mogućnosti, kao ni suštinu naslaga koje se u njoj nakupe i koje se ne pojavljuju osim kad ne budu nečim izazvane!

U ovom čišćenju koje vrši Uzvišeni Allah sa smjenom dana pobjede i dana oskudice i obilja među ljudima, vjernici saznaju o sebi ono što nisu bili poznavali prije ovog gorkog iskustva, iskustva koje se stiče s događajima kao i praktičnim i realnim iskustvima i stavovima.

Čovjek vjerovatno misli da je u stanju i da ima snage da se riješi i oslobodi škrtosti i pohlepe, a onda, on otkrije - u svjetlu praktičnog iskustva i u suočavanju sa realnim događajima - da u sebi ima natruha koje se nisu iščistile i da on nije pripravljen za ovu vrstu pritisaka! Zato mu je bolje da ovo zna o sebi i svojoj duši kako bi ponovo pokušao da je oblikuje za nivo pritisaka koje iziskuje priroda ove misije i za nivo obaveza koje zahtijeva ovo vjerovanje.

Uzvišeni Allah je odgajao ovu odabranu zajednicu da rukovodi čovječanstvom. On je njoj želio da bude značajan faktor na ovoj zemlji pa ju je prečistio na ovaj način koji su otkrili događaji na Uhudu kako bi se uzdigla do nivoa koji joj je dosuđen i kako bi se preko nje ostvarilo Allahovo određenje koje joj je On povjerio:

... a nevjernike uništio (3/141).

Ovo je ostvarenje Allahovog zakona o suzbijanju neistine Istinom, kada Istina postaje očita i kada se odvoji od primjesa prečišćavanjem.

Pitanjem kojim se nešto ne odobrava Kur'an ispravlja poimanja muslimana o Allahovom zakonu koji se odnosi na želje, pobjedu i poraz, djelo i nagradu, objašnjavajući im da je put u Džennet pokriven neprijatnostima i da je njegova poputbina strpljivost u poteškoćama na putu, a da njegova poputbina nisu puste želje koje ne ustrajavaju u ulaganju truda i u prečišćavanju.

Zar mislite da ćete ući u džennet, a da Allah ne ukaže na one od vas koji se bore i na one koji su izdržljivi? (3/142).

A vi ste smrt priželjkivali prije nego što ste se s njom suočili, pa ste je, eto, očima svojim vidjeli (3/143).

Oblikom pitanja kojim se nešto ne odobrava želi se ozbiljno upozoriti na grješku ovog poimanja po kome je dovoljno da čovjek jezikom kaže: "Primio sam islam i ja sam spreman na smrt", što daje dojam da je on ovom izjavom izvršio sve vjerske obeveze i da je zaradio Džennet i Allahovo zadovoljstvo!

Ovdje je riječ o stvarnom iskustvu, o praktičnom ispitu. To je borba i podnošenje nevolja, potom strpljivo izvršavanje obaveza koje nameće ta borba i to strpljivo podnošenje nevolja.

Kur'anski tekst sadrži ovaj veoma poučan obrt:

... a da Allah ne ukaže na one od vas koji se bore i na one koji su izdržljivi (3/142).

Nije dovoljno da se vjernici samo bore već je također potrebna izdržljivost u izvršavanju obaveza ove misije. To su stalne i različite obaveze koje se ne svode samo na borbu na bojnom polju. Često je borba na bojnom polju najlakša obaveza ove misije u kojoj se traži strpljivost i kojom se iskušava vjerovanje. Međutim, postoji svakodnevni trud koji ne

prestaje. Trud da se ustraje na obzoru vjere, postojanost u onome što ona zahtijeva u osjećanjima i ponašanju; strpljivost u toku toga svega uprkos slabosti čovjeka, strpljivost sa sobom i sa drugima sa kojima vjernik dolazi u kontakt u svakodnevnom životu; strpljivost u periodima u kojima neistina doživi pobjedu, kada se nakostriješi i kada djeluje kao pobjednik; strpljivost na čitavom putu poslije teškoća i mnoštva prepreka; strpljivost na nestabilnost mira i na duševnu klonulost koja se posebno javlja u životnim naporima, mukama i svakodnevnoj borbi; strpljivost u mnogim stvarima u kojima je borba na bojnopolju samo jedna njena strana na putu pokrivenom neprijatnostima, na putu do Dženneta koji se ne postiže željama i riječima na jeziku!

A vi ste smrt priželjkivali prije nego što ste se s njom suočili, pa ste je, eto, očima svojim vidjeli (3/143).

Ovako ih kontekst suočava licem u lice, po drugi put, sa smrću s kojom su se suočili u bitki, a ranije su priželjkivali susret s njom. To čini stoga da bi oni u svojim osjećanjima napravili usporedbu između težine riječi koju izgovara jezik i težine realnosti s kojom su se suočili svojim očima. On ih ovim uči da vode računa o svakoj riječi koju izgovore njihovi jezici i da odvagaju suštinu njenog realnog učinka u svojim dušama u svjetlu konkretne stvarnosti nakon što su se sreli s njom oči u oči! Tako oni procjenjuju vrijednost riječi, vrijednost želja i vrijednost obećanja u svjetlu teške stvarnosti! Zatim ih uči da nisu puke riječi i puste želje to što će ih odvesti u Džennet, već ostvarene riječi, otjelovljene želje, stvarna borba i izdržljivost u poteškoćama, tako da Allah ukaže na sve to kao njihovo stvarno stanje i njihovu praktičnu realnost u svijetu ljudi s kojima žive!

Uzvišeni Allah je bio u stanju da Svome Poslaniku, njegovoj misiji, njegovoj vjeri i njegovom programu da pobjedu od prvog trenutka, bez napora i muke od strane muslimana. On je bio u stanju da pošalje meleke da se bore s njima, ili bez njih, da uništi idolopoklonike kao što su uništeni Ad, Semud i Lutov narod.

Međutim, nije u pitanju samo pobjeda. U pitanju je odgajanje muslimanske zajednice koja se priprema da preuzme vođstvo nad čovječanstvom. Čovječanstvom sa svim njegovim slabostima i mahanama, sa svim njegovim pobudama i hirovima, sa svim njegovim neznanjima i devijacijama. A mudro i pametno rukovođenje čovječanstvom zahtijeva visoku spremnost od rukovodstva, a prvo što zahtijeva jeste da bude čvrste psihofizičke konstrukcije, da bude nepokolebljivo u Istini, da bude strpljivo u teškoćama, da dobro poznaje slabe i dobre strane čovjekove ličnosti, da

ima iskustva sa uzrocima posrtanja i motivima devijacije, kao i sredstvima kako se to sve liječi i eliminiše. Potom da bude strpljivo u izobilju kao i strpljivo u oskudici, da bude strpljivo u oskudici poslije izobilja čiji okus tada gorko peče!

Ovaj odgoj je upravo to što Allah naređuje muslimanskoj zajednici kad odobrava da joj se predaju ovlaštenja rukovođenja - kako bi je ovim odgojem pripremio za uzvišenu, strašnu i tešku ulogu koju joj povjerava na ovoj Zemlji. Uzvišeni Allah je htio da ova uloga pripadne čovjeku koga je postavio za Svoga namjesnika u ovom prostranom kraljevstvu!

Allahovo određenje u pripremi muslimanske zajednice za ovo rukovođenje ide svojim tokom različitim sredstvima i metodama kroz različite okolnosti i događaje. Nekad ono ide putem odlučne pobjede u korist muslimanske zajednice, pa se raduje i podiže joj se novo samopouzdanje u okrilju Allahove pomoći, kuša slast pobjede, uzdržava se da je ona ne opije, iskušava svoje sposobnosti da prevlada obijest, oholost i uobraženost, držeći se obaveza prema Allahu, držeći se skromno i zahvaljujući Allahu. Nekad, opet, ide putem poraza, žalosti i nesreće, pa onda ona pribjegava Allahu; priznaje suštinu svoje vlastite moći, svoju slabost kad i najmanje odstupi od Allahovog programa; kuša gorčinu poraza; uzdiže se iznad neistine uprkos tome jer je kod nje sušta istina; ona prepoznaje mjesto svoje vlastite slabosti i svojih nedostataka, poznaje prolaz svojih strasti i pokliznuće svojih nogu, pokušavajući da to otkloni u slijedećoj rundi i izvlačeći i iz pobjede i iz poraza dovoljno opskrbe i zalihe. Tako Allahovo određenje ide shodno svom zakonu, ne izostaje i ne odstupa.

Sve ovo je bio jedan dio zalihe Bitke na Uhudu koju kur'anski tekst sakuplja muslimanskoj zajednici - na način na koji to vidimo u ovim ajetima -, a to je zlatna rezerva za svaku muslimansku zajednicu i za svaku muslimansku generaciju.

Zatim kontekst nastavlja sa utvrđivanjem velikih istina islamskog poimanja, odgajajući muslimansku zajednicu tim istinama i uzimajući događaje Bitke kao okosnicu za utvrđivanje tih istina i sredstvo kojim će

odgajati muslimansku zajednicu metodom jedinstvenog kur'anskog programa.

Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi (3/144)

Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom. Daćemo onome koji želi nagradu na ovom svijetu, a daćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu i sigurno ćemo nagraditi zahvalne (3/145).

A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovu putu snalazile, i nisu posustajali niti se predavali - a Allah izdržljive voli (3/146)

i samo su govorili : "Gospodaru naš, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomози nam protiv naroda koji ne vjeruje!" (3/147).

I Allah im je dao nagradu na ovom svijetu, a na onom svijetu daće im nagradu veću nego su zaslužili, - a Allah voli one koji dobra djela čine (3/148).

Prvi ajet u ovom odlomku ukazuje na konkretan događaj koji se desio u Bitki na Uhudu. Naime, kada je muslimanima otkriveno zaleđe, nakon što su strijelci napustili svoje položaje na brdu i kada su ih idolopoklonici zaobišli i opkolili, kada je Poslaniku, alejhi-s-selam, slomljen zub, rasječen obraz i prokrvarila rana, kada su se stvari izmiješale, muslimani raspršili, ne znajući mjesto jedan drugoga, tada je neko povikao: "Muhammed je ubijen." Ovaj povik je bio težak udarac za muslimane. Mnogi su se okrenuli i uputili nazad u Medinu uzmičući niz brdo poraženi, napuštajući borbu u očaju. Međutim, Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, je ostao čvrst i ustrajan sa tom malom grupom ljudi, zvao je muslimane koji su napuštali bojište, pa su prilazili, a i Allah im je učvrstio srca, poslao im san kao mir i sigurnost, o čemu će biti kasnije govora.

Ovaj slučaj, koji ih je toliko zbunio, Kur'an uzima kao materijal za usmjeravanje i kao povod za utvrđivanje istina islamske koncepcije, čineći taj slučaj okosnicom za inspirativna ukazivanja na suštinu smrti i suštinu života i na historijat vjerovanja i povorku vjernika:

Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se

stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi (3/144).

Muhammed je samo poslanik. Njemu su predhodili poslanici i oni su umrli. I Muhammed će umrijeti kao što su umrli poslanici prije njega. To je jednostavna ali temeljna činjenica. Pa šta vam je, zanemarili ste tu istinu kad ste se s njom suočili u ovoj bitki?

Muhammed je poslanik poslan od strane Allaha. Došao je da objavi Allahovu riječ. Allah je Vječan, On ne umire. I Njegova riječ je vječna i ona ne umire.... Muslimani ne treba da se vraćaju nazad ako umre Poslanik koji je došao da im prenese ovu riječ ili ako bude ubijen. I ovo je također jednostavna ali temeljna činjenica koju su oni zanemarili u navali straha. Muslimani ne treba da zanemare ni ovu jednostavnu, ali temeljnu činjenicu!

Ljudi su prolazni, a vjera je vječna. Allahov program za život je sam po sebi neovisan od onih koji ga donose i dostavljaju ljudima, kao što su živili poslanici i misionari, čitavim tokom historije. Musliman koji voli Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, - a njegovi drugovi su ga voljeli toliko da čitava ljudska historija ne zna za sličan primjer, voljeli su ga toliko da su bili spremni žrtvovati i svoj život ako bi njega samo trn ubo; vidjeli smo da ga je Ebu Dedžane štiti svojim leđima dok su strijele padale po njemu, a on se nije micao, vidjeli smo da su ga deveterica s kojima je ostao sam štitali i padali kao šehidi jedan za drugim; zapravo, u svakom vremenu i na svakom mjestu mnogi su ga voljeli i vole ga i danas tom neobičnom ljubavlju, svim svojim bićem, svim svojim osjećanjima, tako da ih obuzima zanos i ushićenje na sam spomen njegovog imena - ovaj musliman koji voli Muhammeda na ovakav način treba da napravi razliku između Muhammedove, alejhi-s-selam, ličnosti i vjere koju je objavio i ostavio iza sebe ljudima, vječne vjere koja se proteže i veže za Allaha koji ne umire.

Misija je starija od misionara:

Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika (3/144).

Prije njega je bilo poslanika koji su pronosili ovu misiju koja je prošla kroz korijene vremena, koja je duboka u izvorima historije, koja je počela sa početkom čovječanstva i koja ga potiče na Pravi Put i spas od samih početaka puta.

Ona je važnija od onoga koji njoj poziva, ona je starija od propovjednika. Propovjednici dolaze i odlaze, a ona ostaje generacijama i

stoljećima. Ostaju njeni sljedbenici vezani za njen prvi izvor iz koga su poslani poslanici, a On je Vječni - Uzvišen neka je On - i Njemu se okreću vjernici. I nije dozvoljeno nikom od njih da se vrati nazad i da se odmetne od Allahove upute. Allah je Živ i On ne umire.

Odatle i ovo neodobravanje, ova prijetnja i ovo jasno saopćenje:

Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi (3/144).

U izrazu je data živa slika za odmetanje: Zar biste se stopama svojim vratili? Onaj ko se stopama svojim vrati (3/144). Ovaj živi preokret, ovo vraćanje svojim stopama otjelovljuje značenje odmetanja od ove vjere kao da je to očit prizor. Smisao ovoga, zapravo, i nije živi preokret odmetanja u boju, već duhovni preokret odmetanja koji je pratio nečiji povik da je Muhammed ubijen, kada su neki muslimani osjetili da nema, dakle, koristi od borbe protiv idolopoklonika, da je sa Muhammedovom smrću završeno i sa ovom vjerom i da je stvar borbe protiv idolopoklonika okončana! Izraz ovdje otjelovljuje ovaj duhovni obrt, prikazujući ga u vidu pokreta odmetanja stopama poput odmetanja stopama u boju! Ovo je ono na što ih je upozorio Nadr ibn Enes (neka je Allah njime zadovoljan) rekavši im, kad ih je ugledao da su se predali govoreći da je Muhammed ubijen: "A šta ćete raditi sa životom poslije njega? Ustanite i umrite za ono za šta je umro Božiji Poslanik, alejhi-s-selam!"

Onaj ko se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi (3/144)...

On, sam, je gubitnik, on koji vrijeđa sebe i okreće leđa Putu. Njegov preokret neće ništa štetiti Allahu. Allahu nisu potrebni ljudi niti njihova vjera. Međutim, On je - iz Svoje milosti prema robovima - objavio njima ovaj program radi njihove vlastite sreće i radi njihovog vlastitog dobra. I nema toga ko tom programu okrene leđa a da neće biti ojađen i zbunjen od sebe samoga i od onih iz svoga okruženja. U tom slučaju se obezvrjeđuje sistem, uništava život, sve stvoreno se izobličava, sve stvari kreću naopako i ljudi trpe zle posljedice svog odstupanja od jedinstvenog programa u čijem se okrilju jedino može uspostaviti skladan život, u čijem okrilju ljudska priroda nalazi mir sa samom sobom i mir sa kosmosom u kome živi:

A Allah će zahvalne sigurno nagraditi (3/144).

Oni koji znaju vrijednost blagodati koju je Allah dao ljudima dajući im ovaj Program, zahvalni su na toj blagodati tako što slijede Program,

zahvalni su na toj blagodati tako što zahvaljuju Allahu, zato su sretni zbog ovog Programa, što je dobra nagrada za njihovu zahvalnost, zato su sretni sa Allahovom nagradom na budućem svijetu, što je veće i trajnije.

Kao da je Uzvišeni Allah ovim slučajem i ovim ajetom htio da odbije muslimane od njihove prevelike privrženosti Poslanikovoj ličnosti, alejhi-s-selam, dok je još živ među njima, te da ih neposredno veže za vrelo koje nije dao da provre Muhammed, alejhi-s-selam, već je on došao da ga pokaže i da pozove ljude da se napiju njegove vode koja šiklja, kao što su ga pokazivali poslanici prije njega i pozivali karavanu da se na njemu napaja!

Kao da je Allah htio da ih uzme za njihove ruke i neposredno ih spoji sa najčvršćom vezom, vezom koju nije ispleo Muhammed, alejhi-s-selam, već je on došao da za nju sveže ruke čovječanstva, zatim da ga preda toj vezi i da ode ostavljajući ga čvrsto vezanog za nju! Kao da je Uzvišeni Allah želio da poveže muslimane sa islamom direktno, da napravi njihov ugovor sa Allahom izravno, da ustanovi njihovu odgovornost za ovaj ugovor pred Allahom bez posrednika, tako da osjećaju izravno odgovornost od koje ih ne osloboda Poslanikova smrt ili ubistvo, jer su oni dali prisegu Allahu i oni su odgovorni pred Allahom!

Kao da je Uzvišeni Allah pripremao zajednicu muslimana da primi ovaj teški udarac kada se stvarno dogodi, jer On, Uzvišeni, zna da će taj udarac skoro prevazići njihove snage. Zato je htio da ih ovom vježbom uzvježba za taj događaj i da ih veže samo za Sebe i za Svoju vječnu misiju, prije nego što ih snađe iznenađenje i zaprepaštenje.

I zbilja ih je - kad se to stvarno desilo - snašlo iznenađenje i zaprepaštenje. Čak je Omer (neka je Allah njime zadovoljan) ustao i isukao sablju prijeteci njome svakome ko kaže: Muhammed je umro!

Samo je Ebu Bekr ostao čvrst. On - čije je srce bilo vezano za svoga druga i za Allahovo određenje u vezi s njim tom čvrstom i neposrednom vezom. Zato je ovaj ajet - kada ga je on citirao i njime upozorio iznenađene i zaprepaštene - bio autoritativan Božanski poziv, pa su se pribrali i povratili!

Zatim kur'anski tekst dotiče skrivena mjesta straha od smrti kod čovjeka na tako inspirativan način da tjera taj strah, tako što saopćava nepobitnu činjenicu o smrti i životu, o Allahovoj mudrosti i određenju o onome što dolazi poslije života i smrti, o polaganju računa, nagrađivanju i kažnjavanju:

Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom. Daćemo onome koji želi nagradu na ovom svijetu, a daćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu i sigurno ćemo nagraditi zahvalne (3/145).

Svaki čovjek živi propisani život do određenog roka. Niko ne umire dok ne iscrpi taj propisani rok. Stoga strah, nemir, želja i izostajanje iz borbe ne produžavaju život. Isto tako hrabrost, postojanost, neustrašivost i savjesnost ne skraćuju život. Ne koristi, dakle, strašljivost ni plašljivost, rok je propisan i od njega ne može biti oduzet niti dodat jedan dan!

Na taj način se istina o smrtnom času ustali u čovjeku da on napušta bavljenje njime, ne računa više na njega, već razmišlja o izvršavanju vjerničkih obaveza i dužnosti. Na taj način on se oslobađa omče, škrtosti i pohlepe, kao što se uzdiže iznad zaokupljenosti strahom i ježom. Tako čovjek ostaje ustrajan i postojan na putu sa svim njegovim dužnostima i svim njegovim obavezama, strpljivo, smireno i pouzdajući se u Allaha koji Jedinu gospodari smrtnim časom.

Zatim ide s čovjekom jedan korak dalje iza problema o kome je rekao konačnu riječ. Zato, ako je život određen i smrtni čas propisan, neka onda čovjek pogleda šta je pripremio za sutra, neka čovjek pogleda šta hoće, hoće li da zanemari vjerske obaveze i da svu svoju brigu svede na ovu zemlju i da živi samo za ovaj svijet, ili hoće da teži višim obzorjima, višim ciljevima, životu višem od ovoga, uz izjednačavanje ove i one brige kad je riječ o životu i opstanku?!

Daćemo onome koji želi nagradu na ovom svijetu, a daćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu (3/145).

Ali, postoji razlika između jednog i drugog života! Razlika je između jednog i drugog interesovanja. Uz identičnost rezultata u odnosu na život i smrt. Onaj ko živi samo za ovu zemlju i želi nagradu na ovom svijetu, živi životom crva, gmizavca i životinje! Zatim umire u određenom roku i propisanom času. Međutim, onaj ko teži drugim obzorjima živi životom čovjeka koga je Allah počastio, učinio svojim namjesnikom na Zemlji i posvetio mu ovo mjesto. Zatim umire u određenom roku i propisanom času... *Sve što je živo umire Allahovom voljom u času suđenom (3/145).*

... i sigurno ćemo nagraditi zahvalne (3/145).

To su oni koji shvaćaju blagodat božanske počasti čovjeku, pa se uzdižu iznad stepena životinje, zahvaljuju Allahu na toj blagodati i prihvatajući se vjerskih obaveza.

Tako Kur'an utvrđuje suštinu života i smrti i suštinu cilja kome streme živa bića, shodno onome što sami sebi žele, da li bliska interesiranja kao što su interesiranja crva ili daleka interesiranja kao ona čovjekova! Time čovjek bavljenje strahom od smrti i očaja premješta na bavljenje onim što je za njega korisnije, na polje kojim on vlada i na kojem posjeduje mogućnost izbora, pa izabira ovaj ili izabira budući svijet, postižući Allahovu nagradu ili kaznu, shodno onome što je izabrao!

Zatim Allah muslimanima navodi primjer njihove braće vjernika od ranije, onih iz vjerničke kolone duge koliko i dužina puta, kolone ubokorene u same korijene vremena, one koji su bili iskreni u svom vjerovanju, koji su se borili uz svoje poslanike i koji u iskušenjima nisu očajavali, oni koji su - smiono odlazeći u smrt - odgajani imanskim odgojem na ovom polju, polju džihada. Oni su neprestano tražili oprost od svoga Gospodara, oni su svoje grijehе personificirali i smatrali ih "neumjerenošću" u svojim postupcima, oni su tražili od svog Gospodara da ih učvrsti i da im pomogne protiv nevjernika. Time su oni zadobili nagradu oba svijeta, nagradu za dobročinstvo koje su ispoljili učtivom dovom i za dobročinstvo ispoljeno u prilikama koje iziskuje džihad. Zato su oni primjer koji Allah navodi muslimanima:

A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovu putu snalazile, i nisu posustajali niti se predavali - a Allah izdržljive voli (3/146)

i samo su govorili : "Gospodaru naš, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomoz nam protiv naroda koji ne vjeruje!" (3/147).

I Allah im je dao nagradu na ovom svijetu, a na onom svijetu daće im nagradu veću nego su zaslužili, - a Allah voli one koji dobra djela čine (3/148).

Poraz na Uhudu bio je prvi poraz koji je pogodio muslimane koje je Allah pomogao na Bedru kada su bili slabi i malobrojni, pa kao da se u njihovim dušama bilo uvriježilo mišljenje da je pobjeda u svakoj bitki kosmički zakon. Zato, kada ih je pogodio Uhud, bili su iznenađeni iskušenjem kao da mu se nisu nadali.

Vjerovatno je zbog ovoga ovako dug govor o ovoj bitki u časnom Kur'anu. Kontekst nastavlja tješeći muslimane jedanput, ne odobravajući im drugi put, donoseći odluku treći put i navodeći primjer četvrti put, sve s namjerom da ih odgoji, ispravi njihove predodžbe i pripremi ih, jer je put

pred njima dug, kušnje su pred njima teške, obaveze koje imaju ogromne, a stvar za koju su oni izabrani velika.

Primjer koji im kontekst ovdje navodi je univerzalan. U njemu nije precizno određen nijedan poslanik niti decidno spomenut nijedan narod. Taj primjer ih veže za povorku vjere, naučava ih vjerničkom moralu, prikazuje im iskušenje kao nužnu pojavu u svakoj misionarskoj djelatnosti i u svakoj vjeri, povezuje ih sa njihovim prethodnicima od sljedbenika ranijih poslanika, kako bi u njihova osjećanja urezao misao da su vjernici vjernicima rodbina, da ulije u njihove umove da je pitanje svih vjera jedno i da su oni samo jedna jedinica u velikoj vjerničkoj armiji:

A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovu putu snalazile i nisu posustajali niti se predavali (3/146).

Koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se borile mnoge grupe, pa nisu posustajali zbog onoga što ih je pogađalo, kao što su iskušenja, nedaće, teškoće i rane, niti su bili slabi u istrajavanju u borbi i nisu klonuli u brigama niti se predavali neprijateljima. Ovo je osobina i običaj vjernika koji se bore za vjeru i vjerovanje.

A Allah izdržljive voli (3/146).

Allah voli one čije duše ne posustaju, čija snaga ne slabi, čija volja ne popušta, one koji se ne pokoravaju i ne predaju. Izraz da Allah voli izdržljive je veoma efektan i inspirativan. To je ljubav koja iscjeljuje ozljedu, liječi ranu i nadoknađuje štetu i gorki bol!

Dovde je kontekst slikao vanjsku sliku ovih vjernika i njihovo držanje u teškoćama i iskušenjima. On poslije toga ide dalje kako bi prikazao unutrašnju sliku njihovih duša i osjećanja. Sliku lijepog odgoja i uljudnosti prema Allahu kad se suočavaju sa strahom koji iznenađuje duše i privezuje ih za datu opasnost tako da ih ne napušta. Međutim, ipak taj strah ne odvrća pažnju vjernika od obraćanja Allahu. Oni Mu se obraćaju ne da traže pomoć, a to je prvo što se obično traži - to je ono što obično naumpadne ljudima - već da traže izvinjenje i oprost, da priznaju grijeh i grješku prije nego što traže da ih učvrsti i pomogne protiv neprijatelja:

i samo su govorili : "Gospodaru naš, oprosti nam krivice naše i neumjerенost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomози nam protiv naroda koji ne vjeruje!" (3/147).

Oni nisu tražili blagodatni ni bogatstvo, zapravo nisu tražili sevab ni nagradu. Nisu tražili nagradu na ovom svijetu ni nagradu na onom svijetu. Oni su uljudniji sa Allahom dok Mu se obraćaju iako se bore na Njegovom putu. Oni od Njega, Uzvišenog, nisu tražili ništa do oprost grijeha, učvršćenje koraka, pomoć protiv nevjernika. Čak nisu tražili ni pomoć za sebe, već su je tražili za poraz nevjerovanja i kao kaznu nevjernicima. To je uljudnost dostojna onih koji vjeruju u pravo Plemenitog Allaha.

Ovi koji nisu tražili ništa za sebe, Allah im je dao sve od Sebe. Dao im je od Sebe sve što želi onaj ko traži ovaj svijet, čak i više. Dao im je također sve što žele oni koji žele i traže onaj svijet: *I Allah im je dao nagradu na ovom svijetu, a na onom svijetu daće im nagradu veću nego su zaslužili* (3/148).

Uzvišeni Allah im je posvjedočio da su dobročinitelji. Oni su lijepo postupali i oni su se dobro borili. On je oglasio Svoju ljubav prema njima. To je veće od blagodatni i veće od nagrade:

A Allah voli one koji dobra djela čine (3/148).

Takvim izlaganjem završava ovaj odlomak, a on sadrži te krupne istine u islamskoj koncepciji. On je obavio svoju ulogu u odgoju muslimanske zajednice, pohranjujući ovu zalihu iskustava muslimanskom Ummetu u svakoj generaciji.

Zatim kontekst pravi drugi korak u iznošenju događaja Bitke uzimajući te događaje kao okosnicu za pogovore i objašnjenja kojima ispravlja predodžbe, odgaja savjest, upozorava na klizava mjesta na putu, skreće pažnju na spletke koje okružuju muslimansku zajednicu i na zavjere koje joj kuju oni koji vrebaju iz zasjede.

Poraz na Uhudu je bio prilika za intrige nevjernika, licemjera i Židova u Medini. Medina još nije bila potpuno pripala islamu, zapravo, muslimani su u njoj u velikoj mjeri još uvijek bili strana biljka. Strana biljka koju je Bedr ogradio ogradom od straha zbog sjajne pobjede u toj bitki. Kada je došlo do poraza na Uhudu, situacija se u velikoj mjeri promijenila. Tada je pružena prilika ovim neprijateljima koji vrebaju iz zasjede da ispolje svoju mržnju, da puste svoj otrov i da u situaciji gubitaka najmilijih,

što je karakterisalo svaku muslimansku kuću - naročito šehidske kuće i teške ranjenike -, iznađu ono što pomaže širenje obmana, spletki i komešanja u mislima i redovima.

U ovom slijedećem odlomku usmjerenog kur'anskog pregleda - a odlomak predstavlja srž bitke i njene najkrupnije prizore - čujemo Uzvišenog Allaha kako zove one koji vjeruju da ih upozori da ne budu poslušni onima koji ne vjeruju, čujemo Njega, Uzišenog, kako ih priprema za pobjedu nad njihovim neprijateljima i kako ulijeva strah u neprijateljska srca, kako ih podsjeća na pobjedu koju im je ostvario u početku Bitke, shodno Njegovom obećanju, a koju su oni upropastili svojom slabošću, svađom i protivljenjem odredbi Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam. Potom predočava prizor Bitke sa njena dva dijela u vidu slike koja je puna živosti i pokreta. Zatim iznosi ono što je neposredno uslijedilo poslije poraza, kao ulijevanje spokojsva u srca vjernika među njima, dok su nespokojsvo, nemir i jad razjedali srca munafika koji su imali loše mišljenje o Uzvišenom Allahu. Također im otkriva jednu stranu Njegove skrivene mudrosti i suptilnog upravljanja događajima na način na koji su se oni dogodili, utvrđujući suštinu Allahovog određenja o kraju života i smrtnom času. Na kraju ovog odlomka upozorava ih na zabludu o predodžbama koje šire nevjernici o smrti uopće i šehidskoj smrti posebno, vraćajući ih istini o proživljenju do koje će ljudi stići, bilo da umru ili da budu ubijeni, kao i činjenici da će se oni u svakom slučaju vratiti Allahu.

O vjernici, ako se budete pokoravali onima koji ne vjeruju, vratiće vas stopama vašim i bićete izgubljeni, - (3/149)

samo je Allah zaštitnik vaš i On je najbolji pomagač (3/150).

Mi ćemo uliti strah u srca onih koji neće da vjeruju zato što druge Allahu ravnim smatraju, o kojima On nije objavio ništa; džehennem će njihovo boravište postati, a grozno će prebivalište nevjernika biti (3/151).

Allah je ispunio obećanje Svoje kada ste neprijatelje, voljom Njegovom, nemilice ubijali. Ali kada ste duhom klonuli i o svome položaju se raspravljati počeli, kada niste poslušali, a On vam je već bio ukazao na ono što vam je drago, - jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet -, onda je On, da bi vas iskušao, učinio da uzmaknete ispred njih. I On vam je već oprostio, jer je Allah neizmjereno dobar prema vjernicima ! (3/152).

Kad ste ono uzimali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa, Allah vas je kaznio brigom na brigu ; da ne biste tugovali

za onim što vam je izmaklo, i nije vas zadesilo. - A Allah dobro zna ono što radite (3/153).

Zatim vam je, poslije nevolje, spokojstvo ulio, san je neke od vas uhvatio, a drugi su se brinuli samo o sebi, misleći o Allahu ono što nije istina, kao što pagani misle, i govoreći: "Gdje je pobjeda koja nam je obećana?" Reci: "O svemu odlučuje samo Allah!" Oni u sebi kriju ono što tebi ne pokazuju. "Da smo se za bilo šta pitali", - govore oni -, "ne bismo ovdje izginuli." Reci: "I da ste u kućama svojim bili, opet bi oni kojima je sudeno da poginu na mjestu pogibije svoje izišli, da bi Allah ispitao ono što je u vašim grudima i da bi istražio ono što je u vašim srcima - a Allah zna svačije misli" (3/154).

One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili. A Allah im je već oprostio jer - Allah prašta i blag je (3/155).

O vjernici, ne budite kao nevjernici koji govore o braći svojoj kada odu na daleke pute ili kad boj biju: "Da su s nama ostali, ne bi umrli i ne bi poginuli" - da, Allah učini to jednom u srcima njihovim; i život i smrt Allahovo su djelo, On dobro vidi ono što radite (3/156).

A ako vi na Allahovu putu poginete ili umrete, oprost i milost Allahova su zaista bolji od onoga što oni gomilaju (3/157).

Bilo da umrete ili poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti (3/158)

Kada na ovu grupu ajeta bacimo ispitivački pogled, vidjet ćemo da oni sadrže mnoštvo prizora preplavljenih živošću, sadrže velike temeljne činjenice o islamskoj koncepciji, o ljudskom životu i kosmičkim zakonima. Vidjet ćemo da ti ajeti prikazuju cijelu bitku brzim, živim, pokretnim i dubokim slikama, ne ostavljajući nijedan njen aspekt a da ga nisu registrirali, tako da to mobilise osjećanja i misli. Te slike su, bez sumnje, življe i bolje dočaravaju atmosferu, okolnosti i događaje Bitke i sve duševne pobude i sve emotivne reakcije koje su je pratile od svakog drugog prikaza u biografskim djelima - bez obzira na njihovu dužinu i mnoštvo. Zatim vidimo da sadrže taj skup činjenica u njihovom živom obliku koji djeluje na duše i koji gradi ispravne predodžbe.

Nema sumnje da je okupljanje svih ovih prizora i svih ovih činjenica ovom količinom riječi i izraza - uz njihovu vitalnost, pokretljivost i inspirativnost u ovoj mjeri - nepoznata stvar u ljudskom izrazu. To dokučuju oni koji shvaćaju tajne stila i mogućnosti izraza, naročito oni koji se bave filologijom i koje zaokupljaju tajne izraza.

O vjernici, ako se budete pokoravali onima koji ne vjeruju, vratiće vas stopama vašim i bićete izgubljeni, - (3/149)

samo je Allah zaštitnik vaš i On je najbolji pomagač (3/150).

Nevjernici, licemjeri i Židovi u Medini su iskoristili poraz, ubijanje i ranjavanje koje je zadesilo muslimane da bi ih demoralisali, da bi im zadali strah od loših posljedica ako budu slijedili Muhammeda, da bi im predstavili strahote borbe i loš ishod sukoba sa kurejševičkim idolopoklonicima i njihovim saveznicima. A klima poraza je najpovoljnija klima za unošenje nemira u srca, za razbijanje redova, za širenje nepovjerenja u rukovodstvo, za izazivanje sumnje u korisnost istrajavanja u borbi sa jačim, za pohvalu povlačenja iz borbe, za izmirenje sa pobjednikom! Pored toga, ta klima je pogodna za izazivanje sjećanja na lične gubitke i pojedinačne rane i pretvaranje svega toga u rušenje bića zajednice, zatim u rušenje bića vjere i najzad za predaju jačim pobjednicima!

Stoga Allah upozorava one koji vjeruju da se ne pokoravaju onima koji ne vjeruju, jer pokoravanje nevjernicima ima za posljedicu siguran gubitak i u njemu nema nikakvog dobitka ni koristi. U njemu je samo vraćanje nazad u nevjerovanje. A vjerniku je, ili da nastavi svojim putem i da se bori protiv nevjerovanja i nevjernika, protiv neistine i neistinoljubivih, ili da se vrati u ono što je bio - kafir. Nemoguće je da vjernik ostane pasivan i da bude negdje između, zadržavajući svoj stav i čuvajući svoju vjeru. Njemu se katkad učini, a to se dešava neposredno poslije poraza i pod teretom ozljeda i rana, da može da se povuče iz borbe i da ode sa pobjednicima, da živi u miru s njima i da im bude pokoran, čuvajući uz to svoju vjeru, svoju doktrinu, svoje vjerovanje i svoj identitet! Međutim, to je velika iluzija. Onaj ko na ovom polju ne ide naprijed, on se nužno vraća nazad. Onaj ko se ne bori protiv nevjerovanja, zla, zablude, neistine i nepravde, on sigurno popušta, povlači se i vraća nazad u nevjerovanje, zlo, zabludu, neistinu i nepravdu! Onaj koga ne zadržava njegovo učenje i ne sprječava njegova vjera da bude pokoran nevjernicima, da ih sluša i da ima povjerenja u njih, on se u suštini odriče svoga učenja i svoje vjere od prvog trenutka. To je duhovni poraz, poraz da pripadnik jednog učenja traži utočište kod neprijatelja svoga učenja, da sluša njihova bulažjenja i da se pokorava njihovim direktivama.. To je poraz na samom početku. Nema toga ko će ga zaštititi od poraza na kraju i od vraćanja nazad u nevjerovanje. Makar u prvim koracima i ne osjetio da je on na putu ka ovoj nesretnoj sudbini! Vjernik u svojoj vjeri i svom rukovodstvu nalazi ono što mu je dovoljno tako da mu ne trebaju savjeti neprijatelja njegove vjere

i savjeti neprijatelja njegovog rukovodstva. Ako ove poslušaju samo jednom, krenuo je putem koji vodi nazad. To je pravo prirodno stanje i realna činjenica na koju Allah upozorava vjernike i na koju ih opominje dozivajući ih imenom vjernika:

O vjernici, ako se budete pokoravali onima koji ne vjeruju, vratiće vas stopama vašim i bićete izgubljeni, - (3/149).

Kakva ima veća šteta od štete vraćanja natrag, od vraćanja iz vjerovanja u nevjerovanje? Kakav se to dobitak ostvaruje poslije gubitka vjerovanja?

Ako je motiv toga težnja za pokornošću onima koji ne vjeruju i želja da se ima njihova zaštita i pomoć, to je zabluda na koju kontekst ne obraća pažnju, već ih podsjeća na suštinu pomoći i zaštite:

samo je Allah zaštitnik vaš i On je najbolji pomagač (3/150).

Ovo je ta strana od koje vjernici traže zaštitu i od koje traže pomoć. Zato onaj čiji je zaštitnik Allah nema potrebe ni za čijom zaštitom od Njegovih stvorenja! Onaj čiji je pomagač Allah nema potrebe ni za čijom pomoći od Božijih robova!

Kontekst zatim nastavlja da učvršćuje srca muslimanima, najavljujući im ulijevanje straha u srca njihovih neprijatelja zato što oni druge drže ravnim Allahu, o kojima On ništa nije objavio niti im dao snagu i moć. To je povrh kazne na onom svijetu koja je pripremljena za nevjernike:

Mi ćemo uliti strah u srca onih koji neće da vjeruju zato što druge Allahu ravnim smatraju, o kojima On nije objavio ništa; džehennem će njihovo boravište postati, a grozno će prebivalište nevjernika biti (3/151).

Obećanje Slavnog, Moćnog i Pobjedonosnog Allaha da će uliti strah u srca onih koji ne vjeruju dovoljan je jamac za ishod bitke i garancija za poraz Njegovih neprijatelja a pobjedu Njegovih prijatelja!

To je obećanje koje stoji u svakoj bitki u kojoj se susreće nevjerovanje sa vjerovanjem. Zato se oni koji ne vjeruju neće sresti sa onima koji vjeruju a da ih se ne prestraše i da se strah uliven od Allaha ne pokrene u njihovim srcima. Ono što je najvažnije jeste da se suština vjerovanja nađe u srcima vjernika, suština osjećanja da je jedino Allah zaštitnik, apsolutno pouzdanje u ovu zaštitu, te odsustvo najmanje sumnje u to da Allahova vojska zasigurno pobjeđuje, da Allah čini što hoće, da oni

što ne vjeruju nemaju moći na Zemlji i da ne mogu pobijediti Uzvišenog Allaha! Saradnja sa ovim Allahovim obećanjem, bez obzira na to koliko Mu vanjska strana stvari proturiječila.. Allahovo obećanje je istinitije od onoga što ljudske oči vide i onoga kako njihovi umovi procjenjuju!

To je zaista strah, jer su njihova srca pusta i lišena pravog oslonca. Oni se ne oslanjaju na moć niti na Onoga koji ima moć. Oni smatraju ravnim Allahu druge bogove koji nemaju vlast jer im Allah nije dao vlast.

Izraz: *o kojima On nije objavio ništa* (3/151) ima duboko značenje i njega susrećemo na mnogo mjesta u Kur'anu. Jedanput se njime opisuju navodni bogovi, a drugi put lažna vjerovanja. On ukazuje na jednu duboku osnovnu činjenicu:

Svaka ideja, doktrina, ličnost i organizacija živi, djeluje i ima moć utjecaja u onoj mjeri u kojoj nosi u sebi skrivenu snagu i nesavladivu moć. Ova snaga zavisi od stepena "istine" koju ima u sebi, zapravo od stepena njene usklađenosti sa pravilom na kome je Allah postavio ovaj kosmos i sa zakonima koji vladaju u ovom kosmosu. Tada će Allah toj ideji dati stvarnu, aktivnu i utjecajnu moć na ovom svijetu. U protivnom, ta ideja je krivotvorena, lažna, slaba i neodrživa, bez obzira na to koliko djelovala kao snažna, sjajna, nadmena!

Oni koji ne vjeruju, oni druge bogove - u različitim oblicima - smatraju ravnim Allahu. Tako se pripisivanje Allahu druga od početka bazira na davanju nešta od Božanskih nadležnosti i manifestacija drugome mimo Uzvišenog Allaha. Na samom vrhu ovih nadležnosti jeste pravo na izdavanje zakona za Božije robove o svim pitanjima njihovog života, pravo na uspostavljanje vrijednosti na koje se obraćaju u svom ponašanju i svojim društvima i pravo na superiornost nad robovima i njihovo obavezivanje na pokornost tim zakonima i na poštivanje tih vrijednosti. Zatim slijedi pitanje obrednih dužnosti unutar davanja nadležnosti nekome drugome mimo Allaha, makar i jedne od tih dužnosti!

A šta ova božanstva nose od istine na kojoj je Allah uspostavio ovaj kosmos? Jedinu Allah je stvorio ovaj kosmos da pripada svom Jedinom Stvoritelju. On je stvorio ova stvorenja da potvde svoju pokornost jedino Njemu i nikome više, da od Njega uzimaju vjer zakon i vrijednosti bez osporavanja i da jedino Njega istinski obožavaju bez pripisivanja Njemu druga.. Sve što izlazi izvan principa monoteizma u njegovom totalnom značenju jeste krivotvoreno i lažno, jeste oprečno istini koja leži u zdanju ovoga kosmosa. Odatle je to krhko i slabo, odatle to nema nikakve snage i

moći i odatle to ne posjeduje moć utjecaja na tokove života, zapravo ne posjeduje osnovne elemente života, niti, pak, pravo na život!

Sve dok oni koji ne vjeruju smatraju druge ravnim Allahu, a o čemu Allah ništa nije objavio, poput lažnih bogova, krivotvorenih ideologija i predstava, oni će biti oslonjeni na ono što je slabo i isprazno, zato će sami uvijek biti slabi i isprazni, zato će sami uvijek biti u strahu kad god se susretnu sa vjernicima koji se oslanjaju na Istinu koja je moćna.

Mi zacijelo nalazimo potvrdu ovog obećanja kad god se nađu oči u oči Istina i neistina. Koliko je puta neistina potpomognuta oružjem stajala pred golom Istinom, ali je i pored toga neistina bila posve prestrašena, drhteći od svakog pokreta i svakog glasa - iako sa ogromnom količinom naoružanja! Međutim, kad se Istina odvaži i navali, onda zavlada strah, jeza, panika i zbrka u redovima neistine, makar redovi neistine bili brojniji, a redovi Istine malobrojniji, kao potvrda istinitom Allahovom obećanju:

Mi ćemo uliti strah u srca onih koji neće da vjeruju zato što druge Allahu ravnim smatraju, o kojima On nije objavio ništa (3/151).

To je na ovom svijetu, a što se tiče onog svijeta, tamo je žalosna i jadna sudbina koja priliči nevjernicima:

Džehennem će njihovo boravište postati, a grozno će prebivalište nevjernika biti (3/151).

Ovdje ih kontekst povraća na potvrdu ovog Allahovog obećanja u samoj Bitki na Uhudu. Oni su na početku Bitke odnijeli sjajnu pobjedu. Došlo je do žestokog ubijanja nevjernika tako da su se dali u bijeg, ostavljajući ratni plijen za sobom, bajrak im je bio oboren tako da niko nije pružio ruku da ga podigne dok ga nije podigla jedna njihova žena! Pobjeda se nije pretvorila u poraz muslimana sve dok duše strijelaca nisu oslabile pred iskušenjem koje je izazvala pohlepa za plijenom, pa su se uzeli međusobno raspravljati prekršivši naređenje Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, naređenje svog Poslanika i komandanta. Ovdje ih kontekst vraća u samu srž Bitke, njene prizore, položaje, događaje i okolnosti na živ i neobičan način:

Allah je ispunio obećanje Svoje kada ste neprijatelje, voljom Njegovom, nemilice ubijali. Ali kada ste duhom klonuli i o svome položaju se raspravljati počeli, kada niste poslušali, a On vam je već bio ukazao na ono što vam je drago, - jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet -, onda

je On, da bi vas iskušao, učinio da uzmaknete ispred njih. I On vam je već oprostio, jer je Allah neizmjereno dobar prema vjernicima ! (3/152).

Kad ste ono uzimali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa, Allah vas je kaznio brigom na brigu ; da ne biste tugovali za onim što vam je izmaklo, i nije vas zadesilo. - A Allah dobro zna ono što radite (3/153).

Zatim vam je, poslije nevolje, spokojstvo ulio, san je neke od vas uhvatio, a drugi su se brinuli samo o sebi, misleći o Allahu ono što nije istina, kao što pagani misle, i govoreći: "Gdje je pobjeda koja nam je obećana?" Reci: "O svemu odlučuje samo Allah!" Oni u sebi kriju ono što tebi ne pokazuju. "Da smo se za bilo šta pitali", - govore oni -, "ne bismo ovdje izginuli." Reci: "I da ste u kućama svojim bili, opet bi oni kojima je suđeno da poginu na mjestu pogibije svoje izišli, da bi Allah ispitao ono što je u vašim grudima i da bi istražio ono što je u vašim srcima - a Allah zna svačije misli" (3/154).

One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili. A Allah im je već oprostio jer - Allah prašta i blag je (3/155).

Kur'anski izraz odslikava cijeli prizor poprišta Bitke i smjenu pobjede i poraza. To je prizor koji ne ostavlja nijedan pokret na bojnopolju, nijednu misao u duši, nijedan izraz na licu, nijednu slutnju u savjesti, da je ne registrira. Izrazi kao da su snimljena traka koja ide ispred očiju noseći u svakom pokretu nove slike pune života, naročito onda kad prikazuju scenu silaženja niz brdo, scenu bježanja u panici i strahu i scenu kako Poslanik, alejhi-s-selam, zove one koji bježe i napuštaju bojne redove i one koji silaze niz brdo da pobjegnu. To sve prati pokret u dušama, to sve prate pobude, misli, emocije i želje koje se vrte u tim dušama. Pored ove koncentracije živih pokretnih slika punih života, tu su i smjernice i konstatacije kojima se odlikuje kur'anski stil i neobičan odgojni program Kur'ana:

Allah je ispunio obećanje Svoje kada ste neprijatelje, voljom Njegovom, nemilice ubijali (3/152).

To je bilo na samom početku Bitke kada su muslimani počeli da ubijaju idolopoklonike, odnosno da gasu njihova osjećanja ili da čupaju njihovu mržnju, prije nego što ih je ponijela pohlepa za plijenom. Božiji Poslanik, alejhi-s-selam, im je rekao: "Imat ćete onoliko pobjede koliko budete strpljivi," pa je Allah ispunio Svoje obećanje na usta Svoga Poslanika:

Ali kada ste duhom klonuli i o svome položaju se raspravljati počeli, kada niste poslušali, a On vam je već bio ukazao na ono što vam je drago, - jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet (3/152).

To je konstatacija o stanju strijelaca. Jedna grupa njih je postala slaba pred izazovom plijena. Čak je došlo do spora između ovih i onih koji su smatrali da treba biti apsolutno pokoran naredbi Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, pa je stvar okončana neposlušnošću. Nakon što su svojim očima vidjeli prve znake pobjede koja im je bila draga, oni su se podijelili u dva tabora: jedni su željeli plijen ovoga svijeta, a drugi nagradu na onom svijetu. Srca su tako postala podijeljena, redovi više nisu bili jedinstveni, cilj više nije bio jedan. Pohlepa je umrljala sjaj iskrenosti i čistote koja mora da se nađe u borbi za vjeru. Borba za vjeru nije kao svaka borba. To je borba na bojnopolju i borba u savjesti. Nema pobjede u borbi na bojnopolju bez pobjede u borbi savjesti. To je borba za Allaha pa Allah u njoj ne pomaže osim one čije duše potpuno pripadaju Njemu. Makar oni i dizali Allahov bajrak i pripadali tom bajraku, Allah im neće dati pobjedu sve dok ih ne iskuša i ne očisti ih za bajrak koji su podigli, kako ne bi bilo varanja, obmanjivanja i manipuliranja bajrakom. Katkad sigurno pobijede lažovi koji otvoreno dižu bajrak neistine u nekim bitkama, pobijede radi mudrosti koju Allah zna. Kad je riječ o onima koji dižu bajrak vjere, ali nisu apsolutno iskreni ni odani, Allah im nikada neće dati pobjedu dok ih ne iskuša kako bi se očistili i prečistili. Ovo je ono što Kur'an želi da rasvijetli muslimanskoj zajednici ovim ukazivanjem na njihov odnos prema borbi, ovo je ono što Uzvišeni Allah želi da saopći muslimanskoj zajednici kad se ona susreće sa gorkim porazom i kad dopada rana kao plod ovog kolebljivog i nesigurnog stava!

Jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet (3/152).

Kur'an usredsređuje svjetla na ono što srca kriju i na ono što muslimani lično nisu znali da postoji u njihovim srcima... Od Abdullaha ibn Mes'uda (neka je Allah njime zadovoljan) prenosi se da je rekao: "Ja nisam mislio da iko od drugova Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam, želi ovaj svijet dok nije o nama objavljeno na dan Uhuda: *Jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet*⁶." Time On njihova srca stavlja pred njih onako otvorena, sa onim što je u njima, tako da znaju odakle im je došao poraz pa da ga se pričuvalu!

⁶Ibn Kesir prenosi u Tefsiru i kaže: Prenosi ga Ibn Mirdevejh u svom komentaru, a ne na način kako ga prenosi Ibn Mes'ud.

Istovremeno im otkriva jednu stranu Allahove mudrosti i Njegovog određenja iza ovih bolova kojima su bili izloženi, kao i iza događaja koji su se desili na osnovu vidljivih uzroka:

Onda je On, da bi vas iskušao, učinio da uzmaknete ispred njih (3/152).

Allahovo određenje je stajalo iza ljudskih djela. Međutim, pošto su oslabili, pošto su se uzeli raspravljati i pošto su pogriješili, Allah je uklonio njihovu snagu, moć i pažnju sa idolopoklonika, sklonio strijelce sa prolaza na brdu i udaljio borce sa bojnog polja pa su stali bježati. Sve se ovo dogodilo planski i izazvano onim što su oni uradili, međutim ono je određeno od strane Allaha da ih iskuša. Da ih iskuša teškoćama, strahom, porazom, ubijanjem i ranjavanjem, što ima za posljedicu sve ovo, kao što je otkrivanje skrivenih strana srca, čišćenje duša i pročišćavanje redova - kao što će doći.

Tako se događaji dešavaju izazvani svojim uzrocima i oni su istovremeno isplanirani računajući na te uzroke, tako da nema proturječnosti između ovoga i onoga. Svaki događaj ima svoj uzrok a iza svakog uzroka stoji plan Milostivog i Sveznajućeg:

I On vam je već oprostio (3/152).

On vam je oprostio ono što se desilo s vaše strane, vašu slabost, vašu prepirku i vašu neposlušnost. Oprostio vam je također bijeg, preokret i odmetanje koje se dogodilo. Oprostoio vam je iz Svoje dobrote i Svoje milosti. Oprostio vam je prelazeći preko vaše ljudske slabosti, koju nije pratila loša namjera niti ustrajavanje u grijehu. Oprostio vam je jer vi griješite i ispoljavate slabost u okviru vjerovanja u Allaha, u okviru pokoravanja Njemu i pristanka da vama upravlja Njegova volja:

Jer je Allah neizmjereno dobar prema vjernicima (3/152).

Iz Svoje dobrote prema njima On im prašta sve dok oni postupaju po Njegovom programu, sve dok oni priznaju svoju potčinjenost Njemu, ne svojatajući ništa od Božanskih kompetencija sebi i ne primajući ni program, ni vjerovje, ni vrijednosti, ni mjerila osim od Njega. Pa iako se dogodi grijeh s njihove strane, on se događa zbog slabosti i nemoći i nepromišljenosti i napora. Zato ih stiže Allahov oprost poslije iskušenja, čišćenja i izbavljenja.

Slika poraza predložena je kao da je živa i pokretna:

Kad ste ono uzimali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa (3/153).

Kako bi dojam o prizoru bio što dublji u njihovim osjećanjima, kako bi izazvao sram i stid zbog postupka i onoga što mu je prethodilo i iz čega je on proistekao, poput slabosti, prepirke i neposlušnosti, tekst skicira sliku njihovih konkretnih kretnji i duševnih stanja u samo nekoliko riječi. Oni silaze niz brdo bježeći, u metežu, strahu i čudu. Niko se ni na koga ne osvrće! Niko ni na čiji poziv ne odgovara! Poslanik, alejhi-s-selam, ih zove da ih uvjeri da je živ nakon nečijeg povika: Muhammed je ubijen!, što je uzdrimalo njihova srca i njihove noge. To je, zaista, savršen prizor izražen sa posve malo riječi.

Kraj je bio da ih je Allah kaznio zbog brige koju su ostavili na Poslanikovo, alejhi-s-selam, duši svojim bježanjem. Allah ih je kaznio brigom koja je ispunila njihove duše zbog onoga što su uradili, što su ostavili svog dragog Poslanika da ga snađe ono što ga je snašlo - mada je on ostao čvrst i bez njih dok su oni od njega bježali - kako ne bi pridavali važnost onome što im je izmaklo niti brinuli o bolovima koji su ih snašli. Ovo iskušenje kroz koje su prošli, ovaj bol koji je zadesio njihovog Poslanika - a to im je teže palo od svega što se sručilo na njih -, to kajanje koje je obuzelo njihove duše, ta briga koja ih je zaokupila, sve će to u njihovim dušama umanjiti sve ono što im je promaklo od dobitaka i sve ono što ih je zadesilo od poteškoća:

Allah vas je kaznio brigom na brigu; da ne biste tugovali za onim što vam je izmaklo, i nije vas zadesilo (3/153).

Allah ima uvid u skriveno, On zna suštinu vaših djela i motive vaših postupaka:

A Allah dobro zna ono što radite (3/153).

Strah, užas, metež i zbrku poraza zamijenio je čudan mir, mir u dušama vjernika koji su se pokajali svome Gospodaru i vratili svome Poslaniku. Uhvatio ih je ugodan san kome su se oni smireno predali!

Izraz za ovaj neobičan fenomen je pun mehkoće, nježnosti i raskoši, tako da svojim zvukom i njegovim odrazom odslikava sigurnu i mirnu atmosferu:

Zatim vam je, poslije nevolje, spokojstvo ulio, san je neke od vas uhvatio (3/154).

To je neobičan fenomen koga daruje Allahova milost koja okružuje Njegove vjerne robove. San kad uhvati umorne, iscrpljene i prestrašene, makar jedan tren, čini od njih ono što čine čuda. On ih povraća u nova stvorenja i on na nepoznat način ulijeva sigurnost u njihova srca, kao što ulijeva spokoj u njihova bića! Ovo govorim zato što sam to ja lično iskušao u trenucima jada i nevolja. Ja sam u tome osjetio duboku i mirisnu Allahovu milost na način koji je nemoguće opisati ograničenim ljudskim riječima!

Tirmizi, Nisai i Hakim prenose od Hammada ibn Selema, a on od Sabita, a Sabit od Enesa, a Enes od Ebu Talhe, da je rekao: "Podigao sam glavu na dan Uhuda i vidio da tada nije bilo nikog a da se nije bio nakrivio pod teretom sna."

U drugoj predaji od Ebu Talhe stoji: "Obuzeo nas je san još dok smo bili na položajima na dan Uhuda. Meni je sablja ispadala iz ruke, a ja sam je dizao, ponovo ispadala, a ja sam je dizao".

Kad je riječ o drugoj grupi, to su oni kolebljivog vjerovanja koji su se zabavili sobom i brinuli se samo o sebi. To su oni koji se nisu bili oslobodili predislamskih shvatanja, koji se nisu potpuno predali Allahu i koji se nisu u cijelosti pokorili Njegovom određenju. To su oni čija srca nisu bila sigurna da je ono što ih je zadesilo samo iskušenje radi čišćenja, a ne Allahovo prepuštanje Svojih prijatelja Svojim neprijateljima, niti Njegova odredba da konačna pobjeda i potpuna pomoć pripadne nevjerovanju, zlu i neistini:

A drugi su se brinuli samo o sebi, misleći o Allahu ono što nije istina, kao što pagani misle, i govoreći: "Gdje je pobjeda koja nam je obećana?"
(3/154).

Ova vjera uči svoje pripadnike - o onome što ih uči - da se oni ni za šta ne pitaju, da su oni svi Allahovi, da oni, kada odlaze u borbu na Njegovom putu, odlaze Njemu, kreću se Njemu, bore se za Njega, - bez drugog osobnog cilja koji bi ostvarili u ovoj borbi - predaju se Njegovom određenju zadovoljno, i pokorno prihvataju ono što im donese ovo određenje, bez obzira na to kakvo to određenje bilo.

Što se tiče onih koji se brinu samo o sebi, onih čija vlastita ličnost postaje predmet njihovog razmišljanja i procjenjivanja, predmet njihovog interesiranja i preokupacije, to su oni u čijim se dušama nije upotpunila suština vjerovanja... Upravo od ovih se sastojala ta druga grupa o kojoj govori Kur'an na ovom mjestu. To je grupa onih koji su bili zaokupljeni

sobom i koji su se brinuli samo o sebi. Oni su uznemireni i neodlučni, oni osjećaju da su izgubljeni zbog onoga što im je nejasno u njihovoj predodžbi, oni smatraju da su gurnuti u borbu bez svoje volje i da su, usprkos tome, izloženi teškoj nesreći i da plaćaju visoku cijenu izraženu kroz ubijanje, ranjavanje i patnje. Oni Allaha ne znaju u Njegovoj suštini, oni o Njemu misle ono što nije istina, misle kao što misle pagani. A misliti o Allahu ono što nije istina jeste i to da oni sebi predoče da ih Uzvišeni Allah upropaštava u ovoj bitki, za koju se oni nisu ništa pitali, već su u nju jednostavno gurnuti da umru i da dopadnu rana, da ih Allah neće pomoći ni spasiti, već će ih ostaviti kao plijen njihovim neprijateljima, pa se pitaju:

"Gdje je pobjeda koja nam je obećana?" (3/154).

Ovaj njihov iskaz odražava protivljenje planu rukovodstva i planu borbe. Vjerovatno su to oni koji su mislili da ne treba izlaziti iz Medine, oni koji se nisu vratili sa Abdullahom ibn Ubejjom, ali čija srca nisu bila stabilna ni sigurna.

Prije nego što kontekst završi iznošenjem njihovih tlapnji i sumnji, on požuruje da koriguje tu stvar i utvrdi pravu istinu o onome o čemu se oni zapitkuju kao i da odgovori na njihove riječi: *"Gdje je pobjeda koja nam je obećana?" (3/154).*

Reci: "O svemu odlučuje samo Allah!" (3/154).

Niko ni o čemu ne odlučuje, ni oni ni drugi. Ranije je Allah rekao Svom Poslaniku, alejhi-s-selam: *Od tebe ne zavisi ništa (3/128)*. Odluka o ovoj vjeri, odluka o borbi za njeno održavanje i utvrđivanje njenog sistema na Zemlji, te odluka o vođenju srca pravim putem pripada Njemu. Sve je to Allahova stvar i ljudi u tome nemaju nikakvog udjela. Na njima je da izvršavaju svoje obaveze, da ispunjavaju svoj ugovor, zatim biva ono što Allah hoće i kako hoće da bude!

Kontekst također otkriva ono što oni kriju u svojim dušama prije nego što dovrši sa iznošenjem njihovih tlapnji i sumnji:

Oni u sebi kriju ono što tebi ne pokazuju (3/154).

Njihove duše su pune tlapnji i primisli, krcate prigovorima i protestima. Njihovo pitanje: *Gdje je pobjeda koja nam je obećana? (3/154)* iza sebe krije njihov osjećaj da su gurnuti na put koji oni nisu odabrali, da su žrtve lošeg rukovođenja i da ih ne bi, da su oni rukovodili bitkom, zadesila ova sudbina.

“Da smo se za bilo šta pitali”, - govore oni -, “ne bismo ovdje izginuli.”

(3/154).

To je primisao koja zaokuplja one duše koje nisu potpuno pripale vjeri onda kada se na bojnopolju suoče sa porazom, kada pretrpe bolove i patnje poraza, kada vide da je cijena veća nego što se mislilo i da je plod mnogo gorči nego što se pretpostavljalo, kada pretresaju po svojim savjestima, ustanove da je stvar nejasna i nesigurna i kada im se pričinila da je postupak rukovodstva to što ih je bacilo u propast i da bi se oni toga spasili da je odluka bila u njihovim rukama! Oni ne mogu - kroz ovu tamu u predodžbi - da vide Allahovu ruku koja se krije iza događaja, niti Njegovu mudrost koja leži u iskušenju. Čitava stvar je, po njihovom mišljenju, šteta na štetu i gubitak na gubitak!

Ovdje im dolazi temeljita korekcija cijelog ovog pitanja, pitanja života i smrti, pitanja skrivene mudrosti koja stoji iza iskušenja:

Reci: “I da ste u kućama svojim bili, opet bi oni kojima je suđeno da poginu na mjesta pogibije svoje izašli, da bi Allah ispitao ono što je u vašim grudima i da bi istražio ono što je u vašim srcima - a Allah zna svačije misli”

(3/154).

Reci im da ste bili u svojim kućama, da niste izašli u borbu odazivajući se na poziv rukovodstva i da ste vi o svemu odlučivali prema svojoj procjeni, opet bi oni kojima je suđeno da poginu izašli na mjesto svoje pogibije. Smrtni čas je određen i on se ne može ubrzati niti odgoditi. Postoji suđeno mjesto smrti na koje čovjek mora doći da tu umre! Kada smrtni čas bude određen, čovjek svojim nogama požuri prema njemu i dođe na mjesto svoje smrti na svojim nogama, niko ga ne vodi do propisanog roka niti ga gura na suđeno mjesto smrti!

Ja neobičnog li izraza! *“Na mjesto pogibije svoje”* (3/154). Mjesto pogibije je, dakle, taj kabur u kome se smiri tijelo, utihnu koraci i završe oni koji hode zemljom. To je mjesto na koje oni dođu potaknuti nekakvim skrivenim motivom koga oni ne dokučuju niti posjeduju, već on njih dostiže i posjeduje, on s njima raspolaže kako on hoće. Pokoriti se i predati se njemu spokojnije je za srce, mirnije za dušu i rahatnije za savjest!

To je Allahovo određenje iza koga se krije Njegova mudrost:

Da bi Allah ispitao ono što je u vašim grudima i da bi istražio ono što je u vašim srcima (3/154).

Nema ništa kao iskušenje da isproba i razotkrije ono što je u grudima, da rastopi ono što je u srcima i da iz njih odstrani lažnost i licemjerje, otkrivajući njihovu suštinu bez ikakvog premaza i glazure. To je kušnja i ispit za ono što je u grudima kako bi se ona pokazala onakvima kakva jesu. To je čišćenje i prečišćavanje za srca tako da u njima ne ostaje pozorenja ni sumnje. To je korekcija i pojašnjenje predstave tako da u njoj ne ostaje pomućenost ni pukotina:

A Allah zna svačije misli (3/154).

Ono što grudi kriju jesu skrivene tajne koje se čvrsto drže za njih, zapretane u njima i njihov su stalni saputnik koji ih ne napušta niti se izlažu svjetlosti! Allah zna ono što je u ovim grudima, međutim, On to neće da otkrije ljudima, čak ih ne otkriva ni njihovim vlasnicima pa ih često ni oni sami ne znaju dok im ih ne razgrnu i ne otkriju određeni događaji!

Allah je znao unutrinu duša onih koji su pretrpjeli poraz i pobjegli na dan kada su se dvije vojske sukobile. Oni su bili slabi i uzmakli su zbog grijeha koji su počinili, tako da su im duše ostale uzdrmane zbog toga i onda je na taj prolaz ušao šejtan, naveo ih da posrnu pa su posrnuli i pali:

One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili. A Allah im je već oprostio jer - Allah prašta i blag je (3/155).

Postoji mogućnost da se aluzija u ovom ajetu odnosi na strijelce u čijim se dušama pokrenula pohlepa za plijenom kao što je u tim dušama počela da se vrti misao da će ih Poslanik lišiti njihovog dijela plijena, pa je upravo ovo bilo to što su počinili i upravo je ovo to čime ih je šejtan naveo da posrnu.

Međutim, ajet u cjelini predstavlja sliku stanja ljudske duše kad poćini grijeh pa izgubi pouzdanje u svoju snagu, oslabi njena veza sa Allahom, poremeti se njena ravnoteža i čvrstina i postaje izložena zlim mislima i fiksnim idejama zbog te slabe veze sa Allahom i poljuljanog povjerenja u Njegovo zadovoljstvo! Tada šejtan nalazi put do ove duše vodeći je u posrnuće za posrnućem, jer je daleko od sigurnog područja i čvrstog oslonca.

Odatle je traženje oprosta od grijeha bilo prvo čemu su se okrenuli iskreni vjernici koji su se borili sa poslanicima u sućeljavanju sa neprijateljem. To je traženje oprosta koji će ih póvratiti Allahu, ojaćati njihovu vezu s Njim, poštedjeti njihova srca od kolebanja, otjerati od njih

zle misli i zatvoriti pukotinu kroz koju ulazi šejtan, pukotinu prekida veze sa Allahom i daljine od Njegove zaštite, ovu pukotinu kroz koju ulazi šejtan pa čini da njihove noge klize neprestano, tako da se s njima zaustavi u labirintu predaleko od skrovišta u kome ih se on ne može domoći!

Allah ih obavještava da ih je Njegova milost stigla i da nije pustio šejtana da ih odvoji, zato im je oprostio. Bliže ih upoznaje i sa Sobom - Uzvišeni - obavještavajući ih da On prašta i da je blag. On ne progoni griješnike niti požuruje da ih kazni kad vidi da oni teže k Njemu i da žele da dođu u vezu s Njim, i kad vidi da nisu prkosni i da ne žele umaći ni pobjeći!

Kontekst se okončava objašnjenjem činjenice Allahovog određenja o smrti i životu i o krivotvorenosti nevjerničkih i munafičkih koncepcija o ovim pojavama, upozoravajući one koji vjeruju da njihove koncepcije o tome ne budu kao što su koncepcije ovih. On ih na kraju vraća drugim vrijednostima i gledištima koja daju prevagu patnjama i žrtvama:

O vjernici, ne budite kao nevjernici koji govore o braći svojoj kada odu na daleke pute ili kad boj biju: "Da su s nama ostali, ne bi umrli i ne bi poginuli" - da, Allah učini to jednom u srcima njihovim ; i život i smrt Allahovo su djelo, On dobro vidi ono što radite (3/156).

A ako vi na Allahovu putu poginete ili umrete, oprost i milost Allahova su zaista bolji od onoga što oni gomilaju (3/157).

Bilo da umrete ili poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti (3/158).

Očito je iz povoda ovih ajeta u kontekstu bitke da su ovo bile riječi dvoličnjaka koji su se vratili prije bitke kao i riječi idolopoklonika stanovnika Medine koji nisu bili primili islam, ali su između njih i muslimana još uvijek postojale veze i rodbinski odnosi. Oni su pogibiju šehida na Uhudu uzeli kao materijal za izazivanje tuge u srcima njihove rodbine i podgrijavanju osjećaja žalosti zbog njihovog gubitka u bitki - kao posljedica njihovog izlaska. Nema sumnje da su iskušenja i bolovi poput ovih krvavi, što ostavlja potres i nemir u muslimanskim redovima. Stoga i dolazi ovo kur'ansko objašnjenje kao korekcija vrijednosti i koncepcije i kao vraćanje ove spletku u grlo onih koji su je ispleli.

Riječi nevjernika: *"Da su s nama ostali, ne bi umrli i ne bi poginuli"* (3/156), **zasigurno** otkrivaju osnovnu razliku između onoga ko ima vjeru i onoga ko je lišen vjere u poimanju zakona po kojima se odvija cijeli život i

njegovi događaji: sretni i nesretni. Onaj ko ima vjeru shvaća Allahove zakone, upoznat je sa Allahovom voljom i uvjeren u Allahovo određenje. On zna da ga neće zadesiti osim ono što mu je Allah propisao, da ono što ga je zadesilo nije moglo da ga mimoiđe, a da ono što ga je mimoišlo nije moglo da ga zadesi. Stoga nesreću ne prima očajavajući niti sreću prima uznoseći se. On ne gubi pamet ni u jednom ni u drugom slučaju. On ne žali što nije uradio ovo da bi dobio ono ili pribavio ono nakon što se stvar desila i završila! Mogućnost procjene, planiranja, razmišljanja i savjetovanja, sve to dolazi prije poduzimanja radnje i aktivnosti. Međutim, kad se poslije procjene i planiranja krene u akciju - u granicama ljudskog znanja i u granicama Allahovih naredbi i zabrana -, onda sve što se dogodi kao rezultat toga čovjek to prima mirno, zadovoljno i pokorno, uvjeren da se to dogodilo shodno Allahovom određenju, Njegovom planiranju i Njegovoj mudrosti, da se neizbježno moralo dogoditi kako se dogodilo, makar on sam ponudio uzroke za taj čin! To je ravnoteža između akcije i prepuštanja Božijoj milosti, između aktivnosti i pasivnosti na kojoj korak ustraje i u čemu se savjest smiri. Kad je riječ o onome čije je srce isprazno od vjere u Allaha u ovoj ispravnoj formi, on je uvijek u trku, uvijek u nemiru, uvijek u "da je", "da nije", "kamo sreće da je", "ja žalosti"!

Allah, odgajajući muslimansku zajenicu u okrilju Bitke na Uhudu i onoga što je muslimane u njoj zadesilo, upozorava ih da ne budu kao oni što ne vjeruju, kao oni koje pogađa velika žalost kad im umre neko blizak, ko putuje po zemlji tražeći zaradu ili bude ubijen u borbi boreći se na Allahovom putu:

O vjernici, ne budite kao nevjernici koji govore o braći svojoj kada odu na daleke pute ili kad boj biju: "Da su s nama ostali, ne bi umrli i ne bi poginuli" (3/156).

Oni ovo govore zbog pogrješne predstave o suštini onoga što se dešava u kosmosu i suštini moći koja djeluje u svemu što se odigrava. Oni ne vide ništa osim vidljivih uzroka i vanjskih uvjeta zbog toga što su odsječeni od Allaha i od Njegovog određenja koje se odvija u životu.

Da, Allah učni to jednom u srcima njihovim (3/156).

Njihov osjećaj da odlazak njihove braće na put da stiču zaradu pa umru, ili da se bore pa poginu, njihov osjećaj da je ovaj odlazak uzrok smrti ili ubistva, rastuži ih i ražalosti što ih nisu spriječili da idu! Međutim, kad bi oni shvatili stvarni uzrok, a to je da je život iscrpljen, da je to zov mjesta smrti, da je to Allahovo određenje i da je to Njegov zakon o smrti i životu,

ne bi tugovali ni žalostili se, zasigurno bi iskušenje primili strpljivo i zacijelo bi se vratili Allahu zadovoljni:

I život i smrt Allahovo su djelo (3/156).

U Njegovoj ruci je davanje života, u Njegovoj ruci je oduzimanje onoga što je dao u zakazano vrijeme i u propisanom roku, bez obzira na to da li ljudi tada bili u svojim kućama i među članovima svoje porodice ili bili u borbi za životnom zaradom ili u borbi za vjeru. Kod Njega je nagrada, kod Njega je nadoknada, prema onome što on poznaje, zna i vidi:

On dobro vidi ono što radite (3/156).

Međutim, stvar se ne završava smrću ili ubistvom. To nije kraj kruga. Život na zemlji nije svo dobro koje je Allah dao ljudima. Postoje druge vrijednosti i viša mjerila na Allahovoj vagi:

A ako vi na Allahovu putu poginete ili umrete, oprost i milost Allahova su zaista bolji od onoga što oni gomilaju (3/157).

Bilo da umrete ili poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti (3/158).

Smrt i ubistvo na Allahovom putu, pod ovim uvjetom i po ovom shvatanju, bolji su od života, bolji su od sitnih ovosvjetskih dobara koja ljudi gomilaju: od imetka, časti, vlasti i uživanja. Bolji je Allahov oprost i Njegova milost koji slijede, a to je ono što po mjerilima istine najbolje što mogu sabrati. Ovom oprost i ovoj milosti Allah prepušta vjernike. On ih ne prepušta - na ovom svijetu - ličnoj slavi niti ljudskim obzirima, već ih prepušta onome što je kod Allaha i povezuje njihova srca sa Allahovom milošću, a to je najbolje što ljudi uopće mogu sabrati i najbolje za šta se srca mogu privezati.

Oni će se svi vratiti Allahu i pred Njim će biti sabrani u svakom slučaju, bez obzira na to da li umrli u svojim posteljama ili putujući po zemlji ili bili ubijeni boreći se na bojnopolju. Oni nemaju drugo mjesto povratka osim ovoga, oni nemaju drugu sudbinu osim ove. Razlika će, dakle, biti samo u djelu, namjeri, usmjerenju i interesovanju. Što se tiče kraja, on je jedan: smrt ili ubistvo u suđenom roku i određenom času. Povratak Allahu i sabiranje na dan okupljanja. Oprost od Allaha i milost, ili mržnja od Allaha i kazna. Zato je najveći glupak onaj ko sebi izabere nesretnu sudbinu jer će u svakom slučaju umrijeti!

Tako se u srcima stabilizira istina o smrti i životu, istina o Allahovom određenju. Tako srca nalaze smirenje u iskušenju koje sobom donosi određenje, u mudrosti koja se krije iza tog određenja, u nagradi koja dolazi poslije iskušenja. Ovim završava ovo putovanje u središte događaja Bitke i u prilike koje su je pratile.

Kur'anski kontekst, zatim, započinje novi krug, krug u čijem je središtu osoba Allahova Poslanika, alejhi-s-selam, njegov plemeniti poslanički karakter, vrijednost i značaj te velike istine u životu Ummeta, veličina i doseg Allahove milosti prema ovom Ummetu koja se otkriva i manifestira u poslaničkoj istini. A oko ove osi i središnjice pletu se druge niti islamskog programa koje se tiču ustrojstva i organizacije života muslimanske zajednice, princip organiziranja i islamskog koncepta i istina na kojima se temelje vrijednosti ovog koncepta i programa u životu čovječanstva uopće:

I Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3/159).

Ako vas Allah pomogne, niko vas neće moći pobijediti, a ako vas ostavi bez podrške, ko je taj ko vam, osim Njega, može pomoći? I samo u Allaha neka se pouzdaju vjernici ! (3/160).

Nezamislivo je da Vjerovjesnik šta utaji! A onaj ko nešto utaji - donijeće na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti (3/161).

Zar se onaj koji je Allahovu naklonost zaslužio može porediti s onim koji je Allahovu srdžbu navukao i čije će prebivalište biti džehennem? - A užasno je to boravište ! (3/162).

Oni su u Allaha - po stepenima. A Allah dobro vidi ono što oni rade (3/163).

Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi (3/164).

Posmatrajući ovu cjelinu i mnoge temeljne istine koje inkliniraju svome središtu, a to je plemenita vjerovjesnička istina, uočavamo, također, velike principe sadržane u kratkim izrazima. Nalazimo stvarnost Allahove milosti oličene u ahlak u Vjerovjesnikovom, njegovoj plemenitosti, dobroj, blagoj prirodi, pripremljenoj da se oko nje okupe srca i zbliže duše. U ovoj cjelini nalazimo i osnovu islamskog društvenog sistema, a to je institucija dogovaranja (*šure*), koja je spomenuta u obligatnoj formi na mjestu i u situaciji u kojoj je šura, naizgled, rezultirala gorkim iskušenjima i posljedicama. Uz princip šure, ovdje nalazimo i princip odlučnosti i energičnosti nakon dogovora, a uz ova dva principa tu je i istinsko oslanjanje (*tewekkul*) na Allaha, dželle šanuhu, tako da se ovdje zaokružuju i upotpunjuju konceptualne, akcione i organizacione osnove. Ovdje uočavamo istinu o Allahovom određenju (*qader*), o Njegovoj vlasti nad svim stvarima, Njegovoj djelotvornosti, pored koje druge djelotvornosti nema, u upravljanju događajima i rezultatima. Tu nalazimo i upozorenje i opomenu zbog izdaje, utaje ratnog plijena i pohlepe za njim. U ovoj cjelini nalazimo i kategoričku diferencijaciju između onog ko slijedi Allahovo zadovoljstvo i onog ko je u Allahovoj srdžbi u kojoj se pokazuje suština vrijednosti, shvatanja, sticanja zarade i propasti. Ova cjelina završava sa ukazivanjem na Allahovo dobročinstvo, predstavljeno u poslanstvu Vjerovjesnika, alejhi-s-selam, ovom Ummetu, dobročinstva pored kojeg ratni plijen i sve boli i nevolje postaju sićušne i beznačajne stvari. Koliko samo istina i značenja u malom broju ajeta!

Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3/159).

Ovdje se izlaganje usmjerava prema Poslaniku, alejhi-s-selam, koji osjeća neku nelagodu prema narodu; bili su zagrižani za izlazak i borbu, zatim je došlo do kolebanja i meteža u njihovim redovima, trećina boraca je napustila vojsku prije borbe, zatim nisu izvršili njegovu naredbu, pokazali su slabost u pitanju ratnog plijena, obeshrabreni su širenjem glasina o njegovoj smrti, počeli se povlačiti poraženi, ostavili ga sa malim brojem boraca, napustili ga, on ih ranjen, ali postojan, poziva da se vrate natrag, a oni se ne obaziru ni na koga... Govor se usmjerava Poslaniku da ga oraspoloži i srce mu omekša, kao i muslimanima, podsjećajući ih na Allahovu blagodat prema njima u liku Poslanika, alejhi-s-selam. Podsjeća ga i podsjeća ih na Njegovu milost prema njima oličenu u Poslanikovom moralu oko kojeg se srca okupljaju, ne bi li to pobudilo u njegovom srcu

skrivenu milost koja bi nadjačala uzrujanost i bijes zbog njihovog postupka prema njemu, a i da oni osjete veličinu i stvarnost Allahove blagodati prema njima, oličene u ovom plemenitom, milostivom Poslaniku.

Kur'an ga zatim poziva da im oprost i da moli Allaha, dželle šanuhu, da im oprost, da se dogovara s njima kao što je činio i prije, da ne dozvoli da negativne posljedice određene situacije budu razlog odbacivanja temeljnog principa islamskog življenja (*šure*).

Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine (3/159).

To je Allahova milost koja je obuhvatila i njega i njih, pa ga je učinila milostivim i blagim prema njima. A da je bio osoran i grub, ne bi se duše zbližile oko njega, niti bi se osjećaji ujedinili. Ljudi imaju potrebu za nježnom zaštitom i pažnjom, ljubaznošću i vedrinom, obuhvatnom ljubavlju, strpljivošću i širokogrudnošću većom od njihova neznanja, slabosti i manjkavosti. Imaju potrebu za velikim srcem koje im nudi i daje darove, a ne traži ništa, koje nosi njihove brige, a ne opterećuje ih svojim brigama, da uvijek naiđu kod njega na pažnju, razumijevanje, zaštitu, suosjećanje, širokogrudnost, ljubav i zadovoljstvo. Takvo je bilo srce Allahova Poslanika, alejhi-s-selam, i takav je bio njegov život i odnos prema ljudima. Nikada se nije naljutio i rasrdio zarad svoga ličnog hatera, nije osjećao tjeskobu zbog njihovih ljudskih slabosti, nije za sebe zadržao i rezervirao neka dunjalučka dobra. Naprotiv, dao im je velikodušno i darežljivo sve što je posjedovao. Sve ih je obuhvatila njegova blagost, dobrota, suosjećanje i plemenita ljubav. Nema nikoga ko se s njim družio ili ga susreo, a da mu se srce nije ispunilo ljubavlju prema njemu, zbog njegove velike, prostrane duše.

Sve je to bila Allahova milost prema njemu i njegovom Ummetu na koju ih podsjeća u ovoj situaciji da bi pripremio teren za uspostavljanje organizacije i ustrojstva života Ummeta s kojim je zadovoljan: *Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima (3/159).*

Ovim kategoričkim tekstom: *i dogovaraj se s njima* islam ustanovljuje ovaj princip u sistemu vladavine, a Resulullah Muhammed, alejhi-s-selam, osobno ga primjenjuje. Ovaj tekst je kategoričan i ne ostavlja muslimanskoj zajednici prostora za sumnju u to da je šura osnovni princip i da se islamski princip ne može temeljiti na nekom drugom principu. A što se tiče forme šure, sredstava i načina na koji se ona realizira, to su stvari o kojima se može raspravljati i koje su podložne

evoluciji i razvoju, shodno stanju i okolnostima u kojima živi Ummet. Svaka forma i svako sredstvo u kojima se realizira suština šure - ne samo njena formalna strana - je islamsko.

Ovaj tekst dolazi neposredno nakon što su nastupile, naizgled, opasne i gorke posljedice šure. Naime, formalno zbog nje je nastao nered i pukotina koja je ugrozila jedinstvo zajednice. Mišljenja su se podijelila. Jedna grupa muslimana je smatrala da trebaju ostati u Medini, zaštićeni njenim zidovima, i ako ih neprijatelj napadne, branit će se u sokacima i tijesnim ulicama. Druga grupa je smatrala da je bolje dočekati neprijatelja izvan Medine. Zbog ovih različitih mišljenja došlo je do poremećaja koji je ugrozio jedinstvo saffa. Abdullah ibni Ubejj ibni Selul se vratio sa trećinom vojske u trenucima kada je neprijatelj bio pred vratima Medine. To je bio krupan i zastrašujući događaj. I plan koji su prihvatili, na prvi pogled, nije bio najbolje rješenje s vojnog aspekta. Izlazak iz Medine je bio presedan i suprotan ranijim planovima i taktikama u odbrani grada, kao što je to tvrdio i Abdullah ibn Ubejj. Muslimani su suprotno postupili u slijedećem napadu na Medinu kojeg je poduzela koalicija *El-Ahzab*; ostali su u Medini, iskopali rovove (hendeke) i čekali neprijatelja, koristeći se lekcijom na Uhudu.

Poslaniku, alejhi-s-selam, nisu bile nepoznate teške posljedice koje očekuju muslimansku vojsku zbog izlaska iz Medine. Imao je predosjećaj od istinitih snova, čiju istinitost dobro poznaje, a koje je protumačio kao ubistvo nekog iz njegove porodice (*ehlul-bejt*) i žrtve među ashabima, a Medinu je protumačio kao neprobojni štit. Imao je pravo da poništi odluku šure. Ali, on ju je prihvatio mada je znao kolike će boli, gubitke i žrtve donijeti. Jer, ustanovljenje principa, edukacija zajednice i odgoj Ummeta su veći i važniji od trenutnih gubitaka. Poslanik, alejhi-s-selam, je imao pravo u potpunosti odbaciti princip šure nakon ove bitke, zbog podjele i rascjepa kojeg je izazvala u muslimanskim redovima u najtežim okolnostima i najkritičnijim momentima i zbog gorkih posljedica kojim je okončana bitka. Ali islam uspostavlja i odgaja Ummet, priprema ga za vođenje čovječanstva. Allah, dželle šanuhu, je znao da je najbolje sredstvo odgoja zajednice i njene pripreme za razborito vođenje, odgoj u duhu šure, preuzimanja odgovornosti, da pogriješi, bez obzira koliko teška grješka bila i njene posljedice, pa da nauči kako će ispraviti svoju grješku i kako će ponijeti odgovornost za svoje mišljenje i djelovanje. Ona neće naučiti misliti i postupati ispravno ako se ne suoči sa grješkom. Gubici nisu bitni ako je konačan ishod uspostavljanje Ummeta uvježbanog, svjesnog i sposobnog da ponese odgovornost. Izbjegavanje i smanjivanje grješaka,

promašaja i gubitaka u životu Ummeta, nije nikakav dobitak za njega ako će rezultat toga biti da on i dalje ostane nesposoban kao dijete pod starateljstvom. U tom slučaju, Ummet izbjegava materijalne gubitke i ostvaruje materijalne dobitke. Ali on gubi sebe, svoje biće, svoju egzistenciju, gubi svoj odgoj i pripremu za stvarni život, kao dijete kojemu se ne dozvoljava hodanje, na primjer, da ne bi posrtalo i padalo ili da bi se sačuvala obuća!

Islam je podizao, odgajao i pripremao Ummet za razborito i mudro vođenje u Svijetu. Da bi Ummet dostigao fazu punoljetstva i prestanka patronata nad njegovim potezima i akcijama u realnom životu i svijetu, morao je proći kroz period obuke pod nadzorom Poslanika, alejhi-s-selam. Da je postojanje ispravnog vođstva sprječavalo šuru, i vježbanje Ummeta u duhu šure na praktičnom primjeru i to u najdelikatnijim pitanjima - kao što je bila Bitka na Uhudu koja rješava sudbinu Ummeta, Ummeta u fazi nastanka, kojeg okružuju sa svih strana neprijateljstva i opasnosti - i da je dozvoljeno vođstvu da samostalno odlučuje u ovako sudbonosnoj situaciji, da je postojanje pravog vođstva bilo dovoljno da nadomjesti upražnjavanje šure u najsloženijim poslovima, svakako da bi postojanje Vjerovjesnika Muhammeda, alejhi-s-selam, potpomognutog vahjom, Objavom od Allaha, dželle šanuhu, bilo dovoljan razlog da muslimanska zajednica u toj situaciji bude uskraćena za pravo na šuru. Naročito kada se uzmu u obzir teške posljedice koje su je pratile u sjeni opasnih i složenih okolnosti u periodu nastanka islamskog Ummeta. Ali postojanje Muhammeda, alejhi-s-selam, potpomognutog vahjom dešavanje svih tih događaja i takvih okolnosti i okruženja nije poništilo ovo pravo.. Jer Allah, dželle šanuhu, zna da je nužna primjena ovog principa u najtežim i najopasnijim situacijama i stvarima, bez obzira na rezultate, gubitke, podjelu saffa, žrtve, bez obzira na to kolike opasnosti vrebaju, jer su to sve sitnice i pojedinosti u odnosu na činjenicu nastanka i formiranja zdravog i razboritog Ummeta, uvježbanog i obogaćenog životnim iskustvom, svjesnog odgovornosti za mišljenje i djelo i njihove posljedice. I zato je ova Allahova, dželle šanuhu, naredba baš u ovo vrijeme:

Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima
(3/159).

Ova naredba ustanovljava princip u sučeljavanju s najvećim opasnostima koje prate njegovu primjenu, učvršćuje ovu odluku u životu muslimanske zajednice kakve god se teškoće i opasnosti dešavale za vrijeme primjene; i ruši krhki argument koji se poteže s ciljem eliminisanja ovog principa iz života Ummeta, kad god nastanu, prilikom primjene, neke

na prvi pogled loše posljedice, pa makar se radilo o cijepanju saffa, kao što se desilo na Uhudu u momentima kada je neprijatelj bio pred vratima. Jer je postojanje zdravog i razboritog Ummeta uvjetovano ovim principom. A postojanje ovakvog Ummeta je važnije i veće od bilo kakvog gubitka na putu.

Međutim, nećemo imati istinsku i potpunu sliku i predstavu islamskog sistema sve dok ne uzmemo preda se i ostatak ajeta. Tek tada ćemo vidjeti da šura nikada ne može dovesti do kolebljivosti i blokade. A na koncu, također, ne može nadomjestiti ni oslanjanje na Allaha, dželle šanuhu

A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3/159).

Zadaća i funkcija šure je razmjena mišljenja i odabir jednog od ponuđenih mišljenja. Kada se zauzme odgovoran stav, uloga šure prestaje, a počinje period realizacije, realizacija, s čvrstinom i odlučnošću, uz puno pouzdanje u Allaha, dželle šanuhu, i prepuštanje stvari na kraju Allahovoj odredbi i Njegovoj volji da stvara i oblikuje rezultate i posljedice.

I kao što je Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, održao poslaničku lekciju podučavajući Ummet principu šure, iznošenja mišljenja i preuzimanja odgovornosti za njegovu primjenu u najdelikatnijim okolnostima i najvažnijem pitanju, također je održao i svoju drugu lekciju u sprovođenju toga nakon šure, oslanjanju na Allaha, dželle šanuhu, i predaji duše Allahovom kaderu, znajući za njegove tokove i smjerove. Odlučio je provesti naredbu o izlasku iz Medine. Otišao je kući i obukao ratnu odjeću, znajući gdje ide i koje rane i žrtve čekaju njega i ashabe. Čak i kada se pružila još jedna prilika da odabere ostanak u Medini, zbog kolebljivosti vatrenih pristalica izlaska i njihove bojazni da možda nisu prisilili Poslanika, alejhi-s-selam, da prihvati ono što nije želio i prepuštanja izbora njemu, da li da izađe ili ostane, čak i kada mu je pružena prilika da se povрати on je nije iskoristio, jer je htio da im održi cijelu lekciju, lekciju šure, zatim odlučnost, akcija uz pouzdanje u Allaha, dželle šanuhu, i predaju Njegovom određenju. Time je želio da ih nauči da šura ima svoje vrijeme i da poslije toga nema kolebanja, ponovnog razmatranja i mijenjanja mišljenja, jer to vodi paralizi, pasivnosti i bezgraničnom kolebanju, nego da ih nauči razmjeni mišljenja i šuri, odlučnosti u akciji i pouzdanju u Allaha, dželle šanuhu, kako to On voli.

Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega (3/159).

Osobina koju Allah, dželle šanuhu, voli i one koji se njome okite je svojstvo za kojim vjernici treba da žude. To je svojstvo koje, zapravo, karakteriše vjernike. Uzdaje u Allaha, dželle šanuhu, i prepuštanje stvari Njemu i Njegovoj odredbi je posljednja linija ravnoteže u islamskom konceptu i islamskom životu. To je, ustvari, suradnja sa velikom istinom, istinom da se sve vraća Allahu, dželle šanuhu, da On svim upravlja i radi što hoće.

Ovo je bila jedna od velikih lekcija i pouka Uhuda. To je zalag Ummetu svih generacija, a ne zalag konkretnoj generaciji u jednom određenom vremenu. Da bi potvrdio suštinu oslanjanja na Allaha, dželle šanuhu, i njenog utemeljenja na stabilnim osnovama, kur'anski kontekst ide dalje, pa ustanovljuje da je stvarni, djelotvorni faktor pobjede i poraza Allahova moć i snaga; od nje se pomoć traži i pribojava poraza, njoj se obraća i na nju oslanja nakon poduzimanja svih mjera i priprema, a rezultati i posljedice se prepuštaju i vežu za Allahovo određenje - kader:

Ako vas Allah pomogne, niko vas neće moći pobijediti, a ako vas ostavi bez podrške, ko je taj ko vam, osim Njega, može pomoći? I samo u Allaha neka se pouzdaju vjernici! (3/160).

Islamski koncept se karakteriše potpunom ravnotežom između ustanovljenja apsolutne djelotvornosti Allahovog dželle šanuhu kadera i njegove realizacije u ljudskom životu putem čovjekove aktivnosti, njegove kreacije i djelovanja. Allahova zakonitost i red stvari (*sunnetullah*) nalažu da uzroci proizvode posljedice. Ali nisu uzroci ti koji stvaraju rezultate i posljedice. Djelotvorni činilac je Allah, dželle šanuhu. On je svojim kaderom i htijenjem odredio da uzroci povlače za sobom posljedice. Zato traži od čovjeka da izvrši svoju obavezu, da uloži svoj trud, da ispuni preuzete obaveze. I proporcionalno ispunjenju svojih obaveza od strane čovjeka, Allahovim dželle šanuhu kaderom se ostvaruju i rezultati i posljedice. Tako su ovi rezultati i posljedice uvjetovani i vezani za Allahovo htijenje i odredbu. Sarno On, kada hoće i kako hoće, daje dozvolu za njihovo postojanje. Tako shvatanje muslimana i njegovo djelo bivaju uravnoteženi. On djeluje i maksimalno se trudi i angažira, a rezultate i posljedice svoga rada i truda veže za Allahovo određenje i htijenje. U njegovom konceptu i shvatanju nema determinizma između rezultata i uzroka. On ne obavezuje ničim konkretnim Allaha.

Ovdje, u pitanju pobjede i poraza, kao rezultatu bitke - bilo koje bitke -, islamski koncept upućuje muslimane na Allahovo određenje i htijenje i veže ih za Njegovu volju i moć: ako ih Allah pomogne, niko ih neće moći

pobijediti, a ako ih ostavi bez podrške, oni neće naći pomagača. To je univerzalna, apsolutna istina u ovom Univerzumu. Nema snage osim Njegove snage, nema moći osim Njegove moći, nema htijenja osim Njegovog htijenja. On je izvor i istok svih stvari i događaja. Ali ova univerzalna i apsolutna istina ne oslobađa muslimana od obaveze slijeđenja programa, pokoravanja njegovim smjernicama, izvršavanja dužnosti, ulaganja truda i uzdanja u Allaha, dželle šanuhu, nakon svega toga:

I samo u Allaha neka se pouzdaju vjernici! (3/160).

Tako se shvatanje i poimanje muslimana pročišćava i oslobađa traženja bilo čega od nekog drugog mimo Allaha, dželle šanuhu, Njegovo srce se direktno veže za djelotvornu snagu u univerzumu i odbacuje sva priviđenja, iluzije i lažne uzroke pomoći, zaštite i utočišta. Uzda se samo u Allaha, dželle šanuhu, u stvaranju rezultata, ostvarenju sudbine, mudrom određivanju stvari i smireno prihvata Allahovo određenje kakvo god ono bilo.

To je čudesna ravnoteža koju ljudsko srce ne poznaje osim u islamu.

Zatim se u ajetima ponovo govori o poslanstvu i njegovim etičkim karakteristikama, da iz tog središta krenu niti smjernica o emanetu, zabrani utaje ratnog plijena, podsjećanju na polaganje računa i pravednom obračunu:

Nezamislivo je da Vjerovjesnik šta utaji! A onaj ko nešto utaji - donijeće na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti (3/161).

Jedan od faktora koji je utjecao na strijelce da napuste svoj položaj na brdu bio je strah da im Poslanik, alejhi-s-selam, neće udijeliti dio ratnog plijena! Također, neki munafici su spominjali da je i ranije, na Bedru, dio ratnog plijena sakriven. Nisu se čak stidili da u tom kontekstu prošapuću i promrmljaju i Poslanikovo, alejhi-s-selam, časno ime. I u tom kontekstu dolazi opći sud i konstatacija koja negira mogućnost da bilo koji vjerovjesnik nešto utaji od ratnog plijena za sebe, ili ga podijeli nekim borcima a nekim uskrati, ili da u bilo čemu prevari u globalu:

Nezamislivo je da Vjerovjesnik šta utaji! (3/161).

Nezamislivo je to i nemoguće. To je u osnovi strano njemu, njegovoj prirodi i moralu. Negiranje se ovdje odnosi na negiranje mogućnosti da se takvo nešto desi uopće, a ne negiranje dozvole takvog čina. Čista, vjerna, pravedna i časna Poslanikova narav je u osnovi nespojiva sa utajom. Postoji

i kiraet *jugal*le u pasivnom obliku, tj. da nije dozvoljeno da se od Poslanika nešto utaji, da njegovi sljedbenici nešto od njega sakriju, pa se onda radi o zabrani varanja i izdaje Poslanika, alejhi-s-selam, u bilo čemu, a što se slaže sa drugim dijelom ajeta. Ovo je kiraet Hasana Basrija.

Zatim dolazi zastrašujuća prijetnja onima koji vrše utaju i prikrivaju bilo šta od javne imovine ili ratnog plijena:

A onaj ko nešto utaji - donijeće na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti (3/161).

Imam-i Ahmed prenosi od Sufjana, a ovaj od Zuhrija koji je čuo od 'Urveta da kaže: Kazivao mi je Ebu Humejd Saidi da je Resulullah, alejhi-s-selam, uposlio čovjeka iz plemena Ezd po imenu Ibnu Lubejde na sakupljanju zekjata. Jednom je došao sa sredstvima prikupljenim na ime zekjata i rekao: "Evo, ovo je vama, a ovo je meni dato kao hedija." Tada se Poslanik, alejhi-s-selam, pope na minber i reče: "Kakvo je to ponašanje radnika kojem povjerimo neki posao, a on nam onda kaže: 'Ovo je vama, a ovo je meni data hedija?!' Da je sjedio u kući svoga oca i majke, vidio bi onda bi li dobio hediju ili ne. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, ko god od vas uzme nešto od toga, doći će na Sudnjem danu noseći to za vratom: devu koja riče, kravu koja muče, ili ovcu koja bleji." Zatim je visoko podigao ruke tako da mu se vidjela bjelina ispod pazuha i rekao: "Bože, jesam li saopćio?" - Ponovio je to tri puta (Buhari i Muslim). Imam-i Ahmed prenosi svojim senedom od Ebu Hurejrea da je rekao: Jednom prilikom je Poslanik, alejhi-s-selam, ustao među nama i nakon spominjanja utaje (*gulula*) i pridavanja velike važnosti ovom pitanju, rekao: "Nemojte da se desi da vidim nekog od vas na Sudnjem danu a za njegovim vratom deva koja riče, a on uzvikuje: 'Poslaniče, spasi me', a ja mu odgovaram: 'Ništa ti ne mogu pomoći. Prenio sam ti poruku.' Da ne vidim nekoga od vas na Sudnjem danu, a za njegovim vratom konj koji hrže, a on uzvikuje: 'Allahov Poslaniče, pomози mi!', a ja mu odvrćam: 'Ništa ti ne mogu pomoći, prenio sam ti poruku.' Nemojte da nekoga od vas sretnem na Sudnjem danu, a za njegovim vratom neka stvar i viče: 'Poslaniče, spasi me!', a ja mu odgovaram: 'Ništa ti ne mogu pomoći, poruku sam ti prenio'" (Buhari i Muslim).

Imam-i Ahmed također svojim senedom prenosi od 'Adijja ibnu Umejrea Kindija, a on od Resulullaha, alejhi-s-selam, da je rekao: "O ljudi, kome od vas bude povjeren posao od zajedničkog interesa, pa utaji i prikrije koliko jednu iglu ili više od toga, to je utaja s kojom će doći na

Sudnjem danu (noseći je za vratom).” Onda je ustao neki ensarija, crne puti - imam Mudžahid kaže: ‘To je Sa’d ibnu Ubade, kao da gledam u nj’ - i rekao: Allahov Poslaniče, ostavljam posao koji si mi povjerio.’ ‘A zašto?’ upita ga Poslanik, alejhi-s-selam. ‘Čuo sam da si rekao tako i tako’, odgovori čovjek. Nato Poslanik, alejhi-s-selam, reče: ‘To ponavljam i sada: Kome povjerimo neki posao neka sve donese, malo i veliko. Što mu se onda dadne, neka uzme, a što mu se ne dadne, posao je **završen**’ (Muslim i Ebu Davud raznim senedima od Ismaila ibnu Ebi Rafi’a).

Ovi plemeniti kur’anski ajeti i časni Poslanikovi hadisi imali su velikog utjecaja na odgoj muslimanske zajednice. Napravili su čudo nad čudima. Odgojili su i podigli grupu ljudi - zajednicu koja je bila oličenje povjerenja, pobožnosti i čuvanja od bilo kakve utaje u bilo kom obliku, kao ni jedna druga ljudska zajednica. Dešavalo se da u ruke najobičnijeg čovjeka iz gomile padne vrlo skupocjena stvar, a da ga niko ne vidi. A on to nosi svom zapovjedniku i ne pomišljajući da ista zadrži za sebe, kako se zastrašujući i opominjući kur’anski tekst ne bi na njega odnosio i iz bojazni da ne sretne Poslanika, alejhi-s-selam, na Sudnjem danu u tako strašnom i sramotnom prizoru na koji ga je on upozorio. Musliman je stvarno živio sa ovom istinom. Ahiret je u njegovim osjećanjima bio stvarnost. Vidio je svoju sliku pred Poslanikom, alejhi-s-selam, i pred svojim Gospodarom, pa se je čuvao i bojao da ne dođe u tu situaciju. To je tajna njegove bogobojaznosti, strahopoštovanja i ustručavanja. Ahiret je bio stvarnost koju je živio, a ne daleko obećanje. Bio je siguran, bez i trunke sumnje, da će svaka duša dobiti ono što je zaslužila i da se nikome neće nepravda učiniti.

Ibnu Džerir et-Taberi u svom *Tarihu* bilježi: Kada su muslimani oslobodili Medain, prijestolnicu perzijskoga carstva, i sakupili ratni plijen, dođe neki čovjek noseći sa sobom neke skupocene stvari i predade ih sakupljaču ratnog plijena. On i njegovi saradnici rekoše: “Nikada nismo vidjeli nešto slično. Nije mu ravno, pa ni blizu, sve ovo što se nalazi kod nas. Jesi li nešto od toga uzeo?” priupitaše ga. “Tako mi Allaha, da nije vjere u Allaha, ne bih vam to donio”, odgovori. Odmah im je bilo jasno da se ne radi o običnom čovjeku. “Ko si ti?” upitaše ga. “Ne, tako mi Allaha, neću vam reći pa da me hvalite, a ni drugima pa da me slave! Ja zahvaljujem Allahu i zadovoljan sam Njegovom nagradom”, odgovori čovjek. Kada je taj čovjek krenuo natrag, poslali su jednog od njih da ga prati. Kada se nepoznati čovjek vrati među svoje drugove, pratilac ih upita za ime donosioca dragocjenosti, kad ono Amir bin Abdu-l-Kajs.⁷

⁷Tarihu-t-Taberi 4/16.

Nakon Bitke kod Kadisije pred Omera radijallahu anhu, je donesen ratni plijen, a u njemu i kruna i prijestolje perzijskog cara, neprocjenljive vrijednosti. Omer radijallahu anhu, pogleda to što su donijeli vojnici i u neizrecivoj sreći i zadovoljstvu reče: "Narod koji je ovo donio svome zapovjedniku je čestit i pošten."

Tako je islam odgajao muslimane tim čudesnim odgojem, čiji primjeri se gotovo mogu svrstati u bajke i legende.

Zatim, u kontekstu govora o ratnom plijenu i utaji - dolazi jedna digresija u kojoj se povlači paralela, komparacija između vrijednosti... suštinskih vrijednosti koje zaslužuju da se vjerničko srce okrene i pozabavi njima:

Zar se onaj koji je Allahovu naklonost zaslužio može porediti s onim koji je Allahovu srdžbu navukao i čije će prebivalište biti džehennem? - A užasno je to boravište! (3/162).

Oni su u Allaha - po stepenima. A Allah dobro vidi ono što oni rade (3/163).

Zaokret u čijoj sjeni pitanje ratnog plijena postaje malo, nebitno, a također i samo razmišljanje o tim materijalnim stvarima. To je nježni dodir čarobnog kur'anskog programa u odgoju ljudskih srca, podizanju nivoa i proširenju horizonata interesovanja i težnji i uposlenju istinskim nadmetanjem na bitnom polju ljudske aktivnosti:

Zar se onaj koji je Allahovu naklonost zaslužio može porediti s onim koji je Allahovu srdžbu navukao i čije će prebivalište biti džehennem? - A užasno je to boravište! (3/162).

To su vrijednosti, to je polje težnji, inspiracija, područje izbora. To je mejdan na kome se zarađuje ili gubi. Velika je razlika između onog ko traži Allahovo zadovoljstvo i naklonost i zadobija je i onog ko je Allahovu srdžbu navukao i u Džehennem se s njome strovalio, a užasno je to boravište.

Jedno je stepen i drugo je stepen, a među njima velika razlika:

Oni su u Allaha - po stepenima (3/163).

Svako dobija svoj stepen po zasluži, nema nepravde ni pristrasnosti, nema protekcije ni obračuna otprilike!

A Allah dobro vidi ono što oni rade (3/163).

Cjelina završava ponovnim vraćanjem svojoj središnjoj temi - Poslanikovoj ličnosti, njegovoj misiji i njegovoj važnosti i veličini blagodati koju je predstavljala za vjernike:

Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi (3/164).

Završetak ovog pasusa ovom velikom istinom, istinom o poslaničkoj ličnosti, njenoj unutrašnjoj vrijednosti, veličini Allahove blagodati sadržane u njoj, njenoj ulozi u podizanju, odgajanju, podučavanju, vođenju i izvođenju ovoga Ummeta iz očite zablude na svjetlo nauke, mudrosti i čistote... ovakav završetak sadrži mnogobrojne raznovrsne i duboke kur'anske smislove i indikacije:

- U prvom redu, to je implicitna kritika i ukor zbog problematiziranja pitanja ratnog plijena, težnje za njim i njegove utaje, i opća kritika bavljenja tako sitnim stvarima, koje je bilo glavni i direktni uzrok koji je promijenio stanje na ratištu, pobjedu pretvorio u poraz i zadao velike nevolje muslimanima. Ukazivanje na suštinu i stvarnost velike misije, neizmjernu Allahovu milost i blagodat koju ona predstavlja ima duboki odgojni smisao i naboj svojstven jedinstvenom kur'anском odgoju. U sjeni ovoga svaki ratni plijen na Zemlji, sva njena materijalna dobra, postaju nešto beznačajno, bezvrijedno, nešto čijeg spominjanja se vjernička duša stidi. Štaviše, stidi se da razmišlja o toj bezvrijednoj stvari, a kamoli da se time bavi.

- Zatim, ovakav završetak dolazi u kontekstu govora o porazu, ranama, bolu, gubicima koji su pogodili muslimansku zajednicu u bitki. Ukazivanje na tu veliku istinu (ličnost Poslanika) i blagodat koju ona predstavlja je dražesni, nježni osvrt čudesnog kur'anskog odgoja u čijem ozračju bolovi, gubici, rane i žrtve postaju male i neznatne. S druge strane, blagodat se povećava, a darovanje, koje u životu muslimanske zajednice apsolutno preteže sve, dolazi do punog izražaja.

- Ukazivanje na posljedice ove blagodati u životu Ummeta: *Da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi (3/164)*, a koje otkriva prijelaz iz jednog u drugo stanje, iz jedne u drugu situaciju, iz jedne u drugu fazu, podsjeća Ummet na Allahovo određenje koje stoji iza ovog preobražaja, a koje namjerava sa ovim Ummetom učiniti krupan pomak i važnu stvar u povijesti Zemlje i životu ljudi. Priprema za tako važnu zadaću je započela slanjem Poslanika,

alejhi-s-selam. Zato ne priliči Ummetu s takvim statusom i pažnjom da se zanima pitanjem ratnog plijena koje se u svjetlu ovako važnog cilja pokazuje sasvim neznatnim i nebitnim. Također, takvom Ummetu ne dolikuje da jadikuje zbog žrtava i bolova koji su, u svjetlu naznačenog velikog cilja, podnošljivi i mali.

Ovo su neki razlozi i pouke izvučene iz spominjanja ove milosti i blagodati u ovom kontekstu. Mi ćemo ih na sažet način navesti kako bi se sučelili s kur'anskim tekstom koji obiluje sugestijama i refleksijama:

Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kada im je jednog između njih kao poslanika poslao (3/164).

Najveća blagodat i milost je da im je Allah, dželle šanuhu, poslanika poslao i da je taj poslanik jedan između njih. Allahova dželle šanuhu pažnja oličena u slanju Svoga poslanika nekim Svojim stvorenjima je blagodat i milost čije izvorište je Božanska velikodušnost i plemenitost. To je čista blagodat i milost nasuprot koje ne stoji nikakva nadoknada sa strane čovjeka. Ako ne, ta ko su ti ljudi, ko su ta stvorenja da ih Allah, dželle šanuhu, spominje na ovakav način da im pruža ovu pažnju da Njegova predusretljivost i ljubaznost prema njima dostigne takav nivo da im šalje Svoga izaslanika, koji će im prenositi Njegove ajete i riječi? Sve je to tako samo zahvaljujući neizmjernoj Allahovoj dželle šanuhu velikodušnosti i plemenitosti koja preplavljuje Njegova stvorenja bez uzroka i bez nadoknade! Ova milost, dar i blagodat se uvećavaju činjenicom da je taj poslanik neko između njih samih. Nije rekao od njih. Kur'anska sintagma *jedna od vaših osoba* ima duboko sugestivno i znakovito ozračje. Veza između vjernika i Poslanika, alejhi-s-selam, je prisna, veza duše sa dušom, a ne veza jedinke sa vrstom. Nije stvar u tome da je on samo jedan od njih i ništa više. Naprotiv, ova veza je mnogo dublja, suptilnija i uzvišenija. Oni se s imanom podižu na nivo ovakve veze s Poslanikom i dostižu takav nivo časti i ugleda kojeg imaju kod Allaha, dželle šanuhu.. To je svakako velika milost i blagodat Allahova dželle šanuhu prema vjernicima. Ona je još i uvećana slanjem Poslanika, zatim vezom njihovih duša s njegovom dušom i njegove duše s njihovim na tako dražestan i mio način.

Ova uzvišena milost jasno se ukazuje u njenim praktičnim refleksijama i ispoljavanjima, u njihovim dušama, životima i ljudskoj povijesti:

...da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči (3/164).

Ona se jasno ocrtava u Allahovoj počasti i dobroti prema ljudima u vidu slanja Poslanika koji im se obraća uzvišenim Allahovim, dželle šanuhu, govorom:

...on im riječi Njegove kazuje (3/164).

Kada bi čovjek razmišljao samo o ovoj blagodati i milosti, toliko bi ga uzdrimala i protresla da ne bi bio u stanju uspravno stajati pred Allahom dželle šanuhu pa i onda kada stoji pred Njim radi zahvale i namaza!

Kad bi razmislio o tome da mu Uzvišeni Allah (subhanehu) ukazuje toliku čast pa mu se obraća Svojim riječima, govori mu o Svom Uzvišenom Biću, Svojim svojstvima, da ga upozna sa suštinom i istinom Božanskog Bića, Svojim osobenostima. Obraća mu se svojim riječima da je on mali slabašni rob, da mu govori o njegovom životu, mislima i pobudama, pokretima i mirovanjima. Obraća mu se Allah (subhanehu) da ga pozove onome što ga oživljava, da ga uputi onome što će popraviti njegovo srce i stanje, da ga pozove u Džennet, širok koliko nebesa i Zemlja.

Je li to išta drugo osim preobilna darežljivost i počast iz koje teče ova blagodat, dobrota i davanje?

Uzvišeni Allah je neovisan od svjetova. Ovaj slabašni čovjek je siromašan i potreban. Ali Uzvišeni je Taj koji obraća pažnju na ovog slabaška, pruža mu zaštitu i prati ga sa Svojim pozivom. Neovisni je Onaj koji se obraća siromašku, zove ga i ponavlja poziv!

Kakve li plemenitosti! Kakve li milosti! Kakve li dobrote i darežljivosti koja nema ekvivalente u zahvalnosti i nježnosti!

Da ih očisti (3/164).

On ih čisti, uzdiže i profinjuje. Pročišćava njihova srca, shvatanja i osjećanja, pročišćava njihove domove, karaktere i međusobne veze, pročišćava njihove živote, društvo i sisteme; čisti ih od nečistoće širka, paganstva, praznovjerja i bajki i njihovih produkata koji šire i emitiraju po svijetu: ceremonija, parola, loših, prostačkih običaja i navika, mizernih za čovjeka, za njegovu ljudskost. Čisti ih od nečisti džahilijetskog života i onoga čime su se onečistila i zaprljala osjećanja, obredi, običaji, vrijednosti i shvatanja.

Svi džahilijeti oko njih su imali svoje nečistoće, a Arapi su imali svoj džahilijet i njegove prljavštine.

Neke od njih opisao je Džafer ibni Ebi Talib u svom obraćanju abesinskom caru Nedžašiju (Negusu) prilikom susreta sa kurejševičkim izaslanicima koji su došli sa zahtjevom za protjerivanje i deportaciju muhadžira: "Kralju," kaže Džafer, "bili smo džahilijetski narod, obožavali smo kipove, jeli strvinu, činili blud, kidali rodbinske veze, loše postupali sa komšijama, moćni je tlačio nemoćnog. Takvi smo bili sve dok nam Allah nije jednog od nas kao poslanika poslao, čije porijeklo, iskrenost, povjerljivost i čistoću znamo. On nas je pozvao da samo Allaha tevhid činimo i obožavamo Ga, da napustimo obožavanje kamenja i kipova koje su naši očevi i mi obožavali; naređuje nam iskrenost u govoru, ispunjenje emaneta, održavanje rodbinske veze, lijepe komšijske odnose, uzdržavanje od harama i prolijevanja krvi. Zabranjuje nam nemoral, lažno svjedočenje, atak na imetak jetima, klevetu žena; naređuje nam da samo Allahu ibadet činimo, da Mu širk ne činimo i naređuje nam da klanjamo namaz, dajemo zekjat i da postimo."

U te džahilijetske nečistoće spada i ono o čemu govori i Aiša - neka je Allah s njom zadovoljan - predočavajući vrste spolnih odnosa muškarca i žene u džahilijetu, kako to prenosi Buharija u svom Sahihu: Spolna veza (nikah) se u džahilijetu ostvarivala na četiri načina: Prvi način je putem braka, kako to ljudi danas rade: zaprosi čovjek od drugog čovjeka njegovu štićenicu ili kćerku, dadne joj mehr (vjenčani dar) i zatim se s njom oženi. Drugi način je bio da čovjek kaže svojoj supruzi nakon mjesečnog čišćenja: 'Idi kod toga i toga i zanesi kod njega!' Zatim bi se udaljio od nje i ne bi joj se približavao sve dok ne bi bilo očito da je zatrudnjela od tog drugog čovjeka. Kada bi se ukazala trudnoća, muž joj je mogao prići, ako je htio. To se radilo iz želje za plemenitim porijeklom djeteta. Ta se veza ili brak zvao *nikahu istibda'* (traženje obljube). Treći način: Sakupi se grupa, manja od deset, i svi imaju odnos sa ženom. Kada zatrudni, porodi se i prođe nekoliko dana od poroda, pozove ih sve da dođu. Niko nije mogao izbjeći da ne dođe. Kada bi se sakupili kod nje, rekla bi im: "Znate šta ste uradili i šta se desilo? Ja sam rodila i dijete je tvoje!" imenujući koga god želi od njih. Dijete bi se njemu pripisalo i nije mogao to odbiti. Četvrti način: Mnogi ljudi bi se iskupili kod žene i ona bi sa svima spavala, ne odbijajući nikoga. To su prostitutke, stavljale bi na svojim vratima zastavice kao obilježje. Ko god je htio dolazio bi kod njih. Ako bi neka od njih zatrudnila ili rodila, iskupili bi se kod nje i pozvali stručnjake za procjenu paterniteta i dijete bi pripalo onome koga prema svojim procjenama odaberu ovi stručnjaci. Dijete bi se prozvalo njegovim sinom i ne bi to mogao negirati!

Da ovo što je izneseno ukazuje na srozanost ljudskog poimanja i njegovu životinjsku dimenziju i karakter, ne treba dokazivati ni komentarisati. Dovoljno je zamisliti čovjeka kako šalje svoju suprugu drugom da zanese od njega *plemenito* dijete. Isto kao što šalje svoju kamilu, kobilu ili kravu rasnom rasplodniku kako bi plod bio kvalitetan. Dovoljno je zamisliti te ljude - njih manje od deset - kako zajedno ulaze kod žene i svi s njom odnos imaju, a ona zatim odabere jednog od njih i pripiše mu dijete!

A što se tiče prostitucije - spomenute u četvrtom načinu -, sve je jasno. Ovdje se dodaje još i pripisivanje djeteta, ploda ove prostitucije jednom od tih bludnika, a da u tome ne vidi nikakve sramote i da se ne protivi tome. To je kaljuža, blato, prljavština od koje je islam očistio Arape. Da nije bilo islama, u njoj bi bili potopljeni do guše.

Ovaj glib, nered i anarhija u spolnim odnosima, samo je posljedica mizernog položaja koji je žena imala u džahilijetu. Profesor Ebu-l-Hasan Nedevi u svojoj vrijednoj knjizi *Ma za hasire-l-alemu bi inhitati-l-muslimin*, veli:

“Žena je u džahilijetskom društvu bila izložena obmani i nasilju, njena prava su bila zakidana, imovina pljačkana, nasljeđivanje joj je bilo zabranjeno, nakon razvoda ili smrti muža bila je sprječavana da se uda za drugog čovjeka po njenoj želji, bila je predmet nasljeđivanja kao i ostali imetak i životinja⁸. Ibni Abbas, radijallahu anhu, veli: “Muškarac je nasljeđivao suprugu svoga oca ili punca poslije njihove smrti. Mogao ju je zadržati kao svoju suprugu ili je zatvoriti sve dok se ne otkupi svojim mehrom (koji je dobila od ranijeg muža - prim. prev.) ili da umre i on naslijedi njenu imovinu.” Ata’ ibni Ebi Rebah veli: “Qbičaj je bio u džahilijetu da, ako umre čovjek i ostavi iza sebe suprugu, njegovi ukućani je zadrže za muško dijete ako je bilo u njihovoj porodici.” Es-Suddi veli: “Običaj je bio u džahilijetu da muškarac, kada umre njegov otac, brat ili sin i ostavi iza sebe suprugu, ako baci na nju svoju odjeću, ima pravo da se oženi s njom ne dajući joj novi mehr, ili da je uda za drugog i uzme mehr za sebe. Ali, ako bi ga ona pretekla i otišla svojoj porodici prije nego što bi bacio svoju odjeću na nju, bila bi slobodna u svome izboru.”⁹ Žena je u džahilijetu zakidana na vagi, muškarac je uživao sva svoja prava, a ona ne, od nje je oduziman mehr koji bi dobila, zadržavana je nasilnički, kako bi joj

⁸Sura *En-Nisa'* 19.

⁹Taberijev Tefsir 4/308

se nanijela šteta.¹⁰ Od muža je doživljavala neprijatnosti, prezir, a često je ostavljana na cjedilu, blokirana muževljevom samovoljom.¹¹ Neke vrste hrane su isključivo bile dozvoljene muškarcima, a zabranjene ženama.¹² Muškarac se mogao oženiti s koliko hoće žena, bez ograničenja.¹³

Prezir prema ženskoj djeci je bio tako velik da su čak i živa sahranjivana. Mejdani prenosi od Hejsema Ibni 'Adijja da je sahranjivanje žive ženske djece bilo prakticirano u svim arapskim plemenima. Jedan bi sahranjivao, a deseterica ostavljali žensku djecu. U vrijeme dolaska islama, Arapi su imali različite običaje o ovom pitanju. Neki su sahranjivali živu žensku djecu iz ljubomore i iz bojazni od sramote koju im mogu prouzrokovati ženska djeca. Neki su sahranjivali samo plavu žensku djecu, ili crnu, ili pjegavu, ili hromu žensku djecu, smatrajući ove osobine lošim i zloslutnim predznakom. Neki su to radili iz straha od troškova i siromaštva.

"Ponekad bi ubijali kćeri i sahranjivali ih žive na rijetko svirep način, na primjer, kada se cijela operacija ove svirepe sahrane odgodi zbog putovanja ili zauzetosti oca, pa se izvrši nakon što je dijete već poodraslo i počelo shvatati. O tim svojim slučajevima su nam kazivali žalosne i dramatične priče. Neki od njih bi bacio svoju kćer sa visoke litice."¹⁴

O džahilijjskim gnusobama čiji je izvor širk i naivno i nebulozno paganstvo, govori sažeto profesor Ebu-l-Hasan Nedevi u svojoj knjizi: "Nacija se utopila u paganstvo i obožavanje kipova u najgorim oblicima. Svako pleme, nahija ili grad imali su posebno božanstvo. Štaviše, svaka kuća je imala svoj specijalni kip. Kelbi veli: 'Svaka kuća u Mekki je imala svoj kip kojeg su ukućani obožavali. Kada bi neko od njih išao na put, zadnja stvar koju bi uradio u svojoj kući bilo je doticanje kipa, a prva stvar koju bi uradio nakon povratka bilo je također, doticanje kipa."¹⁵ Arapi su u tom svom obožavanju kipova bili lahkomisleni i djetinjasti: neki su u tu svrhu gradili posebnu građevinu, neki kip, a ko to nije bio u stanju, postavio bi pred haremom Kabe kamen, ili na nekom drugom mjestu i činio bi tavaf oko njega kao oko Kabe. To su zvali kumirima.¹⁶ Unutar

¹⁰Sura *El-Bekare* 231.

¹¹Sura *En-Nisa'* 139.

¹²Sura *El-En'am* 140.

¹³Sura *En-Nisa'* 3.

¹⁴Bulugu-l-erbi fi ahvali-l-areb.

¹⁵Kitabu-l-esnam.

¹⁶Kitabu-l-esnam.

Kabe - hrama koji je podignut radi obožavanja Allaha, dželle šanuhu, - i u njenom dvorištu je bilo tristošezdeset kipova.¹⁷ Zatim su od obožavanja kipova i kumira prešli na obožavanje samog kamena. Buhari prenosi od Ebu Redža'a Ataridija, koji kaže: Obožavali smo kamen, pa kada bismo našli bolji kamen, odbacivali bi prethodni. Ako ne bi našli kamen, sakupili bismo pregršt prašine, doveli ovcu, pomuzli je na tu prašinu i onda činili tavaf oko nje."¹⁸ Kelbi veli: "Kada bi neko u toku putovanja zastao u nekom mjestu, uzeo bi četiri kamena, potom bi izabrao najljepši od njih i učinio ga božanstvom, a od preostala tri bi napravio sadžak za kotao. Kada bi napustio to mjesto, ostavio bi tu i svoje božanstvo."¹⁹

Arapu su imali, kao uostalom svaka paganska zajednica u svakom vremenu i prostoru, različita božanstva među melekima, džinovima i zvijezdama. Vjerovali su da su meleki Božije kćeri, pa su ih smatrali zagovornicima kod Allaha, dželle šanuhu, obožavali su ih i uzimali za posrednike kod Allaha, dželle šanuhu. Džinove su smatrali Božijim ortacima, vjerovali u njihovu moć i utjecaj i obožavali ih.²⁰ Kelbi veli: "Benu Mulejh, ogranak plemena Huza'a, obožavali su džinove."²¹ Said veli: "Humejr su obožavali Sunce, Kinana Mjesec, Temim El-Deberan²², Lahm i Džuzam su obožavali Jupitera, Tajj Kanopusa, Kajs Sirijusa, a Esed planetu Mars."²³

Dovoljno je čovjeku da prouči i predoči sebi ovu primitivnu, grubu sliku paganstva pa da shvati kakve gnusobe je ono ubacivalo u srca, shvatanja i svakodnevni život ljudi; da dokuči i spozna ogroman preobražaj i napredak koji je tom narodu donio islam, čistoću kojom je ozračio njihova shvatanja i život. U te džahilijjske gnusobe spadaju i moralne i društvene bolesti kojima su se oni ponosili u svojoj poeziji i na vašarima kao što su vino, kocka, sitne plemenske zadjevice i osvete koje su odvlačile njihovu pažnju i onemogućavale ih da se izdignu iznad tih ograničenih lokalnih shvatanja:

"Rat i prolijevanje krvi bili su za njih tako lahke i jednostavne stvari, da ih je izazivao i beznačajan događaj. Tako je izazvan rat između plemena

¹⁷Sahihu-l-Buhari.

¹⁸Sahihu-l-Buhari.

¹⁹Kitabu-l-esnam.

²⁰Kitabu-l-esnam.

²¹Kitabu-l-esnam.

²²Četvrta mjesečeva stanica u Hijadama u zviježđu Bika (prim. prev.).

²³Tabekatu-l-umem - Said.

Bekra i Tagliba, potomaka Vailovih, koji je trajao četrdeset godina i u kome je proliveno mnogo krvi. Neposredni povod za ovaj rat je bio taj što je Kulejb, prvak plemena Me'add, pogodio vime kamile Besuse kćeri Munkizove, te je došlo do miješanja krvi i mlijeka. Džessas ibni Murre je ubio Kulejba i došlo je do rata između Bekra i Tagliba. Kulejbov brat Muhelhil o tome kaže: "Život je uništen, majke su ostale bez djece, djeca bez očeva; suze koje ne presušuju, tijela koja se ne sahranjuju."

Takav je bio i rat Dahisa i Gabre koji je izbio zbog toga što je Dahis, konj Kajsa ibni Zuhejra vodio na utrce u kojoj su se kladili Kajs ibni Zuhejr i Huzejfe ibni Bedr. Esedi mu se ispričio na podstrek Huzejfe, udario ga po licu i zabavio time pa su ga pretekli drugi konji. Iza toga je uslijedilo ubistvo pa osveta, pa plemensko svrstavanje iza svojih pristaša, te zarobljavanje i protjerivanje plemena. Hiljade ljudi je ubijeno u tom ratu."²⁴

To je znak i indikator ispraznosti života od briga za velike stvari i ideale koji bi ih odvratili od trošenja energije na nebitne, male stvari. Oni nisu imali nikakve misije u životu, ideje koju bi ponudili čovječanstvu i koja bi ih odvratila od bavljenja sitnim, beznačajnim stvarima. Nisu imali vjere koja bi ih očistila od ovih pokuđenih društvenih zala i gnusoba. A šta se može očekivati od ljudi bez vjerovanja, akide? Šta im je i kakva zanimacija? Kakve predodžbe i shvatanja? Kakav moral?

Džahilijet je džahilijet. Svaki džahilijet ima svoje prljavštine i gnusobe. Nisu bitni vrijeme i prostor. Ako u ljudskim srcima nema Allahove vjere, koja će oblikovati i upravljati njihovim shvatanjima, i šeri'ata, proisteklog iz te vjere, koji će regulisati i upravljati njihovim životom, onda je to džahilijet u jednom od mnogobrojnih svojih oblika i varijanti. Džahilijet u čijem blatu se čovječanstvo nalazi danas ne razlikuje se u svome karakteru od ondašnjeg arapskog ili nekog drugog džahilijeta iz tog vremena, sve dok ga islam nije spasio i očistio od tog blata.

Čovječanstvo danas živi u velikom bordelu. Dovoljno je samo baciti pogled na novine, časopise, filmove, modne revije, izbore mis djevojaka, balove, barove, radio stanice, luđačku glad za golim tijelom, izazovne poze, bolesne sugestije i inspiracije u književnosti, umjetnosti, svim sredstvima informisanja, uz kamatni sistem i nezajažljivu glad za imetkom, niska i bijedna sredstva njegovog skupljanja i investiranja, operacije pljačke, prijevare i otimačine, zaodjevene u ruho zakona,²⁵ zatim, moralno

²⁴Maza hasire-l-alemu binhitati-l-muslimin - En-Nedevi, str. 34.

²⁵O kamati u trećem tomu Zilala, str. 70-86.

srozavanje i društveno rastakanje i destrukciju koja ugrožava svaku osobu, svaki dom, svaki sistem i svaku ljudsku asocijaciju; pa izvući zaključak o jadnom i nesretnom kraju, kojem čovječanstvo ide ususret pod okriljem ovog džahilijeta. Čovječanstvo nagrizi svoju ljudskost, razlaže svoju čovječnost u zasopljenoj jurnjavi za životinjom, za animalnim pobudama, kako bi se priključilo tom niskom svijetu životinje. Životinja je zapravo čvršća i plemenitija, jer je determinirana nepromjenljivom prirodom koja se ne kvari i ne zaudara kao što je to slučaj sa ljudskim strastima kada se čovjek otrgne ispod stege i sistema vjere i vrati se u džahilijet iz kojeg ga je Allah, dželle šanuhu, izvukao i spasio. Čišćenje od džahilijeta Allah, dželle šanuhu, ističe kao Svoju milost i dobrotu prema Svojim robovima, vjernicima.

Da ih Knjizi i mudrosti nauči (3/164).

Oni kojima se obraća ovaj ajet bili su nepismeni i neuki. Nepismenost i kada je u pitanju upotreba pera i kada se radi o upotrebi uma. Ništa značajno nisu imali iz domena znanja i spoznaje uzimajući u obzir svjetske standarde u bilo kojoj znanstveno - spoznajnoj grani. U svom životu nisu imali velikih ambicija i nakana koje bi rezultirale svjetski značajnim i vrijednim znanjem i spoznajom u bilo kojoj oblasti. Međutim, ova misija ih je učinila učiteljima cijelog dunjaluka, mudracima svijeta i sljedbenicima doktrinalnog, idejnog, društvenog i organizacionog programa koji spašava cijelo čovječanstvo od džahilijeta u tom vremenu i koji iščekuje svoju ulogu u narednom krugu, da po drugi put izvuče čovječanstvo iz savremenog džahilijeta, Allahovom dozvolom, u kome su prisutne sve moralne i društvene osobenosti starog džahilijeta, a koje također ocrtavaju ciljeve i svrhu ljudskog života, usprkos velikim naučnim ostvarenjima, industrijskoj proizvodnji i civilizacijskom progresu i prosperitetu.

Ijer su prije bili u očitj zabludi (3/164).

U zabludi u shvatanju i uvjerenju, u zabludi u razumijevanju života, u zabludi u definiranju cilja i pravca, u običajima i ponašanju, u sistemima i ustrojstvu, u društvu i moralu. Arapi, kojima se ovaj ajet obraća, bez sumnje su se sjećali prošlog života i okolnosti u kojima su živjeli i znaju prirodu preobražaja i obrata koji je načinio islam, a bez njega to ne bi postigli. A radi se o jedinstvenom preobražaju i zaokretu u ljudskoj povijesti.

Bili su svjesni da ih je islam - samo islam - iščupao iz plemenskog društva, plemenskih preokupacija i osvete, ne samo da od njih formira Ummet - zajednicu, nego da od njih iznenada i bez prethodne pripreme načini Ummet koji će predvoditi čovječanstvo, definirati vrijednosti, ideale, programe i sisteme življenja i to na dotad nepoznat način u dugoj povijesti čovječanstva. Bili su svjesni da im je islam - jedino islam - darovao nacionalnu, političku i međunarodnu egzistenciju i prisutnost. A prije svega, i važnije od svega toga, ljudsko bivstvovanje koje uzdiže njihovu čast i dostojanstvo i uspostavlja cjelokupni sistem njihova života na osnovu ove počasti koja im je data kao hedija i poklon od njihovog Plemenitog Gospodara. Oni su poslije toga prenijeli cijelom čovječanstvu i poučili ga kako će poštovati čovjeka i dati mu ono mjesto i čast koju mu je dao Allah, dželle šanuhu. U tome nisu imali preteča na Arapskom poluotoku, a ni na nekom drugom mjestu. U prethodnom osvrtu na princip šure sadržan je dio Božanskog programa za kojeg su bili svjesni da predstavlja veliku Allahovu blagodat prema njima.

Znali su i bili su svjesni da su zahvaljujući islamu - i samo islamu - postali nosioci misije i poslanice koju predočavaju čovječanstvu, osobenog pogleda i filozofije ljudskog života. Zajednica bez misije, doktrine i pravca kojeg nudi čovječanstvu, kako bi potakla njegov napredak i razvoj, i ne postoji na velikoj svjetskoj pozornici.

Islam je sa svojom filozofijom egzistencije, gledanjem na život, uređenjem života i društva putem šeri'ata, svojim idealističko - realističkim programom uspostave sistema, u čijem okrilju čovjek ostvaruje svoju sreću, lična karta s kojom su se Arapi predstavili Svijetu. On ih je po njoj upoznao, uvažio i prepustio im lidersku poziciju.

Oni ni danas, ni sutra nemaju druge lične karte, nemaju druge misije ni poruke pomoću koje bi bili poznati u Svijetu. Oni će ili nositi sa sobom tu identifikacijsku iskaznicu po kojoj ih čovječanstvo poznaje i cijeni, ili će biti odbačeni i ponovo postati anonimusi, primitivci, niko i ništa, kakvi su bili i prije, kada ih niko nije znao ni priznavao.

Šta će onda ponuditi čovječanstvu ako mu ne dolaze sa ovom misijom i poslanicom.

Hoće li mu ponuditi genijalna ostvarenja iz oblasti književnosti, umjetnosti i nauke? U tim poljima su ih pretekli drugi narodi. Svijet je krcat i prezasićen genijalnostima u ovim sekundarnim poljima ljudske

aktivnosti. Nema potrebe, niti se otud iščekuje genijalnost u ovim sekundarnim oblastima života.

Da ponude izuzetne i prestižne rezultate u industrijskoj proizvodnji pred kojima će se pogeti glave i s kojima će preplaviti njihova tržišta i podmiriti njihove potrebe? Mnogi narodi su ih u tome pretekli i u njihovim rukama je kormilo u toj sferi!

Da im ponude sociološko - filozofski pravac i ekonomske i administrativne programe koji su produkt njihovih ljudskih ideja i ruku? Zemlja vri od raznih filozofija, škola i programa čije je porijeklo zemaljsko i sve su joj donijele nesreću!

Šta onda da ponude čovječanstvu po čemu bi ih prepoznavali i priznavali im prvenstvo i nadmoć?

Ništa drugo osim ovu veliku poslanicu i misiju. Ništa drugo osim ovaj jedinstveni program, ovaj dar, za koji ih je Allah, dželle šanuhu, odabrao, kojim ih je počastio i pomoću kojeg je čovječanstvo, uz njihov trud, spašeno u jednom vremenu. Ono je i danas, kada se obrušava u ponoru nesreće, izgubljenosti, uznemirenosti i sloma, najpotrebnije ovom daru.

To je lična karta koju su davno pokazali čovječanstvu i pred kojom se ono poklonulo. Oni to mogu i danas učiniti i ponovo spasiti čovječanstvo. Svaki veliki narod ima neku misiju. Najveći narod je onaj koji ima najveću misiju, onaj koji nudi najbolji i najkvalitetniji program života. Arapi posjeduju ovu poslanicu, misiju - oni su njeni prvi i autentični protagonisti, a ostali narodi su im partneri u tome - i koji ih je đavo, onda, odvratio od ovog ogromnog kapitala?!

Allahova blagodat i dar ovom Ummetu, oličen u Poslaniku i njegovoj misiji, su neizmjerni. Samo šejtan ga može odvratiti od te blagodati i dara, a Ummetu je naređeno da se bori protiv šejtana.

Kontekst, zatim, ide korak dalje i izlaže događaje vezane za samu borbu i komentariše ih; iznosi njihovu zbunjenost i nevjericu odvijanjem događaja, njihovo čuđenje zbog onoga što ih je zadesilo - a oni muslimani - što aludira na njihovo tadašnje naivno shvatanje stvari prije nego ih je

iskustvo naučilo objektivnom promatranju stvari i realnom odnosu prema stvarnosti i zakonitostima koje njom upravljaju, stvarnosti koja nije naklonjena i ne protežira nikog ko se ne pridržava njene zakonitosti i ko ne usklađuje svoje ponašanje prema strogoj ozbiljnosti i konzistentnosti imanentne samoj prirodi kosmosa, života i vjere. Zato ih zadržava na tvrdom i golom terenu objašnjavajući im da je ono što ih je pogodilo posljedica njihovog djela i prirodan rezultat njihovog postupka. Međutim, on ih ne ostavlja kod ove konstatacije, koja je svakako tačna, ali nije to i kraj istine; on ih veže za Allahovo određenje koje stoji iza svih uzroka i posljedica, veže ih za Allahovo nesputano htijenje iza svih zakonitosti, otkriva im mudrost i razlog zbog čega se to desilo; otkriva im Allahovo upravljanje tim događajima, koji će donijeti opet dobro i korist njima i misiji zbog koje se bore, pripremiti ih kroz ovo iskustvo za slijedeće događaje, pročistiti njihova srca, očistiti redove od munafiga koji su se u potpunosti razotkrili u tim događajima. Na koncu, svaka stvar se vraća Allahovoj odredbi i providenju. Tako se, nakon ovog preciznog kur'anskog saopćenja, u njihovom shvatanju i osjećanjima zaokružuje i upotpunjuje istina:

Zar - kad vas je snašla nevolja koju ste vi njima dvostruko nanijeli, možete reći: "Otkud sad ovo?!" Reci : "To je od vas samih !" Allah, zaista, sve može (3/165).

Ono što vas je zadesilo onoga dana kada su se sukobile dvije vojske bilo je Allahovom voljom - da bi otkrio ko su pravi vjernici, (3/166)

i da bi otkrio ko su licemjeri, oni koji su, kad im je rečeno: "Dodite, borite se na Allahovu putu ili se branite!" - odgovorili: "Da znamo da će pravog boja biti, sigurno bismo vas slijedili." Tog dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju, jer su ustima svojim govorili ono što nije bilo u srcima njihovim. A Allah dobro zna ono što oni kriju (3/167).

Onima koji se nisu borili, a o braći svojoj govorili: "Da su nas poslušali, ne bi izginuli", reci: "Pa vi smrt izbjegnute, ako istinu govorite!" (3/168).

Allah, dželle šanuhu, se obavezao da će pomoći Svoje bliske robove, nosioce bajraka Njegove vjere, ali je tu pomoć uvjetovao potpunim ostvarenjem suštine imana u njihovim srcima, realizacijom zahtjeva imana u njihovom praktičnom životu, maksimalnom pripremom i ulaganjem truda i napora koliko su u mogućnosti. To je *sunnetullah*, Allahova zakonitost i red stvari po kojem se sve ravna u kosmosu; taj red nikome ne

povlađuje i nikoga ne protežira. Ako naprave propust u bilo kojoj od navedenih stvari, sami će snositi posljedice propusta. Činjenica da se radi o muslimanima ne znači i ne podrazumijeva rušenje ustaljenih zakona i anuliranje općevažećih propisa. Ta oni su muslimani zato što uređuju sav svoj život prema zahtjevima zakona i što su cijelim svojim bićem i prirodom usklađeni sa pravilima...

Ali činjenica da su oni muslimani nije bez značaja i koristi. Njihova potpuna predanost Allahu dželle šanuhu, nošenje Njegova bajraka, odlučnost u pokornosti Njemu i slijeđenje Njegova programa će, na koncu, njihove grješke i propuste preobratiti u korist i berićet - nakon što namire dugove i osjete posljedice tih propusta u vidu žrtava, boli i rana - a one će, zajedno sa svojim rezultatima, poslužiti kao pouka i dragocjeno iskustvo koje pročišćava vjeru, srca i redove, kvalificira ih za obećanu pomoć i kulminira s hajrom i berićetom. Ono ne izgoni muslimane iz Allahovog okrilja, zaštite i pažnje, nego ih podupire i opskrbljuje na putu i pored raznih nedaća, boli i tjeskobe kojoj su izloženi tokom putovanja.

Sa ovom jasnoćom i oštrinom Allah, dželle šanuhu, se obraća muslimanskoj zajednici odgovarajući na njihovu zapitanost i čuđenje zbog onoga što ih je zadesilo. On im u isto vrijeme otkriva bliski, neposredni uzrok onoga što se desilo, kao i daleku, skrivenu mudrost Njegovog kadera i suočava licemjere sa neumitnom istinom smrti, od koje ne spašava ni predostrožnost ni neizlazak na bojno polje:

Zar - kad vas je snašla nevolja koju ste vi njima dvostruko nanijeli, možete reći: "Otkud sad ovo?!" Reci : "To je od vas samih !" Allah, zaista, sve može (3/165).

Muslimani, koje je zadesilo na Uhudu ono što ih je zadesilo, koji su izgubili sedamdeset šehida, mimo rana i bolova koje su u tom gorkom danu pretrpjeli, kojima je itekako bilo teško zbog onoga što ih je pogodilo kao muslimane koji se bore na Allahovom putu i to od strane Allahovih neprijatelja, mušrika, muslimani koje je pogodila ova nesreća i poraz, ranije su isti poraz i gubitke nanijeli tom neprijatelju u Bitki na Bedru, kada su ubili sedamdeset kurejševičkih glavešina, a slične gubitke su im nanijeli i u prvoj fazi Bitke na Uhudu kada su bili u pokornosti i poslušnosti Allahu, dželle šanuhu, i Njegovom Poslaniku, prije nego što su popustili pred izazovom sakupljanja ratnog plijena i prije nego što su im počele naumpadati svakojake misli koje ne bi trebale naumpadati vjernicima!

Odgovarajući im na njihovo čuđenje i zapitanost, Allah, dželle šanuhu, ih podsjeća na sve ovo i sve što im se desilo pripisuje bliskom, neposrednom uzroku:

To je od vas samih! (3/165).

Vi ste oslabili, klonuli duhom i počeli se prepirati; vi ste propustili da ispunite uvjet koji je postavio Allah, dželle šanuhu, i Njegov Poslanik, alejhi-s-selam; vi ste se povelili za prohtjevima i primislima; vi ste prekršili naredbu Poslanikovu, alejhi-s-selam, i plan bitke. To zbog čega negodujete i pitate se: otkud sad ovo -, to je od vas samih, primjenom Allahovog zakona na vas, od onog momenta kada ste sami sebe izložili djelovanju tog zakona. Čovjek, kada sam sebe izloži djelovanju Allahovog zakona, mora se na njemu primijeniti, bez obzira da li on bio musliman ili nemusliman. Nema kršenja te zakonitosti iz protekcije prema muslimanu, jer potpuni islam podrazumijeva usklađenje njegova ponašanja sa zahtjevima Allahova zakona od početka.

Allah, zaista, sve može (3/165).

Ta svemoć znači da on može primijeniti Svoj zakon, da se sve mora odvijati shodno Njegovoj odredbi i volji i da se Njegovi zakoni, prema kojima je ustrojio svemir, život i povijest, ne mogu staviti izvan snage.

Iza svega ovoga je, opet, stajalo, Allahovo određenje i mudro providenje koje stoji iza svega što se dešava, iza svake kretnje i stanke, iza svake emanacije u kosmosu:

Ono što vas je zadesilo onoga dana kada su se sukobile dvije vojske bilo je Allahovom voljom (3/166).

Nije se to dogodilo slučajno, niti nasumice, nije to bilo uzalud i beskorisno. Svaki pokret je proračunat, ima svoje mjesto u općem planu univerzuma, fiksira uzrok i posljedice i sve ovo skupa - uz punu usklađenost sa stabilnim i konzistentnim zakonitostima koje ne mogu biti stavljene izvan snage i koje nikoga ne protežiraju - ostvaruje skrivenu mudrost iza tih događaja i upotpunjuje konačni plan univerzuma u njegovoj sveukupnosti!

Islamski koncept u ovom pitanju je na takvom stupnju obuhvatnosti i uravnoteženosti kojeg nije dostigao ni jedan drugi koncept u povijesti čovječanstva.

Postoji stabilan red i neopozivi zakoni, djelotvorna volja i apsolutno htijenje. A iza toga reda, zakona, volje i htijenja postoji stvaralačka mudrost pod čijim okriljem se sve dešava. Red vlada, zakoni regulišu svaku stvar - između ostalog i čovjeka - koji se svojim slobodno izabranim kretnjama i djelima, shodno svom razmišljanju i planiranju, suprotstavlja i oponira tim zakonima i oni se primjenjuju i utječu na njega. Sve se to dešava u skladu sa Allahovim kaderom i Njegovim htijenjem i istovremeno se ostvaruje Njegova mudrost i odredba. I ljudska volja, razmišljanje, kretanje i kreiranje dio je Allahovih zakonitosti i reda, radi s njima ono što radi, ostvaruje ono što ostvaruje sve u okviru Svoga kadera i plana. Ništa od te volje nije izvan ovih zakona i reda, niti im stoji nasuprot niti im protuslovi kao što zamišljaju oni koji stavljaju Allahovu volju i određenje na jedan tas, a ljudsku volju i djelatnost na suprotan tas. Ne, nikako nije tako! U islamskom konceptu stvar ne stoji tako. Čovjek nije ravan Allahu dželle šanuhu a nije Mu ni takmac i neprijatelj. Allah (subhanehu), kada je darovao čovjeku postojanje, misao, volju, planiranje i djelatnost na Zemlji, nije to učinio suprotnim Njegovom zakonu, niti protivnim Njegovoj volji, niti izvan konačnog smisla i mudrosti Njegovog kadera u ovom velikom univerzumu. Naprotiv, On je odredio da se to što čovjek radi i planira, kreće se i djeluje, izlaže Allahovom zakonu, pa se on na njemu primjenjuje, osjeća u cijelosti posljedice ovog izlaganja u vidu slasti i patnje, rahatluka i napora, sreće i nesreće, da sve to bude dio Allahovog određenja i zakonitosti i da se taj kader koji sve obuhvaća ostvaruje kroz to ljudsko izlaganje i djelatnost i njegove posljedice u potpunom skladu i ravnoteži.

I ovo što se desilo u Bitki na Uhudu je primjer za ovo što govorimo o savršenom i potpunom islamskom konceptu. Allah, dželle šanuhu, je upoznao muslimane sa svojim zakonom, redom i uvjetom pobjede i poraza. Oni su prekršili Njegov zakon i uvjet pa su se izložili bolu i ranjavanju. Ali se sve nije završilo kod ove granice. Iza ovog prekršaja i bola ostvareno je Allahovo određenje o distinkciji vjernika od munafika, čišćenju vjerskih srca od svih natruha, slabosti i mahana.

To je dobra i sretna završnica koja je čekala muslimane nakon boli i štete, a koju su također zadobili sukladno Allahovom zakonu. Jer, Njegov zakon određuje da Allah, dželle šanuhu, pomaže i štiti muslimane koji se u potpunosti predaju Njemu i slijede Njegov put, da njihove grješke učini sredstvom za ostvarenje njihovog konačnog dobra - makar i osjetili bol zbog njihovih posljedica, jer je ona sredstvo pročišćavanja odgoja i pripreme.

Na tom čvrstom i ravnom terenu ustabiljuju se noge vjernika i smiruju njihova srca. Suočavajući se sa Allahovim kaderom i Njegovim zakonom u životu, vjernici stabilno, smirena srca stoje na ovom čvrstom i ravnom terenu, bez posrtanja, uznemirenosti i izgubljenosti. Osjećaju da Allah, dželle šanuhu, radi s njima i onima oko njih što hoće, da su oni sredstvo Njegovog kadera, kojima upravlja kako želi, da je njihova grješka, ispravan postupak, uza sve posljedice te grješke i ispravnosti s kojima se susreću, u harmoničnom skladu sa Allahovim određenjem i mudrošću i da je sve to, na kraju, za njih dobro sve dok idu pravim putem:

Ono što vas je zadesilo onoga dana kada su se sukobile dvije vojske bilo je Allahovom voljom - da bi otkrio ko su pravi vjernici, (3/166) i da bi otkrio ko su licemjeri, oni koji su, kad im je rečeno: "Dodite, borite se na Allahovu putu ili se branite!" - odgovorili: "Da znamo da će pravog boja biti, sigurno bismo vas slijedili." Tog dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju, jer su ustima svojim govorili ono što nije bilo u srcima njihovim. - A Allah dobro zna ono što oni kriju (3/167).

U ovom ajetu Allah, dželle šanuhu, aludira na stav Abdullaha ibni Ubejja ibni Selula i njegovih pristalica i naziva ih licemjerima. On ih je u potpunosti razotkrio u ovoj bitki, očistio muslimanske redove od njih i precizirao njihovu poziciju: *Tog dana bili su bliže nevjerovanju nego vjerovanju (3/167).* Oni nisu bili iskreni u opravdavanju svoga povratka i napuštanja bojnog polja činjenicom da ne znaju da će doći do borbe između muslimana i mušrika. Nije to bio stvarni razlog, nego su oni *ustima svojim govorili ono što nije bilo u srcima njihovim (3/167).* U njihovim srcima je bilo licemjerstvo koje sprječava i ometa da ona budu čista i pogodna za vjerovanje i čini njihove ličnosti i uvažavanje iznad vjere i njenog uvažavanja. Ono što se vrzmalo u glavi vođe licemjera Abdullaha ibni Ubejja je da Resulullah, alejhi-s-selam, nije uvažio njegovo mišljenje u Bitki na Uhudu. A postoji i drugi razlog ovakvog njegovog stava, a to je da je Resulullah, alejhi-s-selam, svojim dolaskom u Medinu, sa poslanstvom i Božanskom misijom, onemogućio njemu da preuzme vođstvo u Medini za koje se pripremao i učinio vođstvo Allahovoj vjeri i njenom reprezentu. To je ono što su skrivali u svojim srcima, što je prevagnulo da se vrate s puta za Uhud, u momentu kada su mušrici bili pred vratima Medine i da odbiju poziv iskrenog muslimana Abdullaha ibni Amra koji im je govorio: "Dodite, borite se na Allahovom putu ili se branite!" pravdajući se da ne znaju da će biti borbe! Allah, dželle šanuhu, ih je baš time osramotio u ovom ajetu: *A Allah dobro zna ono što oni kriju (3/167).* Zatim nastavlja dalje razotkrivati njihovu pravu suštinu kroz pokušaje i nastojanje da unesu smutnju i nered

u safove i srca muslimana: *Onima koji se nisu borili, a o braći svojoj govorili: "Da su nas poslušali, ne bi izginuli"* (3/168).

Nisu se zadovoljili samo dezterstvom pred samu bitku, potresom koji taj čin izaziva u redovima i dušama, a posebno kad se uzme u obzir da je Abdullah ibn Ubejj još uvijek bio prvak u svom narodu, čije im licemjerstvo još uvijek nije bilo razotkriveno i Allah, dželle šanuhu, ga još uvijek nije bio žigosao ovim svojstvom koje će uzdrmati njegovu poziciju u dušama muslimana. Nisu se zadovoljili samo time, nego su se upustili u provociranje i izazivanje potresa i žalosti u dušama porodica šehida i njihovih prijatelja nakon bitke, govoreći:

"Da su nas poslušali, ne bi izginuli."

Svoje dezterstvo prikazuju kao mudrost i interes, a pokornost Poslaniku, alejhi-s-selam, i njegovo slijeđenje, kao gubitak i štetu. A što je još gore od svega toga, izvitoperuju čisti i blistavi islamski koncept Allahovog kadera, predodređenosti smrtnog časa, suštine smrti i života i njihovu isključivu ovisnost o Allahovom kaderu. Zato ih On predupređuje kategoričkim, blistavim odgovorom koji eliminiše njihovu spletku, s jedne strane, i precizno određuje islamski koncept i otklanja od njega natruhe, s druge strane.

Reci: "Pa vi smrt izbjegnite, ako istinu govorite!" (3/168).

Smrt pogađa i mudžahida i onog ko to nije, i hrabrog i strašljivca; nju ne sprječava ni želja ni opreznost; ne odgađa je ni strah, ni sjedenje u kući. Stvarnost je najbolji dokaz koji ne trpi polemiku. S tom stvarnošću ih suočava Kur'an i otklanja njihovu podlu spletku, potvrđuje istinu, učvršćuje srca vjernika i u njih ulijeva smirenost i sigurnost.

Ono što skreće pažnju u kur'anskoj prezentaciji događaja vezanih za Bitku je odlaganje spominjanja ovog slučaja - odustajanja Abdullaha ibnu Ubejja od bitke -, a ono se desilo u početku svih ovih događaja, a prije početka same bitke - sve do ovog mjesta, u kontekstu izlaganja o ovoj bitki.

Ovo odlaganje nosi u sebi jednu značajku programa kur'anskog odgoja. Odgodio je ovo izlaganje, kako bi u međuvremenu ustanovio nekoliko principa islamskog koncepta, potvrdio u srcima skupinu pozitivnih, ispravnih osjećanja i uspostavio istinsko mjerilo i skale vrijednosti. A onda ukazuje na *one koji su licemjeri*, njihovo djelo i postupak, nakon što su se srca pripremila da spoznaju i uoče ovaj čin i devijaciju koju on predstavlja u odnosu na ispravno shvatanje i suštinske

vrijednosti. Tako treba da nastaju imanska shvatanja i vrijednosti u vjerničkoj duši, da se postave ispravni kriteriji na koje će se obraćati u propitivanju shvatanja i vrijednosti i u mjerenju djela i osoba i da se onda u tom svjetlu donese ispravna presuda o djelima i ljudima uz pomoć istinskog imanskog osjećaja.

Ovdje imamo i drugi moment koji skreće pažnju. Naime, Abdullah ibnu Ubejj je sve do tada bio istaknuti prvak u svom narodu, kao što smo to već istakli, a već mu se nos bio napeo zbog toga što Poslanik, alejhi-s-selam, nije prihvatio njegovo mišljenje, jer je potvrda principa *šure* i njegova realizacija zahtijevala da se prihvati drugo mišljenje koje je prevagnulo u zajednici. Postupak ovog velikog munafika je izazvao potres u muslimanskim redovima i zbrku u mislima, kao što su njegove izmišljotine o poginulima poslije toga izazvale tugu u srcima i zbrku u osjećanjima. Mudro je bilo onda pokazati prezir i omalovažiti njega, njegova djela i njegove riječi i ne započeti izlaganje o događajima vezanim za bitku, s tim slučajem koji se desio na početku, nego ga spomenuti na kraju konteksta uz opis grupe koja je to počinila kao *oni koji su licemjери* i izražavanje čuđenja u kratkoj formuli: *Zar ne vidiš licemjere?*²⁶ Također se u tekstu Kur'ana ne ističe ni ime munafičkog vođe ili njegove ličnosti kako bi ostala nepoznata među *onima koji su licemjери*, kao što i zaslužuje onaj ko radi takvo djelo, i kao što, uostalom, i jest njegova stvarna težina na mizanu imana, mizanu kojeg je u prethodnom kontekstu uspostavio.

Nakon što se srca smire, duše i svijesti se ustabile spoznajom suštine zakonitosti koje vladaju u kosmosu, Allahovog određenja svih stvari, Njegove mudrosti u svakoj odredbi i planu, zatim spoznajom da je životni vijek i čas stnrti predodređen i da ga sjedenje u kući ne može odgoditi, a izlazak iz kuće ubrzati, da ga ne može spriječiti ni želja, ni oprez, ni planiranje... nastavlja se objašnjenje druge istine, velike po svojoj biti i po posljedicama, istine da oni koji su ubijeni na Allahovom putu nisu mrtvi nego živi. Oni su živi i kod svoga Gospodara opskrbljeni; nisu odsječeni od života muslimanske zajednice i događaja vezanih za nju; pod dojmom su

²⁶Ovo nije isti ajet iz sure Alu Imran nego 11. ajet sure El-Hašr koji govori o licemjerima ali u kontekstu govora o drugom događaju, a ne o Bitki na Uhudu (prim. prev.).

tih događaja, a i sami imaju upliva na njih, a dojam i upliv su najvažnije karakteristike života.

Kontekst povezuje život šehida sa Uhuda i događaje koji slijede iza njihove pogibije čvrstom vezom. Nakon toga prelazi na izlaganje akcije vjerničke skupine koja se odazvala Allahu dželle šanuhu i Poslaniku i nakon svih rana koje je zadobila krenula u potjeru za Kurejšijama poslije njihovog odlaska, iz bojazni da ne ponove napad na Medinu; ne obazirući se na zastrašivanje ljudi, oslanjajući se na Allaha, dželle šanuhu, i ostvarujući ovim postupkom smisao i suštinu imana:

Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga, (3/169)

radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote Svoje dao i veseli zbog onih koji im se još nisu pridružili, za koje nikakva straha neće biti i koji ni za čim neće tugovati; (3/170)

radovaće se Allahovoj nagradi i milosti i tome što Allah neće dopustiti da propadne nagrada onima koji su bili vjernici (3/171).

One koji su se Allahu i Poslaniku i nakon zadobijenih rana odazvali, one između njih, koji su dobro činili i bogobojazni bili - čeka velika nagrada; (3/172)

one kojima je, kad su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuivate!" - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!" (3/173).

I oni su se povratili obasuti Allahovim blagodatima i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo i postigli su da Allah bude njima zadovoljan, - a Allah je neizmjereno dobar (3/174).

To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim, i ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici! (3/175).

Allah je htio da je istina o kaderu i smrtnom času, edželu postala jasnom i očitom u srcima vjernika i da se suprotstavi sumnjama, smutnjama i defetizmu koje su širili munafici svojim glasinama o ubijenima: *Da su nas poslušali, ne bi izginuli (3/168),* svojim izazovom: *Reci: "Pa vi smrt izbjegnite, ako istinu govorite!"*

Allah, dželle šanuhu, je htio nakon ovoga da poveća smirenost i sigurnost vjerničkih srca otkrivajući im sudbinu šehida: *Oni koji su ubijeni*

na Allahovom putu - a nema drugih šehida osim onih koji su ubijeni na Allahovom putu isključivo s ovim nijetom i bez drugih motiva - ti šehidi su živi, imaju sve karakteristike živih bića: oni su opskrbljeni kod Gospodara svoga, radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote svoje dao, veseli zbog sudbine onih koji će im se pridružiti, prate događaje koji se dešavaju njihovoj braći. Ovo su svojstva živih bića: uživanje, radovanje, pažljivo praćenje, utjecanje, doimanje. Zašto onda tugovati zbog njihovog rastanka, a oni živi, povezani sa živima i događajima pored onoga što su zadobili od Allahove dobrote, opskrbe i visokog položaja? Kakve su to pregrade koje ljudi podižu u svojim shvatanjima, između živog šehida i njegove braće koji su ostali iza njega, između svijeta života i svijeta nakon života? Nema pregrada i prepreka kada su u pitanju vjernici koji i ovdje i tamo komuniciraju sa Allahom dželle šanuhu.

Rasvjetljavanje ove velike istine ima ogromnu vrijednost u razumijevanju stvari. Ona korigira, zapravo kreira razumijevanje kretanja u kosmosu od strane vjernika, koje producira raznovrsne slike i stanja života i koje je permanentno. Smrt nije kraj kretanja, čak nije uopće ni pregrada između onoga što je prije nje i onoga što je poslije nje!

To je novo gledanje na ovu činjenicu, koje ima veliki utjecaj na osjećaj vjernika, njihov odnos prema životu i smrti i poimanje jednog i drugog:

Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga (3/169).

Ajet sadrži izričitu zabranu da se oni koji su na Allahovom putu izginuli i napustili ovaj svijet i udaljili se od očiju ljudi smatraju mrtvima, kao što izričito ustvrđuje da su oni *živi kod Gospodara svoga*. Iza ove zabrane i potvrde dolazi spominjanje osobine karakteristične za život: *opskrbljeni*.

I pored toga što mi, na ovome prolaznom svijetu ne znamo prirodu i bit života kojeg žive šehidi osim ono što se navodi u autentičnim (*sahih*) hadisima, ova izjava Onog koji sve zna i Koji je o svemu obaviješten je dovoljna da promijeni i korigira naše poimanje smrti i života i onoga što ih razdvaja i spaja. Ova izjava je dovoljna da nas nauči da bit i suština stvari nije isto što i vanjska forma tih stvari koju vidimo. Ako budemo gradili naša shvatanja apsolutnih istina oslanjajući se na spoljašnje elemente koje vidimo, nećemo postići njihovu istinsku spoznaju. Zato je bolje za nas da sačekamo objašnjenje Onoga koji to pojašnjenje posjeduje.

Ovi ljudi između nas izginuli su, rastavljeni su od života čije manifestacije poznajemo i kako nam izgleda, napustili su život. Ali s obzirom da su izginuli na Allahovom putu, da su se oslobodili od želja za svim ovosvjetskim dobrima i malim, beznačajnim ciljevima, da su njihove duše povezane s Allahom dželle šanuhu i da su velkodušno žrtvovali duše na Njegovom putu, Allah, dželle šanuhu, nas obavještava u pouzdanoj vijesti da oni nisu mrtvi, zabranjuje nam da ih smatramo takvima i potvrđuje nam da su oni živi kod Njega, da su u obilju, da dobijaju Njegovu opskrbu kao i živi i također nam govori o još nekim njihovim svojstvima karakterističnim za život: *Radosni zbog onoga što im je Allah od dobrote Svoje dao (3/170)*. Oni radosni dočekuju Allahovu opskrbu, jer znaju da je to od dobrote Njegove prema njima. To je znak Njegova zadovoljstva, jer su izginuli na Njegovu putu. Šta ih može više obeseliti od opskrbe koja je znak Njegovog zadovoljstva?

Uz to, oni se zanimaju i za svoju braću koji su ostali iza njih, veseli su zbog njih zato što znaju da je Allah, dželle šanuhu, zadovoljan vjernicima - mudžahidima: *i veseli zbog onih koji im se još nisu pridružili, za koje nikakva straha neće biti i koji ni za čim neće tugovati; radovaće se Allahovoj nagradi i milosti i tome što Allah neće dopustiti da propadne nagrada onima koji su bili vjernici (3/170,171)*.

Oni se nisu odvojili od svoje braće *koji im se još nisu pridružili* i veza s njima nije prekinuta. Oni su živi, s njima, veseli zbog onog što im je pripremljeno na dunjaluku i ahiretu. Oni su veseli zbog toga što *za njih nikakva straha neće biti i što ni za čim neće tugovati*. Ovo znaju i uvjereni su u to zbog života kod svoga Gospodara, obilja Njegovih blagodati i dobrote koju im poklanja i zbog čvrstog uvjerenja da Allah, dželle šanuhu, tako postupa sa iskrenim vjernicima i da neće dopustiti da njihova nagrada propadne.

Šta je to još ostalo od karakteristika života, a da nije prisutno kod šehida - onih koji su poginuli na Allahovu putu? Šta ih razdvaja od braće koja im se još nisu pridružili? Što bi to onda bio razlog za žaljenje, osjećaj gubitka i usamljenosti u dušama onih koji im se još nisu pridružili, kad je preče da to bude razlog ushićenosti, zadovoljstva i radosti zbog putovanja ka Allahovoj blizini i veze sa živima i životom?

Zaista je to potpuna korekcija poimanja smrti - kada je ona na Allahovom putu - i emocija koje je prate u dušama samih mudžahida i u dušama rodbine koja ostaje iza poginulih. To je i otvaranje i oslobađanje prostora životu, osjećanjima i oblicima života, tako da oni nadilaze granice

ovoga svijeta i prolazne oblike života i smiruju se u beskrajno širokom i prostranom prostoru u kome nema nikakvih zapreka i pregrada koje postoje u našoj svijesti i shvatanjima u pogledu ovog prelaska iz jednog u drugi oblik i iz života u život!

Shodno ovom novom poimanju kojeg ovaj i drugi kur'anski ajeti unose i izgrađuju srca vjernika, krenuli su koraci plemenitih mudžahida u potrazi za šehidskom smrću na Allahovom putu čije primjere smo spomenuli u uvodnom izlaganju o ovoj bitki, pa se tamo može o tome pročitati.²⁷

Nakon potvrđivanja ove velike istine, Kur'an govori o vjernicima kojima se šehidi ove bitke raduju i vesele zbog onoga što im je pripremljeno kod njihova Gospodara, precizira ko su oni, određuje njihove karakteristike, svojstva i položaj:

One koji su se Allahu i Poslaniku i nakon zadobijenih rana odazvali, one između njih, koji su dobro činili i bogobojažni bili - čeka velika nagrada; (3/172)

one kojima je, kad su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuvate!" - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!" (3/173).

I oni su se povratili obasuti Allahovim blagodatima i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo i postigli su da Allah bude njima zadovoljan - a Allah je neizmjerljivo dobar (3/174).

To su oni koje je Poslanik, alejhi-s-selam, pozvao da s njim izađu po drugi put i nakon teške i naporne borbe. Osim toga, bili su oslabljeni i iscrpljeni ranama. Ta koliko jučer su se na jedvite jade spasili od smrti u bitki; još nisu zaboravili ni sve strahote borbe, gorčinu poraza ni žestinu nevolje, a izgubili su i ugledne ličnosti, brojčano su umanjeni pored iscrpljenosti ranama.

Ali Poslanik, alejhi-s-selam, ih je pozvao. I to samo njih. Nije dozvolio nikome od onih koji su izostali od bitke da izađe s njima, da ih pojača i brojčano poveća, kao što bi se moglo pomisliti i reći, - i oni su se odazvali, odazvali su se pozivu Poslanika, alejhi-s-selam, a to je, ustvari, Allahov poziv - što potvrđuje i kontekst, a on je u suštini takav i tako su ga i oni

²⁷ Stranice 54, 56, 57, 58 od ovog džua.

shvatili - i odazvali su se time i Allahu i Poslaniku *i nakon zadobijenih rana*, nakon što ih je nedaća snašla, a rane iscrpile.

Pozvao ih je Allahov Poslanik, alejhi-s-selam; samo njih je pozvao. Ovaj poziv i odziv koji je uslijedio njedre u sebi različite znakove i poruke i ukazuju na velike istine od kojih ćemo navesti neke:

- Možda je Poslanik htio da osjećaj poraza i bol zbog rana ne budu posljednji osjećaj koji će se urezati u duše i svijest muslimana, pa ih je animirao i mobilizirao na potjeru za Kurejšijama kako bi ostalo u njihovim srcima da je to ispit i iskušenje, a ne kraj puta; da su oni snažni, a njihov neprijatelj slab, uprkos pobjede; da je to jedna od bitaka koja će proći, da će im se oni revanširati kad odbace od sebe slabost i nedostatak i odazovu se pozivu Allaha i Njegova Poslanika.

- S druge strane, Poslanik, alejhi-s-selam, je htio da se Kurejšije ne vrte kućama sa uzoholjenim srcima i osjećajem slasti zbog pobjede. I krenuo je za Kurejšijama sa preostalim učesnicima bitke, stavljajući im do znanja da muslimanima nisu nanijeli ozbiljnije udarce, da među njima ima još onih koji su spremni da idu za njima u kontranapad. I jedno i drugo je ostvareno, kako to spominju predaje.

- Možda je Poslanik, alejhi-s-selam, htio da upozna muslimane i cijeli dunjaluk sa novom činjenicom i istinom na zemlji, činjenicom i istinom postojanja vjere, *aqide* koja predstavlja i znači sve u dušama njenih sljedbenika, druge želje osim nje na dunjaluku nemaju, drugog cilja osim nje u životu nemaju; vjera, zbog koje žive i poslije koje u njihovim srcima nema ništa, da im ništa nije preostalo, da ništa nisu zadržali za sebe što ne bi žrtvovali za nju.

U to vrijeme ovo je bila nova stvar i novi moment na ovoj Zemlji. Neophodno je bilo da sva Zemlja zna, nakon što su to upoznali i osjetili vjernici, za postojanje ove nove stvari i činjenice, ove velike istine.

Nije se moglo snažnije i upečatljivije iskazati i objaviti rađanje ove istine od izlaska onih koji su se Allahu i Poslaniku i nakon zadobijenih rana odazvali; od njihovog izlaska u tako sjajnoj, blještavoj, iznenađujućoj slici: potpunog oslanjanja na Allaha, dželle šanuhu, i neobaziranja pažnje na glasine ljudi i njihovo zastrašivanje okupljanjem Kurejšija, kao što su im to prenijeli Ebu Sufjanovi izaslanici i kako su im munafici preuveličavali snagu Kurejšija:

one kojima je, kad su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuivate!" - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!" (3/173).

Ova divna i sugestivna slika je bila snažna obavijest o rađanju ove velike istine. Ovo su neke naznake i značajke mudrog Poslanikovog plana.

Neke predaje iz životopisa Poslanika, alejhi-s-selam, i njegovih ashaba prenose nam scene i prizore rana koje su zadobili i odziva na Poslanikov poziv:

Muhammed ibni Ishak veli: "Kazivao mi je Abdullah ibni Haridže ibni Zejd ibni Sabit, prenoseći od Ebu Saiba, sluga Aiše bint 'Usman da je jedan od ashaba Allahova Poslanika, alejhi-s-selam, iz plemena Benu Abdul-Ešhel, učesnik Bitke na Uhudu, rekao: "Bili smo na Uhudu sa Allahovim Poslanikom, alejhi-s-selam, ja i moj brat, i vratili smo se ranjeni. Kada je izaslanik Allahova Poslanika, alejhi—s-selam, pozvao da se krene u potjeru za neprijateljem, rekao sam svom bratu, ili je on rekao meni: "Zar da nas promaši vojni pohod i borba zajedno sa Allahovim Poslanikom, alejhi-s-selam?" Tako mi Allaha, nismo imali ni jahaće životinje koju bi zajahali, a oba smo bili teški ranjenici. Izašli smo sa Allahovim Poslanikom, alejhi-s-selam, a ja sam bio nešto lakši ranjenik, pa kad bi ga rane savladale, nosio bih ga, sve dok nismo stigli ostale muslimane."

Muhammed ibni Ishak veli: "Bitka na Uhudu je bila u subotu, 15. ševvala, a u nedjelju, 16. ševvala, Poslanikov, alejhi-s-selam, glasnik je poslao ljude da izađu u potjeru za neprijateljem. Glasnik je tada rekao da ne izlazi niko ko jučer nije učestvovao u bitki. Tada Džabir ibnu Abdillah ibni Amr ibni Haram reče: 'Allahov Poslaniče, otac me je jučer ostavio sa sedam sestara rekavši mi: 'Sine moj, ne bih trebao ni ja, a ni ti da ostavimo ove žene bez muške glave. Ne mogu ti prepustiti da ti učestvuješ u džihadu sa Allahovim Poslanikom umjesto mene. Ostani sa svojim sestrama'. I ja sam ostao s njima.' Allahov Poslanik, alejhi-s-selam, mu je sada dozvolio i on je izašao s njima."

Tako se skupljaju i množe uzvišene slike i prizori najave rođenja te velike istine u velikim dušama, dušarna koje samo Allaha, dželle šanuhu, smatraju pomagačem i zaštitnikom, koje su samo s Njime zadovoljne, dušama čiji se iman povećava u teškim situacijama i vremenima i koje na zastrašivanje ljudi kažu:

Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar! (3/173).

Zatim dolazi završetak, kako se to očekuje u skladu sa Allahovim obećanjem onima koji se u Njega uzdaju, Njega smatraju dovoljnim i Njemu se predaju:

I oni su se vratili obasuti Allahovim blagodatima i obiljem, nikakvo ih zlo nije zadesilo i postigli su da Allah bude njima zadovoljan (3/174).

Zadobili su spas, nikakvo ih zlo nije zadesilo, i postigli su da Allah bude njima zadovoljan. Vratili su se sa spasom i zadovoljstvom. *Obasuti Allahovim blagodatima i obiljem (3/174).*

Ovdje ih podsjeća na osnovni i prvi razlog ovog dara: Allahova blagodat i dobrota prema onom kome On hoće. I pored isticanja njihovog veličanstvenog postupka, Kur'an sve to vraća Allahovoj blagodati i dobroti, jer je to veliki izvor iz kojeg izvire svako dobro, a i njihov postupak je samo dio te obilne dobrote.

A Allah je neizmjereno dobar (3/174).

Tako je Allah, dželle šanuhu, registrirao u Svojoj vječnoj Knjizi, u Svom govoru s kojim se saglašava cijeli kosmos, njihovu sliku, njihov odnos i postupak, a to je uzvišen prizor i plemenit postupak.

Posmatrajući ovaj prizor i postupak, čovjek osjeća da se cijela zajednica izmijenila za jedan dan. Sazrela je, ustrojila se i organizirala; osjetila je sigurnost na svojoj zemlji. Njeno razumijevanje i shvatanje je očišćeno od natruha, svaku stvar i situaciju je počela ozbiljno promatrati. Oslobodila se nesigurnosti i nemira koji su koliko jučer bili prisutni u shvatanjima i redovima. Samo je jedna noć razdvajala između ponašanja i stava Zajednice danas, od onog jučer. Razlika je ogromna i razdaljina velika. Gorko i teško iskustvo je djelovalo na duše. Ovaj događaj²⁸ ih je žestoko potresao, otpuhao je prašinu, probudio srca, učvrstio noge, napunio duše odlučnošću i čvrstinom.

Da, velika je Allahova blagodat i dobrota bila u gorkom iskušenju.

Ovaj pasus završava otkrivanjem razloga straha, zebnje i nemira. To je bio šejtan koji pokušava da od svojih prijatelja učini izvor straha, zebnje, da ih zaodjene potporom snage i moći. Zato vjernici trebaju biti svjesni šejtanove spletke i neutralisati i obataliti njegov pokušaj. Ne trebaju se

²⁸Bitka na Uhudu i ono što ju je pratilo (prim. prev.).

bojati ovih njegovih prijatelja, trebaju se samo Allaha bojati. Samo je On moćan i snažan, Koga se treba bojati:

To vas je samo šejtan plašio pristalicama svojim, i ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici! (3/175).

Šejtan napuhava i preuveličava snagu svojih prijatelja, zaodijeva ih plaštom moći i snage, ubacuje u srca sugestiju da su oni moćni i jaki i da mogu koristiti i štetiti. On pomoću njih želi ostvariti svoje potrebe i ciljeve, da preko njih proširi zlo i nered na Zemlji, da se pred njima pognu glave i da im se pokore srca kako se niko ne bi usprotivio njihovim zločinačkim namjerama, kako niko ne bi ni razmišljao o tome da ih kritikuje i odvratiti od zla i nereda.

Šejtanu je u interesu širenje neistine i porast zla; da se pojavi kao snažan, moćan tiranin i silnik kome se niko ne može suprotstaviti; koga ništa ne može zaustaviti i koga niko ne može savladati. Šejtan ima interes da stvar izgleda tako. Iza zastora straha, terora i nasilja njegovi prijatelji čine na Zemlji ono što ga veseli i raduje. Dobro izvrcu i predstavljaju kao zlo, a zlo kao dobro, šire nered, neistinu i zabludu, prigušuju glas istine, ispravnosti i pravde. Sebe proglašavaju bogovima na Zemlji koji štite zlo, a iskorjenjuju dobro, a da im se niko ne smije suprotstaviti, ispriječiti im se na putu i protjerati ih sa trona vlasti. Štaviše, da se niko ne usudi proglasiti neistinu koju propagiraju i šire lažnom i falsifikatom ili očistiti istinu koju oni zamagljuju!

Šejtan je splotkar, intrigant i varalica. Krije se iza svojih prijatelja. Širi strah od njih u grudima onih koji su neoprezni prema njegovim došaptavanjima i sufliranju. Allah, dželle šanuhu, ga ovdje razotkriva, ostavlja ga potpuno ogoljelog, bez odjeće satkane od spletke i intrige koja bi ga pokrila i upozna je vjernike s istinom: suštinom njegovog splotkarenja i varanja kako bi bili na oprezu; da se ne plaše šejtanovih prijatelja i da ih se ne boje. I oni i on su mnogo slabiji od toga da ih se boji vjernik koji se oslanja na svoga Gospodara i uzda u Njegovu snagu. Jedina snaga koja zaslužuje da je se plaši i boji je ona snaga koja može koristiti i štetiti, a to je Allahova snaga. To je snaga koje se boje vjernici. A oni su, onda kada se samo nje plaše, najznačajniji i najmoćniji i ne može im se suprotstaviti nikakva druga snaga na Zemlji... ni šejtanova, ni njegovih prijatelja:

I ne bojte ih se, a bojte se Mene, ako ste vjernici! (3/175).

I na kraju, kontekst se, u završnici ovog izlaganja, okreće i usmjerava Poslaniku, alejhi-s-salam, ohrabruje ga i tješi zbog boli i žalosti koje je osjećao svojim plemenitim srcem gledajući srljanje nevjernika u nevjerovanje i njihovu aktivnost na tom planu kao da se utrkuju prema nekom cilju. Sve to Allahu, dželle šanuhu, neće ništa naštetiti. Naprotiv, to je Allahova kušnja njima i njegov kader. Allah zna za njihov slučaj, zna njihovo nevjerovanje koje ih kvalificira za nemilost na ahiretu i zato ih ostavlja da se natječu u nevjerovanju do samog kraja. Uputa im je bila ponuđena, ali su oni preferirali nevjerovanje i onda su ostavljeni da se utrkuju u njemu. Ostavio ih je da im se povećaju grijehovi, davajući im dovoljno i vremena i uživanja. Ovo odgađanje i davanje vremena je za njih kobno i tragično. Izlaganje završava otkrivanjem Allahovog hikmeta i plana iza svih ovih događaja, iskušenja vjernika i davanja vremena nevjernicima, a to je da se rastavi i razluči iskvareno od zdravog, loše od dobrog, nevaljalo od valjalog, kroz ispit i iskušenje. Srca i ono što je u njima su tajna koju samo Allah, dželle šanuhu, zna i ona nije dostupna ljudima, pa je On htio da je u odgovarajućem obliku otkrije ljudima i sredstvima koja oni razumiju. Iskušenje vjernicima i davanje vremena nevjernicima bilo je zato da se otkrije ono što je skriveno u srcima, da se razluči loše od dobrog i da se potvrde oni koji istinski i nepokolebljivo vjeruju u Allaha, dželle šanuhu.

Neka te ne žaloste oni koji srljaju u nevjerstvo, oni nimalo neće Allahu nauditi; Allah ne želi da im da bilo kakvu nagradu na onom svijetu, i njih čeka patnja velika (3/176).

Oni koji su umjesto prave vjere nevjerovanje prihvatili neće Allahu nimalo nauditi; njih čeka patnja velika (3/177).

Neka nikako ne misle nevjernici da je dobro za njih to što im dajemo dug život. Mi im ga dajemo samo zato da što više ogreznu u grijehu; njih čeka sramna patnja (3/178).

Allah neće vjernike s licemjerima izmiješane ostaviti, već će loše od dobrih odvojiti. Allah vama neće ono što je skriveno otkriti, već On za to odabere onoga koga hoće od poslanika Svojih; zato vjerujte u Allaha i poslanike Njegove; i ako budete vjerovali i Allaha se bojali, čeka vas nagrada velika (3/179).

Ovakav završetak je najpogodniji završetak izlaganja o bitki u kojoj su muslimani ovoliko stradali i u kojoj su pagani odnijeli pobjedu. Uvijek se pojavljuje jedna lažna dilema koja tinja u nečijim grudima, ili nekakvo nezadovoljstvo ili potištenost, koje ovladava nekim srcima kada se sukobe

istina i neistina, pa istina izađe iz tog sukoba sa ovakvim udarcima, a zlo i neistina izađu trijumfalno i slavodobitno.

Uvijek se javlja ova lažna dilema i dvojba ili prijekorna želja: Zašto, Bože? Zašto strada istina, a ne neistina? Zašto se iskušavaju sljedbenici istine, a sljedbenici neistine se izvuku? Zašto istina ne pobijedi u svakom sukobu sa neistinom i ne izađe iz tog sučeljavanja trijumfalno i trofejno? Zar istina nije ta koja treba da pobijedi? Odakle neistini i zlu takav zamah i sila? Odakle da iz sudara sa istinom izađe sa ovakvim rezultatom koji predstavlja iskušenje i stres za srca!?

Doista se i desilo da su muslimani na dan Uhuda u čuđenju i zbunjenosti povikali: "Odakle ovo?!"

U ovom završnom odjeljku dolazi konačan odgovor i definitivno objašnjenje, kojim Allah, dželle šanuhu, rasterećuje umorne duše, razotkriva svaku primisao koja se uvlači u srca s ove strane i pojašnjava Svoj zakon, određenje i plan u svakoj stvari i situaciji: jučer, danas i sutra. Kad god se sukobe istina i neistina u nekoj bitki, završi se na sličan način.

Spašavanje i izvlačenje neistine iz neke bitke i njena narogušenost neko vrijeme ne znači da ju je Allah, dželle šanuhu, ostavio i zanemario, ili da je ona toliko snažna da se ne može svladati ili da može nanijeti istini smrtni udarac.

S druge strane, iskušenje s kojim se suoči istina u nekoj bitki i njena nemoć i slabost neko vrijeme ne znače da ju je Allah, dželle šanuhu, napustio i zaboravio, ili da je ostavljena neistini da je uništi i zgazi.

Nipošto! Radi se o mudrosti i planu i u jednom i u drugom slučaju. Neistini se prepušta da ide do kraja puta, da poćini najveće i najgnusnije grijehe, da ponese najteže terete i zasluži najtežu kaznu. Istina i njeni sljedbenici se stavljaju na kušnju, da se rastavi loše od dobrog, da se uveća nagrada onome koga kušnja učvrsti. To je dobitak za istinu, a gubitak za neistinu i zlo. Uvećava se i jedno i drugo, ovdje i tamo.

Neka te ne žaloste oni koji srljaju u nevjerstvo, oni nimalo neće Allahu nauditi; Allah ne želi da im da bilo kakvu nagradu na onom svijetu, i njih čeka patnja velika (3/176).

Ajet tješi Poslanika, alejhi-s-selam, otklanja od njega žalost i tugu koja mu obuzima misao gledajući one koji pokazuju ekstremizam u nevjerovanju, srljaju u njega, idu žustro, napadno i žestoko tim putem kao da im je postavljen cilj kojeg žure da dostignu.

Ovo je slikovit prikaz stvarnog psihičkog stanja. Neki ljudi su žestoki i silni na putu nevjerovanja, neistine, zla i grijeha, kao da ulažu napor kako bi u tome bili prvi, jurišaju žestoko, silno, gorljivo i fanatično, kao da ih neko progoni ili ih bodri i sokoli da osvoje nagradu.

Žalost i tuga je obuzimala srce Poslanika, alejhi-s-selam, zbog tih robova, koje vidi kako zasukanih rukava jure u Vatru, a on nije u stanju da ih odvрати, a oni ne slušaju njegovo upozorenje. Tuga mu je obuzimala srce i zbog zla i neugodnosti koje su izazivali ovi juritelji u Vatru, oni koji žure u nevjerovanje, a koje je pogadalo vjernike, Allahov poziv i njegovu poziciju u masama koje su čekale rasplet i rezultate borbe protiv Kurejšija, kako bi izabrali stranu kojoj će se, na koncu, priključiti. Kada su Kurejšije prešle u islam i predali se, ljudi su u gomilama prihvatili islam. Nema sumnje da su ovi momenti imali utjecaja na Poslanikovo, alejhi-s-selam, srce. Zato Allah, dželle šanuhu, umiruje Svoga Poslanika, alejhi-s-selam, tješi ga i otklanja žalost i tugu koja ga je obuzimala.

Neka te ne žaloste oni koji srljaju u nevjerstvo, oni nimalo neće Allahu nauditi (3/176).

Ovi slabašni i bijedni robovi ne mogu Allahu ništa naškoditi i nauditi. Ovo i ne treba pojašnjavati. Nego Allah, dželle šanuhu, želi da problem vjerovanja ostavi kao svoje pitanje, da borbu sa mušricima (paganima) učini Svojom borbom. Želi da podigne teret vjerovanja i teret ove borbe sa pleća Poslanika, alejhi-s-selam, i sa pleća svih muslimana odjednom. Oni koji srljaju u nevjerovanje, bore se protiv Allaha, dželle šanuhu. Oni su slabi i nemoćni da Mu šta naude. Dakle, neće moći nauditi ni Njegovom pozivu (vjeri), a neće moći nauditi ni njenim sljedbenicima, bez obzira koliko srljali u nevjerovanje i koliko neprijatnosti nanijeli Allahovim prijateljima.

Onda, zašto ih Allah pušta da se spase na dunjaluku, da se šepure pobjednički, a direktni su Njegovi neprijatelji?

Zato što im priprema nešto što je najbolnije i najponižavajuće: *Allah ne želi da im da bilo kakvu nagradu na onom svijetu (3/176).*

Želi da oni potroše sav svoj kapital i zalihu, da ponesu sav svoj teret, da zasluže svu svoju kaznu i da idu srljajući u nevjerovanje do kraja života.

I njih čeka patnja velika (3/176).

Zašto Allah, dželle šanuhu, želi da im kraj bude ovako grozan? Jer su to zaslužili kupujući nevjerovanje za iman.

Oni koji su umjesto prave vjere nevjerovanje prihvatili neće Allahu nimalo nauditi; njih čeka patnja velika (3/177).

Iman (vjerovanje) im je bilo nadomak ruke. Njegovi dokazi su razasuti na stranicama kosmosa i u dubinama ljudske prirode, Njegovi znakovi su prisutni u konstrukciji ovog čudnog univerzuma i egzistencije, u njegovoj divnoj harmoniji i komplementarnosti. Ti znakovi su također prisutni u konstrukciji ljudske prirode, njenoj usklađenosti sa kosmosom, njenom osjećanju postojanja *stvaralačke ruke* i njenog žiga na toj divnoj kreaciji. Uza sve ovo, poziv na vjerovanje je upućen na jezicima poslanika, vidimo ga i u prirodi samog tog poziva, njegovom odzivu zovu prirode, ljepoti njegove harmoničnosti i podobnosti za život i ljude. Dakako, iman im je bio ponuđen, pa su ga prodali i kupili nevjerovanje, znajući i svjesno, i zato su zaslužili da ih Allah ostavi da srljaju u nevjerovanje, da potroše svu svoju zalihu, da ne ostave nijedno dobro djelo ni sevap za ahiret. Otuda su, također, nemoćniji od nemoćnog da išta Allahu naude. Oni su u potpunoj zabludi. Ni trunčice istine nije s njima. A Allah nije zabludi dao nikakav valjan argument, niti je neistini podario snagu. Oni su također nemoćni da naude Allahovim prijateljima i Njegovoj vjeri svojom slabom i nemoćnom snagom, bez obzira koliko napuhana bila i koliko vjernicima privremene neprijatnosti nanijela.

I njih čeka patnja bolna je nemjerljivo bolnija od bolova koje oni mogu nanijeti vjernicima.

Neka nikako ne misle nevjernici da je dobro za njih to što im dajemo dug život. Mi im ga dajemo samo zato da što više ogreznu u grijehu; njih čeka sramna patnja (3/178).

U ovom ajetu kontekst dopire do samog zapleta i zagonetke koja golica u nekim prsima, dileme koja struji nekim srcima, prigovora i protesta koji kipi u nekim dušama koje gledaju kako su Allahovi neprijatelji i neprijatelji istine ostavljeni bez kazne, štaviše, kako se čini i opskrbljeni snagom, vlašću, imetkom i čašću! To sve ubacuje sumnju u njihova srca, a i u srca ljudi oko njih, što čini da oni slabog imana počnu misliti o Allahu ono što nije tačno, džahilijjskim mišljenjem; misle da je Allah, dželle šanuhu, - daleko od toga bilo - zadovoljan ovom neistinom, zlom, ateizmom, nasiljem i tiranijom, pa ih ostavlja i popušta im uzde! Ili računaju da se Allah (subhanehu) ne miješa u sukob istine i neistine i da prepušta neistini da uništi i pomete istinu ne pomažući istini. Ili misle da je neistina istina, jer da nije tako, ne bi je Allah ostavio i omogućio joj da raste, razvija se i nadvladava. Ili misle da neistina po svojoj prirodi i funkciji treba da

nadvlada istinu na Zemlji, a da istina po svojoj prirodi ne može pobijediti. Zatim, ostavlja sljedbenike neistine, silnike, zulumčare, tirane i pokvarenjake da navaljuju i ustrajavaju u svojoj aroganciji i uobraženosti, da srljaju u svom nevjerovanju, da ustrajavaju u svom nasilju i misle da im je sve potaman, da sve ide po njihovom planu i da nema snage koja im može stati na put.

To je sve pogriješna pretpostavka, neumjesno i netačno mišljenje o Allahu, dželle šanuhu. Stvar ne stoji tako. Eto, sam Allah, dželle šanuhu, upozorava nevjernike da misle tako. Kada ih Allah ne kažnjava odmah zbog njihovog nevjerovanja u koje srljaju, kada im daje da uživaju na dunjaluku i zabavljaju se, kada ih na taj način iskušava i zavodi, to je prava kušnja i kazna; to je velika i jaka varka; to je dalekosežno namamljivanje:

Neka nikako ne misle nevjernici da je dobro za njih to što im dajemo dug život. Mi im ga dajemo samo zato da što više ogreznu u grijehu (3/178).

Da su oni zaslužili da ih Allah, dželle šanuhu, izbavi iz vrtloga blagostanja osvješćujućom kušnjom, On bi ih tako i iskušao. Ali On im ne želi i neće dobro, jer su kupili nevjerovanje za iman, jer srljaju u ateizam s trudom i upornošću. I više ne zaslužuju da ih Allah osvijesti i probudi iz tog vrtloga - vrtloga blagostanja i vlasti - određenom kušnjom.

Njih čeka sramna patnja (3/178).

Poniženje koje će doživjeti je ekvivalent njihovoj sadašnjoj poziciji, ugledu i blagostanju.

Tako nam se otkriva da je iskušenje od Allaha, ustvari, blagodat koju daje onome kome hoće dobro. Pa kada ono pogodi Allahove prijatelje, to je stoga što im On želi neko dobro, pa makar to iskušenje bilo kao posljedica postupaka tih Njegovih prijatelja. Iza toga postoji nedokučiva mudrost, suptilni plan i Allahova dobrota prema Njegovim prijateljima, vjernicima.

Tako se srca smiruju, u duše ulijeva sigurnost, a temeljne i jednostavne istine zauzimaju svoje mjesto u jasnom i konzistentnom islamskom konceptu.

Allahova mudrost i Njegova dobrota prema vjernicima je htjela da ih rastavi od munafika koji su se infiltrirali u njihove redove pod utjecajem različitih okolnosti koje ne ukazuju da je to iz ljubavi prema islamu. Pa ih je Allah iskušao na ovaj način na Uhudu, zbog njihovih postupaka i pogriješnih predstava, kako bi rastavio loše od dobrog na takav način:

Allah neće vjernike s licemjerima izmiješane ostaviti, već će loše od dobrih odvojiti. Allah vama neće ono što je skriveno otkriti, već On za to odabere onoga koga hoće od poslanika Svojih; zato vjerujte u Allaha i poslanike Njegove; i ako budete vjerovali i Allaha se bojali, čeka vas nagrada velika (3/179).

Kur'anski tekst je kategoričan da Allah neće, jer to nije u skladu sa Njegovom Božanskom pozicijom i Njegovim zakonom, ostaviti muslimanski saf izmiješanim i neraščišćenim, u kojem će se munafici skrivati iza verbalne tvrdnje, transparenta imana i forme islama, a srca su im u isto vrijeme prazna od radosti i vedrine imana i duha islama. Allah je stvorio i izveo islamski Ummet na pozornicu da izvrši veliku, kosmičku ulogu i misiju, da prihvati i ponese veliki Božanski program, da na Zemlji kreira novu stvarnost, novi sistem. Ova velika uloga iziskuje istinsku opredijeljenost, čistotu, osebnost i čvrstu povezanost, ona zahtijeva da u safu ne bude pukotina, niti u njegovoj konstrukciji stranih, ubačenih nepripadajućih elemenata. Ukratko rečeno, zahtijeva da ovaj Ummet po svojoj prirodi dostigne takvu veličinu i visinu koja će biti ravna veličini uloge koju mu je Allah dodijelio i odredio na Zemlji i uzvišenosti pozicije i mjesta koje im je On pripremio na ahiretu.

Sve ovo opet nalaže da se saf mora taliti kako bi se iz njega izdvojile nečistoće i hrđa, da se mora presovati kako bi se sabile slabe cigle i da se na njega fokusira svjetlo kako bi se otkrili i uočili skriveni strani elementi. Zato je Allahu svojstveno da razluči loše od dobrog, a nije mu svojstveno da ostavi vjernike u stanju u kojem su bili prije ovog velikog potresa i udara.

Također, nije Mu svojstveno da ljudima skriveno otkriva ono što samo On zna. Oni po svojoj prirodi nisu pripravnici za otkrivanje skrivenog, njihov ljudski aparat koji im je Allah dao nije konstruisan i izgraviran tako da je podešen za prijem i dešifriranje nepoznatnog osim u određenom obimu. On je tako konstruisan iz određenog razloga, mudrosti. On je stvoren i konstruisan da odgovori funkciji i zadatku hilafeta na Zemlji. A to ne pretpostavlja otkrivanje nepoznatnog. Kada bi se ljudski aparat otvorio prema nepoznatnom, smrvio bi se i uništio. Jer, on nije predviđen i pripremljen za njegov prijem, osim u omjeru koji je dovoljan da poveže njegovu dušu sa Stvoriteljem i Gospodarom, i njegovo biće sa bićem kosmosa. Najmanje što bi mu se desilo kada bi znao svoju sudbinu i sve što će mu se desiti je da ne mrdne ni ruku ni nogu u izgradnji Zemlje i da ostane uznemiren i zauzet tim životnim sudbinama, tako da mu ne preostane nimalo vremena za razvoj i izgradnju na Zemlji.

Zato Allahu nije svojstveno, niti to mudrost zahtijeva, niti je to Njegov način i zakon da ljudima otkriva nespoznajno.

Onda, kako će Allah rastaviti loše od dobrog? Kako će provesti Svoj zakon u pročišćavanju muslimanskih redova, otklanjanju taloga i dvoličnjaštva i pripremanju njih za veliku povijesnu ulogu radi koje je i nastao ovaj Ummet?

On za to odabere onoga koga hoće od poslanika Svojih (3/179).

Putem poslanstva, vjerovanje u nj ili nevjerovanje, putem džihada kojeg vode poslanici da bi realizirali zahtjeve poslaničke misije, preko iskušenja kojima se izlažu njihove pristalice na putu džihada., putem svega ovoga ispunjava se Allahov plan, ostvaruje se Njegov zakon i Njegov način odvajanja lošeg od dobrog, pročišćenje srca i duša. I biva onako kako je On odredio.

Tako se djelimično podiže zastor sa Allahove mudrosti, istovremeno sa njenim ostvarenjem u životu. Tako se ova istina utvrđuje na tvrdom, otvorenom i osvjetljenom terenu.

Pred prizorom otkrivene, jednostavne i umirujuće istine, kontekst se usmjerava onima koji vjeruju da u svojim bićima ostvare suštinu i zahtjev imana nagovješćujući im veliku nagradu i dobrotu Allahovu koja ih očekuje:

Zato vjerujte u Allaha i poslanike Njegove; i ako budete vjerovali i Allaha se bojali, čeka vas nagrada velika (3/179).

Ovo usmjeravanje i ova motivacija, nakon objašnjenja i umirenja, najbolja je završnica izlaganja ovih događaja vezanih za Bitku na Uhudu i njihovo tumačenje.

Ova bitka i kur'anski komentar i viđenje te bitke su potcrtali krupne i raznovrsne činjenice i istine koje je teško sve pobrojati i detaljno izložiti i analizirati u ovom kontekstu *U okrilju Kur'ana*. Zato ćemo se zadovoljiti spominjanjem samo onih najobuhvatnijih i najistaknutijih, a ostale istine, pouke i poruke ove bitke mogu se sagledati i vrednovati u svjetlu

spomenutih i u komparaciji s njima onako kao što je Kur'an prezentirao te istine na različitim mjestima radi pouke i argumentacije:

1. Bitka i njen komentar su izbacili na vidjelo temeljnu istinu vezanu za prirodu ove vjere; koja je, ustvari, Allahov program za ljudski život, i način njenog djelovanja u životu ljudi. Ta istina je prosta i jednostavna, ali se često zaboravlja, ili u osnovi ne spozna, pa zbog tog zaborava ili odsustva spoznaje nastane velika grješka u shvatanju i poimanju ove vjere njene suštine, povijesne pozicije u životu čovječanstva i njene uloge jučer, danas i sutra.

Neki očekuju od ove vjere, kao Allahovog programa za ljudski život, da djeluje u ljudskom životu na magični i nadnaravni način, ne uzimajući u obzir prirodu ljudi, njihovu materijalnu stvarnost, u kojoj su razvojnoj fazi, u kojoj sredini i ambijentu.

I kada vide da vjera ne djeluje na takav način, već da djeluje u granicama ljudske moći, u okvirima materijalne stvarnosti čovječanstva; da ova snaga i stvarnost, s jedne strane, i vjera, s druge strane, djeluju jedno na drugo; da u nekim vremenima ta snaga i stvarnost bivaju pod jakim i očitim uplivom vjere, ili ono utječe na obim i kvalitet odziva ljudi vjeri; da nekada taj utjecaj ide u suprotnom pravcu pa težina materije i privlačnost želja i strasti odvraća ljude od pozitivnog odgovora na poziv vjere, ili da se ide njenim putem do kraja i bez zadržke... kada vide i uoče sve ove fenomene i pojave, doživljavaju razočarenje koje nisu očekivali, s obzirom na činjenicu da je ova vjera Allahova. Ili im slabi povjerenje u cjelishodnost i realnost vjerskog programa za život. Ili im to izazove sumnju u vjeru općenito. Ovaj lanac grješaka nastaje od jedne grješke, a to je odsustvo spoznaje prirode ove vjere i njenog metoda, ili zaborav ove proste i jednostavne istine.

Ova vjera je cjelovit program za ljudski život; realizira se u ljudskom životu ljudskim trudom, u granicama ljudske moći; počinje djelovati od tačke u kojoj se doista nalaze ljudi u fizičkoj stvarnosti i kreće se s njima do kraja puta u okvirima njihovog ljudskog truda i ljudske snage i moći i postiže s njima najviše što može postići njihova snaga i trud.

Njena osnovna karakteristika i odlika je da ona nijednog momenta, ni u jednom planu i projektu ne zanemaruje ljudsku prirodu, granice njegove moći, njegovu fizičku dimenziju i stvarnost. Ona je u isto vrijeme postigla i ostvarila s čovjekom, u određenim vremenskim periodima, a što

se može uvijek ponoviti kad god se uloži ozbiljan trud, ono što apsolutno nije ostvario nijedan drugi program ljudske produkcije.

Ali sve grješke, kao što smo rekli, nastaju zbog odsustva spoznaje prirode ove vjere ili njenog zaborava i zbog iščekivanja natprirodnih dešavanja koja nemaju oslonac u ljudskoj realnosti, koja mijenjaju prirodu čovjeka i formiraju ga na drugi način koji nema nikakve veze sa njegovom prirodom, sklonostima, sposobnostima, mogućnostima i materijalnom realnošću.

Zar ova vjera nije od Allaha? Zar nije od Moćne Snage kojoj ništa ne izmiče? Zašto onda djeluje isključivo u granicama ljudske snage i moći? Zašto joj treba ljudski napor i trud da bi djelovala? Zatim, zašto uvijek ne pobijedi? Ili, zašto njene pristalice uvijek ne pobijede? Zašto je ponekad nadvlada težina prirode, strasti i materijalne realnosti? Zašto ponekad neistiniti nadvladaju istinite?

Sve su to, kao što vidimo, pitanja i dileme čiji je izvor odsustvo spoznaje osnovne i jednostavne istine vezane za prirodu ove vjere i njenog metoda ili njen zaborav.

Allah, dželle šanuhu, je, naravno, moćan da promijeni prirodu čovjeka, putem ove vjere ili na neki drugi način, kao što ga je mogao u osnovi od samog početka stvoriti s drugačijom prirodom. Međutim, On je htio da stvori čovjeka s ovakvom prirodom; htio je da stvori čovjeka s voljom; htio je da učini uputu kao rezultat i plod truda, prihvatanja i odziva; htio je da priroda čovjeka djeluje konstantno, da se ne potire, da se ne mijenja, da se ne isključuje iz funkcije. Htio je da se Njegov program ostvari u životu ljudi putem ljudskog napora i u granicama ljudske moći. I htio je da čovjek od svega ovoga postigne onoliko koliko uloži truda u granicama realiteta života.

Niko od Njegovih stvorenja nema pravo pitati Ga zašto je htio tako, jer niko od stvorenja nije Bog, ne posjeduje znanje niti mogućnost spoznaje općeg sistema i strukture univerzuma, njegove nužnosti i potreba vezanih za prirodu svakog bića u njemu, skrivene mudrosti iza stvaranja svakog stvorenja sa njegovom specifičnom konstrukcijom.

Zašto, u ovom kontekstu je pitanje koga ozbiljan vjernik ne postavlja, a ni ozbiljan nevjernik. Vjernik Mu ne postavlja takvo pitanje jer je on učtiviji i pristojniji u svom odnosu prema Allahu dželle šanuhu, kojeg spoznaje svojim srcem i zna da ljudska spoznaja nije kvalificirana i

sposobna u ovom području. A ateist Ga ne pita, jer u osnovi ne vjeruje u Boga. Ako prizna Njegovo postojanje, znat će i za ovaj zahtjev vjerovanja.

Ovo pitanje može postaviti neozbiljna i beskarakterna osoba. Ni ozbiljan vjernik, ni ozbiljan nevjernik. Stoga, takvom pitanju ne treba poklanjati neku pažnju, niti ga ozbiljno uzimati.

Može se desiti da ga pita onaj koji ne zna suštinu tewhida. Takvom neznanici ne treba direktno odgovoriti već ga treba upoznati sa suštinom tewhida, da ga stvarno upozna i postane istinski vjernik ili ga porekne i postane nevjernik. Tako će se okončati rasprava, osim da je u pitanju čisto prepiranje.

Nijedno Allahovo stvorenje, dakle, nema pravo postaviti Mu pitanje zašto je stvorio ljudsko biće sa ovakvom prirodom. I zašto je htio da ta priroda ostane djelatna, da se ne potare, ne izmijeni, ne isključi? I zašto je htio da se Njegov program ostvaruje u životu kroz ljudsku aktivnost i u granicama ljudske moći?

Ali svako stvorenje ima pravo spoznati tu istinu; da je gleda kako djeluje u životnoj stvarnosti i da u tom svjetlu tumači ljudsku povijest, da uoči i razumije liniju kretanja povijesti, s jedne strane, i da zna kako će usmjeriti tu liniju, s druge strane.

Ovaj Božiji program, predstavljen u islamu, a posredstvom Poslanika Muhammeda, alejhi-s-salam, ne ostvaruje se u svijetu ljudi samim činom njegove objave od Allaha, dželle šanuhu, niti samim činom dostavljanja i prezentiranja ljudima. On se ne ostvaruje Božijom prinudom, na način kako je to prisutno u zakonitostima koje vladaju u svemiru, u kretanju zvijezda, planeta, u vezivanju posljedica i njihovih prirodnih uzroka. On se realizira tako što ga prihvati grupa ljudi, koja povjeruje u njega potpunom vjerom, i u okviru svojih mogućnosti ga primijeni i uskladi svoj život s njegovim zahtjevima i učini ga osnovnim zadatkom i službom svoga života i ciljem svojih nadanja i stremljenja. Također je potrebno da ta grupa uloži maksimalan trud kako bi se taj program ostvario u srcima drugih ljudi i njihovom praktičnom životu, da se bori na tom putu ne žaleći truda ni snage; da se bori protiv ljudske slabosti, strasti i neznanja kod sebe i kod drugih; da se suprotstavlja i nosi s onima koje slabost, strast i neznanje guraju u otvoreno protivljenje ovom programu i da dostigne u njegovoj realizaciji, nakon svega ovoga, nivo koji može podnijeti ljudska priroda. Ova grupa ljudi, koja nosi ovaj program, mora početi u radu s ljudima od njihovog realnog stanja i okolnosti u kojima žive. Realizujući ovaj program

kroz različite faze, ona nikada ne smije zanemariti realnost i njene zahtjeve. Nekada će izlaziti kao pobjednik u samosavlađivanju, u borbi protiv unutrašnjih destruktivnih snaga u vlastitim dušama i dušama drugih ljudi, a ponekad će u toj borbi doživljavati i poraze, shodno uloženom trudu, upotrijebljenim sredstvima i adekvatnom izboru metoda. Ali prije svega, prije svakog truda, prije svakog sredstva, ima jedan drugi element koji je još bitniji, a to je domet i opseg iskrene predanosti ove grupe naznačenom cilju, domet njenog predstavljanja i primjene suštine programa kojeg nudi u odnosu na samu sebe i svoj život, zatim, jačina njene veze sa Allahom dželle šanuhu, Izvorom i Stvoriteljem programa, jačina pouzdanja i oslanjanja na Njega.

Ovo je suština ove vjere i njen put i način. Ovo je njen akcioni program i sredstvo realizacije.

To je istina kojoj je Allah, dželle šanuhu, htio podučiti muslimansku zajednicu, odgajajući je samim događajima vezanim za Bitku na Uhudu, kao i komentarom i ocjenom tih događaja.

Kada je načinila propust u svojoj primjeni vjere u nekim momentima tokom Bitke, kada je napravila propust u primjeni adekvatnih sredstava u nekim situacijama, kada je zapostavila tu temeljnu istinu ili je zaboravila pa pomislila da je dovoljno to što se zove islamskom, pa da neizostavno mora uvijek pobijediti, bez obzira na njeno shvatanje i postupanje, tada ju je Allah, dželle šanuhu, prepustio da osjeti i doživi poraz i njegove gorke posljedice. Zatim dolazi kur'anški osvrt koji joj ukazuje na tu činjenicu:

Zar - kad vas je snašla nevolja koju ste vi njima dvostruko nanijeli, možete reći: "Otkud sad ovo?!" Reci : "To je od vas samih !" Allah, zaista, sve može (3/165).

Ali Kur'an - kao što smo rekli u kontekstu izlaganja ovih tekstova - ne ostavlja muslimane kod ove tačke, već ih upućuje na Allahov kader koji stoji iza svih uzroka i posljedica, otkriva im dobre namjere iza zastora iskušenja koje se desilo posredstvom vanjskih uzroka u vidu njihovih postupaka.

Ostavljanje Božijeg programa da djeluje i ostvaruje se putem ljudskog truda i da ljudski postupci utječu na nj, u globalu je dobro i korisno; aktivira ljudski život i afirmiše ga, a ne kvari ga i ne pasivizira, popravljajući ljudsku prirodu, animira je i vraća u ispravno stanje. Suština imana u svom potpunom obimu neće se naći u srcu sve dok na putu imana ne bude iskušano u sučeljavanju sa ljudima, kroz verbalno sučeljavanje

putem dostavljanja i prezentiranja vjere, a zatim i kroz fizičko sučeljavanje, onda kada se oni ispriječe svojom nasilničkom snagom na putu islamskog rada; sve dok u tom sučeljavanju ne bude izloženo podnošenju kušnje i strpljenja u ulaganju truda, podnošenju neprijatnosti poraza i pobjede, a strpljivost u pobjedi je teža od strpljivosti u porazu, i sve dok se ne pročiste srca, raščiste safovi, ustabili zajednica na Pravom Putu i krene naprijed oslanjajući se na Allaha, dželle šanuhu. Nema pravog imana u srcu sve dok se ne sučeli s ljudima povodom njega. Jer, sučeljavajući se s ljudima, on se prvo sučeljava sa samim sobom, pa mu se otvaraju vidici koji mu se nikada ne bi otvorili da je sjedio, miran i siguran, kao što mu se razjašnjavaju istine o ljudima i životu koje mu se ne bi razjasnile na drugi način. On, također, kroz ovo gorko i teško iskustvo dostiže sobom, svojim osjećanjima, shvatanjima, običajima i emocijama nivo koji ne bi dostigao da nije bilo tog iskustva.

Takav je slučaj i sa zajednicom. Potpuni iman se neće ostvariti u njoj sve dok ne prođe kroz iskustvo, ispit i iskušenje, dok svaki pojedinac u njoj ne upozna svoju realnu snagu, svoj stvarni cilj, a potom kvalitet i strukturu građe iz koje se sastoji, mogućnosti svake cigle ponaosob, kao i izdržljivost i povezanost svih cigli zajedno u trenutku sudara i udara.

To je ono čemu je Allah, dželle šanuhu, htio podučiti muslimansku zajednicu odgajajući je događajima *Uhuda* i komentarom i osvrtom na njih u ovoj suri. Nakon pojašnjenja vanjskog uzroka onoga što ih je zadesilo, On im kaže: *Ono što vas je zadesilo onoga dana kada su se sukobile dvije vojske bilo je Allahovom voljom - da bi otkrio ko su pravi vjernici, i da bi otkrio ko su licemjeri (3/166,167)*. Također im kaže: *Allah neće vjernike s licemjerima izmiješane ostaviti, već će loše od dobrih odvojiti (3/179)*.

Zatim im skreće pažnju na Allahovu odredbu i mudrost u pozadini svih uzroka i posljedica, ukazujući im na temeljnu istinu imana koji neće biti potpun sve dok se ne učvrsti i ustabili u dušama vjernika:

Ako vi dopadate rana, i drugi rana dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima, da bi Allah ukazao na one koji vjeruju i odabrao neke od vas kao šehide - a Allah ne voli nevjernike - (3/140)

da bi vjernike očistio, a nevjernike uništio (3/141).

Dakle, na koncu, radi se o Allahovom određenju, planiranju i mudrosti iza uzroka, dešavanja, ličnosti i kretanja; u pitanju je sveobuhvatni i potpuni islamski koncept i shvatanje koje se formira i učvršćuje u duši poslije ovih događaja i blistajućeg osvrta na njih.

2. Bitka i osvrst na nju također bacaju svjetlo na veliku, temeljnu istinu vezanu za prirodu ljudske duše, narav ljudske prirode, prirodu ljudskog truda i njen domet u realizaciji Allahovog programa.

Ljudska duša u svojoj biti nije savršena, ali u isto vrijeme ima predispozicije za razvoj i uspon do maksimalnog savršenstva za nju predviđenog i određenog na ovoj Zemlji.

Evo, posmatramo jedan dio čovječanstva onakav kakav jeste u svojoj prirodi, oličen u zajednicu koja predstavlja vrhunac Ummeta za kojeg Allah, dželle šanuhu, kaže: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio*, to su ashabi Muhammeda, alejhi-s-selam, apsolutno najidealnijeg i najsavršenijeg primjera ljudske duše, pa šta vidimo? Vidimo grupu ljudi, među njima ima slabosti i manjkavosti, između njih ima i takvih za koje Allah, dželle šanuhu, kaže: *One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili. A Allah im je već oprostio*, (3/155) ili za koje kaže: *Ali kada ste duhom klonuli i o svome položaju se raspravljati počeli, kada niste poslušali, a On vam je već bio ukazao na ono što vam je drago, - jedni od vas su željeli ovaj svijet, a drugi onaj svijet -, onda je On, da bi vas iskušao, učinio da uzmaknete ispred njih. I On vam je već oprostio*, (3/151) ili za koje kaže: *Kada dva krila vaša gotovo nisu uzmakla, Allah ih je sačuvao. - Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju* (3/122). Bilo je među njima i onih koji su se davali u bijeg i tako se razotkrivali, da je čak Allah, dželle šanuhu, opisao jedan takav bijeg riječima: *Kad ste ono uzimali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa, Allah vas je kaznio brigom na brigu; da ne biste tugovali za onim što je izmaklo, i nije vas zadesilo* (3/153).

Sve su to vjernici i muslimani, ali oni koji su bili na početku puta. Bili su u fazi odgoja i formiranja, ali su se ozbiljno prihvatili posla, predajući se Allahu dželle šanuhu, zadovoljni Njegovim vodstvom i prihvatajući Njegov program. Zato ih On ne progoni iz Svoga okrilja, već je prema njima milostiv i prašta im i naređuje Poslaniku da im oprost i da moli za njih oprost. Povrh svega, naređuje mu da se s njima savjetuje i dogovara nakon svega što se desilo kao posljedica dogovaranja! Da, Allah (subhanehu) ih je ostavio da okuse posljedice svojih postupaka i iskušao ih je teškom i gorkom kušnjom. Allah ih nije protjerao iz muslimanskog tabora, nije im rekao da nisu nizašta, da ne valjaju ništa, nakon što su ispoljili prilikom probe određene nedostatke i slabosti. Prihvatio je njihovu slabost i nedostatak, odgajajući ih iskušenjem, a zatim osvrtom na njega i ukazivanjem na pouke koje treba izvući iz tih događaja, sve u atmosferi milosti, oprosta i velikodušnosti, kao što stariji pomiluje po glavi dijete.

Kuša ih i Vatrom kako bi spoznali, shvatili i sazreli. Otkriva im i njihovu slabost i ono što je skriveno u njihovim dušama, ne zato da bi ih osramotio, naružio, prezreo i ponizio, ni zato da ih optereti onim što nisu u stanju nositi, nego zato da ih povede za ruke; objavljuje im da se pouzdaju u sebe, da ne omalovažavaju sami sebe, da ne gube nadu u postizanje cilja sve dok su povezani sa čvrstim Allahovim užetom.

Zatim su stigli., stigli su na kraju; među njima su prevladali elementi koji su na početku bitke bili malobrojni. I već naredni dan, poslije poraza i rana, izlaze ponovo sa Poslanikom, alejhi-s-selam, puni dostojanstva i odlučnosti, bez imalo kolebljivosti i straha od zastrašivanja ljudi, tako da su čak zaslužili i pohvalu od Allaha, dželle šanuhu:

one kojima je, kad su im ljudi rekli: "Neprijatelji se okupljaju zbog vas, treba da ih se pričuivate!" - to učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!" (3/173).

Nakon što su poslije toga malo pomalo odrasli, njihovi postupci su se promijenili i tretirani su kao odrasli ljudi. Nisu više milovani kao mala djeca, kao što je to ovdje bio slučaj. Ko analizira pohod na Tebuk, u suri Berae, i Allahovo i Poslanikovo zamjeranje malom broju onih koji su neopravdano izostali od pohoda, uočiti će jasnu razliku u odnosu i stavu, kao što će uočiti i očitu razliku između faza čudesnog Allahovog odgoja. Također će primijetiti i razliku između ljudi na Uhudu i onih na Tebuku, a radi se o istim ljudima. Oni su kroz ovaj Božanski odgoj dostigli visoke stepene. Pa ipak su ostali ljudi, sa svim ljudskim slabostima, nedostacima i grješnama, ali i sa traženjem oprosta, tewbom i vraćanjem Allahu, dželle šanuhu.

To je ljudska priroda koju štiti i čuva ovaj Program, a ne mijenja je, ne eliminiše, niti je preopterećuje. Pa i pored toga, ovim programom ona dostiže najviši mogući stepen savršenstva na Zemlji.

Ova činjenica ima veliku vrijednost i daje čovječanstvu trajnu nadu, da pokuša i postigne najviše domete u sjeni jedinstvenog Programa. Ta prva zajednica koja je dostigla najveće stepene uspona krenula je iz podnožja gdje ju je zatekao Program. Te posrćuće i nesigurne korake na teškom putu činila je grupa ljudi koja je bila vrlo zaostala u svakom pogledu u doba džahilijeta. Neke primjere te zaostalosti smo izložili u kontekstu ove lekcije. Sve to daje čovječanstvu veliku nadu u mogućnost stizanja do tako visokog mjesta, bez obzira u koliko dalekom i dubokom podnožju bilo. Islam ne čini od te Zajednice izoliran slučaj, smatrajući je

proizvodom nadnaravne intervencije - mu'džize, koja se ne ponavlja. Ona nije proizvod prolaznog nadnaravnog slučaja, već rezultat Allahovog Programa koji se ostvaruje ljudskim naporom, u okvirima ljudske moći, a ona, kao što vidimo, može dosta toga podnijeti.

Ovaj program počinje sa svakom zajednicom od realnog stanja te zajednice, od tačke u kojoj se ona nalazi, a zatim se postepeno s njom penje. Kao što je prva zajednica krenula od primitivnog arapskog džahilijeta, iz podnožja i, za kratko vrijeme, kraće od četvrtine stoljeća, dostigla tako visok vrh.

Da bi se to ostvarilo, mora se ispuniti jedan uvjet: da ljudske zajednice prepuste vođstvo ovom Programu, da vjeruju u nj, da mu se predaju i da ga prihvate kao osnovu svog života, kao moto svog kretanja i poticaj svojih koraka na dugom i teškom putu.

3. Treća činjenica na koju Bitka i osvrt na nju bacaju svjetlo jeste činjenica vrlo tijesne veze u Allahovom programu između stvarnosti muslimanske individue i zajednice i svake bitke koju vodi protiv neprijatelja na bilo kom polju. Veze između vjere, shvatanja, morala, ponašanja, političkog, ekonomskog i društvenog ustrojstva, s jedne strane, i pobjede ili poraza u svakoj bitki, s druge strane - sve su to ključni faktori pobjede ili poraza.

Otuda Allahov program djeluje u ogromnom prostoru ljudske duše i ljudskog života. Prostor u čije se površine, linije, tačke i konci prepleću, a koji je istovremeno zaokružen i sveobuhvatan. Plan se suočava sa pukotinama i neuspjehom onda kada se poremeti veza i harmonija između svih ovih prostora, tačaka, linija i konaca. To je odlika sveobuhvatnog i univerzalnog programa, koji život zahvata u cijelosti, a ne kao pocijepanu i razdrobljenu cjelinu; programa koji tretira dušu i život sa svih aspekata, drži isprepletene i međusobno udaljene konce u svojoj ruci, pokreće ih sve jednim skladnim pokretom, ne uzrokujući podvojenost u duši i poremećenost i pocijepanost u životu.

Jedan od primjera ovog sabiranja i obuhvatanja i ovih mnogobrojnih, međusobno isprepletenih veza je njegov govor - u kur'anskom osvrtu - o grijehu i njegovom utjecaju na pobjedu i poraz. On potvrđuje da poraz ima veze sa šejtanom, koji je iskoristio slabost onih koji su uzmakli zbog onoga što su prije počinili: *One među vama koji su uzmakli na dan kada su se dvije vojske sukobile uistinu je šejtan naveo da posrnu, zbog onoga što su prije počinili* (3/155). On također potvrđuje da su oni koji su se borili zajedno sa

vjerovjesnicima i opravdali povjerenje i preuzetu obavezu, a oni su uzor i model koji treba slijediti, počinjali borbu *istigfarom* - traženjem oprosta od grijeha:

A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovu putu snalazile, i nisu posustajali niti se predavali - a Allah izdržljive voli (3/146)

i samo su govorili : "Gospodaru naš, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomози nam protiv naroda koji ne vjeruje!" (3/147).

I Allah im je dao nagradu na ovome svijetu, a na onom svijetu daće im nagradu veću nego što su zaslužili, - a Allah voli one koji dobra djela čine (3/148). U Njegovim smjernicama muslimanskoj zajednici uputa da se očisti duša i traži oprost od grijeha dolazi prije zabrane gubljenja hrabrosti, te malaksalosti i žalošćenja u borbi: I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i džennet prostran kao nebasa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje (3/133).

i za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine : (3/134)

i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole - a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? - i koji svjesno u grijehu ne ustraju (3/135). A prije ovoga spominje uzrok poniženja i poraza pripadnika Knjige (kršćana i Židova), a to je prekoračenje granica i grijeseenje:

Ma gdje se našli, biće poniženi, ako se ne stave pod Allahovu zaštitu i zaštitu muslimana, i zaslužiće Allahovu srdžbu i snaći će ih bijeda, zato što u Allahove dokaze ne vjeruju i što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali, i zato što protiv Boga ustaju i što u zlu svaku mjeru prekoračuju (3/112).

Govor o grijehu i tewbi, također prožima osvrt na događaje vezane za Bitku, kao što i govor o pobožnosti i odslikavanje stanja bogobojaznih uočljivo često prožima cijelu ovu suru. Na taj način se veže atmosfera cijele sure - uza svu tematsku raznolikost - i atmosfera same Bitke. Tu također nalazimo i poziv da se ostavi kamata, da se bude u pokornosti Allahu dželle šanuhu i Njegovom Poslaniku, poziv da se oprašta ljudima, da se srdžba savlađuje, da se dobročinstvo čini... Sve je ovo u funkciji čišćenja duše, života i društvenog stanja. Cijela sura čini jednu povezanu cjelinu, usmjerenu ka postizanju ovog temeljnog i važnog cilja.

4. Četvrta istina na koju ukazuje Bitka i osvrt na nju odnosi se na prirodu programa islamskoga odgoja. On muslimansku zajednicu usmjerava i odgaja, s jedne strane, samim događajima i osjećanjima, uzbuđenjima i odjecima koje oni proizvode u dušama i osvrtom na te događaje, s druge strane, na način kako to čini kur'anski osvrt na Bitku na Uhudu. U tom osvrtu se dotiče svaka strana ljudske duše koja je bila pod utjecajem događaja, s ciljem ispravljanja tog utjecaja i sedimentiranja željene istine u njoj. On ne ostavlja nijednu njenu stranu, nijedan dojam, shvatanje i odjek, a da ne usmjeri na njegov pažnju, fokusira svjetlo i otkrije ono što je skriveno u tjesnacima ljudske duše i njenim brojnim spiralama. Duša tako ostaje otkrivena i ogoljena. Na taj način je čisti od natruha uz prisustvo svjetlosti i korigira osjećanja, shvatanja i vrijednosti, potvrđujući principe na kojima treba počivati konzistentan islamski koncept i stabilan islamski život. Ovo sugerira na obaveznost korišćenja događaja s kojima se susreće muslimanska zajednica u svakom mjestu, kao sredstva u odgojno - obrazovnom i prosvjetiteljskom radu na najširem planu.

Posmatrajmo osvrt i komentar Bitke na Uhudu i uočavamo preciznost, dubinu i obuhvatnost, preciznost u zahvaćanju i registriranju svakog stava, svakog pokreta, svake pobude; dubinu poniranja u nutrinu duše i njenih skrivenih osjećanja; obuhvatnost u zahvatu svih aspekata duše i svih aspekata događaja. Zapažamo preciznu, duboku i sveobuhvatnu analizu uzroka, posljedica i brojnih faktora koji utječu na ponašanje i pokreću događaje. Također uočavamo živost i pokretljivost u slikanju, ritmu i sugestiji, tako da se osjećaji gibaju i talasaju usklađeno sa izrazom i slikom, koja ne može ostati nepokretna i kruta pred opisom i komentarom. Opis je plastičan, živ, uprisućuje prizore, kao da se oni kreću, i širi oko njih impresionirajuću aktivnost, prodorno zračenje i uzbuđujuće nadahnuće.

5. Peta istina se odnosi na realističnost i pragmatičnost Allahovog programa. Jedno od sredstava koje On koristi u proizvođenju učinka u stvarnosti jeste i njegovo stvarno prakticiranje u životu. On ne nudi teorijske principe i apstraktne smjernice, već primjenjuje i prakticira svoja učenja i smjernice. Najeklatantniji primjer realističnosti programa, kada je u pitanju ova Bitka, jeste njegov stav prema principu šure.

Poslanik, alejhi-s-selam, je mogao otkloniti od muslimanske zajednice gorko iskustvo koje ju je zadesilo dok je još bila u fazi nastajanja i formiranja, okružena neprijateljima sa svih strana, pored neprijatelja koji je, prikriiven iznutra, vrebao..., kažemo, Poslanik je mogao učiniti da Zajednica izbjegne to gorko iskustvo da je postupio po svom mišljenju u

planiranju i vođenju ove bitke, oslanjajući se na svoje istinite snove u kojima je bio znak i aluzija da je Medina neprobojan štit i da nije tražio mišljenje svojih ashaba, ili da nije prihvatio mišljenje koje je bilo pretežno u procjeni džema'ata. Ili da je, možda, napustio to mišljenje kada mu se pružila prilika za to, onog trenutka kada je izašao iz svoje kuće i vidio ashabe koji su se kajali zbog toga što su ga privolili na nešto što nije želio.

Međutim, on je, procjenjujući sve posljedice i rezultate, proveo mišljenje šure. Implementirao je dogovor, kako bi se džema'at sučelio sa rezultatima kolektivne odgovornosti; da nauči kako se podnosi teret odgovornosti za mišljenje i djelo. To je, po njegovoj procjeni i procjeni islamskog programa kojeg on provodi, važnije od izbjegavanja velikih gubitaka i klonjenja gorkog iskušenja. Jer, spriječiti to iskušenje znači onemogućiti i zabraniti Zajednici mogućnost sticanja iskustva, spoznaje i odgoja.

Zatim mu dolazi Božija naredba o dogovaranju, potvrđujući princip šure u suočavanju sa njenim teškim posljedicama. To je, s jedne strane, jača i dublja potvrda samog principa i pojašnjenje načela Programa, s druge strane.

Islam ne prolongira važenje i primjenu principa čekajući da se Ummet pripremi za to. On zna da on neće ni moći biti spreman za njegovu primjenu sve dok ga ne pođe stvarno primjenjivati, da je uskraćivanje Ummeta od primjene temeljnih principa života, kao npr. principa šure - dogovaranja, gore i zloslutnije od gorkih i teških iskušenja i rezultata kojima se izlaže Ummet u početku primjene, da pogriješke koje se dešavaju prilikom primjene, bez obzira kako velike bile, ne opravdavaju njeno anuliranje, štaviše, ni privremenu suspenziju, jer to znači poništenje ili obustavljanje unutrašnjeg razvoja Ummeta i njegovog životnog iskustva. Zapravo, to je apsolutno kraj njegove egzistencije kao Ummeta - zajednice!

To je sugestija koju izvlačimo iz Allahovih riječi nakon svega što je došlo kao rezultat šure u borbi:

Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima
(3/159).

Praktična primjena teorijskih principa sasvim je očita u postupku Poslanika, alejhi-s-selam, kada je odbio mogućnost ponovnog dogovaranja i vijećanja, šure, nakon čvrstog opredjeljenja za određeno mišljenje, smatrajući to kolebanjem i nestabilnošću. To je stoga da bi se sačuvao i zaštitio sami princip šure, kako ne bi postao sredstvom i izvorom trajne

kolebljivosti i paralize aktivnosti. Tada je izrekao čuvenu izreku, dubokog pedagoškog smisla: Poslanik nema pravo dopuštati nešto svom Ummetu sve dok mu to Allah ne dosudi. Zatim dolazi završna Allahova naredba: *A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha* (3/159). Tako su se - programski - podudarili usmjerenje i izvršenje.

6. Posljednja istina koju uzimamo i učimo iz kur'anskog osvrta na postupke muslimanske zajednice koja je bila uz Resulullaha, alejhi-s-selam, a ona predstavlja najčasnije i Allahu najbliže sljedbenike ovoga Ummeta, vrlo je korisna za nas na našem putu ponovnog reaktiviranja i obnove islamskog života, uz Allahovu pomoć.

Allahov program je nepromjenljiv, njegove vrijednosti i kriteriji su stabilni, ljudi se udaljavaju ili približavaju ovom programu, griješe i pogađaju u načelima shvatanja i ponašanja. Ali njihove grješke se ne mogu pripisati Programu, niti mogu promijeniti njegove stabilne vrijednosti i kriterije.

Kada ljudi pogriješe u shvatanju ili ponašanju, on to okarakteriše kao grješku; kada skrenu s pravog puta, on registrira njihovu devijantnost. On ne žmiri pred njihovim grješkama i devijacijama bez obzira kolike njihove vrijednosti i veličine bile, i on, Program, se ne iskrivljuje kako bi oponašao i podržavao njihovo iskrivljenje i devijaciju.

Mi iz ovoga učimo i uzimamo pouku da opravdavanje osobe nije jednako izobličavanju programa; da je za islamski Ummet bolje da principi njegovog programa ostanu čisti i neupitni, da se oni koji griješe i skreću s Pravog Puta nazovu pravim imenima i okarakterišu onako kako zaslužuju - bez obzira ko oni bili -, da se nikada njihove grješke i devijacije ne opravdavaju izmjenama i intervencijama u Programu i promjenom njegovih vrijednosti i kriterija. Program je značajniji i trajniji od ličnosti. Povijesnu stvarnost islama ne čine svaki postupak i stanje koje su proizveli muslimani tokom svoje povijesti, nego tu stvarnost čine svako djelo, stanje i poredak koji su učinili i uspostavili potpuno sukladno s Programom, njegovim trajnim principima i vrijednostima... U protivnom, to je grješka ili devijacija koja se ne može pripisati islamu i povijesti islama, već isključivo njenim protagonistima koji se opisuju onako kako zaslužuju: grješkom, devijacijom, napuštanjem islama. Povijest islama nije povijest *muslimana* makar i nominalno i verbalno bili muslimani! Povijest islama je povijest istinske primjene islama: u shvatanju i ponašanju ljudi, u njihovim životnim situacijama i stanjima, u sistemu njihovih društava. Islam je stabilna osnova oko koje se okreće život ljudi u postojanom okviru. Ukoliko oni

izađu iz ovog okvira, ili se u potpunosti otrgnu od ove osovine, tada oni nemaju s islamom ništa zajedničko. Zašto da se njihovi postupci i djela u tom slučaju pripisuju islamu, ili da se njima tumači islam? Staviše, oni nemaju pravo da se nazovu muslimanima jer su napustili program islama i odbili njegovu primjenu u svome životu. A muslimani oni koji primjenjuju ovaj program u svome životu, a ne stoga što su im imena muslimanska ili zato što svojim ustima govore da su muslimani!?

To je ono čemu je Allah, dželle šanuhu, htio podučiti islamski Ummet, otkrivajući grješke muslimanske zajednice i registrirajući njene nedostatke i slabosti, ukazujući im u isto vrijeme svoju milost i opraštajući im te prijestupe i manjkavosti iako je dao da okuse posljedice ove manjkavosti i slabosti na mejdanu iskušenja.

« وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ، بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ، سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ * لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا : إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَتَحْنُ أَغْنِيَاهُ ، سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا . وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ، وَنَقُولُ : ذُوقُوا عَذَابَ الْخَرْقِ * ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ ، وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَمِيدِ * الَّذِينَ قَالُوا : إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَنْ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِينَا بَقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ . قُلْ : قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ ، فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ * فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ .

« كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ، وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ، وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ * لَتَبْلُوَنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ، وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ، وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ .

« وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ .
 فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ ، وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ، فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ * لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
 يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا ، فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ
 وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ * وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . »

Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih; ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu biće im o vratu obješeno ono čime su škrtarili, a Allah će nebesa i Zemlju naslijediti ; Allah dobro zna ono što radite (3/180).

Allah je čuo riječi onih koji su rekli: "Allah je siromašan, a mi smo bogati!" Naredićemo Mi da se pribilježi ono što su oni rekli, kao i što su, ni krive ni i dužne, vjerovjesnike ubijali, i reći ćemo: "Iskusite patnju u ognju (3/181)

zbog djela ruku vaših!" - A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim (3/182).

Jevrejima koji govore: "Bog nam je naredio da ne vjerujemo nijednom poslaniku prije nego što prinese žrtvu koju će vatra progutati" - reci: "I prije mene su vam poslanici jasne dokaze donosili, a i taj o kome govorite, pa zašto ste ih, ako istinu govorite, ubijali?" (3/183).

A ako i tebe budu lašcem smatrali - pa, i prije tebe su smatrani lašcima poslanici koji su jasne dokaze i listove i Knjigu svjetilju donosili (3/184).

Svako živo biće će smrt okusiti ! I samo na Sudnjem danu dobićete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio; a život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje (3/185).

Vi ćete sigurno biti iskušavani u imecima vašim, i životima vašim, i slušaćete doista mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca. I ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa tako treba da postupe oni koji su jakom voljom obdareni (3/186).

A kada je Allah uzeo obavezu od onih kojima je i Knjiga data da će je sigurno ljudima objašnjavati da neće iz nje ništa kriti, oni su je, poslije, za

leđa svoja bacili i nečim što malo vrijedi zamijenili; a kako je ružno to što su u zamjenu dobili ! (3/187).

Ne misli nikako da će oni koje veseli ono što rade i kojima je drago da budu pohvaljeni i za ono što nisu učinili - nikako ne misli da će se kazne spasiti; njih čeka teška patnja (3/188).

Samo Allahu pripada vlast na nebesima i na Zemlji i jedino je Allah kadar sve! (3/189).

Kuran'sko izlaganje o borbi na Uhudu ovim je završeno,²⁹ međutim, ova borba je i dalje trajala između muslimanske zajednice i njenih neprijatelja koji su je okruživali u Medini, posebno sa Židovima, a odražavale se kroz žučne rasprave, licemjerstvo, izazivanje smutnje, meteža, spletki, vrebavanja na svakom koraku i preduzimanju drugih mjera. Toj borbi posvećen je veći dio ove sure.

Resulullah, alejhi-s-selam, bio je već udaljio pleme Beni Kajnuka iz susjedstva Medine nakon što su počinili izvjesne spletki i provocirali muslimane neposredno poslije borbe na Bedru. Time su prekršili povelju koju je bio potpisao Resulullah s njima prilikom svoga dolaska u Medinu i uspostavljanja muslimanske države pod upravom koncentrisanom u rukama muslimana plemena Evs i Hazredž. Oko Medine nalazila su se plemena Beni Nadir i Beni Kurejza i još neka druga jevrejska plemena u Hajberu i drugim krajevima na ovom poluotoku. Svi su se oni međusobno dopisivali, sakupljali i povezivali sa licemjerima u Medini, politeistima u Mekki i oko Medine. Svi su oni spletkarili bez prekida i sustezanja protiv muslimana.

Na početku sure Ali Imran navedeno je upozorenje upućeno Jevrejima da će ih zadesiti, posredstvom muslimana, ono isto što je zadesilo politeiste. *Reci onima koji neće da vjeruju: "Bićete pobijedeni i u džehennemu okupljeni, a on je grozno boravište!" Imate pouku u dvjema vojskama koje su se sukobile: jednoj, koja se borila na Allahovu putu, i drugoj, nevjerničkoj, kojoj se činilo da pred sobom ima dva puta više protivnika. A Allah svojom pomoći čini moćnim onoga koga On hoće. To je, zaista, dalekovidnim pouka (3/12-13).*

Kad ih je Resulullah, alejhi-s-selam, obavijestio i prenio im ovo upozorenje - koje je došlo kao odgovor na njihov postupak, gnjev i spletki

²⁹Postoji i drugi rivajet da je prvi ajet ove cjeline, šezdeseti, objavljen u vezi sa borbom na Uhudu. Mi smatramo da je ovo vezano za ovu cjelinu pa smo tako i postupili.

počinjene neposredno poslije borbe na Bedru, čime su narušili svoje ponašanje ubuduće -, rekli su: "O Muhammede, neka te ne zavede to što si ubio nekoliko Kurejševiča koji su bili neiskusni i nisu poznavali borbenu taktiku. Tako nam Boga, da si se sukobio s nama, upamtio bi da smo mi ljudi s kakvim se nikada nisi sreo!" I ne samo to, nego su oni nastavili sa svojim smutnjama i spletkama. O tome je govorila ova sura na razne načine. To je dovelo do dokidanja ugovora koji je bio potpisan između njih i Vjerovjesnika, alejhi-s-selam. Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, ih je tada opkolio i oni su se udaljili prema Hikmi a odatle prema Uzreatu. Ostale su u Medini, prema ugovoru, još dvije grupe Beni Kurejza i Beni Nadir, praveći smutnju, spletkareći, zavodeći, izazivajući mržnju i sve drugo, u čemu su Jevreji pokazali svoju virtuoznost kroz historiju. Ovo je registrirao Vjerni protokol Kitabullah. O tome su upoznati svi ljudi na Zemlji.

U ovoj cjelini iznijeta su neka djela i riječi Jevreja. Tu dolaze do izražaja loša ponašanja prema Allahu (subhanehu), nakon ispoljavanja sličnih ponašanja i prema muslimanima. Oni škrtare u ispunjavanju svojih materijalnih obaveza prema Resulullahu, alejhi-s-selam, pa dodaju na to: *Allah je siromašan, a mi smo bogati!" (3/181).*

Njihovo površno objašnjenje i isprika čime pokušavaju da odbace njima upućen poziv islama, neistinitost tog objašnjenja i suprotstavljanje pozivu poznato je kao njihova histrijska činjenica koja govori o njihovu suprotstavljanju ugovoru sa Allahom, prešućivanju istine koju im je Allah naredio da objelodane, bacanje te istine sebi za leđa i kupovanju za to neznatne vrijednosti, zatim njihovo bespravno ubijanje njihovih vjerovjesnika koji su im pokazali čak i nadnaravna djela a koja su oni tražili, donijeli im objašnjenje, pa su ih oni i tada odbacili.

Ovo razgolićavanje njihovih postupaka prema njihovim poslanicima i razgolićavanje njihovih riječi uperenih protiv njihova Gospodara bilo je povod da su oni zauzeli loš stav prema muslimanskoj zajednici, uzrok izazivanja spletke među muslimanima, smutnji i uznemiravanja od strane njih i politeista. To je istovremeno djelovalo na muslimansku zajednicu da ih je Allah odgojio svjesne, otvorio im oči da sagledaju ono što se zbiva oko njih i ko je sve oko njih, da se upoznaju sa prirodom zemlje na kojoj rade, da se upoznaju sa prirodom posljedica i sklopki koje su im postavljene, da se upoznaju sa prirodom bola i žrtava na tom putu. Jevrejske spletke, prema muslimanskoj zajednici u Medini, bile su dalekosežnije i opasnije od neprijateljstva politeista u Mekki. Možda je to nešto opasnije i nešto što vrebja muslimanske zajednice na svim mjestima i što se dešava kroz historijski protok!

U nastavku nalazimo božanske smjernice kako slijede jedne za drugom, date muslimanima za vrijeme ovog djelotvornog izlaganja, smjernice kretanja prema vječitoj istini i prolaznoj vrijednosti. Život na zemlji je ograničen rokom življenja, edželom. Nema sumnje svaki čovjek osjetit će smrt. Nagrada je tamo. Tamo je i zarada i gubitak: ... *i ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio, a život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje* (3/185). Ljudi su na iskušenju u imecima i životu. Uznemirenje će ih zadesiti od strane njihovih neprijatelja - politeista i sinova objavljene Knjige. Na tom putu zaštitnik im je samo strpljenje, bogobojaznost i nastavljanje hoda prema ovom programu, koji će ih odstraniti od vatre.

Ovo su božanske smjernice muslimanskoj zajednici u Medini. One su još uvijek takve. I danas i sutra otvaraju oči svakoj muslimanskoj zajednici da odlučno nastavlja ovim putem radi obnove islama i nastavljanja islamskog života u okrilju Allaha. Ove smjernice otvaraju im oči pred prirodom njihovih neprijatelja, a oni su jedni te isti politeisti, ateisti, sljedbenici Knjige, svjetski cionizam, križarstvo i komunizam. Smjernice im otvaraju oči da sagledaju prirodu posljedica i klopke koje su im postavljene na putu, da se upoznaju sa prirodom bola, žrtava, muka i iskušenja, da im srca i oči budu vezani za ono što sadrži taj program, ono što je kod Allaha, da im olakšaju muke, smrt, iskušenja životom i imetkom i smjernice koje ih pozivaju isto onako kao što su one pozivale i prvu muslimansku zajednicu: *Svako živo biće će smrt okusiti! I samo na Sudnjem danu dobićete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio; a život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje. Vi ćete sigurno biti iskušavani u imecima vašim i životima vašim, i slušaćete doista mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca. I ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa tako treba da postupe oni koji su jakom voljom obdareni* (3/185,186).

Kur'an je Kur'an. On je vječita Knjiga ovog Ummeta. On je njegov kompletni ustav, njegov strogi upućivač i njegov sigurni vođa. Neprijatelji tog Ummeta ostaju neprijatelji, a put jedan te isti.

Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih; ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu biće im o vratu obješeno ono čime su škrtarili, a Allah će nebesa i Zemlju naslijediti ; Allah dobro zna ono što radite (3/180).

Allah je čuo riječi onih koji su rekli: "Allah je siromašan, a mi smo bogati!" Naredićemo Mi da se pribilježi ono što su oni rekli, kao i što su, ni krive ni i dužne, vjerovjesnike ubijali, i reći ćemo: "Iskusite patnju u ognju (3/181)

zbog djela ruku vaših!" - A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim (3/182).

Jevrejima koji govore: "Bog nam je naredio da ne vjerujemo nijednom poslaniku prije nego što prinese žrtvu koju će vatra progutati" - reci: "I prije mene su vam poslanici jasne dokaze donosili, a i taj o kome govorite, pa zašto ste ih, ako istinu govorite, ubijali?" (3/183).

A ako i tebe budu lašcem smatrali - pa, i prije tebe su smatrani lašcima poslanici koji su jasne dokaze i listove i Knjigu svjetilju donosili (3/184).

U prvom ajetu ove skupine nije navedena pouzdana verzija na koga se odnosi škrtost, ko se na to upozorava i koga se tiče posljedica Sudnjeg dana. Međutim, njegovo navođenje u ovom kontekstu daje više mogućnosti da je ono vezano sa ajetima koja dolaze iza njega i odnose se na pitanja Jevreja koji su govorili: "Allah je siromašan, a mi smo bogati!" (3/181), a govorili su i "Bog nam je naredio da ne vjerujemo ni jednom Poslaniku prije nego što prinese žrtvu koju će vatra progutati" (3/183)

Očito je da su ovi ajeti u svojoj općenitosti objavljeni povodom poziva upućeg Jevrejima da ispunjavaju svoje materijalne obaveze koje proističu iz njihova ugovora sa Poslanikom, alejhi-s-selam, i poziva upućenih njima da vjeruju u Resullulaha i da daju sredstva na Božijem putu.

Ovo prijeteće upozorenje, sa izrazom ukora zbog oholosti Jevreja što ne vjeruju u poslanstvo Muhammeda, alejhi-s-selam,, objavljeno je kao odgovor na njihov nedostojan postupak ispoljen prema svome Gospodaru i pobijanje njihove oholosti. Sa ovim upozorenjem objavljena je i utjeha Poslaniku, alejhi-s-selam, zbog njihove laži u vezi s onim što se desilo sa poslanicima prije Resulullaha i njihovim narodima i što se desilo sa poslanicima Sinova Isrāila koje su oni ubijali nakon što su im donijeli dokaze i nadnaravne pojave. Ovo je poznato u historiji Sinova Israilovih.

Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih; ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu biće im o vratu obješeno ono čime su škrtarili, a Allah će nebesa i Zemlju naslijediti ; Allah dobro zna ono što radite (3/180).

Poruka ajeta je opća. Poruka obuhvata i Jevreje koji su škrtarili kod ispunjenja svojih obaveza i svega drugog, koji škrtare kod onoga što im je Allah svojom dobrotom dodijelio i misle da to škrtarenje ide njima u prilog, da će ono sačuvati imetke i da se imeci na taj način neće potrošiti.

Kur'anski tekst zabranjuje im ovakvo razmišljanje i računanje. Kur'an decidno kaže da će im se sve ono što stavljaju u riznice biti o vrat kao vatra obješeno. To je strašna prijetnja! Ovaj izraz povećava ovu škrtost grozotom kada kaže da su *oni ti koji škrtare u onom što im Allah iz obilja Svoga daje...* (3/180). Oni ne škrtare sredstvima koja su od iskona njihova. Oni su došli na ovaj svijet bez igdje ičega. Čak ni kože svoje nisu imali. To im je Allah dao Svojom dobrotom i obogatio ih. Kada Allah zatraži da oni udijele *iz Njegova obilja* nešto, oni se uopće ne sjećaju obilja koje im je Allah darovao. Škrtare u najmanjem. Smatraju da je za njih dobro samo ono što je u njihovoj riznici. To je nešto grozno. Na kraju, poslije svega toga, oni odlaze i ostavljaju sve iza sebe. Allah je taj koji naslijeđuje ...*A Allah će nebesa i Zemlju naslijediti* (3/180). Ta riznica na koju oni misle je kratkoročna. Sve se vraća Allahu. Njima preostaje samo onoliko koliko su udijelili u ime Božijeg zadovoljstva. To će im biti pohranjeno kod Njega. To je svakako bolje nego da im to bude o vrat obješeno na Sudnjem danu.

U tekstu se dalje prigovara Jevrejima u čijim su rukama ogromna bogatstva, koje im je Allah dodijelilo Svojom dobrotom. Oni smatraju da su bogatiji od Boga. Ne osjećajući potrebu za Njegovom nagradom, ni potrebom za udvostručavanjem imetka koji Allah obećava onome koji svoj imetak troši na Božijem putu. To je ono što Allah naziva Svojom dobrotom datom od Njega i darom na zajam koji su dali Njemu (Subhanehu). Oni u podsmijehu dodaju "Šta je to s Bogom, traži da mu mi dajemo pozajmicu iz svojih sredstava i na osnovu toga da nam udvostruči to. To govori, a zabranjuje kamatu i udvostručavanje!?" Ovo je igra terminima koja proističe iz njihovog podsmijeha, lošeg postupka i ponašanja u odnosu na Božije pravo.

Allah je čuo riječi onih koji su rekli: "Allah je siromašan a mi smo bogati!" Naredićemo Mi da se pribilježi ono što su oni rekli, kao što su, ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali i reći ćemo: "Iskusite patnju u ognju zbog

djela ruku vaših!" - A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim (3/181-182).

Loše poimanje Jevreja o božanskoj istini je prošireno u njihovim iskrivljenim knjigama. Međutim, ovo je nešto pretjerano mnogo. Ono je uslijedilo kao posljedica istovremeno lošeg poimanja i lošeg odgoja pa je razumljivo da zaslužuju ovokvu kaznu vezanu za to.

... naredićemo Mi da se pribilježi ono što su oni rekli... (3/181).

Mi ćemo im to zaračunati. To neće biti ispušteno. Neće biti zaboravljeno. Neće biti zanemareno. Pored toga, registrovat će se i njihovi raniji grijesi, a to su grijesi njihovog roda i pokoljenja, oni su svi jedna priroda, svi su jednaki u neposlušnosti i grijeshenju.

...ni krive ni dužne, vjerovjesnike ubijali... (3/181).

Historija Sinova Israilovih sačuvala je cio niz grijeshenja vezanih za ubistva vjerovaesnika. Od toga je i njihov posljednji pokušaj da ubiju Mesiha, alejhi-s-selam. Oni smatraju da su ga ubili, odobravajući to veliko nedjelo.

I reći ćemo: "Iskusite patnju u ognju"..(3/181).

Ukazivanje ovdje na "oganj" znači ukazivanje na najžešću i najgrozniju kaznu, da bi se otjelovila scena kazne sa njenom strahotom, plamenom i ognjem, scena kazne zbog groznih djela, zbog bespravnog ubijanja vjerovjesnika, zbog gnusnih riječi *Allah je siromašan, a mi smo bogati!* (3/181)..

Zbog djela ruku vaših! (3/182),

data je odgovarajuća kazna u kojoj nema nasilja niti osvete.

A Allah nije nepravedan prema robovima Svojim (3/182).

Upotrijebljeni izraz "robovi" ovdje ističe srtvarnost njihova položaja u odnosu na Allaha uzvišenog, jer su oni robovi potekli od robova. Ovaj termin "robovi" ukazuje na povećanost grozote prijestupa i ružnoće lošeg odgoja. To dolazi do izražaja u riječima robova: *"Allah je siromašan, a mi smo bogati."* To se odražava također i u ubistvima vjerovjesnika.

Oni koji kažu *Allah je siromašan a mi smo bogati* i oni koji ubijaju vjerovjesnike.. oni su ti koji ne vjeruju u poslanstvo Muhammeda, alejhi-s-selam, jer se Allah prema njima obavezao, a po njihovoj tvrdnji, da oni ne

treba da vjeruju ni u jednog poslanika sve dok im ne donese žrtvu koju će oni podnijeti, sve dok se ne dogodi nadnaravna pojava i dok se ne pojavi vatra i ne poždere tu žrtvu. Nešto slično kao što se dogodila slična nadnaravna pojava kod nekih vjerovjesnika Sinova Isrâilovih. Pošto im Muhammed nije pokazao ovu nadnaravnost, onda oni ostaju i dalje prema svom ugovoru sa Allahom!

Ovdje ih Kur'an suočava sa historijskom realnošću. Ubijali su vjerovjesnike koji su im pokazali nadnaravnost, a koju su oni tražili. Donijeli su im u Božijim znacima dokaze.

Jevrejima koji govore: "Bog nam je naredio da ne vjerujemo nijednom poslaniku prije nego što prinese žrtvu koju će vatra progutati" - reci: "I prije mene su vam poslanici jasne dokaze donosili, a i taj o kome govorite, pa zašto ste ih, ako istinu govorite, ubijali?" (3/183).

Ovo je snažno suprotstavljanje. Ono otkriva njihovu neistinu, njihovo skretanje i njihovo insistiranje na nevjerovanju. Otkriva njihovo hvalisanje i izmišljanje protiv Allaha.

Ovdje se tekst obraća Vjerovjesniku, alejhi-s-selam, tješeći ga, olakšavajući mu ono što mu oni dobacuju. To je ono isto što su sretala njegova braća poslanici kroz stoljeća.

A ako i tebe budu lašcem smatrali - pa, i prije tebe su smatrani lašcima poslanici koji su jasne dokaze i listove i Knjigu svjetilju donosili (3/184).

Ovo nije prvi poslanik na koga su adresirane ove i slične laži. Pokoljenja za pokoljenjima a posebno Sinovi Isrâilovi upućivali su neistine poslanicima koji su donosili i dokaze i nadnaravne pojave, poslanicima koji su donosili "suhufe" koji su sadržavali božanske upute, donosili časne knjige, Zebur, Tevrât i Indžil. To je put poslanika i poslanstva, put patnji i poteškoća na tom putu, a on je jedini put .

Poslije toga riječi su upućene muslimanskoj zajednici. U njima se govori o vrijednostima koje su potrebne toj zajednici na kojima ona mora insistirati i podnositi žrtve za njih, govori se o bodljikavom putu, zamoru i bolovima i poziva ih na strpljenje, bogougodnost, odlučnost i podnošenje patnji.

Svako živo biće će smrt okusiti ! I samo na Sudnjem danu dobićete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio; a život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje (3/185).

Vi ćete sigurno biti iskušavani u imecima vašim, i životima vašim, i slušaćete doista mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca. I ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa tako treba da postuže oni koji su jakom voljom obdareni (3/186).

S ovom činjenicom čovjek se mora pomiriti, činjenicom da je život na ovom svijetu privremen, ograničen rokom. Kraj života sigurno će doći. Primijetiti će to i dobri i loši. Umrijet će i borci i oni koji sjede i ne bore se, umrijet će i oni koji se uzdižu svojim vjerovanjem i oni koji se ponizuju pred drugim robovima, a ne pred Allahom. Umrijet će hrabri, koji odbijaju nepravdu a umrijet će i kukavice koji žele da žive po svaku cijenu. Umrijet će i oni koji teže za velikim važnostima i visokim ciljevima, a umrijet će i oni koji žive bezbrižno i površno, koji žive radi bezvrijedne robe i uživanja.

Svako će umrijeti, *Svako živo biće će smrt okusiti*" (3/185). Svako živo biće ispit će ovaj gutljaj i napustiti ovaj život... Nema razlike između čovjeka i čovjeka u kušanju ovog gutljaja iz ove čaše koja kruži naokolo. Razlika je u nečemu drugom. Razlika je u drugoj vrijednosti. Razlika se javlja na kraju.

I samo na Sudnjem danu dobićete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio... (3/185).

Ovo je ta vrijednost u kojoj dolazi do razlike. Ovo je taj moment kod koga se razlikuje iks od ipsilona, trajna vrijednost koja se ostvaruje trudom, radom, i zaplašujuća budnost o kojoj vrijedi i hiljadu puta promisliti.

...I ko bude od vatre udaljen i u Džennet uveden - taj je postigao što je želio..." (3/185).

Termin "udaljen" (zuhziha) svojom zvučnošću daje to značenje. Njegov glagolski oblik ocrtava to značenje i baca svoju sjenu pa se čini da Vatra ima svoju privlačnost kojom privlači u svoj zagrljaj svakoga ko se njoj približi i stupi u njeno područje. Svako ko je u njenoj blizini osjeća potrebu za nekim ko će ga malo pomalo udaljavati od Vatre i spasiti od njene poždrljive privlačnosti. Onaj ko uspije da se udalji od njena domašaja i, spasi od njene privlačnosti i uđe u Džennet, taj se spasio.

Snažna slika. Štaviše, to je živa, kompletna scena. U njoj se primjećuje: kretanje, žestina i privlačnost. Vatra je uistinu i po prirodi takva. Vatra ima privlačnost! Nije li grijeseenje privlačno? Ne treba li čovjek nekoga ko će ga odvojiti od privlačnosti grijeseenja? Svakako da treba! Ovo je to što će ga odvojiti od Vatre! Nije li čovjek, usprkos stalnom pokušaju i budnosti uvijek nepotpun u poslu ako ga ne pristigne Allahovo dobro? Dakako da jeste! Ovo je to odvajanje od Vatre. Ono biva kada čovjeku stigne Allahov dar i odvoji ga od Vatre.

A život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje... (3/185).

To je uživanje. Ali nije pravo uživanje, ni vedro ni budno, nego varljivo uživanje. To je uživanje koje čovjeka potćini i općara pa on misli da je to uživanje. Ili to je uživanje koje samo po sebi ćini da se rađa varljivost i potćinjavanje. Doćim, pravo uživanje, uživanje koje traži ulaganje truda da bi čovjek u njemu uživao, jeste ostvarenje Dženneta nakon udaljenja od Vatre.

Kada se ova ćinjenica ustali u duši čovjeka, kada čovjek izbaci iz misli pohlepu za životom, jer će svako živo biće, u svakom slućaju, smrt okusiti, i kad izbaci iz misli kazivanje o varljivom i prolaznom naslađivanju..., onda Allah govori vjernicima kakva ih iskušenja u imećima i životima oćekuju, a njihove duše već pripremljene za to iskušenje.

Vi ćete sigurno biti iskušavani u imećima vašim, i životima vašim, i slušaćete doista mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca. I ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa - tako treba da postupe oni koji su jakom voljom obdareni (3/186).

To je zakon vjerovanja i poziva. Iskušenja mora biti, mora biti i u imećima i u životima. Mora biti strpljenja, otpora i odlućnosti.

To je put ka Džennetu, a Džennet je okružen prezirima dok je Džehennem okružen strastima.

To je jedini put. Drugog puta nema za izgradnju zajednice koja bi nosila ovaj poziv i preporodila se sa svojim obavezama. To je put odgoja ove zajednice i izvlaćenja njena skrivena dobra, snage i mogućnosti. To je put praktićnog primjenjivanja obaveza, put realne spoznaje istine ljudi i istine života.

To je zbog toga da bi se ućvrstili na ovom pozivu najćvršći njegovi nosioci. To su oni koji su spremni da ponesu ovaj poziv, spremni da trpe na tome putu... Oni su na tom putu sigurni.

To je zbog toga da bi se ovaj poziv učvrstio i preko ovih ljudi njegova vrijednost porasla onoliko koliko ih je zadesio teret i nesreća na putu tog poziva i onoliko koliko su žrtvovali vrijednosti i skupocjenosti na tom putu, kako nisu zapostavljali bez obzira kakva bila situacija.

To je zbog toga da bi se učvrstio stub poziva i nosilaca tih ideja. Otpor je bio taj koji je pobuđivao skrivene snage, razvijao ih, sakupljao i usmjeravao. Novi poziv je imao razloga da izaziva i pobuđuje ove snage kako bi se ustalili korijeni poziva, prodrli daleko u dubinu i spojili se sa plodonosnim i bogatim slojem zemlje u utrobi prirode.

To je zbog toga da bi nosioci ovoga poziva znali svoju ličnu stvarnost, prakticirali to u životu i borbi realno i praktično, znali stvarnost ljudske duše i njene skrivenosti, znali stvarnost zajednica i društava, da bi primijetili kako se sukobljavaju principi njihovog poziva sa strastima u samim njima i dušama ljudi, znali kako ulazi šejtan u ove duše, znali klizavost puta i naslage zablude.

Zatim to je i zbog toga da bi protivnici ovog poziva na kraju osjetili da u ovom pozivu mora biti dobra i tajni koje djeluju na njihove nosioce da tako stabilno susreću ono što susreću na putu tog poziva postajući čvrsti kao stijena. To je djelovalo na protivnike toga poziva tako snažno da su i oni pristupali tom pozivu u grupama na kraju kruženja.

To je zakon poziva i strpljenja koje se podnosi na putu tog poziva, zakon ustrajnosti na bogobojažnosti u toku te gorke borbe, pri čemu nosioci tog poziva ne prekoračuju granice pa da prijeđu u protivnike, ne očajavaju od Allahove milosti niti gube nadu u Njegovu pobjedu, dok podnose poteškoće...

To mogu trpjeti i podnositi samo odlučni i snažni.

...I ako budete izdržali i Allaha se bojali, pa tako treba da postupe oni koji su jakom voljom obdareni (3/186).

Tako je muslimanska zajednica u Medini saznala kakve je žrtve i bolovi očekuju, kakve je muke, nevolje i iskušenja u životima i imecima očekuju od strane sljedbenika Knjige oko Medine i njenih neprijatelja - politeista... Međutim, ta muslimanska zajednica nastavlja put, ne popušta, ne povraća se niti povlači nazad. Ta zajednica bila je uvjerena da će svako osjetiti smrt, da će nagrada biti dijeljenje na Sudnjem danu, da onaj ko bude udaljen od Vatre i uđe u Džennet uspjeti, da život na ovom svijetu nije ništa drugo do varljivo naslađivanje... na ovoj krutoj otkrivenoj zemlji. Ova

zajednica stajala je na ovom namjernom putu koji vodi cilju... Koračala je. Ova čvrsta otkrivena zemlja ostavljena je nosiocima ovog poziva za sva vremena. Namjerni put koji dovodi do cilja otvoren je, njega primjećuje svako. Neprijatelji ovog poziva uvijek su njegovi neprijatelji, kroz stoljeća i pokoljenja oni nastavljaju sa smutnjama i spletkama, a Kur'an ostaje Kur'an.

Sredstva iskušenja i smutnje razlikuju se sa promjenom vremena, a i sredstva propagande protiv muslimanske zajednice razlikuju se sa promjenom vremena, kao i sredstva mučenja ove zajednice, narušavanja njena ugleda, njenih odlika i ciljeva, ali osnova je jedna te ista. *Vi ćete sigurno biti iskušavani u imecima vašim, i životima vašim, i slušaćete doista mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca* (3/186).

Ova sura vrvi od slika spleta onih kojima je data Knjiga i politeista kao i slika sačinjenih od njihove propaganda, izazivanja jada i sumnje, koje se katkada odnose na principe ovog poziva i njegove istine, a katkada na nosioce ovog poziva i njegove predstavnike. Ove slike se obnavljaju kroz vremena i razlikuju kreatorstvom novih sredstava propagande. Sve su uperene protiv islama i vjerničke islamske osnove, protiv muslimanske zajednice i islamskog rukovodstva. Ovo pravilo koje je Allah otkrio prvoj muslimanskoj zajednici neće se promijeniti. Allah joj je otkrio prirodu puta i prirodu njenih neprijatelja, koji je vrebaju na tom putu.

Ovo kur'ansko usmjerenje ostaje kao zalog muslimanskoj zajednici kad god ona pokaže interesovanje za ovu vjeru i doktrinu, kad god pokuša ostvariti Allahov program na Zemlji i kad god se usmjere protiv nje i skupe sredstva smutnje, spletke, savremena sredstava propagande u cilju rasparčavanja njenih ciljeva i rušenja njenih temelja. Ovo kur'ansko usmjerenje otvara i dalje oči Umme da sagledava prirodu ovog poziva, prirodu njegova puta, prirodu neprijatelja Umme, koji je stalno vrebao na putu. Ova kur'anska usmjerenja učvršćuju smirenost u srcima ljudi Umme za sve ono čime ih je Allah zadužio da bi znali kada ovi vukovi čarkaju oko njih i uznemiruju ih, da bi znali kada oko njih vukovi puštaju glasove propagande, da bi znali kada toj Umme prijeti iskušenje i smutnja i da bi znali nastaviti put i primjećivati oznake na tom putu.

Zatim iskušenje, uznemirenje, smutnja i neistine upućene protiv Umme i nazive koji su za osudu i prezir, Umma to smatra veselim nagovještajem jer je uvjerena, na osnovu toga, da ide putem kojega joj je Allah još ranije opisao, uvjerena je da su strpljenje i bogobojaznost

popudbina na putu, da ta popudbina ometa spletku i prazne priče i pri tome umanjuje iskušenje i uznemirenje, omogućava Umme da nastavi svojom obećanom stazom ka izrečenoj nadi sa strpljenjem, bogobojažnošću i sigurnom odlučnošću.

Kur'anski tekst u nastavku objašnjava stav onih kojima je data Knjiga, objašnjava njihovo razilaženje u pitanju date obaveze Allahu onog dana kada im je došla ta Knjiga, kada su je ostavili i prešutili ono što je njima odgovaralo, a kada su bili upitani za to.

A kada je Allah uzeo obavezu od onih kojima je i Knjiga data da će je sigurno ljudima objašnjavati da neće iz nje ništa kriti, oni su je, poslije, za leđa svoja bacili i nečim što malo vrijedi zamijenili; a kako je ružno to što su u zamjenu dobili ! (3/187).

Tekst ove sure sadrži brojna djela onih kojima je data Knjiga i njihove priče, posebno Jevreja. Tekst je iznio ova djela i priče koje su oni prešutili iz razloga istine koja im je poznata, zaogrnući istinu neistinom da bi unijeli nered i nemir u poimanje vjere, u ispravnost islama, u jedinstvo osnove i principa između islama i ostalih vjera koje su bile prije njega, u islamskom potvrđivanju tih vjera i njihovom potvrđivanju islama. Tvrđat je bio pred njima, iz njega su znali da je ono što je donio Muhammed, alejhi-s-salam, istina, da je to iz istog izvora odakle je došao i Tvrđat.

Izgleda da je ova situacija postala još groznija kada je postalo jasno da je Allah (subhanehu) uzeo od njih obavezu, a On im je dao Knjigu kao obavezu da je saopće ljudima, da je ne taje niti kriju, a oni ovu dogovorenu obavezu sa Allahom baciše za leđa. Ova sintagma "baciše za leđa" utjelovljuje njihovu nemarnost i suprotstavljanje obavez. Ova sintagma data je tako slikovito kao da se njeno značenje kreće.

...Oni su je, poslije, za leđa svoja bacili... (3/187).

Oni su uradili ovo nepošteno djelo u želji za nečim što malo vrijedi.

...i nečim što malo vrijedi zamijenili (3/187).

To je ovozemaljska ponuda, lični interes vezan za nacionalnost Jevreja. Međutim, to je sve beznačajna vrijednost pa makar značila

gospodarenje cijelom Zemljom i za sva vremena. O, kako je mizerna ova vrijednost u odnosu na vrijednost ugovora sa Allahom! O, kako je beznačajno ovo uživanje i roba kada se uporedi sa onim čime raspolaže Allah.

...O kako je ružno to što su u zamjenu dobili! (3/187).

U rivajetu Buharija prenijetom njegovim senedom od Ibn Abbasa stoji da je Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, pitao Jevreje o nečemu. Oni su prešutali, prešli preko toga i odgovorili nešto drugo. Otišli su s uvjerenjem da su ga uvjerali da su mu odgovorili na ono što ih je pitao. Smatrali su da bi bilo lijepo da im zahvali i obradovali se što su ga mogli obavijestiti o onome o čemu ih je on pitao, a što su oni tajili. U vezi s ovim objavljen je ajet.

Ne misli nikako da će oni koje veseli ono što rade i kojima je drago da budu pohvaljeni i za ono što nisu učinili - nikako ne misli da će se kazne spasiti; njih čeka teška patnja (3/188).

U drugoj verziji Buharija prenijete njegovim senedom od Ebī Seida Hudrije, stoji da su neki licemjeri u vrijeme Vjerovjesnika, alejhi-s-selam, kada bi on odlazio u borbu, zaostajali, ne bi išli u borbu i veselili se što su ostali suprotstavljajući se Vjerovjesniku, alejhi-s-selam. Kada bi se Vjerovjesnik povratio iz borbe, izvinjavali bi ga i zaklinjali... Bilo bi im drago da im zahvali za ono što nisu uradili. Tom prilikom objavljen je ajet *Ne misli nikako da će oni koje veseli ono što rade i kojima je drago da budu pohvaljeni i za ono što nisu učinili... (3/188).*

Objava određenog ajeta o određenom pitanju nije kategorična. Često se dešava da ono što se dogodilo potvrdi određenim ajetom pa se prenosi da je taj i taj ajet u vezi s njim objavljen ili je ajet primijenjen sukladno slučaju pa se također kaže da je objavljen zbog tog slučaja. Zbog toga mi nismo kategorični ni kod jednog ovog suda.

Ako je to prvi slučaj, onda ima smisla, s obzirom na tekst, da se odnosi na sljedbenike Knjige na njihovo prešutkivanje onoga što im je Allah povjerio u Knjizi da objasne ljudima, a ne da prešutkuju. Međutim, oni to prešutkuju. Oni govore neistinu i nastavljaju sa neistinom i

podvalom, pa čak hoće da im se zahvali na njihovim neistinitim objašnjenjima i izmišljenom odgovoru.

Ako je drugi slučaj, i za to imamo podlogu jer se u tekstu sure govori i o licemjerima. Ovo znači da ima razloga da se ovaj ajet veže i za njih. Ajet ocrta uzorak ljudi kakvih je bilo u vrijeme Vjerovjesnika, alejhi-s-selam, i u svakoj zajednici. To je uzorak ljudi koji nisu spremni da slijede mišljenje i podnose obaveze vjere pa zbog toga zaostaju iza borbe, sjedeći kod kuća. U slučaju da borci izgube ili budu poraženi, ti licemjeri dižu glave i nosove pripisujući sebi pamet, jadikuju i kukaju. U slučaju da muslimanski borci pobijede i dođu do plijena, tada se ovi prave da su i oni podržavali mjere muslimanskih boraca, pripisuju i sebi pobjedu iz želje da im se zahvali za ono što nisu uradili!

To je jedan od uzoraka čovjeka koji iskorjenjuje strah i neprijateljstvo, uzorak koga ocrta kur'anski izraz samo u jednom ili dva doticaja, pa i tada su njegove naznake jasne za posmatrača i njegove trajne karakteristike u vremenu. To je metod Kur'ana.

Allah potvrđuje Vjerovjesniku, alejhi-s-selam, da ovakvi ljudi neće biti spašeni od kazne. Takve čeka bolna kazna. Oni ne mogu uteći od nje niti imati pomagača.

... nikako ne misli da će se kazne spasti; njih čeka teška patnja! (3/188).

Onaj ko im je to obećao jeste Allah, Gospodar nebesa i Zemlje, Moćan da učini sve. Pa gdje je onda pobjeda?! Kako da se čovjek spasi?!

Samo Allahu pripada vlast na nebesima i na Zemlji i jedino je Allah kadar sve (3/189).

« إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ *
الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ ؛ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ: رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ ، فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ
النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ ، وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن أَنصَارٍ * رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ : أَنْ

آمِنُوا بِرَبِّكُمْ . فَأَمَّا . رَبَّنَا فَاعْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا ، وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا ، وَتَوَفَّنَا مَعَ
الْأَبْرَارِ * رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ ، وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
الْعَهْدَ * فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى ،
بِمَعْصُومٍ مِّنْ بَعْضٍ ، فَاَلَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ ، وَأُودُوا فِي سَبِيلِي ،
وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا ، لَا أَكْفِرُنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ، وَلَا أَدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ، ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ، وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ * لَا يَغْرُبُ لَكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ * مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَا لَهُمْ جَهَنَّمُ وَبَنَسَ الْمَهَادُ ! * لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا
رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ، وَمَا عِنْدَ
اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ .

« وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ ، وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ ، وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ ،
خَاشِعِينَ لِلَّهِ ، لَا يَشْتَرُونَ بَايَاتِ اللَّهِ تَمَنَّا قَلِيلًا ، أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ
اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَصْبِرُوا ، وَصَابِرُوا ، وَرَابِطُوا ، وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ » ..

U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene, (3/190)

za one koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. "Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i i sačuvaj nas patnje u vatri! (3/191).

Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio i Ti si već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći (3/192).

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: "Vjerujte u Gospodara vašeg!" - i mi smo mu i se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam

grijehe naše i pređi preko hrdavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima (3/193).

Gospodaru naš, podaj nam ono što si nam obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti ! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti !” (3/194).

I Gospodar njihov im se odaziva: “Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi - vi ste jedni od drugih. Onima koji se iseše i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, sigurno ću preko hrdavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. - A u Allaha je nagrada najljepša”. (3/195).

Neka te nikako ne obmanjuje to što oni koji ne vjeruju po raznim zemljama putuju : (3/196)

kratko uživanje, a poslije - džehennem će biti mjesto, gdje će boraviti, a užasno je to prebivalište ! (3/197).

A one koji se Gospodara svoga boje čekaju džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, - takav će biti Allahov doček. A ono što ima u Allaha bolje je za one koji budu dobri (3/198).

Ima i sljedbenika Knjige koji vjeruju u Allaha i u ono što se objavljuje vama i u ono što je objavljeno njima, ponizni su prema Allahu, ne zamjenjuju Allahove riječi za nešto što malo vrijedi; oni će nagradu od Gospodara njihova dobiti. - Allah će zaista brzo računati svidjeti (3/199).

O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite ! (3/200).

Ovo je posljednja cjelina u ovoj suri. Ona sadrži veći broj naznaka islamskog poimanja koje smo izložili. One opisuju te naznake i rasvjetljavaju ih u razgovoru sa sljedbenicima Knjige, licemjerima i politeistima, objašnjavaju prirodu ovog Allahovog programa i obaveze čovjeka u životu i imetku, govore kako će se čovjek suočiti sa iskušenjima u blagostanju i nevolji, govore kako će se čovjek predati ovoj doktrini i velikim obavezama u životu i imetku. O tome smo govorili u trećem i četvrtom džuzu “U okrilju Kur’ana”.

Slijedi posljednji osvrt u ovoj suri ili posljednji osvrti usklađeni u predočenim temama i korištenim stilom sa brojnostima svih osvrtu u pogledu njihova izvršenja.

Slijedi duboka istina. Ovaj svemir je zaista otvorena knjiga. U sebi on nosi dokaze vjerovanja. Njegovo znamenje govori da iza toga stoji neko Ko mudro raspoređuje, nagovještava da iza ovozemaljskog života ima i budući život, da postoji i obračun i nagrada. Ove dokaze mogu spoznati, ovo znamenje mogu čitati, ovu mudrost mogu primijetiti, ove nagovještaje mogu čuti samo pametni, ljudi koji ne prolaze pored ove otvorene knjige i ovih jasnih znamenja zatvorenih očiju i bez svijesti.

Ova činjenica predstavlja jednu od karakteristika islamskog poimanja o ovom svemiru, predstavlja čvrstu sponu između svemira i prirode čovjeka i njihovo unutrašnje čvrsto razumijevanje. Ovaj svemir predstavlja i dokaz da ima Stvoritelja, s jedne strane, i da postoji zakon koji vlada u svemiru, zatim cilj, svrha i namjena koje prate ovaj svemir, s druge strane. Ova činjenica je veoma važna u opisu položaja čovjeka u odnosu na svemir i odnosu na Gospodara svemira (subhanehu). Ona je ustvari kamen temeljac islamskog poimanja Bitka.

Ova činjenica u tekstu ove cjeline popraćena je odazivom Allaha pametnima koji su Mu već uputili dovu skrušeno Mu se obraćajući i razmišljajući o otvorenoj knjizi svemira, ramišljajući o znamenjima koja im se kazuju i ciljevima koji im se time nagovještavaju. Njegov odaziv njima bio je u smislu usmjeravanja na rad, borbu, žrtve, strpljenje i aktivno izvršavanje obaveza ovog vjerovanja oko koga su se okupili nakon svoga skrušenoga putovanja kroz otvorenu knjigu svemira, zanemarujući situaciju onih koji ne vjeruju, zanemarujući njihova uživanja u ovom životu uz isticanje vječite vrijednosti u nagradama na budućem svijetu čime treba da se proslave čestiti vjernici.

Nastavljajući dug razgovor u ovoj suri o onima kojima je Knjiga objavljena i njihovom stavu prema vjernicima, navodi se u ovom posljednom odlomku ajet o vjerničkoj grupi i njenoj odgovarajućoj nagradi, ističe se skrušenost kao jedno od njihovih svojstava, koje je u skladu sa scenom pametnih dok stoje pred otvorenom knjigom svemira. To iznosi njihova skrušena dova kojom se obraćaju Allahu, kojom se ističe njihov osjećaj stida prema Allahu, da bi mogli prodati Njegova znamenja za besicjenje, kao što su to uradili neki nevjernici sljedbenici Knjige, o kojima je bilo govora u ovoj suri.

Na kraju slijedi i posljednji ajet koji je sažetak Božijeg usmjerenja muslimaskoj zajednici, ajet koji predstavlja željenu suštinu i definisane obaveze muslimanske zajednice. To je ono čime se ostvaruje spas.

O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte da biste postigli ono što želite (3/200).

Ovo je kraj koji odgovara osnovnoj osi ove sure, njenim glavnim temama s kojima se potpuno podudara.

U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene, (3/190)

za one koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. "Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i i sačuvaj nas patnje u vatri! (3/191).

Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio i Ti si već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći (3/192).

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: "Vjerujte u Gospodara vašeg!" - i mi smo mu i se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijeha naše i pređi preko hrdavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima (3/193).

Gospodaru naš, podaj nam ono što si nam obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti ! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti !" (3/194).

Kakva su to znamenja u stvaranju nebesa i zemlje i razlučivanju noći od dana? Kakva su to znamenja koja se javljaju pametnima kad oni razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje, o smjenjivanju noći i dana, pametnima koji spominju Allaha, moleći se stojeći, sjedeći i ležeći? Kakva je veza između ramišljanja o ovim znamenjima i spominjanja Allah stojeći, sjedeći i ležeći. Kako oni završavaju razmišljanje u ovim položajima i dolaze do ove dove skrušeno i drhteći.

Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri (3/191).

Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio i Ti si već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći (3/192).

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: „Vjerujte u Gospodara vašeg!“ - i mi smo mu i se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijehе naše i pređi preko hrdavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima (3/193).

Gospodaru naš, podaj nam ono što si nam obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti ! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti !” (3/194).

Ovakav izražaj ovdje ocrtava živu sliku mirnog dočeka svemirskih utjecaja u smirenoj spoznaji, ocrtava i živu sliku smirenog odaziva ovim uticajima izloženim pogledima i mislima o samom svemiru noću i danju.

Kur'an usmjerava srca i poglede, ponavlja stalno, potvrđuje i usmjerava ih na ovu otvorenu knjigu čije se strane stalno prelistavaju. Na svakoj strani javlja se znak koji nadahnjuje, koje mobiliše u smirenoj prirodi čovjeka osjećaj za istinom smještenoj na stranicama ove knjige i projektu ovog zdanja, mobiliše želju za odaziv Stvoritelju ovog stvorenja, Polagaču ove istine, voleći Ga i izražavajući strahopoštovanje prema Njemu istovremeno! Pametni, oni koji imaju ispravnu spoznaju, širom otvaraju oči da bi dočekali svemirska Allahova znamenja. Oni ne stavljaju prepreke i ne zatvaraju prozore između sebe i ovih znamenja. Oni se okreću prema Allahu iskreno, srcima, stojeći, sjedeći i ležeći. Oči im se otvaraju i spoznaju i u tome dostižu do istine svemira kojeg je Allah dao, spoznaju cilj bitka svemira, uzrok njegova nastanka i njegovu prirodu potčinjavanja, spoznaju to nadahnućem koje spaja ljudsko srce i zakone ovog bitka.

Kad bismo otvorili naše oči, naša srca i naše spoznaje uperene prema sceni nebesa i Zemlje, sceni smjenjivanja noći i dana, i kada bismo to primili kao novu scenu, oči bi se otvorile prema njoj po prvi put. Kad bismo izvukli naš osjećaj iz mirnog druženja sa prirodom i mirnog ponavljanja ovog znamenja, zatresle bi se naše vizije, zatresli bi se naši osjećaji, osjetili bismo zacijelo da iza te skladnosti mora postojati ruka koja to dovodi u sklad, osjetili bismo da iza toga sistema mora da postoji neki razum koji to raspoređuje, osjetili bismo da iza ove preciznosti mora postojati neki zakon koji se ne da poremetiti, osjetili bismo da ovo sve ne može biti nikakva podvala, ni neka dobrovoljnost, a ni nešto nepouzdanost ni neispravno.

Iz naših podrhtavanja zbog svemirske veličanstvene scene neće nam nedostajati spoznaja da su dan i noć dvije pojave koje nastaju zbog okretanja Zemlje oko same sebe ispred Sunca, niti će nam nedostajati spoznaja da je skladnost nebesa i Zemlje zasnovana na privlačnosti ili neprivlačnosti... Ovi propisi mogu biti ispravni ili neispravni, ali, u svakom slučaju, ne može se desiti da se ova svemirska čuda dogode prije a ni kasnije; krajnje precizni zakoni koji vladaju čuvaju ova svemirska čuda...Ovi zakoni, bez obzira kako se zvali kod istraživača, znamenje su moći i istine o stvaranju nebesa i Zemlje i smjeni dana i noći.

Kuran'ski tekst ovdje predočava do u detalje korake psihičke kretnje koje čini okretanje prema sceni nebesa i Zemlje, prema smjeni noći i dana u osjećajima pametnih. Tekst je istovremeno inspirišući i predočavajući. On okreće srca prema ispravnom programu u saradnji sa svemirom i u dijalogu sa jezikom svemira, predstavlja harmoniju sa svemirskom prirodom i njegovom istinom, predstavlja dojam stečen preko svemirskih zakona i inspiracija, i čini od otvorene knjige svemira knjigu spoznaje za čovjeka - vjernika, spoznaje spajanja s Allahom i onim što kreira Allahova ruka.³⁰

Ovo se udružuje početak usmjeravanja srca prema spominjanju srca i ibadeta Njemu stojeći, sjedeći i ležeći i razmišljanja o stvaranju nebesa i Zemlje i smjeni noći i dana. Ovo razmišljanje čini jednu vrstu ibadeta, u čemu se udružuje scena sjećanja na Boga, ukazujući, ovom ukupnošću, između dva kretanja, na dvije važne činjenice.

Prva činjenica: razmišljanje o Allahovim stvorenjima, promatranje otvorene svemirske knjige i slijeđenje - praćenje kreatorske Allahove ruke, kretanja ovog svemira i prevrtanje stranica ove knjige jeste ibadet, i to najiskreniji ibadet, jeste spominjanje Allaha najiskrenijim spominjanjem. Kad bi se povezale svemirske znanosti koje istražuju srž svemira, njegove zakone, njegovu energiju i ono što je u svemiru skriveno, skriveno u njegovim tajnama i moćima, kad bi se povezale ove znanosti sa sjećanjem na Stvoritelja ovog svemira, sa osjećajem uzvišenosti Stvoritelja i Njegove dobrote, odjednom bi se to izmijenilo i pretvorilo u ibadet Stvoritelju ovog svemira. Život bi se učvrstio ovim naukama i usmjerio prema Allahu. Međutim, materijalistički navjernički smjer prekida svaku vezu između Svemira i njegova Stvoritelja, prekida svemirsko znanje i iskonsku vječitu istinu, pa se zbog toga nauka pretvorila, a ona je najljepši dar Allahov

³⁰Iz knjige *Et-tesawuru-l-islami li-l-Vudžud*, ili djelo *Fikretu-l-islam an ilahi vel-kel-kevni vel-hajati ve-l-insani*.

čovjeku, u prokletstvo koje progoni čovjeka i smješta njegov život u mrski pakao, u nemirni i prijeteći život i duševnu prazninu koja progoni čovjeka kao nasilni satana.

Druga činjenica: Božiji znaci u svemiru javljaju u svojoj inspirišućoj stvarnosti, ali samo pobožnim srcima pobožnih ljudi koja Allaha spominju stojeći, sjedeći i ležeći. Ti ljudi su oni koji razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje i o smjeni dana i noći. Oni su ti kojima se otvaraju pred njihovim očima velike istine, sadržane u stvaranju nebesa i Zemlje i smjenjivanju noći i dana. Oni su ti koji su time povezani sa Božanskim programom koji vodi ka spasu i dobru. Međutim, oni koji stoje skrštenih ruku pred pojavnostima ovozemaljskog života i dopiru do nekih tajni svemirskih moći, bez ovog povezivanja i spajanja, oni ruše život, ruše sami sebe tim tajnama do kojih su došli, pretvaraju svoje živote u nesretan pakao i nemir koji guši čovjeka. Oni završavaju sa srdžbom Allahovom i Njegovom kaznom na kraju kruženja.

To su dvije nužne činjenice koje izlaže ova slika koju ocrtava Kur'an pametnima, u momentu okretanja, odaziva i povezivanja.

To je tren koji predstavlja čistotu srca i vedrinu duše. To je momenat koji otvara spoznaju i priprema je za doček. To je istovremeno i moment koji predstavlja i odziv, utjecaj i dojam.

To je moment ibadeta. Ovim opisom, on je moment spajanja i dočeka. Otuda nije ni najmanje čudo da se u tom momentu pojavi veća spremnost za spoznaju svemirskih znamenja i da samo razmišljanje o stvaranju nebesa i Zemlje i smjenjivanju dana i noći budu inspiracija za sadržanu istinu u tim znamenjima, za spoznaju da ta znamenja nisu uzalud stvorena. Tada biva direktno dostignuće, korak spajanja.

Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi!(3/191).

Nisi stvorio ovaj svemir uzaludno i bespredmetno, nego da bude istina, istina Njegovog postojanja, a istina je njegov zakon, istina je iskonska u njemu. Ovaj svemir je zaista istina. On nije ništavilo kao što žele reći neke filozofije. Ovaj svemir kreće se po zakonu i nije prepušten anarhiji. Ovaj svemir kreće se prema cilju i nije prepušten slučajnosti. Dosuđeno mu je da takav bude u svojoj biti i svom cilju, dosuđeno mu je to istinito i stvarno. Njega ne prekriva neistina.

Ovo je taj prvi doticaj koji dotiče srce pametnih kroz razmišljanja o stvaranju nebesa i Zemlje i smjenjivanju noći i dana, osjećajući da je to

ibadet, zikrullah, i povezivanje sa Allahom. To je doticaj koji utiskuje u osjećaj pametnih iskonsku istinu o izvedbi ovog svemira i odvezuje im jezike da veličaju Allaha i odstranjuju svaku pomisao da je stvaranje ovog svijeta - neistina.

Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzaludno stvorio; hvaljen Ti budi (3/191).

Slijede duševna kretanja prema doticajima ovog svemira i njegova nadahnuća.

...I sačuvaj nas patnje u vatri. Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio, Ti si ga već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći (3/191-192).

Kakve su duhovne veze između spoznaje o stvaranju nebesa i zemlje, smjenjivanju dana i noći, uistinu, i između ovog poteklog drhtaja prouzrokovanog dovom, bojeći se i plašeći vatre?

Spoznaja istine koja se javlja u projektiranju ovog svemira i Njegovim pojavnostima znači, kod pametnih, da tamo postoji odredba i raspored, da tamo postoje svrha i cilj, da tamo postoje istina i pravda koja će uslijediti nakon života ljudi na ovoj planeti. Prema tome, mora postojati obračun i nagrada za djela koja su ljudi učinili, mora postojati i druga kuća, ne samo ovaj svijet, u kojoj će se ostvariti istina i pravda u nagrađivanju.

To je niz logike prirode i spontanosti čiji se krugovi skupljaju u njihovu osjećaju na ovaj brzi način. Zbog toga se brzo javlja u njihovim vizijama slika Vatre, pa se obraćaju dovom Allahu da ih spasi od nje. To je prvi sjet, koji prati spoznaju sakrivene istine u ovom bitku. To je čudni osvrt na skupinu osjećaja kod dalekovidnih. Tada, razvežu se njihovi jezici, izlivaju tu dugu dovu, skrušeno, uplašeno, drhtavim glasom, obraćaju se Allahu ugodnom melodijom odgovarajućeg ritma i pustinjske žestine u slogovima i melozvučnosti.

Moramo se zadržati pred prvim drhtajem dok su ljudi okrenuti prema svome Gospodaru moleći da ih sačuva kazne i Vatre. Moramo se zadržati pred njihovim riječima.

Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio Ti si već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći (3/192).

Ovo kao da govori da se oni plaše zbog Vatre, a ustvari to je strah, prije svega, zbog nevolje koja pogađa stanovnike pakla. Ova groznica, koja ih snalazi, ona je prije svega potres od stida zbog nevolje koju osjećaju

stanovnici pakla. To je potres, groznica, čiji je najveći uzročnik stid od Allaha. Oni to jače osjećaju nego opaljivanje Vatrom. Ta groznica, taj potres, izaziva kod njih stravičan osjećaj da oni nemaju nikoga ko bi im pomogao protiv Allaha, da nasilnici nemaju pomagača!

Da nastavimo sa skrušenom i dugom dovom.

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: "Vjerujte u Gospodara vašega!"- i mi smo mu se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijehe naše i pređi preko hrdavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima (3/193).

To su otvorena srca. Skoro da dova nije ni dočekanana, a primljena je. Čak se u srcima probudio jak osjećaj tako da počinju sa ispitivanjem i provjerom svojih nedostataka, grijeha i griješenja; usmjerena prema svome Gospodaru, traže oprost od grijeha, brisanje loših djela i usmrćenje sa čestitima.

Poruka ovog ajeta u dovi stoji u skladu sa porukama cjelokupne sure. Sve je usmjereno ka traženju oprosta i čišćenju od grijeha i griješenja. Ovo je u kompletnoj borbi sa strastima čovjeka, sa grijehom i griješenjem, borbi na čijoj pobjedi počiva svaka pobjeda na poprišnom polju, borba sa neprijateljima Allaha i imana... Ova sura je jedna kompletna cjelina. Ona je skladna i po rimovanju i po poruci.

Kraj ove dove jeste usmjerenje, nada i oslanjanje na Allaha onoga koji traži pomoć od Njega i pouzdanje u Njega. Allah ispunjava obećanja.

Gospodaru naš, podaj nam ono što si nam obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti! (3/194).

Ovim se traži ispunjenje Allahova obećanja kojega je saopćio Vjerovjesniku, alejhi-s-selam. To je pouzdanje u Allahovo obećanje kome nema promjene. To je nada u oprost od gubitka na Sudnjem danu. To je strogost koja se spominje i navodi na početku i kraju ove dove. To rađa i prouzrokuje osjetljivost ovih srca, njihovu nježnost, njihovu providljivost, bogobojažnost i stid od Allaha.

Ova dova u svojoj cjelini predstavlja iskreni i pravi odaziv na inspirativnost ovog svemira. Ona je odjek istine sadržane u svemiru i u zdravim i otvorenim srcima.

Moramo se i po drugi put zadržati pred ovom dovom zbog njena umjetničkog savršenstva, harmonije, izvođenja i predočavanja.

U svakoj kur'anskoj suri preovlađuje u njenim ajetima određena rima. Rime u Kur'anu nisu kao rime u poeziji. Rima u Kur'anu nije u jednom slovu, nego je to slična rima npr.: Bešir, hakim, mubin, murib, ili drugi primjer: el-elbab, el-ebšar, en-nar, el-karar, ili treći primjer: Hafijen, šekijen, šarkijen, šejen, itd.

Prva rima preovlađuje na mjestima odredaba, odluka, druga u dovama, a treća u kur'anskim kazivanjima.

U suri Ali Imran (treće poglavlje) preovlađuje prva rima. Od ove rime odstupa se samo na dva mjesta, prvo, na početku sure, i to u dovi, a drugi put ovdje, u ovoj novoj dovi.

To je zbog poetičnosti i umjetničke sukladnosti u kur'anskome izrazu. Ova dužina daje dovi mehkanu zvučnost, slatkoću glasa, sukladnost atmosfere dove u smirenju i skrušenosti.

Ovdje se javlja i druga umjetnička strana... Izlaganje ove scene: scene razmišljanja i promišljanja o stvaranju nebesa i Zemlje i smjenjivanju dana i noći odgovara dovi skrušenoga, koji uči dovu *tertilom*, dužom melodijom i dubokim naglaskom što produžuje izlaganje scene, njene poruke i djelovanja na živce, sluh i viziju, produžuje djelovanje na savjest, između ostaloga i na skrušenost, milozvučnost, usmjerenje i potres - drhtaj. Tako dolazi do produženja scene njenim i tekstom i melodijom. Ovo čini osnovni cilj kur'anskoga izraza i ostvaruje jednu od glavnih umjetničkih naznaka. Zatim tu se produžuje i sa odzivom na dovu i njeno uslišavanje.

I Gospodar njihov im se odaziva: "Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi - vi ste jedni od drugih. Onima koji se iseše i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, sigurno ću preko hrđavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. - A u Allaha je nagrada najljepša".
(3/195).

Neka te nikako ne obmanjuje to što oni koji ne vjeruju po raznim zemljama putuju : (3/196)

kratko uživanje, a poslije - džehennem će biti mjesto, gdje će boraviti, a užasno je to prebivalište ! (3/197).

A one koji se Gospodara svoga boje čekaju džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, - takav će biti Allahov doček. A ono što ima u Allaha bolje je za one koji budu dobri (3/198).

To je odaziv izložen do u detalje. Duže i detaljno izražavanje odgovara umjetničkoj strani kur'anskog izraza. Izražavanje je onako kako zahtijeva situacija, položaj, psihičke i osjetilne strane čovjeka.³¹

Da završimo sa sadržajem ovog Božanskog odaziva, njegova ukazivanja na prirodu ovog Božanskog programa, njegovih glavnih osobina, zatim prirode programa islamskog odgoja i karakteristika tog programa.

Ovi pametni razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje, razmišljaju o smjeni noći i dana i primaju saznanja iz otvorene knjige svemira. Njihova priroda se odazvala poruci istine smještene u svemiru. Oni su se okrenuli prema svome Gospodaru smislenom dovom, skrušenom, treptajućom i duboko misaonom. Primili su odaziv od svoga Plemenitog i Milostivog Gospodara, odaziv na svoju iskrenu i sjetnu dovu. Kakav je to bio odaziv?

Odaziv je bio primanje dove, usmjeravanje ka naznakama ovog Božanskog programa i obavezama koje proističu iz tog programa, tako rečeno u jednom trenu:

I Gospodar njihov im se odaziva: "Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi - vi ste jedni od drugih (3/195).

Ovo nije samo razmišljanje i promišljanje, nije samo skrušenost i podrhtavanje, nije samo usmjerenje dove prema Allahu da bi loša djela bila zbrisana, a čovjek spasio od štete prouzrokovane vatrom, nego je to rad, pozitivni rad koji izrasta iz ovog primanja, koji nastaje na ovom odazivu i ovakvom osjećaju predstavljenom u ovom podrhtavanju. To je rad koga islam smatra ibadetom, kao ibadet razmišljanjem i promišljanjem, kao ibadet spominjanja Allaha i traženja Njegova oprost. To je strah od Allaha i okretanja prema Njemu sa nadom. Štaviše, to je rad koga islam smatra realnim, nadajućim plodom ovoga ibadeta, koji se prima od svakoga, bio on muško ili žensko, bez razlike, koji se javlja kao posljedica u spolnosti jer su svi ljudi jednaki jer su jedni od drugih potekli, svi su jednaki na vagi pri odmjeravanju.

³¹Vidi više poglavlje Et-Tenasuku-l-feni u djelu Et-Tasviru-l-feni fi-l-Kur'an

Slijedi i objašnjenje tog rada iz koga proističu sasvim jasno obaveze ove vjere (*akide*) vezane za život i imetak. Iz njega proističe i objašnjenje prirode ovog programa, prirode Zemlje na kojoj počiva čovjek, objašnjenje prirode puta, prepreka i trnja na tom putu, objašnjenje potrebe savladivanja tih smetnji i prepreka, rasijecanja trnja, pripremanje odgoja plemenitog rastinja i smještanje tog rastinja u zemlju bez obzira na žrtve i posljedice.

...Onima koji se isele i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, - sigurno ću preko hrđavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. - A u Allaha je nagrada najljepša (3/195).

Ovo je bila slika molitelja i sagovornika u Kur'anu prvi put, slika onih koji su se iselili iz Mekke i istjerani iz svojih kuća zbog vjere, mučeni samo zbog toga što su na Allahovom putu, nizašto drugo, borili se i bivali ubijani. Ona je istovremeno i slika nosilaca ovog vjerovanja u svojoj biti, svugde na Zemlji i u svako vrijeme. To je slika tog vjerovanja koja nastaje u džahilijetu, u svakom džahilijetu, na prostoru koji se protivi ovom vjerovanju i među narodima koji joj se protive, među svakim narodom, izaziva tjeskobu u grudima, povređuje želje, izlaže mučenju i progonjenju a njeni su nosioci u početku - neznatna manjina, zatim se razvija u plemenito rastinje, kao što i treba da se razvije, uprkos uznemirenju i proganjanju, učvršćuje, ustaljuje i brani sama sebe, dolazi do borbe i ubijanja. Ovim teškim i gorkim trudom brišu se loša djela, ostvaruje nagrada i sevabi.

Ovo je taj put, put Božanskog programa, koga je Allah odredio da se ostvari u realnom životu, ali ljudskim trudom, putem ove borbe i u omjeru truda kojeg ulažu vjernici, borci na Allahovu putu, ostvarujući Njegovo zadovoljstvo.

To je priroda ovog programa, priroda njegovih naznaka i obaveza. Ovo je taj put programa u odgoju, put o usmjerenju radi prelaska iz faze svjesnog doimanja sa razmišljanjem i promišljanjem o Allahovom stvaranju ka fazi pozitivnog djelovanja, sukladno ovom utjecaju, ostvarujući ovaj program koga Allah želi.³²

³²Vidi više Muhamuned Kuth, *Menhedžu-t-terbijeti-l-islamijeti* poglavlje *Terbijet-u-akli*, str. 96-97.

Slijedi realni osvrt na spletke smještene u dopuštenom uživanju na zemlji, nevjernicima, griješnicima i protivnicima Allahovog programa, svodeći to na realnu težinu i vrijednost kako ne bi došlo do spletke protiv muslimana, protiv onih koji toliko pate, zbog mučenja i progonstva iz kuća i koji se bore.

Neka te nikako ne obmanjuje to što oni koji ne vjeruju po raznim zemljama putuju: Kratko uživanje, a poslije - džehennem će biti mjesto gdje će boraviti, a užasno je to prebivalište! A one koji se Gospodara svoga boje čekaju džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, takav će biti Allahov doček. A ono što ima u Allaha bolje je za one koji budu dobri (3/196-198).

Prometanje na Zemlji onih koji ne vjeruju jeste jedan vid uživanja i svijesti, jedan vid položaja i vlasti. To je pojava, koja bez sumnje, kopka u grudima vjernika dok još pate zbog okrutnosti i neimaštine, pate zbog uznemiravanja i napora, pate zbog proganjanja ili džihada. Sve su to razne poteškoće i strahote, dok nevjernici uživaju. Ta pojava kopka po srcima zanemarenih masa, srcima koja primjećuju šta je Istina, ali pate i podnose ovu patnju dok oni drugi žive u miru i provode vrijeme u zabavljanju. Kopka nešto i u srcima zalutalih koji sami sebe hvale, a to hvaljenje povećava im i zabludu i nezadovoljstvo i ogreznost u zlu i smutnji.

Ovdje dolazi ovo upozorenje, ovaj doticaj.

Neka te nikako ne obmanjuje to što oni koji ne vjeruju po raznim zemljama putuju: kratko uživanje, a poslije - džehennem će biti mjesto gdje će boraviti, a užasno je to prebivalište! (3/196-197).

Kratko uživanje prestaje i odlazi, a stalno vječito boravište jeste Džehennem. O, kako je to užasno boravište! Naspurot malog uživanja koje prolazi stoji Džennet, vječitost u njemu i ukazivanje časti sa Allahove strane.

..dženetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, - takav će biti Allahov doček. A ono što ima u Allaha bolje je za one koji budu dobri (3/198).

Niko ko stavi taj dio na jedan tas, a ovaj drugi dio na drugi tas ne sumnja da je ono što je kod Allaha bolje za čestite ljude. U srcu neće ostati nikakave sumnje da će tas onih koji se boje Allaha prevagnuti nad tasom onih koji ne vjeruju. Nijedan pametan čovjek neće se kolebati da za sebe odabere tas onih koji su pametni.

Kod odgoja i odlučivanja o osnovnoj vrijednosti islamskog poimanja treba istaći da Allah (subhanehu) ne obećava vjernicima pomoć, ne obećava im pobjedu nad neprijateljima, ne obećava im položaj na zemlji, ne obećava im ništa od stvari ovoga života, a što im obećava na drugim mjestima i čime Sebe zadužuje da to čini Svojim odabranicima u njihovoj borbi sa Njegovim neprijateljima.

On im ovdje obećava samo jedno, obećava im ono "što je kod Njega". Ovo je osnova u ovom pozivu. To je polazna tačka u ovom vjerovanju (*akidi*), apsolutno odbacivanje svakog cilja, svake pohlepe, čak i želje vjernika da pobijedi njegova doktrina, da pobijedi Božija riječ, a slome i poraze Allahovi neprijatelji. Čak i od takve želje Allah želi da se vjernici oslobode, da prepuste i to pitanje Allahu i da se njihova srca oslobode da to bude njihova želja makar se to njih ticalo.

Ovo vjerovanje (*akida*) jeste dar, ispunjenje obećanja, izvršenje zadatka na vrijeme bez nadoknade bilo čega na zemlji, bez naknade izražene u pomoći, pobjedi, položaju i ugledu, a onda očekivanja svega i svačega tamo. Tada dolazi do pomoći, dolazi do jačanja i uzdizanja. Međutim, ovo nije oblik kupoprodaje, nije nagrada ni pogodba, nema nagrade za pogodbu na ovom svijetu. Na ovom svijetu ima samo: izvršenje, ispunjenje, davanje... i iskušenje.

Na ovome je počivala zakletva i poziv u Mekki, na ovome je počivala kupoprodaja. Allah nije dao muslimaninima pomoć, jačanje i uzdizanje, nije im dao ključeve Zemlje i rukovođenje čovječanstvom sve dok se nisu svega ovoga oslobodili i ispunili ovo ispunjenje.

Muhammed ibn Ka'b Karzi i drugi kažu: "Abdullah ibn Revvaha (Bog mu se smilovao) rekao je Vjerovjesniku, alejhi-s-selam, uoči Akabe, dok su se vođe plemena Evs i Hazredž zaklinjali na vjernost Vjerovjesniku, alejhi-s-selam, da im se iseli, hidžru učini njima: "Traži što želiš, za sebe i svoga Gosodara? Kakav ti je uvjet?", "Uvjetujem", reče Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, "za moga Gospodara da Ga obožavate, da Mu ništa ne pridružujete, a uvjetujem za sebe da me branite od onoga od čega branite i sebe i svoje imetke." "A šta ćemo mi dobiti?", upitaše ovi, "ako uradimo to?" "Džennet", odgovori im Vjerovjesnik. Na to oni dodadoše: "Dogovoreno! Mi nećemo spavati ni odstupati..."

Eto tako, dobit ćete Džennet! Samo Džennet. Nije rekao dobit ćete pobjedu, podršku, čast, jedinstvo, moć, jačanje, vođstvo, imetak, ni

blagostanje. To je bila nagrada koju im je Allah nagradio ali nakon što su sami to odradili. Eto, sve je to izvan svake pogodbe.

I tako. "Dogovoreno! Nećemo spavati niti odstupati!" To je bila pogodba između partnera . Time je završeno to pitanje, potpisan ugovor. Tu nije bilo nikakva cjenkanja.

Tako je Allah odgojio zajednicu kojoj je dao u ruke da vodi zemlju, dao uzde rukovođenja, predao joj veliko povjerenje, emanet, nakon što se oslobodila svih svojih pohlepa, svih svojih želja, svih svojih strasti, čak i onoga što se odnosi na poziv, na program koji je ostvarivala i doktrinu zbog koje je umirala. Ovo znači da nije podoban za nošenje ovog velikog emaneta onaj kod koga je preostalo bilo kakve želje za sebe ili preostao u njemu neki dio koji ne ulazi u poruku *živite svi u miru* (2/208).³³

Prije završetka ove sure u tekstu se ponovo govori o onima kojima je Knjiga objavljena. U njemu se potvrđuje da jedna grupa od njih vjeruje kao i muslimani. Ona se pridružila njima, povorci islama, i išla s njima. Ona stiće nagradu kao i oni.

Ima i sljedbenika Knjige koji vjeruju u Allaha i u ono što se objavljuje vama i u ono što je objavljeno njima, ponizni su prema Allahu, ne zamjenjuju Allahove riječi za nešto što malo vrijedi; oni će nagradu od Gospodara njihova dobiti. - Allah će zaista brzo računati i svidjeti (3/199).

To je završni račun sa sljedbenicima Knjige. U mnogim surama govori se o njihovim grupama i stavovima. Oni se spominju i kod izlaganja o vjerovanju, o scenama upućivanja molitava i odziva. Spominju se također sljedbenici Knjige koji su išli pravim putem vjerovali u Knjigu u cjelini, nisu pravili razliku između Njegovih poslanika, vjerovali u sve ono što je objavljeno tim poslanicima ranije, a vjerovali su i u ono što je objavljeno muslimanima. Ovo je jedna od naznaka ovog vjerovanje (*akide*) koja gleda na povorku imana pogledom sličnosti i ljubavi, gleda na nit vjerovanja koja je spojena sa Allahom, gleda na Allahov program u njegovoj jednosti i kompletnoj njegovoj cjelini, ističe među naznakama sljedbenike Knjige,

³³Više o tome u drugom džuzu prijevoda *U okrilju Kur'ana*, str. 140-168

naznake vjernika, karakteristiku skrušenosti pred Allahom, kakarakteristiku neustupanja Allahovih znamenja za nešto što malo vrijedi da bi se razlikovali ovim od osobina ostalih sljedbenika Knjige čija je osnovna naznaka oholost, malostidnost prema Allahu, falsificiranje Allahovih znamenja i njihovo prešutkivanje u zamjenu za jeftinu robu ovog života.

Prvospomenutim sljedbenicima Knjige obećana je nagrada vjernika kod Allaha, koji ne oteže sa nagradom onim koji sarađuju s Njim.

Allah će zaista brzo račune vidjeti (3/199).

Dolazi i posljednji ritam - moment izražen u Allahovom apelu upućenom onima koji vjeruju, a i sažetak tereta ovog programa i uvjet ovog puta:

O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite! (3/200).

To je časni poziv upućen onima koji vjeruju, poziv koji u sebi sadrži svojstvo njihovog povezivanja sa izvorom ovog poziva koji stavlja na njihova pleća ovaj teret, kvalificira ih za ovoj poziv, kvalificira ih za snošenje ovog tereta i ukazuje im počast na ovoj zemlji kao i na nebesima. *O, vjernici (3/200)* apel njima, vjernicima, apel strpljivosti i izdržljivosti, apel bdijenja na granicama i apel bogobojažnosti.

Tekst ove sure preplavljen je sjetom na strpljenje i bogobojažnost. Ova dva izraza spominju se i odvojeno i zajedno. Tekst ove sure preplavljen je i pozivima na podnošenje tereta, ulaganja napora, odstranjenja spletke i neslušanja onih koji pozivaju na poraz, predaju i nered. Sura završava ponovo s pozivom na strpljenje i izdržljivost, bdijenje na granicama i pozivom na bogobojažnost, što čini najpovoljniji završetak.

Strpljenje je u ovoj dovi popudbina na putu. Put je dug, težak, prepravljen nesagledivim posljedicama, trnjem, krvlju, paralisano je, prekriven mučenjima i iskušenjima. Prema tome, strpljenje je popudbina za mnoge situacije: protiv strasti i želja čovjeka, protiv pohlepe i težnje, protiv slabosti i manjkavosti, žurbe i brzog zamora. Strpljenje je popudbina protiv strasti ljudi, njihovih nedostataka i slabosti, protiv njihovog neznanja

i pogriješnog poimanja, devijacije njihove prirode, njihove sebičnosti i zavoda. Njihova odstupanja i žurba da dođe što prije do ploda. Strpljenje protiv hvalisanja, protiv bezočnog napuhivanja, nadvlađivanja zla i slabosti, zavoda i oholosti u iskrivljenoj slici. Strpljenje je potrebno i u sljedećim slučajevima: Kad ne dostaje pomagač ili kad je slab, strpljenje kod dugog puta, kod šejtanske obmane, u momentima nevolje i tjeskobe, na gorčini borbe u ovom svemu, raznih emocija koje djeluju na čovjeka, kod bola i srdžbe, razjarenosti i ljutnje, slabog pouzdanja katkada u dobro, male nade katkada u ljudsku prirodu, dosade i apatije pa i očaja. Poslije ovog svega, strpljenje je potrebno i kod samosavlađivanja u presudnim momentima, pobjedi, nadvlađivanju, dočeku blagostanja u skromnosti i zahvalnosti bez oholosti i osjećaja za osvetom i prelaženja sa prava osvete na neprijateljstvo, kod očuvanja spine sa Allahom i izobilja i nevolje, kod predanosti Njegovoj moći, predavanja svake stvari Njemu, smireno, pouzdano i skrušeno.

Strpljenje na svemu ovome i ostalom sličnome s kojim se suočava putnik na ovom dugom putu ne može se istinito predstaviti riječima. Riječi ne prenose pravi smisao ovih značenja. Smisao ovoga može spoznati samo onaj ko je podnosio patnje ovog puta, osjetio ih i doživio iskušenja i gorčine.

Vjernici su već isprobali brojne strane ovog stvarnog značenja. Saznali su ukus ovog poziva. Saznali su smisao strpljenja kakvog Allah traži od njih da ga prakticiraju.

Izdržljivost (*musabere*) glagolski je oblik u arapskom jeziku u infinitivu nastao od riječi *sabere*, a znači izdržljivost svih osjećaja, izdržljivost u borbi protiv neprijatelja koji uporno pokušavaju da unište strpljenje vjernika, da izdrže i sačuvaju to strpljenje tokom cijele borbe. Štaviše, vjernici moraju biti izdržljiviji i jači od svojih neprijatelja, neprijatelja sa dna duše, neprijatelja najgorih ljudi. To je nešto poput utrke za opkladu koja se odvija između vjernika i njegovih neprijatelja. I jedni i drugi se pozivaju da istaknu strpljenje nasuprot strpljenja, odbranu nasuprot odbrane, trud nasuprot truda, istrajnost nasuprot istrajnosti ... itd. Kraj svega toga jeste da će vjernici biti čvršći i uporniji od neprijatelja, jer ako neistina insistira na strpljenju i nastavlja put, onda je daleko preče da istina više insistira da bude ustrajna i produži svojim putem.

Bdijenje na granicama! Stajanje i boravljenje na poprištima rata, na izloženim prolazima napadima neprijatelja! Muslimanska zajednica nikada ne zatvara oči i ne predaje se spavanju! Ni njen neprijatelj nikada i nigdje

ne miruje, od vremena od kada je ova zajednica preuzela ovaj teret i ponudila ga ljudima. Bdiene na granicama uvjet je borbe svugdje i za sva vremena.

Ovaj poziv suočava ljude sa realnim programom života, programom koji raspolaže njihovom savješću, imecima i načinom njihova življenja. To je dobar, pravičan i ispravan program. Međutim, zlo nikada ne ostavlja na miru program koji je dobar, pravičan i ispravan. Neistina i pokvarenost nikada ne žele dobro, pravdu i ispravnost. Nasilje se ne pomiruje sa pravdom, jednakošću i plemenitošću. Zbog toga, ovaj poziv i napadaju njegovi neprijatelji, nosioci zla, neistine, pokvarenosti i nasilja. Njega napadaju i izazivaju sukobe svi korisnici i eksploatatori koji ne žele da se prođu korištenja i eksploatacije drugih, napadaju ga nasioci i oholi koji izazivaju sukobe, koji neće da se prođu nasilja i oholosti, napadaju ga lahkomisleni i rapušteni koji izazivaju sukobe jer ne žele da se prođu raspuštenosti i strasti. Protiv svih ovih mora se boriti, mora se biti strpljiv i izdržljiv, mora se bdjeti na granicama, mora se stražariti kako muslimanski Ummet ne bi pao u zabludu i bio zaveden od svojih prirodnih neprijatelja, stalnih, u svakom pokoljenju.

Ovo je priroda ovog poziva. Ovo je njegov put. On ne želi da postupa nepravedno nego želi da uspostavi na Zemlji svoj čvrsti program i ispravn sistem. Ovaj poziv uvijek nailazi na nerazumijevanje i sukob onoga ko osuđuje ovaj program i ovaj sistem, onoga ko mu se suprotstavlja snagom i spletkama, ko mu priprema zamke, ko mu se suprotstavlja djelom, srcem i jezikom. Ovaj poziv mora da prihvati borbu sa svim svojim zaduženjima, mora da bdi, stražari, ne smije da zanemari ni jedan moment niti da spava!

Bogobojaznost prati ovo sve. Bogobojaznost je budni stražar u svijesti čovjeka, čuva ga da se ne opusti, čuva ga da ne oslabi, čuva ga da ne čini nasilje, čuva ga da ne odstupa sa puta, da ne luta tamo ovamo.

Osjetiti potrebu za ovim budnim stražarom može samo onaj ko je podnosio poteškoće na ovom putu i ko se upuštao ukoštac sa proturiječnim i nagomilanim emocijama koje se u povorci dešavaju u raznim situacijama i trenucima.

Ovo je posljednji naglašeni moment u ovoj suri koja sadrži cio niz naglašanih momenata. On je skup svih tih naglašenja, a istovremeno i skup svih obaveza koje nameće ovaj poziv u svojoj općenitosti. Zatim i na

kraju ovog dugog kruženja u ovom naglašenom momentu povezuje se i Allah s tim, a i spas u ovoj areni.

...da biste postigli ono što želite! (3/200).

Uzvišeni Allah obznanjuje istinu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SURA NISĀ'
OBJAVLJENA U MEDINI
IMA 176 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog.

Ova je sura (IV) objavljena u Medini. Ona je najduža sura u Kur'anu poslije sure *Bekare*. U slijedu objave ona je objavljena poslije sure *El-Mumtehine* (LX), za koju u nekim rivajetima stoji da je jedan njen dio objavljen u vrijeme osvajanja Mekke, osme godine po Hidžri, a neki kažu da je objavljena u vrijeme borbe na Hudejbiji, šeste godine po Hidžri.

Međutim, pitanje rasporeda sura prema objavi nije kategorično, kao što smo to objasnili u uvodu sure *Bekare* (II) u prvom svesku. Osim toga ova sura nije objavljena u cjelini u jednom vremenu. Bilo je i takvih slučajeva da su ajeti brojnih sura bili objavljeni, i onda Vjerovjesnik naređuje da se ti i ti ajeti stavljaju na mjesto te i te sure. Prema tome, jedna sura bila je, na ovaj način, *otvorena* duže ili kraće vrijeme. Ponekad se protezala i više godina. Tako npr. u suri *Bekare* ima ajeta koji su među prvim objavljenim u Medini, a ima i onih koji su među posljednjim ajetima objavljenim u Kur'anu.

Isti je slučaj i sa ovom surom. Neki ajeti ove sure objavljeni su poslije sure *Mumtehine* šeste godine po Hidžri, a neki osme. Međutim, mnogi od njih objavljeni su u početku perioda Hidžre. Pretpostavlja se, u svakom

slučaju, da se objava ajeta ove sure protekla i poslije borbe na Uhudu, treće godine po Hidžri, pa i kasnije, sve do osme, kada su objavljeni i prvi ajeti sure *Mumtehine*.

Da spomenemo kao primjer ajete koji se navode u ovoj suri, a govore o tretmanu prostitucije: *Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četverica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki* (4/15).

Poznato je da je ovaj ajet objavljen prije ajeta iz sure *En-Nur* (XXIV) u kome je definisana kazna za prostituciju: *Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udara biča, svakog od njih, i neka vas pri vršenju Allahovih propisa ne obuzima prema njima nikakvo sažaljenje, ako u Allaha i u onaj svijet vjerujete, i neka kažnjavanju njihovu jedna skupina vjernika prisustvuje!* (24/2).

Ovaj posljednji ajet objavljen je poslije govora o *ifku* (potvori). Objavljen je pete godine ili, po jednom kazivanju, četvrte godine. Prilikom objave ovog ajeta Resulullah, alejhi-s-selam, je rekao: *Primate ovo od mene, primate od mene! Allah je njima učinio putokaz...* (Prenose Imam-i Ahmed, u svom *Sunenu*, Muslim u svome *Sahihu* i Ibn Madždže). Taj putokaz je ova odredba sadržana u ajetu sure *En-Nur*.

U ovoj suri brojni su uzorci, poput ovoga, koji ukazuju na datum objavljivanja ajeta, otprilike kako smo objasnili u uvodnoj riječi o suri *Bekare*.

Ova sura predstavlja vid napora kojeg je islam učinio na putu izgradnje muslimanske zajednice i islamskog društva i zaštite te zajednice i tog društva. Sura je izložila uzorak djelovanja Kur'ana u novom društvu, uzorak proistekao iz teksta Kur'ana koji se razvio od samog početka kroz Božanski program. Ovim i tim predstavljena je priroda tog programa u njegovoj koordinaciji sa ljudskim bićem, a predstavljena je i priroda toga bića i njegova suradnja sa Božanskim programom, dok ga vodi polahko korak po korak, ka napretku, penjući se iz niskog položaja ka visokom cilju... penjući se korak po korak iz faze u fazu, kroz raznovrsnost pohlepa, strasti, strahota i želja, kroz trnoviti put gdje nijedan korak nije bez trnja, kroz neprijatelje koji ga vrebaju duž cijelog tog trnovitog puta.

Isto onako kako smo primijetili ranije u suri *Bekare* i suri *Ali Imran* (II i III); suočavanje Kur'ana sa raznim okruženjima pri nastanku muslimanske zajednice u Medini, objašnjenje prirode Božanskog programa na čijoj se osnovi gradi ovo društvo, potvrđivanje raznih činjenica na kojima počiva islamsko poimanje, vrednote i poređenja koja izrastaju iz ovog poimanja, isticanje obaveza što ih nameće buđenje sa ovom sigurnosti na Zemlji, poimanje prirode neprijatelja ovog programa i ove zajednice, koje se gradi na bazi ovog programa na Zemlji, upozoravanje ove zajednice na sredstva tih neprijatelja i njihove spletke, ukazivanje na slabost i devijacije u njihovom vjerovanju, na poniženja i opterećenje u njihovim sredstvima kojima se služe itd... - primijetit ćemo to isto i u ovoj suri, naime - da se zajednica suočava sa ovim okruženjima i činjenicama.

Ipak, svaka sura u Kur'anu ima svoju posebnu osobenost, ima karakteristične osobine i svoju osu oko koje se vežu sve njene teme. Jedna od zahtjeva tih osobenosti jeste da se sve teme na neki način koncentrišu u svakoj suri i usklađuju oko svoje ose u svoj poseban sistem (niz), u kome će doći do izražaja njegove karakteristike, njegove lične osobenosti kao nešto živo, karakterističnih naznaka i osobina, ali ono i pored toga općenito ostaje kao jedno u svojoj vrsti.

U ovoj suri vidjet ćemo, a skoro ćemo i osjetiti, da je ona nešto živo, ide za određenim ciljem, trudi se i nastoji da ga odstrani putem raznih sredstava... Odlomci, ajeti i riječi sure su sredstva pomoću kojih se ostvaruje ono što se želi. Osim toga, mi osjećamo prema ovoj suri isto ono što osjećamo prema svim surama Kur'ana, osjećamo simpatiju i suglasje sa živim bićem poznatih karakteristika, karakterističnih naznaka, osjećamo biće koje ima cilj i smjer, biće koje ima život i kretanju, biće koje ima i osjećaj i svijest.

U ovoj suri radi se veoma ozbiljno na likvidaciji obilježja džahilijetskog društva, iz koga se rađa i izvlači muslimanska zajednica, radi se na odbacivanju taloga džahilijetskog društva kod prilagođavanja karakteristici muslimanskog društva, prečišćava se to društvo od natruha džahilijetskog društva i uzdiže karakteristična osobenost muslimanskog društva. U ovoj suri se također veoma ozbiljno radi i na mobiliziranju muslimanskog društva za odbranu svoje karakteristične egzistencije putem objašnjenja prirode ovog programa proisteklog iz karakteristične ove egzistencije, radi se sasvim ozbiljno na definiranju neprijatelja koji ga vrebaju sa svih strana okolo, bili to mušrici, pripadnici objavljene Knjige, posebno Jevreji, uglađeni određeni neprijatelji među njima, ljudi slabog

vjerovanja i licemjeri; radi se sasvim ozbiljno na otkrivanju njihovih sredstava, varki i spletki, na objašnjenju njihovih pogrešnih poimanja, programa i pravaca, postavljajući istovremeno sisteme i zakone koji sve ovo regulišu, definišu i izlijevaju ih u strogo postavljenom kalufu realizacije.

Istovremeno, primjećujemo talog džahilijetskog perioda, talog koji se bori i suprotstavlja novom programu, novim vrijednostima i onome što se uzima u obzir kao novo. Primjećujemo kako naznake džahilijetskog perioda pokušavaju zatamniti nove, svijetle i lijepe naznake. Prisustvujemo borbi koju vodi Božanski program u ovom Kur'anu i na ovom poprištu. To je borba čija žestina, jakost i obuhvatnost nije ništa manja od borbi koje se vode na drugim poprištima protiv neprijatelja koji vrebaju islamsko društvo na svakom koraku i protiv uglađenih neprijatelja koji su se utopili u taboru otvorenih neprijatelja.

Kada bolje sagledamo taloge koje je preuzelo muslimansko društvo iz vremena džahilijetskog društva iz koga je izraslo, naslage koje djelimično proučava ova sura - kao što ih razmatraju i mnoge druge sure - osjetit ćemo se zbunjenim zbog dubine ovih naslaga, koje su za skoro cijelo ovo vrijeme preovlađivale ako smo uzeli kao najsigurnije da su ovi ajeti u to vrijeme objavljivani... Čudno je također i to da su se te naslage čvrsto održale i do tog kasnijeg vremena. Zbunjuje nas također i daleki preobražaj i visoko uzdignuće do koga je ovaj čudni i jedinstveni program doveo muslimansku zajednicu. Ovaj program je izbavio ljudsko društvo iz tog niskog podnožja kojeg predstavljaju te naslage. On ju je izvukao iz tog niskog podnožja, koje i predstavlja taj talog, i izveo je tim neprekidnim napretkom na taj visoki nivo... nivo do kojega nije nikada ljudsko društvo doprlo, osim uz metodiku tog čudnog jedinstvenog programa, programa koji jedini ima sposobnost da izbavi ljudsko biće iz tog podnožja, uznapreduje s njim, uzdižući ga na takav visoki nivo, malo pomalo, lagahno i nježno, ustrajno, strpljivo i skladnim odmjerenim koracima.

Kada čovjek detaljnije sagleda ovu jedinstvenu pojavu u ljudskoj historiji, zasjat će mu pred očima, u punom sjaju, Božija mudrost vezana za izbor nepismenog čovjeka sa Arabijskog poluotoka, u to vrijeme za ovu visoku poslanicu..., u vrijeme kada su stanovnici ovog poluotoka predstavljali dolinu pravog džahilijeta u svim domenima života: vjerničkom, racionalnom, idejnom, etičkom, društvenom, privrednom i političkom. Zbunjuje to što je takvo lice Allah odabrao da im doznači ovaj Program i objasni im kako se u svojoj kompleksnosti upotpunjuje nadnaravnost koju ne može ponuditi nijedan drugi program među svim

programima ponuđenim na Zemlji, i da im ovaj izabranik ocrta i naznači liniju programa kroza sve faze, od podnožja do vrha, sa svim njegovim pojavnostima i iskustvom, kako bi vidjelo čovječanstvo, u svom dugom životu, da li se može igdje naći program koji bi ga poveo za ruku i vodio do samog vrha, bez obzira na kakvom stepenu razvoja bilo to čovječanstvo, na nekom nivou ili u podnožju, iz koga bi ga izvukli *nepismeni*.

Ovaj program nepromjenljiv je u svojim osnovama i u svojim naznakama, jer on surađuje sa *čovjekom*. I taj čovjek ima stalno biće koje ne može zamijeniti za drugo biće. Svaka promjena, svaki razvoj koji zadesi čovjekov život, neće izmijeniti njegovu prirodu i suštinu, niti će ga promijeniti u drugo stvorenje. Sve te promjene, svi ti razvoji samo su površni kao valovi velikoga mora. Oni ne mijenjaju njegovu vodenu prirodu, ne djeluju na njegova dubinska stalna strujanja koja su određena prirodnim stalnim faktorima.

Nepromjenljivi kur'anski tekstovi susreću se sa nepromjenljivim ljudskim bićem, jer su tekstovi proizvod Izvora koji je proizveo i čovjeka. Ti kur'anski tekstovi susreću se sa životom čovjeka u različitim životnim uvjetima i stadijima koji se ponavljaju sa istom živahnošću sa kojom *čovjek* susreće promjenljive uvjete života i njegove stadije koji se obnavljaju. Čovjek uvijek zadržava svoje osobine, osobine čovjeka.

U ovom *čovjeku* je ova spremnost i ova elastičnost. U protivnom, on se ne bi mogao suočiti sa uvjetima života i njegovim fazama, jer okruženja oko njega nisu statična, u Božanskom programu postavljenom za ovog čovjeka posebnih karakteristika i specifičnosti podrazumijeva se da je i on proistekao iz Ishodišta iz kojeg je proizašao i sam čovjek. To su osobine toga programa postavljene i pripremljene tako da se po njemu može raditi do kraja vremena.

Na taj način ovaj program i ovi tekstovi su u stanju da izbave ljudsku jedinku i izvuku ljudsku zajednicu iz bilo kog nivoa, bilo kog stepena napretka kojim se penje, i da dovede i čovjeka i taj napredak do najvišeg vrha... Ovaj program ne povraća ni čovjeka ni ljudsku zajednicu nazad, niti čovjek i ljudska zajednica padaju na niži nivo. Osim toga, ovaj program ne ometa ni čovjeka ni zajednicu da napreduju, niti sprječava čovjeka niti zajednicu da se uzdižu, bez obzira na kom nivou podnožja bio čovjek, odnosno na kom nivou podnožja bila zajednica.

Prvobitno zaostalo društvo - kao što je npr. arapsko društvo u starom džahilijjskom periodu i industrijsko savremeno društvo kao američko i

evropsko u savremenom džahilijetu - i jedno i drugo društvo naći će u Božanskom programu i u kur'anskim tekstovima svoje mjesto, naći će onoga ko će ih, ili ono što će ih povesti iz tog mjesta, voditi ga naprijed i dovesti do najvećeg vrha kojeg je ostvario islam u bilo kom živom periodu ljudske historije.

Džahilijet nije period historijske prošlosti. Džahilijet je svaki program u kome je utjelovljeno robovanje čovjeka - čovjeku. Ova osobenost ili karakteristika utjelovljena je ili zastupljena u svakom programu na zemlji bez izuzetka. U svim programima koje je danas prihvatilo društvo ljudi preuzimaju jedni od drugih poimanja, principe, mjerila, vrijednosti, zakone, odredbe, situacije i oponašanja... Ovo je taj džahilijet sa svim svojim karakterističnim osobinama u kome je predstavljeno robovanje čovjeka - čovjeku, u kome se klanjaju jedni drugima, a ne Allahu.

Islam, to je jedini program života, u kome je oslobođen čovjek od robovanja čovjeku, jer svi ljudi primaju poimanja i principe, mjerila i vrijednosti, odredbe i zakone, situacije i oponašanja iz ruke Allaha (subhanehu). I ako povinuju svoje glave, onda ih povinuju samo Allahu. Ako se pokoravaju zakonima, onda se oni pokoravaju samo Allahu. Ako se podvrgavaju sistemu, onda se podvrgavaju samo Allahu. Na taj način, oni se zaista oslobađaju robovanja roba - robu. To će biti kada postanu svi robovi samo Allaha, i nikoga drugoga.

Ovo je to raspuće između džahilijeta i islama, bez obzira u kakvoj se formi džahilijet manifestirao. Ova sura nastavlja da ocrtava to raspuće do u detalje i krajnje jasno, tako da ne ostane ni najmanje sumnje za onoga ko istražuje tu sumnju.

Razumljivo je da se i svaka naredba, svaka zabrana ili usmjerenje navedeni u časnom Kur'anu suočavaju sa realnom situacijom u džahilijetskom društvu, kanecí ili izgraditi situaciju koja do tada nije bila takva, ili odbaciti postojeću situaciju bez remećenja općeg, bazičnog pravila. (Pouka je u općenitosti teksta, ne u posebnost povoda.) Imajući u vidu da su kur'anski tekstovi objavljeni da se primjenjuju u svakom pokoljenju i u svakoj sredini, kao što smo rekli, to se u tome pokazuje

nadnaravnost. Ovi tekstovi koji su objavljeni radi suočavanja sa određenim situacijama, oni su ti isti tekstovi koji će se suočavati sa ljudskom zajednicom u bilo kojoj fazi njena razvoja, a program koji je izvukao muslimansku zajednicu iz podnožja džahilijeta je taj isti program koji će izbaviti svaku zajednicu, ma gdje ona bila na svom stepenu uspona, i dovesti je do najvišeg vrhunca do koga je dostigla prva zajednica, islamska, onoga dana kad ju je taj Program izvukao iz dubokog podnožja.

Kad god čitamo Kur'an, možemo shvatiti crte džahilijetskog društva kroz njegove naredbe, zabrane i upute. Isto tako možemo shvatiti i naznake koje Kur'an hoće da izgradi i učvrsti u novom društvu.

Šta mi nalazimo u ovoj suri? Kakve naznake džahilijetskog društva nalazimo u islamskoj zajednici koje su se nataložile od časa kada je Božanski program izbavio muslimansku zajednicu ispod podnožja džahilijeta? Kakve nove crte i naznake nalazimo, koje se žele izgraditi i učvrstiti u novom islamskom društvu?

Nalazimo društvo u kome se gaze prava jetima, posebno djevojčica, jetima u kućama njihovih bližih staratelja i onih koji se oporukom staraju o njima. Nalazimo da se ružno uzima za dobro, rasipa se njihov imetak, da se hlepi za tim imecima, plašeci se da jetimi ne odrastu i zatraže da im se taj imetak povрати. Nalazimo da se zadržavaju maloljetnice, bogate djevojčice, da bi ih njihovi staratelji uzeli sebi za žene u pohlepi za njihovim imetkom, a ne u želji za njima, ili da ih daju djeci bogataša radi vlastitoga cilja.

Nalazimo društvo koje nepravedno postupava prema maloljetnicama, slabima i ženama, ne predaju im njihov stvarni udio nasljedstva. Većinu ostavštine uzimaju bogati i snažni, sposobni da nose oružje. Udjela u tome imaju samo snažni. On može dobiti i maloljetnicu siroticu i ženu staricu. On je taj zbog koga su one zadržane, zadržane za mušku djecu ili starce samo da se imetak ne raspe ili ne ode drugome.

Nalazimo društvo kako stavlja ženu u vrlo nepovoljan i nečastan položaj. Postupa se s njom okrutno, nepravedno, u svim fazama njenog života, lišavaju je nasljedstva, kao što smo rekli, ili zadržava je zbog nečega što će dobiti, daje da je naslijeđuje čovjek kao što se naslijeđuje roba. Kada umre njen muž, dođe njegov bliži, baca na nju svoje odijelo i na taj način obznanjuje da je ona rezerevisana za njega. Ako hoće, ženi je bez mehra, ili ako hoće udaje je i uzima njen mehr sebi, njen muž joj ne dozvoljava

udaju kada je pusti, tako da je ostavi da nije ni žena ni puštenica dok se sama ne otkupi, dok ne raskine okov zarobljenice i ne oslobodi se.

Nalazimo društvo u kome se sukobljavaju osnovna pravila porodice zbog niskog položaja žene u tom društvu, pored sukobljavanja pravila koja se odnose na posinovljavanje i uzimanje pod starateljstvo, što dovodi do sukobljavanja sa pravima o rodbini i porijeklu, pored anarhije u spolnim i porodičnim odnosima gdje se šire veze nečisti i ljubovništva.

Nalazimo društvo u kome se nepravичno jedu sredstva kamatnim poslovanjem. Oduzimaju se prava drugoga. Negiraju se povjerenja. Namnožava se uništenje imetaka i života. Iz dana u dan sve manje pravde. Pravdu mogu ostvariti samo jači. Sredstva i imetak se daju kao sadaka samo radi licemjerstva, oholosti i upinjanja. Slabi i bijednici ne dobijaju od ove sadake ništa. Sve se odlijeva u ruke bogatih i jakih.

Sve ovo što smo spomenuli su neke naznake džahilijeta, zbog čega su i tretirane u ovoj suri, o čemu su govorile i druge sure, a obilato i vijesti ovog džahilijeta i kod Arapa i kod drugih naroda u njihovom susjedstvu.³⁴

Pa ipak, nije to bilo društvo bez vrlina. Ono je imalo i svoje vrline, kojima je pripremljeno da dočeka ovu veliku poslanicu. Te vrline spasio je islam, sačuvao ih i usmjerio konstruktivnim smjerom. Da nije bilo islama, te vrline bile bi izgubljene, prekrivene gomilama sramnosti, raspršene a nesakupljene, izgubljene, a nesačuvane. Ovaj narod ne bi imao šta vrijedno ponuditi čovječanstvu da nije bilo ovog Programa koji je počeo brisati ružne naznake džahilijeta, a graditi i ustaljivati pozitivne naznake islama, i spašavati vrline ovog izgubljenog, rasutog i uništenog naroda, čija bi sudbina bila kao i sudbina ostalih naroda džahilijeta, njihovih savremenika, koji su potpuno propali, jer ti narodi nisu doživjeli poslaništvo niti ih je izgrađivala vjera.

Iz ovog džahilijeta, čije su ovo bile neke naznake, islam je izvukao zajednicu kojoj je Allah dodijelio dobro i odredio da se preda rukovođenje čovječanstvom, da se od njega formira muslimanska zajednica i time izgradi islamsko društvo, koje je dostiglo vrhunac kakvog nikada nije dostiglo drugo društvo, koje je još uvijek nada čovječanstvu. Ono bi ga moglo preobraziti kada bi čovječanstvo bilo odlučno da krene ovim putem.

³⁴Vidi više objašnjenje naznaka arapskog džahilijeta u ovom džuzu kod interpretacije Božijih riječi: *Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti...* (3/164).

U ovoj suri naći ćemo neke naznake koje namjerava islamski program izgraditi i uvrstiti u muslimanskom društvu nakon njegova pročišćavanja od naslaga džahilijeta, koji kani izgraditi situacije i izvršne zakone koji će garantirati zaštitu ovih naznaka i njihovo učvršćivanje u društvenoj realnosti.

U samom početku ove sure naći ćemo i odluku o činjenici Božanstva i monoteizma, naći ćemo činjenicu čovječanstva i jedinstva njegova porijekla, iz koga ga je proizveo njegov Gospodar, naći ćemo istinu uspostavljanja čovječanstva na principu porodice, njena povezivanja vezom rodbinstva, sa mobilizacijom ovih svih veza u ljudskoj svijesti i uzimanja tih veza kao oslonac za organiziranje muslimanskog društva na toj osnovi, za zaštitu slabih u tom društvu putem uzajamne solidarnosti među jednom porodicom koja ima jednog Stvoritelja, za zaštitu ovog društva od sramnosti, nasilja i smutnje, organiziranjem muslimanske porodice, muslimanskog društva i cjelokupnog ljudskog društva na principu jedinstva Božanstva i jedinstva čovječanstva u cjelini. *O, ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi (4/1).* Ova velika istina koju sadrži uvodni ajet predstavlja osnovno pravilo o islamskom poimanju na kome počiva društveni život. Ovu činjenicu želimo izložiti podrobnije na njenom mjestu kad dođe u tekstu ove sure.

Na putu ostvarenja solidarne strukture društva nalazimo praktične zakonske odredbe koje se oslanjaju na tu osnovu:

- odredbu o zaštiti jetima inspirativnog rješenja, strogo upozorenje i tačno definisanu osnovnu zakonitost:

I siročadi imanja njihova uručite, hrđavo za dobro ne podmećite i imetke njihove s imecima vašim ne trošite, - to bi, zaista bio vrlo veliki grijeh (4/2).

I provjeravajte siročad dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove. I ne žurite da ih rasipnički potrošite dok oni ne odrastu. Ko je imućan - neka se uzdrži, a ko je siromašan - neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši. A imetke im uručujte u prisustvu svjedoka. A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).

I neka se pribojavaju, kao kad bi sami iza sebe ostavili nejaku djecu za koju strahuju, i neka se boje Allaha i neka govore istinu (4/9).

oni koji bez ikakva prava jedu imetke siročadi - doista jedu ono što će ih u Vatru dovesti i oni će u ognju gorjeti (4/10).

- odredbe o zaštiti ženske djece, posebno maloljetnih sirotica i slabih žena o čuvanju njihova sveukupnog prava u nasljedstvu, o zaradi i sticanju, o pravu samih njih, o izbavljanju njih iz okrutnosti džahilijeta i sramnog nasilničkog ponašanja, ova raznovrsna i brojna usmjerenja i ozakonjenja nalazimo u brojnim primjerima:

Ako se bojite da prema ženama i sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga što poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte (4/4).

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rodaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rodaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio (4/7).

O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari naslijeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao (4/19).

Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? (4/20).

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele (4/21).

Oni traže od tebe propise o ženama. Reci: "Allah će vam objasniti propise o njima - nešto vam je već kazano u Knjizi o ženama - sirotama, kojima uskraćujete ono što im je propisano a ne želite da se njima oženite, i o nejakoj djeci, i o tome da sa siročadi treba da pravedno postupite. A Allah sigurno zna za dobro koje učinite (4/127).

- o organizaciji porodice, njenom uspostavljanju na čvrstoj osnovi, nadahnutoj samom prirodom, o zaštiti porodice od raznih taloga okruženja kojima je izložena u sferi bračnog i društvenog života, navedena su

raznovidna usmjerenja i načini organizovanja, pored osvrtu navedenih u okviru govora o djevojkama siroticama i ženama raspuštenicama:

I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, - a što je bilo, biće oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put (4/22).

Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku, i majke žena vaših, i pastorka vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh -, i žene vaših rođenih sinova, i da sastavite dvije sestre, - što je bilo, bilo je. Allah zaista prašta i samilostan je -, (4/23)

i udate žene, osim onih koje zarobite; to su vam Allahovi propisi, - a ostale su vam dozvoljene, ako želite da im vjenčane darove date i da se njima oženite, a ne da blud činite. A ženama vašim s kojima ste imali bračne odnose podajte vjenčane darove njihove kao što je propisano. I nije vam grijehota ako se, poslije određenog vjenčanog dara, s njima nagodite. Allah zaista sve zna i mudar je (4/24).

Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje. Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode, jer i Allah njih štiti. A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! - Allah je, zaista, uzvišen i velik! (4/34).

A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njezine porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti jer Allah sve zna i o svemu je obaviješten! (4/35).

Ako se neka žena plaši da će joj se muž početi joguniti ili da će je zanemariti, onda se oni neće ogriješiti ako se nagode, - a nagodba je najbolji način -, ta ljudi su stvoreni lakomi! I ako vi budete lijepo postupali i Allaha se bojali - pa, Allah dobro zna ono što radite (4/128).

Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli, ali ne dopustite sebi takvu naklonost pa da jednu ostavite u neizvjesnosti. I ako vi budete odnose popravili i nasilja se klonili, - pa, Allah će, zaista, oprostiti i samilostan biti (4/129).

A ako se njih dvoje ipak rastave, Allah će ih, iz obilja Svoga, neovisnim učiniti; - Allah je neizmjereno dobar i mudar (4/130);

- o uređenju odnosa nasljedstva i međusobne solidarnosti između članova jedne porodice, između štićenika i staratelja koji su sklopljeni prije objave zakona o porijeklu; prije poništavanja posinjavanja navedeni su ovi ukupni principi i ovi definisani propisi određenih dalekosežnih društvenih ciljeva;

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio (4/7).

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima. A ako bude više od dvije ženskih, njima - dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj - polovina. A roditeljima, svakom posebno - šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a naslijeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi - trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi - šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed! - Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

Oni traže od tebe tumačenje. Reci: "Allah će vam kazati propis o "kelali": ako neko umre, i ne bude imao djeteta, a ima sestru, njoj - polovina njegove ostavštine, a on će naslijediti nju ako ona ne bude imala dijete; a ako su dvije, njima -dvije trećine njegove ostavštine. A ako su oni braća i sestre, onda će muškarcu pripasti dio jednak koliko dvjema ženskima. To vam Allah objašnjava, da ne zalutate. A Allah zna sve (4/176).

Mi smo odredili nasljednike svemu onome što ostave roditelji i rođaci. A onima s kojima ste sklopili ugovore - podajte njihov dio - Allah je, zaista, svemu svjedok (4/33).

- o zaštiti društva od gnusnih djela i stvaranju mogućnosti za dobročinstvo i preventivu:

Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki (4/15).

A ako dvoje to učine, izgrdite ih; pa ako se pokaju i poprave, onda ih na miru ostavite, jer Allah prima pokajanje i samilostan je (4/16).

A ono među vama koji nije dovoljno imućan da se oženi slobodnom vjernicom - eto mu one u vašem vlasništvu, robinje vaše, vjernice, - a Allah nabolje zna kakvo je vjerovanje vaše -, ta jedne ste vjere. I ženite se njima, s dopuštanjem vlasnika njihovih, i podajte im vjemčane darove njihove, kako je običajeno, kada su čedne i kada javno ne čine blud i kada tajno ne žive s ljubavnicima. - A kada one kao udate počine blud, neka se kazne polovicom kazne propisane za slobodne žene. - To je za onoga od vas koji se boji bluda; - a bolje vam je da se uzdržite! Allah prašta i samilostan je (4/25).

Allah želi da vam objasni i da vas putevima kojima su išli oni prije vas uputi, i da vam oprost. - A Allah sve zna i mudar je (4/26).

- o uređenju odnosa između pojedinaca muslimanskog društva i uspostavljanju tih odnosa na međusobnoj solidarnosti, rodbinskoj vezi, savjetu, povjerenju, pravdi, toleranciji, ljubavi i dobročinstvu, navode se smjernice i razni propisi pored onoga što smo ranije spomenuli. Od tih smjernica i propisa navest ćemo kao primjer nekoliko uzoraka, a nećemo sve pobrojati. Svi ti uzorci doći će kasnije kada se bude govorilo o njima u kontekstu ove sure:

I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite (4/5).

A kada diobi prisustvuju rođaci, siročad i siromasi, i njima nešto darujte i lijepu riječ im recite (4/8).

O vjernici, jedni drugima na nedozvoljen način imanja ne prisvajajte, - ali, dozvoljeno vam je trgovanje uz obostrani pristanak - i jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv (4/29).

Onoga ko to nepravilno i nasilno uradi - Mi ćemo u vatru baciti, to je Allahu lahko (4/30).

I ne poželite ono čime je Allah neke od vas odlikovao. Muškarcima pripada nagrada za ono što oni urade, a ženama nagrada za ono što one urade. I Allaha iz obilja Njegova molite. - Allah, zaista, sve dobro zna! (4/32).

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima - namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu (4/36),

one koji škrtare i traže od drugih da budu škrti i koji kriju ono što im je Allah iz obilja Svoga darovao : a Mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju - (4/37).

i one koji troše imanja svoja da se pred svijetom pokažu, a ni u Allaha ni u onaj svijet ne vjeruju. - A kome je šejtan drug, zao mu je drug! (4/38).

Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! - A Allah doista sve čuje i vidi (4/58).

Onaj ko se bude za dobro zalagao - biće i njemu udio u nagradi, a onaj ko se bude za zlo zauzimao - biće i njemu udio u kazni. - A Allah nad svime bdi (4/85).

Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite, ili ga uzvratite, jer će Allah za sve obračun tražiti (4/86).

Nezamislivo je da vjernik ubije vjernika, to se može dogoditi samo - nehotice. Onaj ko ubije vjernika nehotice (4/92).

Onome koji hotimično ubije vjernika kazna će biti - džehennem, u kome će vječno ostati; Allah će na njega gnjev Svoj spustiti i prokleće ga i patnju mu veliku pripremiti (4/93).

O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja ili rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti - kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali, - pa, Allah zaista zna ono što radite (4/135).

Allah ne voli da se o zlu glasno govori, to može samo onaj kome je učinjena nepravda. - A Allah sve čuje i sve zna (4/148).

Bilo da vi dobro djelo javno učinite ili ga sakrijete ili nepravdu oprostite, - pa, i Allah mnogo prašta i sve može (4/149).

Pored tog velikog cilja o uređenju muslimanskog društva na principu međusobne solidarnosti, čuvanju rodbinskih veza, savjetovanju, toleranciji, povjerenju, pravdi, ljubavi, čistoti, odstranjenju zaostalih

naslaga u muslimanskom društvu iz džahilijetskog vremena, izgradnji i učvršćivanju novih, svjetlijih naznaka..., naći ćemo i drugi cilj koji nije ništa manje značajan, niti manje djelotvoran u životu muslimanskog društva, iako on nije glavna osnova na kojoj počiva prvi cilj. To je definisanje značenja i smisla vjere, definisanje vjerovanja (*imana*), uvjeta islama, povezivanje svih institucija i zakona koji vladaju u životu pojedinca i društva s tim definisanim značenjem vjere i tačnim definisanjem imana i islama.

Vjera je sistem kojeg je postavio Allah radi života čovječanstva u cjelini i programa na kome počiva cjelokupna aktivnost u životu. Allah je jedini istiniti Gospodar koji ima pravo na postavljanje ovog programa bez ikakva sudruga. Vjera je slijeđenje i pokoravanje Allahovom rukovođenju koji Jedini ima pravo da Mu se ukazuje pokornost i slijeđenje. Iz takvog pokoravanja proizilazi i susretanje i puna pokornost samo Njemu... Muslimansko društvo ima posebno rukovođenje, posebno vjerovanje i poimanje, ono ima Božansko rukovođenje predstavljeno u Resulullahu, alejhi-s-selam, u Božijim zakonima i Njegovu programu koji je Resulullah, alejhi-s-selam, prenio i koje ostaje trajno poslije njega. Slijeđenje ovakvog rukovođenja od strane ovog društva daje naznaku islama i izrastanje iz njega muslimanskog društva. Bez ovog apsolutnog slijeđenja ne može se nikada biti musliman. Uvjet ovog slijeđenja je davanje posljednje riječi i suda Allahu i Njegovu Poslaniku, predaje svega Allahu, zadovoljstvo presudom Resulullaha, primanje i provođenje toga sasvim predano.

Tekstovi ove sure kod objašnjenja ove činjenice i potvrđivanja ovog principa daju konačan i odlučan smisao. Ne preostaje nikakav povod za raspravljanje o tome niti kakva druga alternativa, ni mogućnost razvodnjavanja ni davanja drugog obilježja, jer je činjenica data snažno i odlučno tako da nema mogućnosti za dijalog i polemiku.

Ovaj osnovni princip predstavljen je mnogo puta sasvim jasno u ovoj suri. Izlaganje tih principa podrobno iznijet ćemo kad bude vrijeme i na mjestu vezanom za kontekst, a ovdje ćemo se zadovoljiti da iznesemo samo općenito. To je predstavljeno općenito i u uvodnom ajetu ove sure riječima: *O, ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara...* (4/1) kao što je predstavljeno i u ajetima:

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! (4/36).

Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostiće manje grijeha od toga, kome On hoće... (4/48).

Ovo je posebno izraženo i definisano u riječima Allaha:

O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim: A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše (4/59).

Zar ne vidiš one koji tvrde da vjeruju u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe pa ipak žele da im se pred šejtanom sudi, a naređeno im je da ne vjeruju u njega. A šejtan želi da ih u veliku zabludu navede (4/60).

Kad im se kaže: "Prihvatite ono što Allah objavljuje, i Poslanika!" - vidiš licemjere kako se od tebe sasvim okreću (4/61).

A Mi smo poslali svakoga poslanika zato da bi mu se, prema Allahovom naređenju, pokoravali (4/64).

I tako Mi Gosodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore (4/65).

Onaj ko se pokorava Poslaniku pokorava se i Allahu; a onaj ko glavu okreće - pa, Mi te nismo poslali da im čuvar budeš (4/80).

Onoga koji se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustićemo da čini šta hoće, i bacićemo ga u džehennem, - a užasno je on boravište! (4/115).

Ovako je definisan smisao vjere, definisan iman i uvjeti islama, definisan sistem muslimanskog društva i njegov program u životu. Prema tome, iman ne čine samo obredi i poimanja, ne čine samo riječi i parole, samo klanjanja i salavati, nego ga čine, pored svega toga, i prije svega toga, i sistem koji vlada, program koji dominira, rukovođenje kome se čovjek pokorava, položaj koji se oslanja na određeni sistem, određeni program, određeno rukovođenje. Bez svega ovoga nema imana ni islama, nema ni društva koje bi se moglo pripisati islamu.

Na odredbi ovog osnovnog principa zasnivaju se brojna usmjerenja u ovoj suri. Sva se ona granaju iz ovog velikog osnova.

1. Na njemu se zasniva da društvena uređenja u cjelini u društvu budu isto kao što su obredi klanjanja, oslonjeni na ovu veliku osnovu, na značenje i smisao vjere, definisanja imana i uvjeta islama, na način kako je to predvidio taj program kojeg smo ranije izložili. Prema tome, to nisu samo odredbe i propisi, nego je sve to sačinjeno i dato prema iman-u - vjerovanju u Allaha, priznavanju Njegova Božanstva, povinjavanju rukovođenju koje je definisano... a primijetiti ćemo, također, da se svi zakoni, sve odredbe na koje smo ukazali, oslanjaju na ovu činjenicu i na kraju je na tu činjenicu ukazano i tekstom Kur'ana.

Uvodni ajet, koji govori o jedinstvu čovječanstva, poziva ljude da čuvaju rodbinske veze; ajet koji se smatra uvodnim za sva uređenja koja slijede u suri, počinje pozivom ljudi na predanost Allahu koji ih je stvorio od jedne osobe: *O, ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio...* (4/1). I završava ovaj ajet pozivom na predanost Allahu i upozorenjem čovjeka da ga Allah promatra i prati: *Jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi* (4/1).

Ajeti koji bodre da se štiti imovina siročadi i objašnjavaju način kako postupati sa njihovom imovinom, završavaju upozorenjem na Allaha i obračun riječima: *A dosta je što će se pred Allahom račun polagati* (4/6).

Podjela nasljedstva u porodici dolazi oporukom od Allaha:

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima... To je Allahova zapovijed! (4/11). A propisi o nasljedstvu završavaju riječima: *To su Allahovi propisi. Onoga ko se pokorava Allahu i Poslaniku Njegovu - On će uvesti u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, i to je uspjeh veliki* (4/13).

A onoga ko se bude protiv Allaha i Poslanika Njegova dizao i preko granica Njegovih propisa prelazio - On će u vatru baciti, u kojoj će vječno ostati; njega čeka sramna patnja (4/14).

O propisima o porodici, regulisanju mehra, razvodu braka itd. navode se slične poruke kao: *...S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao* (4/19). *I udate žene, osim onih koje zarobite; to su vam Allahovi propisi* (4/24). *Allah želi da vam objasni i da vas putevima kojima su išli oni prije vas uputi, i da vam oprost.* - *A Allah sve zna i mudar*

je (4/26). Kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! - Allah je, zaista, uzvišen i velik! (4/34).

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! (4/36). Sve je to navedeno prije ajeta u kojem se navodi oporuka da se čini dobročinstvo roditeljima, bližnjima, siročadima i siromašnima...

Ovako se povezuju i ostale odredbe i zakoni sa Allahom i ovako se izvlače iz Njegova zakona. Sve se povraća ovom rukovođenju, kome pripada pravo pokornosti i slijeđenja, nikom drugom.

2. Na odredbi ovog velikog principa uspostavljeno je da vjernici rukovode vjernicima i vjerničkim društvom. Oni neće slijediti nikog ko ne vjeruje kao oni, ko ne slijedi njihov program, ne povinja se njihovom sistemu i ko ne prima odredbe iz njihovog rukovodstva, bez obzira kakvi su odnosi koji ih vežu s tim pojedincem, bile to veze rodbinstva, nacionalne pripadnosti, zemlja ili interes. U protivnom, bio bi to politeizam ili licemjerstvo. To bi značilo napuštanje muslimanskih redova u svakom slučaju.

Onoga koji se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustićemo da čini šta hoće, i bacićemo ga u džehennem, - a užasno je on boravište! (4/115).

Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostiće kome hoće ono što je manje od toga. A daleko je zalutao onaj ko smatra da je Allahu neko ravan (4/116).

Bolnu patnju navijesti licemjerima, koji prijateljuju s nevjernicima, a ne s vjernicima! Zar kod njih traže snagu, a sva snaga pripada samo Allahu? (4/139).

O vjernici ne prijateljajte s nevjernicima umjesto s vjernicima! Zar hoćete da pružite Allahu očigledan dokaz protiv sebe? (4/144).

Licemjeri će na samom dnu džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći; (4/145)

ali oni koji se pokaju i poprave i koji čvrsto Allaha prihvate i vjeru svoju u Allaha iskreno ispolje, biće s vjernicima, a Allah će sigurno vjernicima veliku nagradu dati (4/146).

3. Nužnost hidžre muslimana iz ratnog područja počiva na ovom principu. Ratno područje je svaka oblast u kojoj se ne primjenjuju propisi

islama, niti ima prioritet muslimansko rukovođenje, da bi se pridružili muslimanskom društvu kad god se na zemlji uspostavi neislamska vlast, da bi živjeli u okrilju zastave muslimanskog rukovođenja i da se ne potčinjavaju zastavi nevjerovanja, a zastava nevjerovanja je svaka zastava osim zastave islama, a ako tako ne bi postupili, to bi bilo nevjerovanje i licemjerstvo. To je, u svakom slučaju, napuštanje muslimanskih redova jer:

Zašto se podvajate kada su u pitanju licemjeri koje je Allah vratio u nevjernike zbog postupaka njihovih! Zar želite da na pravi put uputite one koje je Allah u zabludi ostavio? A onoga koga Allah u zabludi ostavi - ti nikada nećeš na pravi put uputiti (4/88).

Oni bi jedva čekali da i vi budete nevjernici kao što su oni nevjernici, pa da budete jednaki. Zato ih ne prihvatajte kao prijatelje dok se radi Allaha ne isele. A ako okrenu leđa, onda ih hvatajte i ubijajte gdje god ih nađete, i ni jednog od njih kao prijatelja i pomagača ne prihvatajte (4/89).

Kad budu uzimali duše onima koji su se prema sebi ogriješili, meleki će upitati: "Šta je bilo s vama?" - "Bili smo potlačeni na Zemlji" -odgovoriće. - "Zar Allahova Zemlja nije prostrana i zar se niste mogli nekud iseliti?" - reći će meleki, i zato će njihovo prebivalište biti džehennem, a užasno je on boravište (4/97).

Samo nemoćnim muškarcima, i ženama, i djeci, koji nisu bili dovoljno snalažljivi i nisu znali puta, (4/98)

Allah će, ima nade, oprostiti jer Allah briše grijehe i prašta (4/99).

Onaj ko se iseli Allaha radi, naći će na Zemlji mnogo mjesta, uprkos svojih neprijatelja, i slobodu. A onome ko napusti svoj rodni kraj radi Allaha i Poslanika Njegova, pa ga stigne smrt, nagrada od Allaha njemu je sigurna. - A Allah mnogo prašta i milostiv je (4/100).

4. Na tome je uspostavljena i borba muslimana radi spašavanja slabih, svoje braće muslimana, koji ne mogu da se isele iz ratnog područja i zastave nevjerovanja, da bi ih priključili muslimanskom društvu u islamskoj zemlji, kako ne bi bili ostavljeni na milost i nemilost zbog svog vjerskog uvjerenja, da bi živjeli u okrilju zastave islama, da bi se pokoravali samo njegovom sistemu, uživali u tom islamskom sistemu i u čistom životu islamskog sistema. To je pravo svakog muslimana. Lišiti ga toga prava značilo bi lišiti ga najveće blagodati na zemlji i najvećeg dobra u životu.

A zašto se vi ne biste borili na Allahovu putu za potlačene, za muškarce i žene i djecu, koji uzviču: "Gospodaru naš, izbavi nas iz ovoga grada, čiji su stanovnici nasilnici, i Ti nam odredi zaštitnika i Ti nam podaj onoga ko će nam pomoći!" (4/75).

Ova naredba popraćena je žestokom kampanjom na džihad i životom i materijalnim dobrom, popraćena kritikovanjem onih koji koče, remete i ostaju kod kuće sjedeći. To je kampanja koja se proteže velikim dijelom ove sure. Pri tome se podiže puls mirne duše ovog poglavlja, pojačava njen ritam i štiti njena gorljivost kod usmjeravanja i upućivanja prigovora.

Mi ne možemo ovdje izlagati ovaj dio onim redom kako stoji, (prema rasporedu) u kontekstu, jer takav raspored ima veliku važnost i određenu inspirativnost, pa ćemo to ostaviti da izložimo na mjestu prema kontekstu, a zadovoljit ćemo se samo ovim izvodcima ovog dijela:

O vjernici, budite oprezni i nastupajte ili u četama ili odjednom svi (4/71).

Među vama ima i takvih koji će sigurno oklijevati i koji će, ako doživite poraz, reći: "Sam Allah mi je milost Svoju ukazao što s njima nisam bio!" (4/72).

A ako vam Allah da pobjedu, on će sigurno reći - kao da je između vas i njega bilo nekakvo prijateljstvo -: "Da sam, kojom srećom, s njima bio, veliki plijen bih dobio!" (4/73).

I neka se zato na Allahovu putu bore oni koji ne žale da žrtvuju život na ovom svijetu za onaj svijet. A onoga ko se bori na Allahovu putu, pa pogine ili pobijedi, Mi ćemo, sigurno, obilno nagraditi (4/74).

A zašto se vi ne biste borili na Allahovu putu za potlačene, za muškarce i žene i djecu, koji uzviču: "Gospodaru naš, izbavi nas iz ovoga grada, čiji su stanovnici nasilnici, i Ti nam odredi zaštitnika i Ti nam podaj onoga ko će nam pomoći!" (4/75).

Vjernici se bore na Allahovom putu, a nevjernici na šejtanovom. Zato se borite protiv šejtanovih štićenika, jer je šejtanovo lukavstvo zaista slabo (4/76).

Zato se bori na Allahovu putu, pa makar sam bio, a podstiči i vjernike; Allah će zaustaviti silu onih koji ne vjeruju, Allah je jači i kazne Njegove su strožije (4/84).

Vjernici koji se ne bore - osim onih koji su za borbu nesposobni - nisu jednaki onima koji se na Allahovu putu bore imecima svojim i životima svojim. One koji se budu borili ulažući imetke svoje i živote svoje Allah će odlikovati čitavim stepenom nad onima koji se ne budu borili, i On svima obećava lijepu nagradu. Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu, (4/95)

počasti od Sebe i oprost i milost. - Allah prašta i samilostan je (4/96).

Nemojte malaksati tražeći neprijatelja; ako vi trpите bol, trpe i oni bol kao i vi, a vi se još od Allaha nadate onome čemu se oni ne nadaju. -A Allah sve zna i mudar je (4/104).

Za vrijeme ove kampanje o bodrenju na džihad donijeta su i neka pravila međunarodne saradnje između *Daru-l-Islama* (islamske zemlje) i brojnih drugih lagera s kojima se odvijaju saradnje ili, eventualno, sukobi.

Kod pogovora o podjeli muslimana na dvije grupe i dva mišljenja u pitanju munafika koji su došli u Medinu radi trgovine, koristi i kontakta sa svojim, a kada napustiše Medinu, vratiše se svojim starješinama neprijateljskih lagera, stoji:

Zato ih ne prihvatajte kao prijatelje dok se radi Allaha ne isele. A ako okrenu leđa, onda ih hvatajte i ubijajte gdje god ih nađete, i ni jednog od njih kao prijatelja i pomagača ne prihvatajte (4/89),

osim onih koji se sklone kod nekog plemena s kojim vi imate ugovor o nenapadanju, ili vama dođu, a teško im je da se bore protiv vas ili plemena svog. A da Allah hoće, okrenuo bi ih protiv vas i oni bi se, uistinu, protiv vas borili. Ako vas takvi ostave na miru i ne napadaju vas, i ako vam ponude mir, onda vam Allah ne daje nikakva prava protiv njih (4/90).

Vi ćete nailaziti i na one koji žele da budu bezbjedni i od vas i od naroda svog; kad god se pozovu da budu mnogobošci, vrate se u bezvjerstvo. Ako se oni ne okane vas i ne ponude vam mir i ako ne prestanu vojevati protiv vas, vi ih hvatajte i ubijajte gdje god ih stignete, puno pravo vam dajemo protiv njih (4/91).

O vjernici, kada u boj krenete, na Allahovu putu, sve dobro ispitajte i onome ko vam nazove selam ne recite: "Ti nisi vjernik!" - kako biste se

domogli ovozemaljskih dobara; ta u Allaha su mnoge dobiti! I vi ste prije bili kao oni, pa vam je Allah darovao milost Svoju; zato uvijek sve dobro ispitaite, a Allahu je, zaista, poznato ono što radite (4/94).

Za vrijeme razgovora o džihadu navodi se i nekoliko posebnih odredaba vezanih za namaz u vrijeme straha i sigurnosti, uz preporuku Allahovu vjernicima i upozorenje na neprijateljske blokove koji stalno vrebaju:

Nije vam grijeh da namaz na putovanju skratite, i kada se bojite da će vam nevjernici neko zlo nanijeti. Nevjernici su vam, doista, otvoreni neprijatelji (4/101).

Kada ti budeš među njima i kada odlučiš da zajedno s njima obaviš namaz, neka jedni s tobom namaz obavljaju i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali namaz, neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji još nisu obavili namaz pa neka i oni obave namaz s tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni. Nevjernici bi jedva dočekali da oslabi pažnja vaša prema oružju i oruđu vašem, pa da svi odjednom na vas navale. A ako vam bude smetala kiša ili ako bolesni budete, nije vam grijeh da oružje svoje odložite, samo oprezni budite. Allah je nevjernicima pripremio sramnu patnju (4/102).

A kada namaz završite, Allaha spominjite, i stojeći, i sjedeći, i ležeći. A u bezbjednosti obavljajte namaz u potpunosti, jer vjernicima je propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju (4/103).

Ovi ajeti ukazuju na težinu namaza u islamskom životu, čak se podsjeća da se klanja i u mjestima gdje vlada strah i objašnjava kako se klanja u takvim situacijama. Ovi ajeti ukazuju i na kompleksnost ovog programa, ukazuju na suočavanje ljudskog života sa svim situacijama, kako da se ponaša pojedinac musliman, a kako muslimansko društvo u svakom trenu i u svakoj situaciji.

Poslije osvrta na džihad govori se u formi žestoke kampanje protiv licemjera i njihovih saveznika Jevreja u Medini toga vremena, za vrijeme dok su mnogi spletkarili protiv Allahove vjere, muslimanske zajednice i muslimanskog rukovođenja, svakovrsnim spletkarenjem. Govori se protiv njihovih prigovora muslimanskim redovima, o njihovom razvodnjavanju vrijednosti i sistema. U ajetima koje smo odabrali iz dijela o džihadu govori se djelimično i o napadu na licemjere. Tome pridodajemo ovaj slikoviti

odlomak o njihovom stanju i osobinama, odlomak koji razotkriva njihovu prirodu i njihova sredstva.

Licemjeri govore: "Pokoravamo se!" a kada odu od tebe, onda neki od njih noću snuju nešto što je suprotno onome što ti govoriš, i Allah naredi da se ono što oni snuju pribilježi. Ti ih izbjegavaj i u Allaha se pouzdaj, jer Allah je dovoljan zaštitnik (4/81).

A zašto oni ne razmisle o Kur'anu? Da je on od nekog drugog, a ne od Allaha, sigurno bi u njemu našli mnoge protivrječnosti (4/82).

Kada saznaju za nešto važno, a tiče se bezbjednosti ili opasnosti, oni to razglase. A da se oni s tim obrate Poslaniku ili predstavnicima svojim, saznali bi od njih ono što žele da saznaju. A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, i vi biste, osim malo vas, sigurno šejtana slijedili (4/83).

Onima koji su bili vjernici, i zatim postali nevjernici, pa opet postali vjernici i ponovo postali nevjernici, i pojačali nevjerovanje, Allah doista neće oprostiti i neće ih na pravi put izvesti (4/137).

Bolnu patnju navijesti licemjerima, (4/138)

koji prijateljuju s nevjernicima, a ne s vjernicima! Zar kod njih traže snagu, a sva snaga pripada samo Allahu? (4/139).

On vam je već u Knjizi objavio: Kad čujete da Allahove riječi poriču i da im se izruguju, ne sjedite s onima koji to čine dok ne stupe u drugi razgovor, inače, bićete kao i oni. Allah će sigurno zajedno sastaviti u džehennemu licemjere i nevjernike, (4/140)

one koji iščekuju šta će biti s vama; pa ako vam Allah daruje pobjedu, oni reknu: "Zar nismo bili uz vas?" a ako sreća posluži nevjernike, onda govore njima: "Zar vas nismo mogli pobijediti i zar vas nismo odbranili od vjernika?" Na Sudnjem danu Allah će vam svima presuditi! A Allah neće dati priliku nevjernicima da unište vjernike (4/141).

Licemjeri misle da će Allaha prevariti, i On će ih za varanje njihovo kazniti. Kada ustaju da namaz obave, lijeno se dižu, i samo zato da bi se pokazali pred svijetom, a Allaha gotovo da i ne spomenu; (4/142)

neodlučni su kome će se privoljeti, da li ovima ili onima. A onoga koga Allah u zabludi ostavi - ti nećeš naći načina da ga na pravi put uputiš (4/143).

O vjernici, ne prijateljujte s nevjernicima umjesto s vjernicima! Zar hoćete da pružite Allahu očigledan dokaz protiv sebe? (4/144)

Licemjeri će na samom dnu džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći (4/145).

U odlomku o džihadu i u drugim odlomcima ove sure susrećemo se sa zapaljivim ratom protiv muslimanske zajednice, protiv islamskog učenja i protiv islamskog rukovođenja, također od sinova objavljene Knjige, a posebno od Jevreja i licemjera, njihovih saveznika u Medini, politeista u Mekki i njihovim okolnim mjestima. To je borba o kojoj smo govorili i u suri *Bekare* i u suri *Ali Imran* nešto ranije. Ovdje ćemo se susresti i sa Božanskim programom. Taj program uzima muslimansku zajednicu za ruku i vodi je kroz vrlo bodljikavo trnje i spletkaroške mreže, vodi je, usmjerava i upozorava, otkriva joj prirodu njenih neprijatelja, prirodu borbe koju oni vode protiv nje, prirodu zemlje i podneblja u kojoj se odvija ta borba i sve loše vezano za tu borbu.

Među znakove nadnaravnosti u Kur'anu ubraja se i to što tekstovi objavljeni radi suočenja sa određenom borbom toga vremena, još uvijek predstavljaju prirodu te stalne borbe. Ta borba se ponavlja i teče između muslimanskog društva kroz stoljeća, s koljena na koljeno, i između tradicionalnih neprijatelja tog muslimanskog društva. Neprijatelji su jedni te isti. Njihove su mjere jedne te iste u svojoj osnovi, makar se izmijenile forme te borbe, njene manifestacije, bliži i neposredni uzroci. Njihovi ciljevi ostaju u svojoj prirodi jedni te isti, makar došlo do promjene u sredstvima ostvarenja tih ciljeva. Potresti vjeru i ove redove i unositi sumnju u Božansko rukovođenje jesu ciljevi kojima su upućeni spletkaroški meci. Iza toga smjeraju kako doći do nadvlađivanja nad tradicijom muslimanske zajednice, kako doći do uspostavljanja vlasti nad eksploatacijom zemljišta, radnom snagom, moći itd., kao što su Jevreji iskorištavali pleme Evs i Hazredž u Medini, prije nego im je Allah pomogao da prihvate islam i muslimansko vođenje i Božanski program.

Ova sura, kao i predašnje dvije (*Bekare* i *Ali Imran*) raspravljaju o tim zavjerama koje su neprekidno činili Jevreji protiv muslimanske zajednice zajedno sa licemjerima i politeistima. Ovi tekstovi bit će

podrobno objašnjeni kod njihovog izlaganja u kontekstu, a mi ćemo se ovdje zadovoljiti da potvrdimo dio te žestoke kampanje.

Zar ne vidiš kako oni kojima je dat dio Knjige pravi put zamjenjuju za zabludu i žele da i vi s pravog puta skrenete? (4/44).

Allah dobro poznaje neprijatelje vaše, i Allah je dovoljan zaštitnik i Allah je dovoljan pomagač! (4/45).

Ima Jevreja koji izvrću smisao riječima i govore uvijajući jezicima svojim i huleći pravu vjeru: "Čujemo, ali se ne pokoravamo!" i "Čuj, ne čuli te!" i "Ra'ina!" A da oni kažu: "Čujemo i pokoravamo se!" i "Čuj" i "Pogledaj na nas!" - bilo bi za njih bolje i ispravnije; ali, Allah je njih zbog nevjerovanja njihova prokleo, jer malo ko od njih vjeruje (4/46).

O vi kojima je Knjiga data, u ovo što objavljujemo povjerujte - ono potvrđuje kao istinito ono što već imate - prije nego što izbrišemo crte lica i ne damo im oblik kakav je straga, ili prije nego ih prokunemo kao što smo prokleli one koji nisu subotu poštovali. - A Allahova zapovijest se mora izvršiti (4/47).

Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostiće manje grijehove od toga, kome On hoće. A onaj ko drugog smatra Allahu ravnim čini, izmišljajući laž, grijeh veliki (4/48).

Zar ne vidiš one koji sebe smatraju od grijeha čistim? Međutim, Allah oslobađa od grijeha onoga koga On hoće, i nikome se neće, ni koliko trun jedan, nepravda učiniti (4/49).

Pogledaj kako izmišljaju laž o Allahu! A to je dovoljno da se teško ogriješe (4/50).

Zar ne vidiš one kojima je dat jedan dio Knjige kako u kumire i šejtana vjeruju, a o neznabošcima govore: "Oni su na ispravnijem putu od vjernika" (4/51).

Njih je Allah prokleo, a onome koga je Allah prokleo nećeš naći nikoga ko bi mu pomogao (4/52).

Kad bi oni bilo kakav udio u vlasti imali, ljudima ne bi ništa dali (4/53)

ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavidjeli. A Mi smo Ibrahimovim potomcima Knjigu i mudrost dali, i carstvo im veliko darovali, (4/54)

i bilo ih je koji su u nju vjerovali, a bilo ih je koji su od nje odvrćali - njima je dovoljan džehennem, oganj užareni! (4/55).

Oni koji u Allaha i u poslanike Njegove ne vjeruju i žele da između Allaha i poslanika Njegovih u vjerovanju naprave razliku, i govore: "U neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo", i žele da između toga nekakav stav zauzmu - (4/150)

oni su zbilja pravi nevjernici; a mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju (4/151).

Sljedbenici Knjige traže od tebe da im s neba spustiš Knjigu. Pa, od Musaa su tražili i više od toga, kad su, uglas, rekli: "Pokaži nam Allaha!" Zato ih je, zbog bezdušnosti njihove, munja ošinula. Poslije su, kada su im očigledni dokazi bili pokazani, tele prihvatili, ali smo i to oprostili, a Musau smo očitu vlast dali, (4/153)

i iznad njih smo brdo digli, zbog zavjeta koji su dali, i Mi smo im rekli: "Na kapiju pognutih glava udite!" - i još smo im rekli: "O subotu se ne ogriješite!" - i od njih smo čvrsto obećanje uzeli (4/154).

Ali zato što su zavjet prekršili i što u Allahove dokaze nisu povjerovali, što su ni krive ni dužne vjerovjesnike ubijali i što su govorili: "Naša su srca okorjela" - Allah im je, zbog nevjerovanja, njihova srca za pečatio, pa ih je samo malo vjerovalo - (4/155)

I zbog teškog nasilja Jevreja Mi smo im neka lijepa jela zabranili koja su im bila dozvoljena, i zbog toga što su mnoge od Allahova puta odvrćali (4/160)

i zato što su kamatu uzimali, a bilo im je zabranjeno, i zato što su tuđe imetke na nedozvoljen način jeli. A za nevjernike među njima Mi smo kaznu bolnu pripremili (4/161).

Lz ovih odlomaka jasno se vide djela Jevreja na koja se osvrće Kur'an, otkrivajući ih, kritikujući, demantirajući ih i smatrajući ih zabludom... Ova kampanja i nazivanje Jevreja u njoj nevjernicima, opisivanje njih da su neprijatelji, jasno i snažno govori kakve je neprilike imala muslimanska zajednica zbog ovih djela; govori o nužnosti suprotstavljanja takvom djelovanju, kritikujući, demantujući i otkrivajući loše namjere koje stoje iza toga, loše povode takve ružne prirode koja se nije nikada predala uputi kroz dugu historiju, niti uputila na pravi put a da nije bigajri hak skrenula i ubijala svoje poslanike. Ovakav napad protiv muslimanskog društva i Vjerovjesnika, alejhi-s-salam, proisticao je iz

duboke mržnje Jevreja, zbog toga što je Allah dao poslanstvo nekome ko nije iz njihovih redova, dao ga muslimanima da ih Allah okupi na uputu, a ne njima, Jevrejima. Zbog toga čine ovakve spletke koje nisu nikada prestale otkada je islam prodro u Medinu pa sve do današnjeg dana. Taj dan je isti i danas, a bit će isti i sutra, dan u kome će se suočavati muslimansko društvo, s tim suočavati svaki islamski pokret, svaki islamski preporod kroz vijekove.

Izazivanje sumnje u poslanstvo Muhammeda, alejhi-s-selam, i njegovu poslanicu bio je prvi cilj kampanje Jevreja, koja bi, kada bi dostigla vrhunac, mogla lahko odvratiti muslimane od njihovog rukovodstva, nakon njihovog odvrćanja od pravog vjerovanja, zatim bi im bilo lahko oslabiti redove muslimana, ohlabaviti njihovo pridržavanje islamskog učenja. Ovo čvrsto okupljanje oko ispravnog vjerovanja i vjernog rukovodstva je zamaralo i Jevreje i druge neprijatelje muslimanskog društva u svako vrijeme. Ono ih je koštalo i truda i poteškoće. Nakon odvrćanja muslimana od njihove vjere, neprijatelji usmjeravaju svoje napore prema rušenju muslimanskih redova i predaji muslimanskog rukovodstva uživanju i novom džahilijetu.

U ovoj suri naći ćemo i objašnjenja za jednostavnije činjenice o poslanstvu Vjerovjesnika, alejhi-s-selam. Te činjenice nisu ništa novo, niti je kakvo čudo, nepoznato na zemlji, niti je bilo nepoznato samim Sinovima Israilovim. To je jedna halka lanca dokaza koje Allah predočava ljudima prije konačnog obračuna. Muhammedu, alejhi-s-selam, objavljeno je kao što je objavljeno i poslanicima prije njega. Allah mu je dao poslanstvo i mudrost kao što je dao poslanicima Sinova Israilovih. Otuda nema nikakvog čuda u njegovom poslanstvu, ni u njegovom vođenju. Sve je to prisutno u svijetu poslanstava. Svako uzdizanje Sinova Israilovih o ovom pitanju je netačno. Svaka njihova sumnja je, također, odbačena, jer su oni takvo nešto prethodno učinili i sa svojim najvećim vjerovjesnikom, Musaom, alejhi-s-selam. Tako su činili i sa poslanicima koji su došli poslije njega, posebno sa Isaom, alejhi-s-selam. Prema tome, nijednom muslimanu nije dozvoljeno da posvećuje pažnju ovom njihovom stavu.

Brojni su ajeti u ovoj suri u kojoj slijede objašnjenja ove činjenice. U ovoj skupini mi ćemo ukazati na neke, prije nego prijeđemo na njihovo komentarisanje u kontekstu.

Mi objavljujemo tebi kao što smo objavljivali Nuhu i vjerovjesnicima poslije njega, a objavljivali smo i Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu i

unucima, i Isau, i Ejjubu, i Junusu, i Harunu, i Sulejmanu, a Davudu smo dali Zebur - (4/163)

i poslanicima o kojima smo ti prije kazivali i poslanicima o kojima ti nismo kazivali, - a Allah je sigurno s Musaom razgovarao -, (4/164)

o poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. - A Allah je silan i mudar (4/165).

Allah svjedoči da je istina ono što ti objavljuje, objavljuje ono što jedini On zna, a i meleki svjedoče; - a dovoljan je Allah kao svjedok (4/166).

Sljedbenici Knjige traže od tebe da im s neba spustiš Knjigu. Pa, od Musaa su tražili i više od toga, kad su, uglas, rekli: "Pokaži nam Allaha!" (4/153).

Ali zato što su zavjet prekršili i što u Allahove dokaze nisu povjerovali, što su ni krive ni dužne vjerovjesnike ubijali... (4/155).

... i zbog nevjerovanja njihova i zbog iznošenja teških kleveta protiv Merjeme (4/156)

i zbog riječi njihovih: "Mi smo ubili Mesiha, Isaa, sina Merjemina, Allahova poslanika"... A nisu ga ni ubili ni raspeli, već im se pričinilo (4/157).

ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavidjeli. A Mi smo Ibrahimovim potomcima Knjigu i mudrost dali, i carstvo im veliko darovali, (4/54)

i bilo ih je koji su u nju vjerovali, a bilo ih je koji su od nje odvrćali (4/55)

Isto onako kao što se ova sura zadržavala na organizaciji muslimanskog društva, njegovu čišćenju od naslaga džahilijeta, objašnjenju značenja vjere, definisanju imana i uvjeta islama, ona govori i objašnjava izvjesne principe i usmjerenja o kojima smo mi općenito govorili. U ovoj suri se nastavlja sa odbijanjem sumnji Jevreja i njihovog spletkarenja, posebno vezano za tačnost i ispravnost poslanstva. Pored svega toga, u suri se izlaže i objašnjenje nekih osnovnih karakteristika

islamskog poimanja, odstranjenja nejasnoća i objašnjenja pretjeranosti u vjerovanju pristalica objavljene Knjige - kršćana, nakon otklanjanja naznaka jevrejskih netačnosti o Isau, alejhi-s-selam, i njegovoj čistoj majci. Tekst ukazuje i na jednotu Božanstva i činjenicu klanjanja (robovanja), činjenicu Allahove moći, objašnjava se i Njegov odnos sa Njegovim stvorenjima, objašnjava se istina roka, *edžela*, veze tog roka sa Božijom odredbom, definišu se grijesi koje Allah oprašta, definiše se *tewba* - pokajanje i istina pokajanja, definišu se pravila rada i nagrade i druge naznake vezane za osnovne principe vjerovanja, kao npr. u ovim tekstovima:

Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo iz lakomislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti. - A Allah sve zna i mudar je (4/17).

Uzaludno je kajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se zaista kajem!" a i onima koji umru kao nevjernici. Njima smo bolnu patnju pripremili (4/18).

Allah želi da vam objasni i da vas putevima kojima su išli oni prije vas uputi, i da vam oprost. - A Allah sve zna i mudar je (4/26).

Allah želi da vam oprost, a oni koji se za strastima svojim povode žele da daleko s pravog puta skrenete (4/27).

Allah želi da vam olakša, - a čovjek je stvoren kao ne jako biće (4/28).

Ako se budete klonili velikih grijehova, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvešćemo vas u divno mjesto (4/31).

Allah neće nikome ni trunku nepravde učiniti. Dobro djelo On će umnogostručiti i još od Sebe nagradu veliku dati (4/40).

Zar ne vidiš one kojima je rečeno: "Dalje od boja, već namaz obavljajte i milostinju dajte! A kada im bi propisana borba, odjednom se neki od njih pobojaše ljudi, kao što se Allaha boje, ili još više, i uzviknuše: "Gospodaru naš, zašto si nam borbu propisao? Da si nas toga još neko vrijeme poštedio!" Reci: "Uživanje na ovom svijetu je kratko, a onaj svijet je bolji za one koji se grijeha klone; i nikome se od vas ni koliko trun jedan neće učiniti nepravda." (4/77).

Ma gdje bili, stići će vas smrt, pa kad bili i u visokim kulama. Ako ih stigne kakvo dobro, oni vele: "Ovo je od Allaha!" a snađe li ih kakvo zlo,

govore: "Ovo je zbog tebe!" Reci: "Sve je od Allaha!" Pa šta je tim ljudima?! - oni kao da ne razumiju ono što im se govori ! (4/78).

Sreća koja ti se dogodi od Allaha je, a nesreću koja te zadesi sam si zaslužio (4/79).

Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostiće kome hoće ono što je manje od toga. A daleko je zalutao onaj ko smatra da je Allahu neko ravan (4/116).

To neće biti ni po vašim željama ni po željama sljedbenika Knjige: onaj ko radi zlo biće kažnjen za to i neće naći, osim Allaha, ni zaštitnika ni pomagača; (4/123)

a onaj ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, - ući će u džennet i neće mu se učiniti ni koliko trun jedan nepravda (4/124).

Zašto bi vas Allah kažnjavao ako budete zahvaljivali i vjerovali? Allah je blagodaran i sveznajući (4/147).

Oni koji u Allaha i u poslanike Njegove ne vjeruju i žele da između Allaha i poslanika Njegovih u vjerovanju naprave razliku, i govore: "U neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo", žele da između toga nekakav stav zauzmu - (4/150)

oni su zbilja pravi nevjernici; a mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju (4/151).

A oni koji u Alaha i u poslanike Njegove vjeruju i nijednog od njih ne izdvajaju - On će ih, sigurno, nagraditi. - A Allah prašta i samilostan je (4/152)

O sljedbenici Knjige, ne zastranjujte u svom vjerovanju i o Allahu govorite samo istinu! Mesih, Isa, sin Merjemin, samo je Allahov poslanik, i Riječ Njegova koju je Merjemi dostavio, i Duh od Njega; zato vjerujte u Allaha i Njegove poslanike i ne govorite: "Trojica su!" Prestanite, bolje vam je! Allah je samo jedan Bog, - hvaljen neka je On! - zar On da ima dijete?! Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji, i Allah je dovoljan kao zaštitnik (4/171).

Mesihu neće biti zazorno da prizna da je Allahov rob, pa ni melekima, Njemu najbližim. A one kojima bude zazorno da se Njemu klanjaju, i koji se budu oholili, Allah će ih sve pred sebe sakupiti; (4/172)

vjernike koji su dobra djela činili On će prema zaslugi nagraditi i još će im, iz obilja Svoga, više dati; a one koji su zazirali i oholili se - na nesnosne muke će staviti i oni neće naći sebi, mimo Allaha, ni zaštitnika ni pomagača
(4/173).

Tu se govori i o visokim etičkim principima na kojima počiva muslimansko društvo. Ova sura dosta se osvrće na te principe o kojima je bilo do sada nešto riječi. Etički element je osnovni i jako ugniježđen u biće islamskog poimanja, u biće muslimanskog društva, tako da se ne može naći nijedna strana života, nijedna njegova aktivnost u cjelini, bez etike. Mi ćemo se ovdje zadovoljiti da na brz i koncizan način ukažemo na neke od tih principa koji se protežu iz tog osnovnog elementa u životu muslimanske zajednice, pored toga što je na to kroz sadržaj ove sure ranije ukazano.

To je društvo koje počiva na klanjanju samo Allahu. Ovo znači da je to društvo oslobođeno svakog robovanja čovjeku, u bilo kojoj formi, robovanja i klanjanja, mada se robovanje čovjeka čovjeku manifestira u svakom sistemu na licu Zemlje osim u islamskom sistemu. Islam je sistem u kome je Božanstvo u jednosti. Božanstvo se pripisuje samo Allahu. Nijedna Njegova specifičnost, Njegovo svojstvo nije dato nijednom čovjeku. Otuda, niko se u tome ne klanja nekom drugom. Iz ove slobode izrastaju sve vrline, izrastaju sve pozitivne etičke norme. Sva su njihova stremljenja usmjerena ka ostvarenju Allahova zadovoljstva. Razvijanje etičkih normi ima za cilj ukrasiti se etikom Allaha u kojoj nema nikakva licemjerstva, ni činjenja nečega radi nekog drugog do radi Allaha. Ovo je veliki oslon u etici islama i u vrlinama muslimanskog društva.

Pored ovog velikog oslona ili temelja, u ovoj suri se spominju pojedinačni etički elementi... To je, da društvo počiva na sigurnosti, pravednosti, na netrošenju bespravno zarađenog imetka, bespravno, bez plemenitosti i putem zavjera, nego samo onako kako je dozvoljeno. To je etika koja ne dozvoljava širiti zlo osim ako je neke nepravda učinjena. Tu spada i lijepo zauzimanje za drugoga, lijepo pozdravljanje, sprječavanje sramnih djela, sprječavanje bluda, neispoljavanje oholosti i ponosa, licemjerstva i škrtosti, zavidnosti i pretjeranosti. To je društvo koje počiva na solidarnosti i međusobnoj saradnji, savjetovanju, toleranciji,

plemenitosti, spremnosti da se pritekne drugome u pomoć, pokoravanju rukovodstvu koje ima pravo da se samo njemu pokorava...

Glavnina tekstova je već spomenuta i ona ukazuje na ove principe. Objašnjenja tih principa bit će izložena kasnije u kontekstu na svom mjestu. Ovdje ćemo se zadovoljiti da ukažemo samo na jedan jedini slučaj koji govori o velikoj vrijednosti na koju su usmjereni ljudski pogledi i još uvijek su tamo upućeni, ali nikako da dosegnu tu vrijednost, kao što je nisu nikada ni dosegli, niti će je doseći, osim kroz ovaj jedinstveni, oduševljavajući program.

... I u vrijeme kada su Jevreji tako strastveno spletkarili protiv islama i njegova Poslanika, protiv muslimanskih redova i njegovog rukovodstva, Kur'an je radio na formiranju muslimanskog Ummeta po napatku Allahovom, uzdižući ga i kroz poimanja i etičko ponašanje, i kroz sistem i kroz druge mjere na taj visoki nivo. Tretiran je i jedan slučaj koji je vezan za jednu jevrejsku osobu na način kako ćemo mi to spomenuti.

Allah je naređivao muslimanskom Ummetu apsolutnu sigurnost i apsolutnu pravdu među *ljudima*, bez obzira na razliku u spolu, vjeri, nacionalnosti i domovini. Govorio bi im:

Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! - A Allah doista sve čuje i vidi (4/58)

Govorio im je i slijedeće:

O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti - kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali, - pa, Allah zaista zna ono što radite (4/135).

Ovi i drugi brojni ajeti iz Kur'ana objavljeni su radi primjene pravde zbog jednog Jevreja, samo jednog, radi oslobađanja od nepravedne optužbe koju mu je uputila jedna grupa muslimana ensarija, u čijim srcima se nisu još bili ukotvili čvrsto ovi visoki principi, ni njihove duše potpuno oslobodile džahilijetskih naslaga. Krvna i plemenska pripadnost navela ih je da opravdaju jednog od svojih sugrađana, optužujući ovog Jevreja. Oni su se suglasili da ga optuže Resulullahu, alejhi-s-selam. Suglasili su se da posvjedoče protiv njega u vezi sa jednim ukradenim štitom, tako da je Resulullah htio donijeti presudu za krađu i opravdati pravog krivca.

Ovi brojni ajeti objavljeni su i u njima se primjećuje jak prijekor Vjerovjesniku, alejhi-s-salam, i grupi uglednih građana Medine, koji su dali utočište Vjerovjesniku, alejhi-s-salam, štitili ga i pomagali, a u prilog pravde Jevreju, a on je iz grupe koja je jako uznemirila Vjerovjesnika, alejhi-s-salam, poremetila njegov poziv, izazvala smutnju između njega i muslimana. U ovim ajetima je izražena prijetnja svakome ko stiće pogriješno ili baci ljagu na nevinoga. U ovim ajetima se primjećuje tako čudan preobražaj, ostvaruje se tako visoka vrijednost, takav svijetli znak koji vodi ka stalnom napretku.

Ovi ajeti objavljeni su samo zbog jednog Jevreja:

Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje. I ne budi branilac varalicama, (4/105)

i zamoli oprost od Allaha, - Allah, uistinu, prašta i samilostan je (4/106).

I ne brani one koji su u dušama svojim podmukli jer Allah nikako ne voli onoga ko je podmukao, grešnik (4/107).

Oni se kriju od ljudi, ali se ne mogu sakriti od Allaha, a On je s njima i kad noću smišljaju riječi kojima On nije zadovoljan ; Allah dobro zna sve ono što oni rade (4/108).

Eto, vi ih branite na ovom svijetu, a ko će ih pred Allahom na Sudnjem danu braniti, ili ko će im zastupnik biti? (4/109).

Onaj ko kakvo zlo učini ili se prema sebi ogriješi pa poslije zamoli Allaha da mu oprost - naći će da Allah prašta i da je milostiv (4/110).

Onaj ko grijeh uradi - na svoju štetu ga je uradio. - A Allah sve zna i mudar je (4/111).

A onaj ko kakav prestup ili grijeh počini pa time nedužna čovjeka potvori - natovarilo je na sebe i kletvu i grijeh očiti (4/112).

Da nije Allahove dobrote i Njegove milosti prema tebi, - neki pojedinci njihovi su bili naumili da te prevare - ali su samo sebe prevarili, a tebi nisu nimalo naudili. Tebi Allah objavljuje Knjigu i mudrost i uči te onome što nisi znao; velika je Allahova blagodat prema tebi ! (4/113).

Nema kakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A ko to čini iz želje da Allahovu naklonost stekne Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati (4/114).

Onoga koji se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustićemo da čini šta hoće, i bacićemo ga u džehennem, - a užasno je on boravište ! (4/115).

Allah sigurno neće oprostiti da Njemu druge smatraju ravnim, a oprostiće kome hoće ono što je manje od toga. A daleko je zalutao onaj ko smatra da je Allahu neko ravan (4/116).

Pa šta? Šta može čovjek da kaže? Može samo to, da je to jedinstveni Program, Program koji može, samo on, da izvuče ljudsku zajednicu iz tog podnožja džahilijeta, da se uzdiže s njom, podižući se dok ne dostigne visoki nivo u tako kratkom vremenu kao što je bilo.

Zadovoljit ćemo se ovim kratkim predgovorom u ovom poglavlju, njegovim temama i metodu kako je izlagano. Ukazali smo na ogroman broj činjenica, poimanja, usmjeravanja, zakonskih propisa, samo toliko da se na njih ukaže. Možda ćemo više dati u detaljnom objašnjenju ovih cjelina kod izlaganja teksta u kontekstu prema mjestu, ako Bog da.

« يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا ، وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ، وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ، إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا * وَآتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ ، وَلَا تَبْدِلُوا أَلْحِيثَ بِالطَّيِّبِ ، وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ ، إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا * وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ، فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ . ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعْمَلُوا * وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ، فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُنَّ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا * وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُهَاءَ أََمْوَالِكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا ، وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ ، وَقُولُوا لَهُمْ

قَوْلًا مَعْرُوفًا * وَأَبْتَلُوا الْيَتَامَى ، حَتَّى إِذَا بَلَغَ النِّكَاحَ ، فَإِنْ أَنتُمْ مِّنْهُمْ رُّشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ، وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ؛ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ، وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ؛ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ ، وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا .

« لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ، وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ - مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ - نَصِيبًا مَّفْرُوضًا * وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ ، وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا .

« وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ ، فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ ، وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا * إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ، وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا .

« يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ : لِلذَّكَرِ مِثْلُ الْإُنثَى . فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ . وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ . وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ - إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ . فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ - مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ - آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا . فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ ، إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا * وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ - إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ - فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلِكُمُ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ - مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ - وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ - إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ - فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ - مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ - وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً ، أَوْ امْرَأَةٌ ، وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ ، فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ . فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ

مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ - مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوسَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ - وَصِيَّةَ مِنَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ .

« تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ . وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ ، يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا ، وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ » . .

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi (4/1).

I siročadi imanja njihova uručite, hrđavo za dobro ne podmećite i imetke njihove s imecima vašim ne trošite, - to bi, zaista, bio vrlo veliki grijeh (4/2).

Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga što poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte (4/4).

I raspisnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite (4/5).

I provjeravajte siročad dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove. I ne žurite da ih rasipnički potrošite dok oni ne odrastu. Ko je imućan - neka se uzdrži, a ko je siromašan - neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši. A imetke im uručujte u prisustvu svjedoka. A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio. (4/7).

A kada diobi prisustvuju rođaci, siročad i siromasi, i njima nešto darujte i lijepu riječ im recite (4/8).

I neka se pribojavaju, kao kad bi sami iza sebe ostavili nejaku djecu za koju strahuju, i neka se boje Allaha i neka govore istinu (4/9).

Oni koji bez ikakva prava jedu imetke siročadi - doista jedu ono što će ih u vatru dovesti i oni će u ognju gorjeti (4/10).

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženscima. A ako bude više od dvije ženskih, njima - dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj - polovina. A roditeljima, svakom posebno - šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi - trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi - šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed! - Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

A vama pripada - polovina onoga što ostave žene vaše, ako ne budu imale djeteta, a ako budu imale dijete, onda - četvrtina onoga što su ostavile, pošto se izvrši oporuka koju su ostavile, ili podmiri dug. A njima - četvrtina onoga što vi ostavite, ako ne budete imali djeteta; a ako budete imali dijete, njima - osmina onoga što ste ostavili, pošto se izvrši oporuka koju ste ostavili, ili podmiri dug. A ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti - šestinu; a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u - trećini, pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena ili podmiri dug; to je Allahova zapovijed! - A Allah sve zna i blag je (4/12).

To su Allahovi propisi. Onoga ko se pokorava Allahu i Poslaniku Njegovu - On će uvesti u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, i to je uspjeh veliki (4/13).

A onoga ko se bude protiv Allaha i Poslanika Njegova dizao i preko granica Njegovih propisa prelazio - On će u vatru baciti, u kojoj će vječno ostati; njega čeka sramna patnja (4/14).

Ovaj prvi dio u ovoj suri počinje uvodnim ajetom koji vodi ljude ka jednom Gospodaru i jednom Stvoritelju, vodi ih, također, ka jednom temelju, jednoj porodici i čini da je jedinstvo čovječanstva u jednoj osobi, jedinstvo društva, porodica. Ovaj ajet mobilise u čovjeku osjećaj da se čuva svoga Gospodara, da čuva rodbinsku vezu, da uspostavlja na ovom

značajnom i velikom temelju svaku obavezu, obavezu međusobne solidarnosti, obavezu čuvanja rodbinskih veza u jednoj porodici, u jednom čovječanstvu. U ovom dijelu se navode i ostale uredbe i zakonske odredbe koje sadrži ova sura.

Ovaj dio sure sadrži zaduženja i zakonitosti koje su vezane za nemoćne i siročad u porodici i Svijetu, uređuje metod kako postupati s njima i njihovim imecima, uređuje način prenošenja nasljedstva među osobama jedne porodice, određuje visinu dijelova koji pripadaju brojnim članovima porodice u raznim situacijama. Sve je ovo dato tako da se oslanja na glavni temelj sadržan u uvodnom ajetu. Spominjanje ovog temelja u nekim drugim ajetima bilo na početku, ili u samom ajetu, ili na završetku, potvrđuje vezu između ovih uredbi i zakona i između osnove iz koje proističe i razvija se sve, a to je Božanstvo kome pripada pravo donošenja zakona i uredbi, samo Njemu, nikom drugom, i iz toga prava proističe svaki drugi zakon i svaka druga uredba.

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijsao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi (4/1).

Ove riječi upućene su *ljudima* opisujući ih na ovaj način, da bi ih dovele do njihova Gospodara *koji ih je stvorio*, stvorio ih je *od jednog čovjeka...* i *od njega je i drugu njegovu stvorio* i *od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijsao* (4/1).

Ove prirodne i jednostavne činjenice su veoma važne i značajne. Kad bi *ljudi* usmjerili svoj sluh i svoja srca prema tim istinama, bilo bi sasvim dovoljno da izazovu ogromne promjene u svom životu i da iskorače iz vremena predislamskog džahilijeta ili raznih džahilijeta ka vjerovanju, uputi, pravom putu, istinitoj civilizaciji koja odgovara *ljudima* i čovjeku dostojnom da bude stvoren, čiji je Gospodar i Stvoritelj Allah.

Ove činjenice otkrivaju sasvim jasno široku oblast i u srcu i oku za raznovrsna razmišljanja:

1. Ove činjenice u samom početku podsjećaju *ljude* na njihovo ishodište iz koga su izašli, a podsjećaju ih i na povraćanje njihovom Stvoritelju koji ih je proizveo na ovoj Zemlji... Zaboravljajući ovu činjenicu, *ljudi* zaboravljaju sve, pa im poslije toga ništa nije valjano ni kako treba.

Ljudi su došli na ovaj svijet nakon što na njemu nisu bili, pa ko ih je onda doveo? Oni nisu došli na ovaj svijet svojom željom. Bili su, prije nego što su došli, ništa i nisu imali nikakvog htjenja. Nisu imali nikakve volje koja bi odlučila da dođu ili da ne dođu. Prema tome, radi se o drugoj volji, o drugom htjenju, ne njihovom. To je ono drugo htjenje koje ih je dovelo ovamo, druga volja, ne njihova volja. To je ona volja koja je odlučila da budu stvoreni, druga volja, a ne njihova, to je ona volja koja je ocrkala njima put. Ona je ta koja im je odabrala stazu života. To je druga volja, ne njihova volja. To je ona volja koja im je omogućila da postoje, dala im specifičnost njihovog postojanja, dala im njihovu spremnost i nadarenost, dala im moć da međusobno sarađuju sa ovim svemirom na koji su dovedeni ne osjetivši i ne znajući ništa, bez ikakve druge spremnosti, osim spremnosti koju im je dala ta volja koja čini što želi.

Da su se ljudi sjetili ove činjenice, koju zanemaruju, učvrstili bi se na pravom putu od samog njegova početka.

Ova volja koja ih je dovela na ovaj svijet, planirala im na njemu put života i dala im moć da sarađuju na ovom svijetu, i to je jedina volja koja im može učiniti sve što hoće. To je jedina volja koja sve zna o njima. To je jedina volja koja raspoređuje njihove stvari na najbolji način. Ona je jedina koja posjeduje pravo da im ocrta izvor njihova života, da im propiše sisteme i zakone, da im postavi vrijednosti i odmjerjenja. To je jedina volja kojoj se oni vraćaju, vraćaju se i njenom programu i njenom zakonu, vrijednostima i mjerilima kod razilaženja u nekom od ovih pitanja. Oni se vraćaju jednom stazom koju želi Allah, Gospodar svjetova.

2. Ove činjenice govore da se ovo čovječanstvo, koje je proisteklo iz jedne volje, spaja u jednoj porodici, susreće u jednoj niti, proističe iz jednog osnova, pripada jednom porijeklu. *O, ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao (4/1).*

Kad bi se ljudi sjetili ove činjenice, iščezle bi u njihovim osjećanjima svake iskrsele razlike koje su se kasnije pojavile u njihovom životu, pa rastavile sinove jednog *čovjeka*, istrgale sponu jedne rodbinske veze. Sve su to iznenadna okruženja koja ne bi smjela prekriti rodbinsku ljubav i

prava na njenu zaštitu, prava povezivanja čovjeka, prava na ljubav i spoj sa Božanstvom i prava na bogobojaznost.

Ustaljenje ovih činjenica bilo bi garancija za odstranjenje rasne borbe koju je čovječanstvo isprobalo i iskušalo i koju još uvijek u gutljajima ispija u savremenom džahilijetu, džahilijetu koji pravi razliku u bojama i rasama i koji uspostavlja svoj sistem na ovoj segregaciji. Taj džahilijet porijeklo veže za narod i naciju, a zaboravlja da ga veže za ljudsku prirodu i Božanstvo.

Učvršćivanje ove činjenice bilo bi dovoljno, također, za odstranjenje vladajuće klasne podvojenosti u totemističkoj Indiji, bilo bi dovoljno za odstranjenje krvavih klasnih sukoba, posebno u komunističkim zemljama. Klasna borba, u kojoj teku rijeke krvi, koju još uvijek prihvata savremeni džahilijet, jeste baza učenja komunističke ideologije, polazna tačka uništenja svih klasa, da bi zagospodarila jedna klasa, zaboravljajući jednog čovjeka iz koga su proistekli svi, zaboravljajući jedno Božanstvo kome će se povratiti svi.

3. Druga činjenica, koja ukazuje da je od jednog čovjeka i *druga njegova stvorena* je potvrda, kad bi to čovječanstvo shvatilo, da su bolne grješke pridodate ženi, pripisujući joj razna apsurdna poimanja, gledajući u njoj izvor prljavštine i nečistoće, oslon zla i nesreće, a ona je potekla od prvog čovjeka i po prirodi i po sklonosti. Nju je stvorio Allah da ima sebi muža kako bi od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. Prema tome, nema nikakve razlike ni u osnovi ni u prirodi između muškarca i žene. Razlika je samo u spremnosti i ulozi.

Društvo je već odavno palo u baruštinu. Ženu je lišilo svih ljudskih osobina, lišilo je svih njenih prava, već poodavno, pod utjecajem apsolutnog poimanja koje nema nikakvog osnova. Kada se pokušala popraviti ova grozna grješka, učinjena je druga nepravda. Na ženu su stavljene uzde i zaboravilo se da je i ona čovjek, stvorena radi čovjeka, jedno stvoreno radi drugoga, da jedno drugo dopunjuje. Njih dvoje nisu slične jedinke, nego su muž i žena, par koji se dopunjava.

Ovaj neoborivi Allahov program dovodi čovječanstvo na ovu jednostavnu činjenicu, nakon njegova dalekog lutanja.

4. Ovaj ajet ukazuje da osnov ljudskog života čini porodica. Allah je tako htio da ovo biće uzrasta na zemlji u porodici, pa je u samom početku stvorio jednu osobu i od nje proizveo njoj para. Porodica je sačinjena od dvije osobe i *od njih dvije mnoge muškarce i žene rasijao* (4/1). Da je Allah

htio, mogao je stvoriti, u samom početku stvaranja, brojne i muškarce i žene i poženiti ih. Na taj način, bile bi porodice razdvojene na samom početku razvoja. Među njima ne bi bilo rodbinske veze od tog momenta. Ne bi bilo ni veze osim one koja bi se javljala po želji jedinog Stvoritelja. Ovu prvu sponu Allah (subhanehu) je učinio iz razloga samo Njemu poznatog i iz mudrosti kojom je kanio da udvostruči te veze. Tako je početa ova veza od veze sa Božanstvom. Ona je osnov i prva veza. Zatim je Allah udvostručio tu vezu, povezujući je sa rodbinskom vezom. Uspostavljena je prva porodica od muškarca i žene, njih dvoga proisteklih iz jedne osobe, jedne prirode, a onda, iz ove prve porodice, rasijali su se brojni muškarci i žene. Svi se oni vraćaju u početku Božanskoj vezi, a onda vezi porodice na kojoj počiva sistem ljudskog društva, nakon njegova uspostavljanja na principima vjere.

Ova pažnja posvećuje se porodici u islamskom svijetu radi njena očuvanja, radi učvršćivanja rodbinske veze, radi učvršćivanja zdanja porodice, radi njene zaštite od svih djelotvornih faktora koji slabe obiteljsko zdanje, prije svega, od faktora uništenja ove prirode i zanemarivanja spremnosti čovjeka i žene da usklade te spremnosti na saradnji i dopunjavanju jednog sa drugim u uspostavljanju porodice od muška i ženska.

U ovoj suri, kao i u drugima, posvećuje se mnogo pažnje porodici u islamskom sistemu i onom na čemu je moguće uspostaviti porodicu čvrstog zdanja, posvećuje se velika pažnja ženi koja je podnosila tiranske postupke i poniženja, živeći s tim i tako u svakom džahilijetu. Zbog toga je islam i usmjerio pažnju na odstranjenje tih despotskih postupaka i takvog stava prema ženi.³⁵

5. I na kraju spomenimo i to da je raznovrsnost u osobinama i spremnostima pojedinaca, nakon njihova razvijanja od jedne osobe i jedne porodice kroz protekla vremena, tolika da se ne mogu naći nikada dvije osobe koje su potpuno slične jedna drugoj kroz cijela ova stoljeća, a broj pokoljenja ne može se ni pobrojati. Te raznovrsnosti javljaju se u stasu, izgledu lica i sklonostima, razlici u prirodi, u etici, u temperamentu i osjećaju, razlici u spremnosti, interesiranju i ulogama... Imajući u vidu ovu raznovrsnost koja proističe iz te sveukupnosti, odvija se, kreatorskom odredbom kojoj nema primjera, promišljena i učeno i mudro formirana, odredbom koja je pustila srce i oči da kruže u tom čudnom i živom muzeju, da promatraju tu gomilu uzoraka koji ne iščezavaju, koji se stalno

³⁵Vidi poglavlje *Selamu-l-bejt* u djelu *Es-Selamu-l-alemi fi-l-islam*.

obnavljaju, ukazuje da to može učiniti samo Allah. Niko se ne može usuditi da je pripiše nekome drugom do Allahu. To je volja kojoj nema granice u svemu onome što hoće i koja čini ono što želi. To je ta volja koja može da čini takvu beskrajnu raznovrsnost iz jednog jedinstvenog korijena.

Razmišljanje o *ljudima* na ovaj način jeste garancija da je srcu dato više od druženja i uživanja, više od vjerovanja i bogobojažnosti. To je zarada iznad zarade i uzdizanje iznad uzdizanja.

Na kraju ovog uvodnog ajeta koji podsjeća čovjeka na ove brojne činjenice vraća ga u mislima na bogobojažnost s *imenom čijim jedni druge molite*, podsjeća čovjeka na čuvanje rodbinske veze kojoj se vraćaju svi.

I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite i rodbinske veze ne kidajte (4/1).

Čuvajte se Allaha sa čijim imenom ugovore sklapate i čijim imenom pitate jedni druge da li je izvršio obavezu, sa čijim imenom zaklinjete jedni druge. Čuvajte veze koje su među vama, kontakte i odnose.

Pojam *takvaluk* (bogobojažnost) razumije se i ističe bezbroj puta u Kur'anu. Čuvanje rodbinskih veza je čudan izraz. Ono baca svoju osjetilnu sjenu na dušu čovjeka, tako da čovjek skoro ne može da nađe objašnjenje čime bi objasnio tu sjenu. Čuvajte rodbinske veze! Napregnite vaše osjećaje radi osjećaja za rodbinskim vezama, radi osjećaja prava rodbinskih veza i čuvanja nepravde prema rodbini i čuvanja od nasilja, radi čuvanja od grijeha zbog njene povrede i njenog doticaja, čuvajte se da ne uznemiravate rodbinu, da je ne ranite, povrijedite i ne rasrdite. Pokažite vaše osjećaje prema rodbini, vaše dostojanstvo prema njoj i vašu nježnost. Pozivajte i štitite ih!

Ovaj inspirativni ajet ~~z~~avršen je upozorenjem na Allahovu kontrolu:

Ier Allah, zaista, stalno nad vama bdi (4/1).

Kakva je to strašna kontrola! Allah, On je kontrolor. On je Gospodar, Stvoritelj koji zna koga je stvorio. On je o svemu obaviješten i sve zna. Nikakva tajna mu nije nepoznata, ni u djelima koja su očita, ni u tajnama koje su u srcu.

Na ovom snažnom djelotvornom uvodu, na ovim prirodnim, jednostavnim činjenicama, na ovoj velikoj osnovi počinje uspostavljanje temelja na kojima počiva sistem društva i njegov život, na solidarnosti u porodici i društvu, na zaštiti prava slabog u porodici i u društvu, na zaštiti prava žene i njena dostojanstva, na očuvanju imovine društva općenito, na raspodjeli nasljedstva na nasljednike sistemom koji garantira pravdu svakoj osobi i dobro društvu.

Ovdje se počinje i sa naredbom starateljima da jetimima vraćaju njihove imetke u cjelini sačuvane kad jetimi dostignu doba zrelosti, da se ne žene maloljetnicama koje su pod njihovim starateljstvom u težnji za njihovim imetkom. Rasipnicima za koje postoji opasnost da će upropastiti imetak ako bi im se taj imetak predao ne treba davati taj imetak jer je taj imetak, u stvari, imetak društva. Društvo ima pravo da njime upravlja i koristi se, a ne da preda onome ko će ga upropastiti; da staratelji vode računa o pravednosti i da postupaju kako valja u svojoj porodici i općenito sa ženama.

I siročadi imanja njihova uručite, hrdavo za dobro ne podmećite i imetke njihove s imecima vašim ne trošite, - to bi, zaista, bio vrlo veliki grijeh (4/2).

Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga što poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte (4/4).

I raspisnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite (4/5).

I provjeravajte siročad dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove. I ne žurite da ih rasipnički potrošite dok oni ne odrastu. Ko je imućan - neka se uzdrži, a ko je siromašan - neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši. A imetke im uručujte u prisustvu svjedoka. A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).

Ove prijeteće poruke govore, kao što smo rekli, onako kakva je realnost bila u vrijeme arapskog džahilijjeta, kako su odbacivana prava slabih u cjelini, a posebno prava jetima i žena. Ovaj talog koji je trajao u

muslimanskom društvu, talog koji je osnovni otpad džahilijetskog društva, zadržao se sve dok ga Kur'an nije otopio, odstranio i učinio islamskoj zajednici nova poimanja, nove osjećaje, nove običaje i naznake.

I siročadi imanja njihova uručite, hrđavo za dobro ne podmećite i imetke njihove s imecima vašim ne trošite, - to bi, zaista, bio vrlo veliki grijeh (4/2).

Dajte siročadima njihova imanja koja su u vašim rukama, nemojte im davati loše u zamjenu za dobro, kao npr. da uzmete sebi njihovu dobru zemlju i zamijenite svojom lošom, ili da uzmete njihovu stoku, njihove dionice, ili novac koji ima visoku vrijednost i zamijenite ga za lošiji koji ima malu vrijednost, ili bilo šta drugo što u sebi ima dobro i loše. Nemojte, također, da jedete njihove imetke, pridružujući ih vašim imecima, bilo da se radi o cjelini ili o dijelu imetka. To bi, zaista, bio veliki grijeh. Allah vas upozorava na ovaj veliki grijeh.

Ovo se dešavalo tada u sredini, našto podsjeća ovaj ajet po prvi put. Ove su riječi, izgleda, bile upućene sagovornicima kod kojih su se događale ove pojave. To je pridruženi trag preostao iz džahilijeta. Međutim, i u svakom drugom džahilijetu dešava se ovako nešto. Takve primjere možemo vidjeti i u našem savremenom džahilijetu po gradovima i selima. Imetak siročadi još uvijek se jede na razne načine i varke, od strane brojnih staratelja, uprkos svim zakonskim predostrožnostima, uprkos kontroli nadležnih vladinih foruma koji se staraju o imovini maloljetnika. Ovo pitanje ne može riješiti zakonsko propisivanje niti vanjska kontrola. Ne, ne može ga riješiti. Riješit ga može samo jedno, samo jedna naredba: čuvanje, bogobojažnost. Bogobojažnost garantira unutrašnju kontrolu, djeluje na savjest. Tada propis stiče svoju vrijednost i ostavlja trag. Nešto slično kao što se dogodilo po objavi ovog ajeta kada su se staratelji uplašili grijeha pa su odstranili imetak siročadi od svojih imetaka, odvojili ih u hrani od svoje hrane, plašeći se i čuvajući da ne padnu u veliki grijeh, na šta ih Allah upozorava riječima: *To bi, zaista, bio veliki grijeh (4/2).*

Za ovaj Svijet ne vrijede zakonski propisi i pravila sve dok ne bude kontrole bogobojažnosti u srcu čovjeka za realizaciju tih zakonskih odredaba i uredaba. Ova bogobojažnost prema zakonima i uredbama može biti mobilisana samo onda kada proističe sa strane koja ima uvid u tajne i koja kontroliša savjest. Tada čovjek osjeća, vodeći računa o zabrani, povrede zakona, da on vara Allaha, da čini grijeh, suprotstavlja se Njegovoj volji, da Allah ima uvida u njegove namjere, u njegovo djelo. Tada će se

zatresti njegove noge, zadržtati zglobovi i mobilisati njegova bogobojnost.

Allah zna sve o čovjeku, zna njegovu prirodu, obaviješten je o njegovom duhovnom i nervnom sastavu jer ga je On stvorio, zatim Zakon je učinio Svojim zakonom, sistem Svojim sistemom, program Svojim programom kako bi čovjek u srcu imao pravu mjeru ovoga, traga, straha itd. Allah (subhanehu) zna da se čovjek neće povinovati nikada nekom zakonu ako se taj zakon ne oslanja na ovu stranu od koje se boje i nadaju srca i zna da ta strana ima uvida u tajne i skrivene pojave u srcu. Sve dotle dok su ljudi potčinjeni zakonu čovjeka pod pritiskom, silom i vanjskom kontrolom, koja nema uvida šta se krije u srcu, ljudi će neminovno da nastoje da se oslobode te potčinjenosti kad god bude zanemaren uvid i kad god im se pruži prilika. S obzirom da osjećaju stalno potčinjenost, pritisak i stegu, oni će nastojati da to zbace sa sebe.

Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

Urve ibn Zubejr (Bog mu se smilovao) prenosi da je pitao Aišu (Bog joj se smilovao) šta znače riječi Uzvišenog: *Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni...* Aiša je odgovorila: "Sestriću, ova sirota je u porodici njenog staratelja, sudjeluje u njegovom imetku, a on se oduševljava tim njenim imetkom i njenom ljepotom. Taj njen staratelj želi da se oženi s njom bez pravednog postupanja kod davanja mehra, pa da joj dadne kao što daje neko drugi, tada im je zabranjeno da se žene s njima bez pravednog davanja mehra i na taj način da ispune najveće iznose mehra, pa im je naredeno da se žene s drugim ženama, a ne ovima." Urve nastavlja da je Aiša tom prilikom rekla: "Ljudi su pitali za fetvu Resulullaha poslije ovog ajeta, pa je Allah objavio: *Oni traže od tebe propise o ženama. Reci: "Allah će vam objasniti propise o njima - nešto vam je već kazano u Knjizi o ženama - sirotama, kojima uskraćujete ono što im je propisano a ne želite da se njima oženite ..."* (4/127). I Aiša mu odgovori: "U ovom ajetu su i riječi: *a ne želite da se njima oženite*, znači da neko od vas ne želi da se oženi sa siroticom ako je siromašna i malo lijepa, pa je zabranjeno da se

žene oni sa onima za čijim imecima i ljepotom teže bez pravog mehra, zbog toga što bi ih oni izbjegavali kad bi bile siromašne i manje lijepe (Buhari).

Hadis Aiše (Bog joj se smilovao) predstavlja neku vrstu predodžbe i tradicije koje su vladale u džahilijetu, a onda se zadržale i u muslimanskom društvu sve do objave Kur'ana koji ih je zabranio i dokinuo ovim veličanstvenim usmjerenjima i cjelokupno pitanje povjerio savjesti. U Kur'anu stoji: *Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni...* (4/3). To je pitanje odgovornosti, bogobožnosti i straha od Allaha, kada staratelj bude očekivao da neće pravo postupati sa siroticom koja je u njegovoj obitelji. Ovaj ajet ima apsolutno značenje, ne definiše mjesto pravde, nego traži da se pravda primijeni dosljedno u ovakvim i sličnim situacijama, bilo da se odnosi na mehr ili na nešto drugo što je od značaja kao npr. da se ženi s njom iz želje za njezinim imetkom, a ne iz ljubavi, što mu ona leži na srcu, ni da želi da ona živi u njegovoj porodici ili kao da se ženi s njom a postoji velika razlika u godinama, kad s njim nema života, ne vodeći računa o njenoj želji kod potpisivanja ovog braka, i o čemu djevojka nije izrekla svoj sud iz stida, ili straha da joj ne ode imetak ako se suprotstavi njegovoj želji; postoje i druge slične situacije za koje se boji da on neće postupiti pravo prema njoj. Kur'an postavlja savjest u takvim situacijama kao stražara, a bogobožnost kao kontrolora. Već je rečeno u prošlom ajetu na kome se i zasnivaju ove smjernice, a to je: *Allah, zaista, stalno nad vama bdi...* (4/1).

Kada staratelji nisu sigurni u sebe da će pravedno postupati sa siroticama koje žive s njima, onda imaju priliku da se žene s drugima. Za to postoje široke mogućnosti da bi se odstranila sumnja.

Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

Ova povlastica u broju ali sa ovakvim čuvanjem i ustručavanjem kad postoji strah da se neće pravedno postupati, onda zadovoljite se, u takvoj situaciji, sa jednom, ili sa onima koje posjedujete...

Ova povlastica sa ovim ustručavanjem i oprežnošću poboljšava objašnjenje mudrosti i govori o dobrom činu u tome, u vrijeme kada se ljudi prave da znaju više od svoga Gospodara koji ih je stvorio i tvrde da oni bolje sagledavaju život čovjeka, njegovu prirodu i njegov interes, nego njihov Stvoritelj (subhanehu). Oni govore o tome kroz padanje u ponor i

strast, kroz neznanje i sljepilo. Kao da se okruženja i nužnost danas ponavljaju, koje oni spoznaju i procjenjuju a da to nije Božiji posao, niti je to bilo u Njegovoj odredbi kada je propisao ljudima ove propise.

Ovakva tvrdnja o tome je iz neznanja i sljepila upravo onoliko koliko i iz hvalisanja, lošeg odgoja i iz nevjerovanja i zablude, ali se kaže da nećeš naći nikoga ko će odbiti te neznalice, slijepce hvalisavce, drske i bezobrazne nevjernike zavodnike od toga. Oni ismijavaju Allaha i Njegov zakon, napadaju Njega i Njegovu uzvišenost, drsko i bezobrazno se ponašaju prema Allahu i Njegovu Programu, sigurni, zdravi i veseli, nagrađeni od onih strana kojima je stalo da se spletkari protiv ove vjere

Ovo je pitanje vezano za dopuštenje više žena uz to čuvanje i opreznost koje je odredio islam, bilo bi lijepo da se bolje objasni i definišu prava okruženja i realnosti koje ga okružuju. Buhari prenosi svojim senedom, da je Gilan ibn Selma es-Sekafi primio islam a imao je deset žena, pa mu je Resulullah, alejhi-s-selam, rekao: **Izaberi od njih četiri!**

Prenosi Ebu Davud svojim senedom da je Umejra el-Esedi rekao: **"Primio sam islam a imao sam osam žena. To sam prenio Resulullahu, alejhi-s-selam, i on mi reče: 'Izaberi od njih četiri!'"**

Šafi iznosi u svom Musnedu: "Obavijestio me je onaj koji je čuo Ibn Ubejja ez-Zijada da kaže: obavijestio me je Abdul Medžid, prenoseći od Ibn Sehla ibn Abdurahmana, on od Aufa ibn Harisa, ovaj od Noufela ibn Muavija ed-Dejlemija koji kaže: **"Primio sam islam a imao sam pet žena, pa mi je Resulullah, alejhi-s-selam, rekao: "Odaberi četiri koje hoćeš, a pusti jednu!"**

Islam je došao u vrijeme kada su ljudi imali po deset, pa i više, ili manje žena, jer nije bilo ograničenja ni uvjeta. Islam je došao da kaže ljudima da postoji ograničenje koje musliman ne može prekoračiti, a to su četiri, da postoji i uvjet, a to je mogućnost provođenja pravde, u protivnom, onda samo jednu ili *Eto vam onih koje posjedujete* (4/3).

Islam je došao ne da da apsolutnu slobodu, nego da ograniči, ne da prepusti stvar želji i strasti čovjeka, nego da stavi uvjet broju, da postoji primjena pravедnosti, u protivnom, oduzima se dodijeljena povlastica.

Zašto je dopuštena ova povlastica?

Islam je sistem postavljen radi čovjeka. To je realni i pozitivni sistem koji se podudara sa prirodom čovjeka i njegovim formiranjem. Podudara se sa njegovom realnošću i potrebama, podudara se sa okruženjima

njegovog promjenljivog života u raznim krajevima, raznim vremenima i raznim situacijama.

Islam je realni i pozitivni sistem. Uzima čovjeka u obzir u njegovoj realnosti u kojoj se on nalazi i položaju na kome je on, da bi se vinuo s njim visoko na najviši nivo, ne negirajući njegovu prirodu, ne osuđujući je, ne zanemarujući njegovu realnost, ne omalovažavajući je, ne postupajući nazor ni prisilom u pokretanju naprijed.

Islam je sistem koji ne počiva na praznoj ugladenosti, ni razvodljivoj eleganciji, praznom idealizmu, sanjalačkoj sigurnosti koja se sukobljava sa prirodom čovjeka, njegovom realnošću i okruženjima njegovog života, koja se, kao takva, zatim, ispari u zraku.

To je sistem koji vodi računa o etici čovjeka i čistoti društva i ne dozvoljava izgradnju materijalne realnosti uz narušavanje etike, zagađivanja društva pod udarcima nužnosti koja se sukobljava sa tom realnošću, nego vazda namjerava da izgradi realnost koja pomaže i radi na zaštiti etike i čistote društva sa najmanje ulaganja truda od strane i pojedinca i društva.

Kada pridružimo ove osnovne specifičnosti islamskom sistemu, onda možemo razmotriti pitanje broja žena. Šta ćemo tada vidjeti?

Vidjet ćemo, prvo, da postoje realne situacije u brojnim društvima, historijske i civilizacijske, u kojima se javlja veći broj žena sposobnih za brak, od broja sposobnih ljudi za brak. Krajnja granica ovog poremećaja, koji je zadesio neka društva, nije, historijski, prelazila četiri prema jedan. Taj broj kruži redovno u ovim granicama. Ovaj poremećaj kreće se, uglavnom, u tom odnosu.

Kako da liječimo ovu stvarnost koja se događa i njeno događanje ponavlja, kako, s obzirom na razliku odnosa između muškarca i žene? To je realnost koju ne vrijedi nijekati.

Da li da je liječimo slijevanjem ramena, ili da prepustimo da se pitanje samo po sebi rješava, prema uvjetima ili slučajnostima!?

Slijevanje ramenima ne rješava problem kao ni prepuštanje društvu da ono rješava ovu realnost onako kako misli. To ne može reći ozbiljan čovjek, čovjek koji poštuje i sebe i ljudsku vrstu.

Onda mora da se uspostavi nekakav sistem, moraju postojati nekakve mjere.

U tom slučaju, mi se nalazimo pred tri mogućnosti:

1. da se svaki čovjek sposoban za brak ženi s jednom ženom sposobnom za brak, a njih jedna ili više ostaje, prema stepenu stvarnog poremećaja, bez braka, provodeći svoj život a da ne znaju šta je muž.

2. da se oženi svaki čovjek, sposoban za brak, samo sa jednom ženom u zakonski čistom braku, a da ima ljubavnicu ili čini blud sa jednom ili više žena u društvu u kome je veći broj žena od broja muškaraca i koje upoznaju čovjeka ljubavnika ili prijatelja i žive nezakonito;

3. da se žene svi sposobni ljudi ili neki od njih sa više žena i da ta druga žena upozna čovjeka kroz zakonski brak javno, a ne ni kao ljubavnica ni prijateljica, nezakonito.

Prva mogućnost je protuprirodna, protusnažna u poređenju sa ženom koja nije upoznala čovjeka u životu. Ova činjenica ne može se odstraniti pričama slatkorječivih koji kažu da ženi neće biti potreban čovjek ako se preda radu i zaradi. Ovo pitanje je daleko složenije nego što misle ovi posljednji virtuozi, elegantne neznalice o prirodi čovjeka. Hiljadu poslova, hiljadu zarada ne može zadovoljiti potrebu žene za prirodnim životom, bilo da se radi o njenim tjelesnim potrebama ili nagonu, potrebi duše ili intelekta za smirenjem i druženjem u porodici. I čovjek nalazi posao, nalazi zaradu, ali mu to nije dovoljno, nego odlazi i nastoji da živi u porodici. I žena i čovjek isti su po ovom pitanju, jer su od jedne osobe.

Druga mogućnost je protiv čistog islamskog strijeljenja, protiv pravila islamskog društva kao i protiv ljudske plemenitosti prema ženi i onih koji ne žele da se širi bestidnost u društvu. To su oni koji se suprotstavljaju Allahu, koji odbacuju Njegov zakon i Njegov propis jer ne nalaze nikoga ko bi ih odvratio i zadržao od ovog napadanja. Štaviše, oni nalaze među spletkarošima ove vjere svaku podršku i vrijednost.

Treća mogućnost, je ona koju je odabrao islam. Nju je odabrao kao povlasticu, ali uvjetnu, da bi se suočio sa realnošću, u kojoj ne vrijedi slijeganje ramenima, niti virtuoznost u riječima i tvrdnjama. Nju je islam odabrao skladno sa pozitivnom realnošću sa kojom se suočava čovjek, onakav kakav on jeste po prirodi i u kakvim uvjetima se nalazi njegov život, štiteći etičku čistotu i čisto društvo, primjenjujući Allahov program pomoću kojeg izbavlja čovjeka iz podnožja i diže ga na najviši nivo, na najviši vrh, polahko, blago i realno.

Da pogledamo ponovo u ljudsko staro i savremeno društvo, da vidimo šta je bilo juče, da vidimo šta je danas i šta će biti sutra na kraju vremena, šta je realno u životu ljudi što se ne da zaniijekati niti zanemariti.

Primijetiti ćemo da se vrijeme trajanja plodnosti kod čovjeka proteže do sedamdeset, pa i više godina starosti, dok plodnost kod žena prestaje se pedesetom godinom ili oko pedesete. Prema tome, prosjek plodnosti kod čovjeka je viši za dvadeset godina nego kod žene. Nema sumnje da se ciljevi različitosti spolova, zatim njihova susretanja, produžetak života pomoću plodnosti i potomstva, a i kultivisanje tla odvija preko namnožavanja i širenja potomstva. Nije u skladu sa ovim općim prirodnim zakonom da se obustavi život nekorištenjem viška plodnosti muškarca. Višak plodnosti je nešto što se podudara sa ovom prirodnom realnošću, pa je potrebno da se propiše zakon i da se uspostavi za sve sredine, za sva vremena i situacije. Ova povlastica, ona nije kao nešto pojedinačno neminovno, nego kao opća mogućnost koja odgovara ovoj prirodnoj realnosti, dozvoljava životu da se koristi time kad je potrebno. To je sklad između realnosti prirode i smjera zakona, koji se primjećuje stalno u Božanskom ozakonjenju. To po običaju ne nalazimo u ljudskim zakonima, jer ljudska ograničena zapažanja ne mogu da upozore na sve, ni da spoznaju sva okruženja, bližnja i daljnja, ni da gledaju iz svih uglova, ni da vode računa o svim mogućnostima.

Jedna od realnih mogućnosti, vezana za spomenutu činjenicu, jeste to što katkada primjećujemo želju muža da obavlja prirodnu ulogu, dok žena to izbjegava, zbog starosnog ograničenja ili bolesti, a i jedno i drugo žele da se produži porodični život i osuđuju rasulo. U tom slučaju, kako da se suočimo sa ovakvim situacijama?

Da li slijeganjem ramenima, ili da svako od supružnika udara glavom o zid, ili uglačanom, praznom pedanterijom i površnim pričama?

Slijeganje ramenima, kao što smo rekli, ne rješava problem. Pedanterija i uglačana priča ne podudaraju se sa ozbiljnošću ljudskog života i njegovim stvarnim potrebama.

Po drugi put, nalazimo se pred tri mogućnosti:

1. odvratiti čovjeka i spriječiti ga da vrši svoju prirodnu aktivnost, koristeći zakon i vlast, i kazati mu: "Sramota je to, čovječe! To nije dostojno! Nije u skladu ni sa pravom žene koja je s tobom, a nije ni u skladu sa njenom plemenitošću!"

2. da pustimo čovjeka da ima prijateljica i ljubavnica među ženama koliko hoće,

3. da dozvolimo ovom čovjeku da ima više žena, skladno potrebama situacije, i očuvanju prvog braka, da ne dođe do njegova razvoda.

Prva mogućnost je neprirodna i iznad moći, protiv nervne i psihičke mogućnosti čovjeka. Ako bismo to njemu spriječili zakonom i vlašću, rezultat toga ubrzo bi bio preziranje i mržnja bračnog života kojeg opterećuje ova prisila i nasilno pretvaranje braka u pakao. Ovo islam osuđuje, islam koji čini od kuće smirenost, i od žene druga i odjeću.

Druga mogućnost je protiv etičkog strijemljenja islama, protiv njegova programa o napretku ljudskog života, protiv uzdizanja i pročišćavanja života kako bi postao podesan za čovjeka kome je Allah dao plemenitost iznad životinje.

Treća je mogućnost jedina koja se podudara sa prirodnim realnim potrebama, koja se podudara sa etičkim programom islama, čuva prvoj ženi brak i ostvaruje želju supružnika da ostanu u braku, zajedno na svojim uspomenama, olakšava čovjeku postupak koji vodi ka nježnosti, lahkoći i realnosti. Nešto slično događa se u slučaju neplodnosti žene, dok prirodna želja muža teži za potomstvom pred kojim stoje dvije mogućnosti, a treće nema;

1. da je pusti i zamijeni drugom ženom, odazivajući se na taj način prirodnoj želji čovjeka za potomstvom;

2. da se oženi sa drugom ženom i ostane u braku sa prvom ženom.

Slatkorječivi katkada iznose besmislice ističući prvi način. Međutim, najmanje 99 na svaku stotinu žena izlit će svoje prokletstvo na onoga ko savjetuje mužu ovako, ko savjetuje da muž primijeni metod koji im ruši domove bez očekivane naknade. Često će se naći nerotkinja čija je neplodnost dokazana, a želi brak, a često puta će se naći i takva žena koja se veseli i raduje maloj djeci koju bi na svijet donijela druga žena iz braka sa njenim mužem i ispunila kuću živahnošću i ljupkošću, kakva god bila njena tuga zbog njenog lišavanja začeca.

Tako, kad god bismo razmislili o realnom životu sa njegovim praktičnim okruženjima bez laskavih priča i besmislenih odgovora, bez šala i profiltriranih izraza, nego predani strogoj ozbiljnosti, otkrili bismo pojavu velike mudrosti u propisivanju ovog odobrenja, našli bismo poslastice uvjetovane uvjetom: *Onda se ženite sa onim ženama koje su vam*

dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom (4/3).

Ova povlastica odgovara realnosti prirode i života, a štiti i društvo od sklonosti ka neredu i ljutnji pod pritiskom prirodnih nevolja i raznovrsnih događaja. Ograničenja štite bračni život od anarhije i rasula, štite suprugu od nasilja, štite plemenitost žene da ne bude izložena poniženju bez mogućnosti skloništa i zaštite, garantira pravednost praćenu neminovnošću i gorčinom.

Niko ko pozna duh islama i njegovu težnju ne može reći da je brojnost žena potreba sama za sebe, da je to nešto dopušteno bez nužnog prirodnog ili društvenog opravdanja, bez neke potrebe, da je to samo iz animalnog uživanja i mijenjanja žena ili mijenjanja prijateljica. Brojnost žena je prijeka nužnost koja se suočava sa problemom i koja ga rješava. Brojnost žena nije ostavljena na milost i nemilost strasti bez uvjeta i ograničenja u islamskom sistemu, koji gleda licem u lice svakoj realnosti u životu.

Ako odstupi neko pokoljenje od korištenja ove povlastice - odobrenja, ako ljudi uzimaju ovu povlasticu kao priliku da bi pretvorili bračni život u pozornicu životinjske strasti, ako bi mijenjali žene kao što prijatelj mijenja prijateljice, ako prave 'harem' na ovaj način, to ne bi bilo islamski. Takvi ne predstavljaju islam. Takvi su se srozali u ovu provaliju jer su sasvim daleko od islama. Oni nisu spoznali čisti i plemeniti duh islama. Uzrok tome je što oni žive u društvu gdje ne vlada islam niti šeri'at, društvu na kome nije uspostavljena muslimanska vlast koja bi provodila islam i njegov zakon, vodila svijet prema uputama islama i njegovim zakonima, etici koju propovijeda islam i islamskoj tradiciji.

Islamu suprotstavljeno društvo, koje je okrenulo glavu od njegova šeri'ata i zakona, odgovorno je za ovaj anarhizam. Ono je prvo odgovorno za ovakav 'harem' u njegovoj niskoj i sumnjivoj formi. Ono je odgovorno zbog toga što je bračni život pretvoren u pozornicu životinjskog uživanja. Ko želi da ispravi ovu situaciju nek povede ljude u islam, u zakon islama i njegov program, neka ih povede ka tjelesnoj i duševnoj čistoti, pravilnosti i smjernosti. Ko želi da popravi ovu situaciju nek povede ljude u islam, ne u neki detalj, nego ka programu života u cjelini. Islam je kompletan sistem i može djelovati samo kao kompletan.

Željena pravda ogleda se u pravednom postupanju sa suprugama, u materijalnom podmirivanju, druženju i spolnom odnosu. Pravednost u

osjećajima srca i duše se ne traže ni od jednog čovjeka, jer je to izvan domašaja njegovog htijenja. To je pravednost o kojoj Allah (subhanehu) kaže u drugom ajetu ove sure: *Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli, ali ne dopustite sebi takvu naklonost pa da jednu ostavite u neizvjesnosti* (4/129). Ovaj ajet neki pokušavaju uzeti kao dokaz za zabranu brojnosti žena. Međutim, nije tako. Allahov šeri'at nije nešto što se da ismijavati, nešto da se ozakoni u jednom ajetu a u drugom zabrani, na način kao da se nešto daje desnom rukom a oduzima lijevom. Tražena pravda u prvom ajetu definiše da brojnost žena nije dozvoljena onome ko se plaši da pravdu neće ostvariti u postupku, materijalnom održavanju, druženju, spolnom odnosu i svim drugim primjetnim situacijama, tako da ni jednoj ženi ne manjka ništa od spomenutog, ni da dobije i jedna nešto što nije dobila druga. Pravednost treba da je prisutna upravo onako kao što je to radio Resulullah, alejhi-s-selam, a on je najuzvišenija osoba koju je upoznalo čovječanstvo. Istovremeno, niko nije mogao reći, ko je bio oko njega, da nije znao, pa ni jedna njegova žena, da je volio Aišu (Bog joj se smilovao) više od ostalih žena i obasipao je posebnim simpatijama kakve nisu druge doživljavale. Srce nije u vlasti čovjeka. Ono kao da je između dva prsta Milostivoga. On ga obrće kako hoće. Resulullah, alejhi-s-selam, je dobro znao vjeru, znao je i svoje srce, ali bi govorio: "Bože moj, ovo je moj dio kojim ja raspolazem, ali nemoj me prekoračiti za ono čime Ti vladaš, a ja ne vladam" (Ebu Davud, Tirmizi i Nesai).

Da se vratimo i ponovimo, prije nego što napustimo ovu tačku, da islam nije uveo brojnost žena nego je ograničio brojnost, nije naredio brojnost, nego je dopustio i postavio uvjete za to. Islam je to dopustio, da bi se suočio sa realnošću ljudskog života i ljudskim potrebama. Ove potrebe i prirode, od kojih smo neke spomenuli, to su one koje su se nama do sada pojavile, a druge neke pojaviti će se u drugo vrijeme, u vrijeme drugih pokoljenja i pod drugim uvjetima, kao što se dešava kod svakog zakona ili upute koju je donio Božanski program. Čovječanstvo je ostalo onemogućeno, za jedno izvjesno historijsko vrijeme, da iscrpi sve mudrosti i dobra koja stoje iza tog programa. Mudrosti i dobra su propisani i događaju se u svakom Božijem zakonu bez obzira da li ih čovječanstvo spoznalo ili ne i ostalo za izvjesno historijsko vrijeme ne dokučivši te mudrosti i dobra putem ljudske ograničene spoznaje. Da prijedemo na druge mjere koje predviđa ovaj ajet prizivajući strah ukoliko ne dođe do ostvarenja pravednosti.

A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete (4/3).

To jeste, ako postoji bojaznost da se neće pravedno postupati u braku u kome je više od jedne žene, onda se ograničava samo na jednu. Nije dozvoljeno prijeći tu granicu, ili *Eto vam onih koje posjedujete*, robinje za brak ili za spavanje. Tekst ovdje nije definisao koliko žena.

U drugom svesku *U okrilju Kur'ana (Fi zilali - I - Kur'an)* nakratko smo se zadržali na pitanju zarobljeništva općenito. Zbog toga je možda povoljno da se ovdje osvrnemo i na pitanje uzimanja robinja (radi uživanja).

Brak sa robinjom nosi u sebi odgovor da se i robinja uzima u obzir i da joj se da njeno ljudsko dostojanstvo. Ovakav brak je jedna vrsta davanja oslobođenja i njoj i njenu porodu stečenom u postelji sa njenim gospodarom, čak i tada kada joj njen gospodar u momentu stupanja u brak nije dao slobodu. Ona je od dana kada je rodila dijete prozvana *majkom djeteta*. To sprječava njena gospodara da je proda, a ona postaje slobodna poslije gospodareve smrti. Međutim, njeno dijete postaje slobodno sa datumom rođenja.

Isti je slučaj i sa ženom koju uzima za spavanje. I ona, kada rodi, postaje *majka djeteta*. Zabranjeno ju je prodati. I ona postaje slobodna poslije smrti svoga gospodara, a njeno dijete postalo je, također, slobodno, čim mu je priznato očinstvo. A očinstvo bi se pretežno dokazivalo. Ovo bi se najviše i dešavalo.

Brak sa robinjom i spavanje sa ženom uzetom za spavanje, - i jedan i drugi slučaj su vid davanja slobode koju je islam propisao. Pitanje uzimanja žena za spavanje kopka čovjeka u duši. Lijepo je da spomenemo da je problem roblja bio neminovan, kao što smo objasnili, on je bio nužnost koja je odobravala odvođenje u zarobljeništvo u vrijeme rata koga oglašava vođa musliman koji se pridržava zakona Allahova. Ta ista situacija dopušta spavanje sa robinjama. Sudbina čestitih slobodnih muslimanki, kad bi bile zarobljene, bila je daleko gora od ove sudbine.

Smatramo da ne bi trebalo zaboraviti da ove zarobljenice uzete u ropstvo imaju svoje prirodne potrebe koje se moraju uzeti u obzir kada se govori o njihovom životu. Te prirodne potrebe žena nije moguće zanemariti u jednom realnom sistemu koji pazi na prirodu čovjeka i ljudsku realnost. Pa, ili da se udovolji ovim prirodnim potrebama putem braka, ili putem spavanja žene sa njenim gospodarom, sve dotle dok postoji sistem ropstva, kako se ne bi raširio moralni pad društva i seksualni

anarhizam bez ikakva regulatora, kada bi žena zadovoljavala svoje prirodne potrebe prostitucijom ili preko ljubavnika, kao što je bio slučaj u predislamskom periodu.

Međutim, pojava mnoštva robinja, u nekim stoljećima, kao posljedica kupoprodaje, zarobljavanja, otimanja, kupovine djevojaka i njihovo nagomilavanje po palačama i uzimanja kao sredstva za seksualno životinjsko izživljavanje, provođenja noći među gomilama robinja i galamom pijanih, plesom i pjesmom itd., kako nam prenose pouzdani izvori ili oni koji su u tome učestvovali, - pa to nije islam, to nije djelo islama, nije to islam inspirisao, nije to dozvoljeno da se pripiše islamu, niti da se doda njemu kao njegova historijska realnost.

Historijska *islamska* realnost, to je ono što izrasta sukladno principima islama, njegovu poimanju, zakonu i mjerilima. To je historijska *islamska* realnost. Ono što se dešava u nekom društvu koje pripada islamu, a živi izvan islamskih principa i njegovih mjerila, takvom društvu nije dozvoljeno da bude islamsko, jer je odstupilo od islama, skrenulo.

Islam ima svoju samostalnu opstojnost, izvan realnosti muslimana svakog pokoljenja. Muslimani nisu izgradili ni proizveli islam, nego je islam proizveo i izgradio muslimane. Islam je temelj, muslimani ispostava, grana, jedan vid njegove proizvodnje. Prema tome, ono što čine ljudi, ili ono što oni razumiju, nije to ono što definiše temelj islamskog sistema ili osnovno shvatanje islama, osim ako je to u skladu sa islamskim temeljem, stabilnim, nezavisnim o realnosti ljudi i njihova shvatanja. Ono što se poredi sa islamom je realnost ljudi u svakom pokoljenju i njihova shvatanja da bi se spoznalo koliko je to u skladu sa islamom ili koliko je odstupilo od islama.

Tako ne biva sa zemaljskim sistemima koji se od samog početka grade na poimanjima čovjeka i učenju u pravcima koje donose i postavljaju ljudi radi samih sebe. To se redovno dešava kada se povrate u džahilijet i uznevjeruju u Allaha, bez obzira koliko oni tvrdili da su muslimani. Prva manifestacija vjerovanja u Allaha je uspostavljanje sistema na bazi Allahova programa i Njegova zakona. Imana nema bez ovog velikog pravila, jer nestalno i promjenljivo shvatanje ljudi i situacija koje se javljaju i razvijaju u njihovim sistemima jesu principi koji definišu shvatanje tih učenja i pravaca koje su oni sami za sebe postavili i primijenili na sebi.

U islamskom sistemu kojeg ljudi nisu postavljali za sebe, nego im je to sačinio njihov Gospodar, njihov Stvoritelj, Opskrbitelj i njihov Vladar

(*Malik*)..., ljudi mogu ili slijediti ovaj sistem i prema njemu graditi svoje sisteme, što znači da bi tada njihov realni život bio historijska islamska realnost, ili da odstupe od islamskog programa ili se ostave u cjelini po strani. U ovom slučaju to nije historijska realnost islama. To je odstupanje i skretanje od islama.

Na ovo se mora upozoriti i uzeti u obzir kod pristupa uvidu u islamsku historiju. Na ovome uzimanju u obzir počiva historijska islamska teorija. Ona se u tome potpuno razlikuje od drugih historijskih teorija koje smatraju stvarnu realnost društva praktičnim komentatom jedne teorije ili pravca i istražuje razvoj te teorije ili pravca u ovoj praktičnoj realnosti tog društva koje je prihvatilo tu realnost i u promjenljivom shvatanju te teorije u ideji društva. Primjena ove teorije na islam protivi se njegovoj prirodi i vodi brojnim grješkama kod stvarnog definisanja islamskog poimanja.

Na kraju, ovaj ajet najjasnije govori o mudrosti ovih svih mjera. Pomoću njih odbija se tiranija, a ostvaruje pravda.

Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3).

To se iznosi poslije ukazivanja na brak sa ženama sirotama. Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni sklapajte brak sa drugim ženama, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri, a sa jednom ako se bojite da nećete pravedno postupati, ili se ženite sa onim ženama koje su vam dopuštene *tako ćete se najlakše nepravde sačuvati (4/3)*. To jest, najjednostavnije da nasilje i nepravdu ne učinite.

Iz ovoga se jasno vidi da su pravda i pravedno postupanje glavni oslonac ovog programa i cilj svih njegovih dijelova. Najpreče je da se pravda čuva u njegovaštu koje obuhvata i porodicu. Porodica je kamen temeljac cjelokupnog društva i polazna tačka ka općem društvenom životu. U njegovaštu se stječu sva pokoljenja, a ona su sklona savitljivosti, mogu da se prilagođavaju. I ako to prilagođavanje ne počiva na pravdi, ljubavi i miru, onda nema ni pravde, ni ljubavi, ni mira u cjelokupnom društvu.³⁶

³⁶Vidi poglavlje *Selamu-l-bejt* u djelu *Es-selamu-l-alemi we-l-islam*.

U tekstu se dalje govori o definisanju prava žene. Početak ove sure posvećen je ženama i po njima je ova sura i dobila ime. O ovim pravima žene nastaviti će se prije nego se upotpuni kazivanje o zaštiti siročadi, čime je sura započela:

I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga što poklone, to s prijetnošću i ugodnošću uživajte (4/4).

Ovaj ajet daje otvoreno pravo ženi, lično pravo, i ukazuje kako je to pravo rušeno na razne načine u džahilijjskom periodu. Jedan od tih načina rušenja njenog prava bio je u ruci staratelja, a odnosilo se na *mehr* (svadbeni dar) koji je staratelj uzimao za sebe, kao da je ona tržišna stvar, a on gospodar te tržišne stvari. Drugi oblik narušavanja prava žene ogledao se u takozvanom *šigaru*, a to je da čovjek daje ženu čiji je on staratelj za nekoga u zamjenu da ovaj drugi ženi njega sa ženom koja je u njegovu starateljstvu. Jedna za jednu. To je pogodba između dvojice staratelja u čemu ove dvije žene nemaju ni najmanje udjela. Postupak je isti kao kada se daje životinja za životinju. Islam je u cjelosti zabranio ovakvu vrstu braka i dao da se brak uspostavlja susretom dvaju osoba na temelju vlastitog izbora i dopadanja i davanja svadbenog dara ženi, *mehra*, koji ona uzima za sebe, a ne staratelj. Islam traži da se odredi visina mehra koji će žena primiti kao njen farz i vadžib njeno obavezno pravo, koje se ne da zamijeniti ili izostaviti. Dužnost je muža da joj to da draga srca, to jest, kao poseban dar supruzi dat dobrovoljno i sa zadovoljstvom, isto onako kao što se daju darovi i pokloni. Ako se žena udobrovolji poslije toga, da ustupi mužu dio toga mehra ili cijeli iznos, ona ima pravo na to. Ona može da uradi što hoće. Mužu je dozvoljeno da uzme to što mu supruga ustupa dobrovoljno i da pojede i utroši, uživajući u tome. Prema tome, odnosi supružnika treba da počivaju na punom zadovoljstvu, apsolutnom izboru, toleranciji koja izbija iz srca i ljubavi pri kojoj nema nikakve smetnje ni s jedne, ni s druge strane.

Na ovaj način islam je odstranio te stare naslage iz vremena predislamskog perioda o pitanju žene, njenog svadbenog dara, njena prava vezana za njenu ličnost, njenu imovinu, njenu čast i položaj i u vremenu dok još nije presušila spona između žene i njena muža. Islam je nije prepustio samo strogosti zakona, nego prepustio toleranciji, zadovoljstvu, ljubavi, da sama utire sebi put u ovom zajedničkom životu i da sama doprinosi atmosferi ovog života.

Po završetku ovog izlaganja u kome je bilo govora o braku sa siroticama i drugim ženama, tekst se vraća na imovinu siročadi, razrađuje odredbe vraćanja imovine njima, nakon što je odredio u drugom ajetu ove sure princip povratka imovine uopće.

Ova imovina, mada je ona imovina siročadi, ipak, ona je, prije svega, imovina društva koju je Allah dao tom društvu da raspolaze njom. Društvo se brine kako da se koristi ovom imovinom na najbolji način. Prema tome, društvo je vlasnik na samom početku općeg dobra, a siročad ili njihovi nasljednici samo koriste ovu imovinu, uz dopuštenje društva, koriste se njome, a koristi se i društvo uz njih, sve dotle dok su sposobni da koriste tu imovinu i umnožavaju je, postupajući i raspoređujući tu imovinu kako valja. Privatna imovina sa svojim pravima i ograničenjima stoji u ovom okviru.³⁷ Djeci rasipnicima, siročadima i vlasnicima imovine koji nisu sposobni da upravljaju imovinom i da je umnožavaju, imovina se ne vraća, niti oni imaju pravo da raspolaze njome. Ako takvo lice ima svoju privatnu imovinu, ona se neće oduzeti od njega, nego će se povratiti društvu i predati onome ko najbolje zna upravljati imovinom, vodeći računa o stepenu srodstva sa siročetom, ostvarujući porodično zbrinjavanje koje je baza općeg zbrinjavanja među brojnijom porodicom. Maloljetnik - rasipnik ima pravo na ishranu i odijevanje iz svog imetka, ali i da se lijepo postupa sa njegovim imetkom:

I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte, a njihov imetak za njihovu ishranu i odijevanje trošite; i prijatne riječi im govorite (4/5).

Umna nesposobnost i zrelost su nešto što je sasvim poznato, pa tekstom nije neophodno definisati šta se pod tim podrazumijeva. Sredina lahko raspoznaje zrelo lice od umno nesposobnog. Za jednog kaže da je zreo, za drugog da je umno nesposoban. Postupci i jednog i drugog dobro su poznati društvu. Provjera biva radi saznavanja punoljetstva, a što se u tekstu označava *brakom*. To je nešto za što je potrebno punoljetstvo.

I provjeravajte siročad dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli, uručite im imetke njihove. I ne žurite da ih rasipnički potrošite dok oni ne odrastu. Ko je imućan - neka se uzdrži, a ko je siromašan - neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši. A imetke im uručujte u prisustvu svjedoka. A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).

³⁷Vidi poglavlje *Sijasetu-l-mal* u djelu *El-adaletu-l-idžtima'ijje fi-l-islam*.

Kroz tekst se može primijetiti kolika se pažnja poklanja mjerama kod predavanja imetka maloljetnicima kad postanu punoljetni. Tu se primjećuje i insistiranje da se požuri sa predajom maloljetnicima njihova imetka, čim se ustanovi zrelost i punoljetstvo, da im se preda potpun i cio imetak. Nadalje se u tekstu insistira da se imetak maloljetnih čuva za vrijeme staranja o njemu, da se ne rasipa prije nego vlasnik odraste i da mu se kao takav preda, da se staratelj, ako je bogat, uzdrži od primanja bilo šta na ime svog staranja, a ako je staratelj siromašan, da traži samo ono što je najnužnije. Prilikom predaje imetka moraju biti svjedoci. Kraj ovog ajeta podsjeća da Allah to vidi i da valja za to odgovarati riječima: *A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).*

Sva ova prijetnja, svo ovo detaljno objašnjenje, svo ovo podsjećanje i upozorenje... ukazuje kakve su nepravde činjene u ovoj sredini prema imecima siročadi, šta je bilo potrebno i kakve prijetnje i upozorenja da bi se izmijenio ovaj vladajući običaj, kakvo objašnjenje i detaljna razrada, kako se ne bi skrila nikakva mogućnost da se ovo proigra.

Tako Božanski program dokida tragove predislamskog perioda u ljudima i društvu, učvršćuje islamske naznake, briše znakove predislamskog perioda u društvu i učvršćuje islamske. Tako je stvarano novo društvo, njegova obilježja, tradicija, propisi i zakoni u okrilju čuvanja od Allaha i Njegove kontrole, a to su garancije za provođenje šeri'ata. Nema garancije ni za jedan zakon na Zemlji bez ovog čuvanja i ove kontrole: *A dosta je što će se pred Allahom račun polagati (4/6).*

U predislamskom periodu kćerke i ženska djeca imala su vrlo malo prava na naslijeđe jer ni jedne ni druge, kažu, nisu jahale konje ni odbijale neprijatelja, dok Allahov zakon propisuje da je naslijeđe (*mīras*) u osnovi pravo svih članova bliže rodbine. Prema stepenu srodstva bit će i u udjelu, što će biti kasnije objašnjeno. Ovi propisi primjenjuju se prema teoriji islama o međusobnom zbrinjavanju članova jedne porodice i ljudskog zbrinjavanja uopće, a prema pravilu *udio prema obavezama*. Bliži rod zadužen je da izdržava svoga bližnjega kada je u nevolji, da se solidariše s njim u plaćanju otkupnina (*dijāt*) kod ubistva i nadoknada (*ta'vidat*) kod ranjavanja. Prema tome, pravedno je i da ga naslijedi ako ostavi iza sebe imovinu, prema stepenu srodstva i njegovu staranju o njemu. Islam je

kompletan i skladan sistem. Njegova kompletnost i skladnost manifestiraju se sasvim jasno u pravima i dužnostima.

Ovo je opće pravilo o naslijeđu, *mirazu*. Katkada čujemo tu i tamo poviku na principe naslijeđa, koje podižu oni koji ustaju protiv Allaha (subhanehu) iz nepoznavanja prirode čovjeka i njegovog realnog okruženja.

Spoznaja principa na kojima počiva društveni islamski sistem stavlja tačku na ove prigovore općenito.

Osnovno pravilo ovog sistema je međusobno zbrinjavanje i solidarnost. Da bi ova solidarnost bila postavljena na čvrstoj osnovi, islam vodi računa da ona bude postavljena na osnovama prirodne, stalne sklonosti u ljudskoj duši. Ovu sklonost Allah nije uzalud stvorio, nego da obavi važnu ulogu u životu.

Pošto su porodične veze, bliže i dalje, prirodne i stvarne veze koje nije sačinilo ni jedno pokoljenje, ni sva pokoljenja po prirodi, onda rasprave o ozbiljnosti ovih veza, njihove snage i utjecaja na podizanje života, njegove zaštite i napretka, nije ništa drugo nego licemjerstvo koje ne zaslužuje nikakvu pažnju. Pošto je to tako, islam je učinio solidarnost i međusobno zbrinjavanje u okviru jedne porodice kamenom temeljcem i zdanjem opće društvene solidarnosti. Naslijeđe, miraz je učinjeno jednim vidom manifestacije te solidarnosti u okviru porodice, pored drugih uloga koje čini naslijeđe u privrednom i općedruštvenom sistemu.

Kada su ove mjere nedovoljne ili nisu mogle preuzeti sve potrebne situacije međusobnog zbrinjavanja, uslijedile su druge mjere u okviru lokalnog društva čiji se članovi međusobno poznaju da bi te mjere kompletiralo, dopunilo i ojačalo. Ako bi i ovo bilo nedovoljno, uslijedila bi uloga muslimanske države da bi preuzela svakoga ko ne bi mogao izdržavati svoju porodicu valjano, bilo trudom porodice ili trudom ograničenog lokalnog društva. Na taj način ne bi padoo sav teret na pleća općeg državnog aparata, prije svega što brižnja u okviru porodice, međusobno pomaganje i solidarnost, kao i solidarnost u okviru manjeg društva stvara ugodni i rodbinski osjećaj, oko čega se razvijaju dobra saradnja i prirodna a ne vještačka harmonija. Pored toga ovi osjećaji su humano bogatstvo koje može odbacivati samo loši nesretnik. Solidarnost u okviru porodice općenito čini prirodna djela koja odgovaraju toj samoj prirodi... Osjećaj osobe da će njegov trud imati utjecaja na njegove bližnje, posebno na njegovo potomstvo, pokreće ga da udvostruči napore. Na taj

način učinjeni njegovi rezultati bit će indirektni rezultati učinjeni za društvo, jer islam ne razdvaja pojedinca od društva, ne postavlja granice između njih.³⁸

Sve što ima pojedinac, konačno, to je vlasništvo društva, sve, kada je potrebno.

Ovo posljednje pravilo dokida svako površno suprotstavljanje da naslijeđuje i onaj koji se nije umarao i nije uložio ni najmanje truda, kako se to kaže. Međutim, ovaj nasljednik je produžetak naslijeđenog lica, s jedne strane, zatim, on bi se starao za ovog naslijeđenog da je naslijeđeni bio muhtadž (potreban), a ovaj bogat. Na kraju, i on i ono što posjeduje pripada društvu kada bude bilo potrebno, skladno pravilu o općoj solidarnosti i međusobnom staranju.

Odnosi između nasljednika i naslijeđenoga, posebno u potomstvu, nisu ograničeni samo na imetak. Ako smo odstranili nasljedstvo imetka, mi nismo u stanju odstraniti druge veze. Ostaju druga nasljedstva među njima.

Roditelji, djedovi i rodbina općenito ne ostavljaju u nasljedstvo svojim sinovima, unucima i rodbini samo imetak, nego im ostavljaju u nasljedstvo i lijepe i ružne osobine, osobine bolesti i zdravlja, skretanje i ustrajnosti na pravom putu, ljepotu i ružnoću, oštroumnost i glupost itd. Ove osobine prate nasljednike i djeluju na njihov život. Nikada ih ne ostavljaju bez posljedica. Prema tome, pravedno je da oni naslijede i imetak. Preci ih ne oslobađaju bolesti, skretanja i glupoće. Ni država ih, sa svim svojim sredstvima, ne može osloboditi ovog nasljedstva.

Zbog ovih prirodnih realnosti u ljudskom životu i radi drugih od kojih su brojne od društvenog interesa, Allah je propisao ovo pravilo o nasljedstvu.

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio. (4/7).

Ovo je opći princip kojim je islam *ženama* dao pravo naslijeđa kao i muškarcima, od prije četrnaest stoljeća, a sačuvao je i prava maloljetnih, kojima je u predislamskom periodu činjeno nasilje i kojima su poništavana

³⁸Vidi Muhammed Kutb *El-insan bejne-l-madije we-l-islam*; Sejjid Kutb *El-adaletu-l-idžtima'ije i Dirasatun islamijetun*.

njihova prava, pošto su se u tom periodu vrednovala osobe prema njihovoj stvarnoj vrijednosti u ratu i proizvodnji. Islam donosi Božiji program u kome se tretira *čovjek* prvo prema njegovoj ljudskoj vrijednosti. To je osnovna vrijednost koja se nikada ne može zanemariti, a tek onda se čovjek vrednuje prema njegovim stvarnim zaduženjima u okviru porodice i društva.

Pošto u sistemu naslijeđa, kao što će doći, neki članovi porodice zaklanjaju druge, pa imamo rođaka, ali oni ne naslijeđuju, jer oni koji su bliži imaju prednost, to kontekst ističe da i zaklonjeni imaju pravo koje nije definisano, kada prisustvuju podjeli radi udobrovoljenja i raspoloženja, kako ne bi vidjeli imetak kako se dijeli, a oni su lišeni toga, zatim, da bi se sačuvala porodična veza i zadržala ljubav u srcu. Tako isto u tekstu se dodjeljuje siročadima i siromasima kao spomenuto pravo, skladno pravilu o općoj solidarnosti.

A kada diobi prisustvuju rođaci, siročad i siromasi, i njima nešto darujte i lijepu riječ im recite (4/8).

Raniji učenjaci prenose razne verzije o ovom ajetu. Između ostalog, neki kažu da je ovaj ajet dokinut, da su ga dokinuli ajeti koji definišu visinu nasljedstva. Drugi kažu da je taj ajet *muhkemetun*, savim jasan i na snazi. Treći kažu da je njegov smisao propisana dužnost (*wadžibun mefrudun*). Neki kažu da je to lijepo ako to prihvate nasljednici. Mi mislimo da nema dokaza da je ajet dokinut, nego smatramo da je sasvim jasan i obavezan u sličnim situacijama koje smo spomenuli. Ovo mislimo oslanjajući se na općenitost teksta, s jedne strane, i općenitost islamskog smjera o solidarnosti i međusobnom zbrinjavanju, s druge strane.

To je nešto drugo, a ne precizno određeni dijelovi nasljedstva, kao što će doći u slijedećim ajetima.

Prije nego se tekst zadrži na definisanju dijelova nasljedstva, vraća se ponovo i upozorava da se ne jede imetak siročadi. Ovaj put vraća se da se dotakne srca u dva navrata. Prvi put dotiče se mjesta gdje se krije roditeljska milost, prirodni suosjećaj i brižnja prema nejakom potomstvu, da je bogobožnost kontrola i da će se pred Allahom račun polagati. Drugi put dotiče se mjesta zaplašivanjem Vatrom i strahom od pakla u uzbudljivoj strašnoj sceni.

I neka se pribojavaju, kao kad bi sami iza sebe ostavili nejaku djecu za koju strahuju, i neka se boje Allaha i neka govore istinu (4/9).

Oni koji bez ikakva prava jedu imetke siročadi - doista jedu ono što će ih u vatru dovesti i oni će u ognju gorjeti (4/10).

Prvi doticaj dotiče nježna osjetljiva srca roditelja njihovim mladim potomstvom, rekavši za njihovo mlado potomstvo da su slomljenih krila, nemaju samilosnika niti šticećenika da bi im se smilovao. Ovo je dato u slici o siročadima čije su imovine i sredstva ovima povjerena, nakon što su ona izgubila svoje roditelje, a sami ovi staratelji ne znaju da li će njihovo potomstvo sutra biti povjereno nekome poslije njih, kao što su sredstva i imovina ove siročadi povjerena njima uz oporuku da se čuvaju Allaha zbog maloljetne djece koja su im povjerena. Možda će Allah dati, da će oni kojima budu povjerena ova maloljetna djeca biti bogobožni, pažljivi i nježni i da će o siročadima istinu govoriti. Ti ljudi će ih odgajati, štiti i čuvati i njih i njihovu imovinu.

Drugi doticaj je grozna slika, slika Vatre i pakla u stomacima... Slika pakla na kraju kruženja u životu... Ova imovina... Vatra je. A oni jedu ovu Vatru. Njihov odlazak je sigurno u pakao, a to je Vatra koja peče i njihove stomake i kože, pakao koji peče i spolja i iznutra. To je otjelovljeni pakao i samo što nije dotakao i stomake i kože. Skoro da to opažaju oči, kako ta Vatra i taj pakao prže stomake i kožu.

Ovi tekstovi Kur'ana jako i duboko inspirišu ljudske duše i skidaju s njih naslage predislamskog perioda. Oni potresaju čovjeka žestoko ne bi li zbacio ove naslage, u ljudskim dušama izazivaju strah, čuvanje, bogobožnost i upozorenje od takva doticaja, doticaja imovine sirotinje. U tome oni primjećuju pakao i o čemu im Allah govori u ovim snažno duboko inspirišućim ajetima Kur'ana. Čuvši ovo, oni su se vraćali uplašeni da ih neće snaći ova nesreća, pa su u tome i pregonili.

Ata ibn Saib prenosi od Seida ibn Džubejra, a on od Ibn Abasa (Bog im se smilovao) slijedeće: *Kada je bio objavljen ajet Oni koji bez ikakva*

*prava jedu imetke siročadi... (4/10), mnogi staratelji su odvojili jetime koji su bili kod njih, rastavili njihovo jelo od svoga, njihovo piće od svoga. Ako bi preostalo nešto od dječijeg jela, držali bi ga dok ga jetim ne bi pojeo ili dok se hrana ne bi pokvarila. To im je bilo veoma teško, pa su to prenijeli Resulullahu, alejhi-s-salam. Tom prilikom je objavljeno: *I pitaju te o siročadi. Reci: "Bolje je imanja njihova unaprijediti!" A ako budete s njima zajedno živjeli, pa oni su braća vaša, a Allah umije razlikovati pokvarenjaka od dobročinitelja. Da je Allah htio, mogao vam je propisati ono što vam je teško; On je, zaista, silan i mudar (2/220).* Tada su pomiješali svoju sa njihovom hranom i svoja pića sa njihovim pićima.*

Tako je kur'anski program podigao njihove osjećaje na taj visoki nivo, očistio ih od tame predislamskog perioda tim čudesnim čišćenjem.

U nastavku se govori o sistemu nasljedstva gdje se počinje sa oporukom Allaha roditeljima o njihovoj djeci. Ova oporuka pokazuje da je On (subhanehu) milostiviji, dobronamjerniji i pravedniji od samih roditelja prema svojoj djeci. Ona također ukazuje da ovaj cjelokupni sistem vodi ka Allahu (subhanehu), a On je taj koji rasuđuje i donosi sud između roditelja i njihove djece, između bližih i daljih. Nema potrebe njima nizašto drugo osim da prihvate ovu Allahovu (subhanehu) oporuku i mudrost i da to provedu u život. To je značenje vjere koju ova sura u cjelini nastoji da objasni i definiše kao što smo to ranije rekli. U tekstu se govori i o općem principu vezanom za nasljedstvo riječima:

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima (4/11). Zatim se u tekstu prelazi na raspodjelu dijelova u okviru te cjelovite činjenice i ovog općeg principa... i zadržava se na ovim detaljima u dva ajeta:

Prvi ajet se odnosi na nasljedstvo uzlazno i silazno, a drugi na situacije nasljedstva u braku i *kelale*. Zatim dolaze ostali propisi o nasljedstvu u posljednjem ajetu ove sure kao dopuna nekim slučajevima *kelale*. To ćemo iznijeti kada budemo govorili o tome

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima. A ako bude više od dvije ženskih, njima - dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj - polovina. A roditeljima,

svakom posebno - šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi - trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi - šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed ! - Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

A vama pripada - polovina onoga što ostave žene vaše, ako ne budu imale djeteta, a ako budu imale dijete, onda - četvrtina onoga što su ostavile, pošto se izvrši oporuka koju su ostavile, ili podmiri dug. A njima - četvrtina onoga što vi ostavite, ako ne budete imali djeteta; a ako budete imali dijete, njima - osmina onoga što ste ostavili, pošto se izvrši oporuka koju ste ostavili, ili podmiri dug. A ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti - šestinu; a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u - trećini, pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena ili podmiri dug; to je Allahova zapovijed! - A Allah sve zna i blag je (4/12).

Ova dva ajeta, dodavši njima i treći, koji je na kraju ove sure, a glasi:

Oni traže od tebe tumačenje. Reci: "Allah će vam kazati propis o "kelali": ako neko umre, i ne bude imao djeteta, a ima sestru, njoj - polovina njegove ostavštine, a on će naslijediti nju ako ona ne bude imala dijete; a ako su dvije, njima -dvije trećine njegove ostavštine. A ako su oni braća i sestre, onda će muškarcu pripasti dio jednak koliko dvjema ženskima. To vam Allah objašnjava, da ne zalutate. A Allah zna sve (4/176).

- sadrže osnovicu nasljednog prava. Neki detalji o tome su razrađeni u hadisima Vjerovjesnika, alejhi-s-selam, a za preostale potrudili su se islamski pravници da ih sačine sukladno ovim propisima. Ovdje nije mjesto da se čovjek upušta u ove detalje i primjene. To je predmet pravnih djela, fikha. Mi ćemo se u *Zilalu* zadovoljiti da prokomentarišemo ove tekstove i popratimo ih pravilima islamskog programa.

Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima... (4/11).

Ovaj uvodni tekst ajeta ukazuje, kao što smo spomenuli, na temelj na koji se obraća i oslanja islamsko nasljedno pravo i iz koga ono i proističe. Ovaj uvodni dio ukazuje i na to da je Allah milostiviji prema ljudima nego roditelji prema svojoj djeci. I ako im je Allah nešto propisao, onda im je propisao ono što je bolje od onoga što bi željeli roditelji svojoj djeci.

Ova oba značenja su povezana međusobno i dopunjuju se.

Allah je taj koji oporučuje, koji propisuje, koji dijeli naslijeđe među ljudima. On je taj koji oporučuje i sve propisuje. On je taj koji dijeli opskrbu naveliko. Od Allaha dolaze sve uredbe, propisi i zakoni. Od Allaha ljudi primaju i ono što im je najvažnije u životu. Allah dijeli imetke i ostavštinu ljudi njihovim potomcima i djeci. I to je din, vjera. Ljudi nisu vjernici ako sve u životu ne primaju i ne prihvaćaju od Allaha. Nema islama tamo gdje čovjek primi bilo šta iz drugog izvora, bilo to malo ili mnogo. To bi bio politeizam ili nevjerovanje. To bi bio džahilijet, zbog čega je islam i došao da ga iz života ljudi iščupa iz korijena.

Sve ono što Allah oporučuje, propisuje i sudi u životu ljudi, što je veoma bitno za njih, to je podjela njihovih imetaka i onoga što je preostalo iza njih, njihovom potomstvu i njihovoj djeci je bolje i korisnije ljudima nego što ljudi između sebe dodjeljuju i odabiru za potomstvo. Ljudi nemaju pravo da kažu: Mi biramo za sebe. Mi znamo šta je nama od interesa. - Ovo ne samo da je netačno, nego je to istovremeno i drskost, hvalisanje i pravljenje da se više zna od Allaha. Tako nešto može pomisliti samo ljudi, drski.

Aufi prenosi od Ibn Abasa da, kada je bio objavljen ajet: *Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima*, a u vezi sa nasljedstvom koje se odnosi na muško dijete, žensko i roditelje, ljudima ili nekima od njih to nije bilo drago, pa su govorili: Ženi da se da četvrtina ili osmina, a ženskom djetetu polovina, pa da se daje i malom djetetu, a ni jedno od njih ne učestvuje u borbi i ne stiće plijen! Prešutite to! Možda će to Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, zaboraviti, ili da mu to kažemo pa da ga zamijeni. Na kraju su rekli: Božiji Poslaniče, daje se djevojčici da naslijedi pola imetka svoga oca, a ona ne jaše konja i ne bori se protiv drugih naroda, daje se dječaku miraz, a on ništa ne može da doprinese. U predislamskom periodu su postupali tako da je nasljedstvo mogao dobiti samo onaj koji se bori protiv naroda - neprijatelja. Takvom su sve više i više davali. (Ibn Ebi Hatem i Ibn Džerir).

Takva je bila logika Arapa u predislamskom periodu. Ovo je neke kopkalo po grudima zato što su se suočili sa Allahovim propisom, pravednom i mudrom podjelom. I logika današnjeg džahilijeta kopka neke po grudima zbog toga što se suočavaju s Allahovim popisom i Njegovom diobom. Možda se ova logika manje ili više razlikuje od logike arapskog džahilijeta, jer možda neko kaže: Kako ćemo dati imetak onome ko se ne trudi za njega i ne zamara zbog potomstva. Ni jedna ni druga logika, ni

jedno ni drugo razmišljanje ne spoznaju mudrost toga, niti ih obavezuje moral. I jedan i drugi sud je spona neznanja i lošeg morala.

Muškom pripada toliko koliko dvjema ženskima (4/11).

Kada iza umrlog ostanu samo njegovi potomci, muškarci i žene, oni će naslijediti cijeli imetak tako da ženskom djetetu - nasljedniku pripada jedan dio, a muškom nasljedniku dva dijela.

Ovdje se ne radi o ljubavi prema jednom spolu a na štetu drugog, nego se radi o ravnoteži i pravdi između tereta kojeg snosi muškarac i tereta kojeg snosi žena kod formiranja porodice i društvenog islamskog sistema. Čovjek se ženi sa ženom, preuzima obavezu da izdržava i nju i njezinu djecu koja poteknu iz braka s njom u svim situacijama, i kad živi s njim i kad je puštena. Međutim, žena ili izdržava samu sebe ili je izdržava čovjek prije i poslije udaje. Ona nije obavezna da izdržava ni muža ni djecu ni u jednoj situaciji. Ovo znači da je čovjek opterećen najmanje dva puta u odnosu na ženu kod formiranja porodice i u društvenom islamskom sistemu. Ovdje se ispoljava čin pravde, manifestira se skladnost između udjela i obaveza u ovoj mudroj raspodjeli. Svako reagiranje na ovu raspodjelu znači neznanje, s jedne strane, i loše ponašanje prema Allahu, s druge strane. Sa potresom društvenog i porodičnog sistema nema pravog života.

Podjela počinje sa nasljedstvom silaznih od uzlaznih članova.

A ako bude više od dvije ženskih, njima - dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj - polovina (4/11).

Ako naslijeđeni ne bude imao muškog potomstva, a ima dvije kćerke ili više, one naslijeđuju dvije trećine. Ako bude imao samo jednu kćer, ona naslijeđuje polovinu. Preostali dio naslijeđa pripada najbližoj rodbini umrlog: ocu, djedu, bratu po rođenju, ili amidži, ili daidži, ili sinovima (*usul*) uzlazne rodbine.

U tekstu stoji *A ako bude više od dvije ženskih, njima - dvije trećine (4/11)*. Ovo potvrđuje da dvije trećine pripadaju kćerkama, ako ih je više od dvije. Da dvije trećine nasljedstva pripada kćerkama to je potvrđeno hadisom i analogijom, poredeći to sa dvjema sestrama, a što je navedeno u ajetu na kraju ove sure.

Ovaj hadis prenosi Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madždže, preko Abdullaha ibn Muhammeda ibn Ukajla od Džabira, riječima: Žena Sa'da ibn Rebi'a došla Resulullahu, alejhi-s-selam, i tom prilikom rekla: "Božiji

Poslaniče, ovo su dvije kćerke Sa'da ibn Rebi'a. Njihov je otac pao kao šehid za vrijeme borbe na Uhudu s tobom. Njihov amidža uzeo je sav njihov imetak i nije im ništa ostavio. One bi se mogle udati samo ako imaju taj imetak". U nastavku, ovaj prenosilac kaže: "Bog prosuđuje o tome", reče Poslanik. Tom prilikom objavljen je ajet o nasljedstvu. Resulullah je pozvao njihova amidžu i rekao mu: "Daj dvjema kćerkama Sa'da dvije trećine, njihovoj majci jednu osminu, a što preostane, to je tvoje".

Ovo je podjela Resulullaha, alejhi-s-selam, ovim dvjema kćerima - dvije trećine. Ova podjela dokazuje da dvije kćerke, pa i više, naslijeđuju dvije trećine u ovakvoj situaciji.

Postoji i druga podloga za ovu podjelu, a to je drugi ajet u kome se govori o nasljedstvu dviju sestara. *Ako su dvije, njima - dvije trećine njegove ostavštine (4/176)*. Dodjela dvjema kćerkama dvije trećine nasljedstva bila je preča, analogno nasljedstvu dviju sestara. U ovakvoj situaciji, izjednačena je tako jedna kćerka sa jednom sestrom.

Po završetku objašnjenja dijela koji naslijeđuje potomstvo, slijedi objašnjenje dijela koji naslijeđuju roditelji, ako su živi, u različitim situacijama, i kad postoji potomstvo i kad ne postoji. *A roditeljima, svakom posebno - šestina od onog što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a naslijeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi - trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi - šestina (4/11)*.

Roditelji kod nasljedstva mogu se naći u tri situacije.

Prva situacija: da naslijeđuju istovremeno sa djecom. Tom prilikom svakom od roditelja pripada - jedna šestina, a ostalo - muškom djetetu, ili muškom djetetu i sestri, ili sestrama. Muškom nasljedniku dva dijela, ženskom jedan. Ako umrli bude imao samo jednu kćerku, njoj je propisana polovina imetka, a roditeljima, svakom po jedna šestina. A i drugu šestinu naslijeđuje otac po srodstvu. U ovakvoj situaciji on dobija i propisani dio i dio po srodstvu. Međutim, ako umrli roditelj ostavlja dvije kćerke ili više od dvije, one naslijeđuju dvije trećine, a svaki od roditelja po šestinu.

Druga situacija: da umrla osoba ne bude imala ni sina, ni braću, ni muža, ni ženu. Tada samo roditelji naslijeđuju. Majci pripada jedna trećina, a ostalo pripada ocu na osnovu srodstva (povezivanja). Ovo znači da bi njegov dio bio kao dva dijela majke. Ako bi pored roditelja umrle osobe bio živ muž ili žena, mužu bi pripala polovina, ili ako bi bila živa žena, njoj bi pripala četvrtina. Majka bi imala jednu trećinu (trećina cjelokupnog imetka ili preostala trećina nakon oduzimanja propisanog dijela mužu ili ženi). O

ovom pitanju islamski pravnici nisu istog mišljenja. Otac bi u ovom slučaju dobio sve nakon dijela majke. To bi mu pripalo na osnovu srodstva, ali taj dio ne može biti manji od dijela majke.

Treća situacija: to je kada naslijeđuju umrlu osobu i roditelji i njegova braća, bili oni braća po ocu i majci ili samo braća po ocu ili majci. Oni tada ne naslijeđuju ništa. Sve pripada ocu, jer je on ispred njih. On je i najbliži po srodstvu poslije muškog djeteta. Međutim, braća, i pored toga, sprječavaju majku da naslijedi trećinu ili šestinu. Njoj pripada, zajedno s njima, samo jedna šestina. Otac uzima sve ostalo, ako ne bude umrla osoba imala ni muža ni ženu. Jedan brat umrle osobe ne sprječava majku da naslijedi jednu trećinu. Njoj je propisana tada jedna trećina zajedno sa bratom umrle osobe, isto onoliko kad umrla osoba ne bi imala ni djeteta ni braće.

Svi ovi dijelovi izbijaju se tek poslije izbijanja oporuke i duga:

pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili izmiri dug (4/11).

Ibn Kesir, objašnjavajući ovaj ajet, kaže: "Znalci ranijeg i kasnijeg perioda suglasni su da se prvo dug odbija, pa onda oporuka." Davanje prednosti dugu je sasvim jasno, jer je on pravo drugoga. Zbog toga je i potrebno prvo izmiriti dug iz nasljedstva, jer ga je umrli uzajmio, i dok postoji imetak, da se ispuni pravo zajmodavca i oslobodi obaveza prema zajmodavcu. Islam mnogo insistira na vraćanju duga zajmodavcu kako bi počivao život na osnovama mirne savjesti bez duga i bez opterećenja u postupcima i mirnoj atmosferi u društvu. Dug je vezan za dužnika, koga se dužnik ne može osloboditi čak i poslije smrti.

Ebu Katade (Bog mu se smilovao) prenosi: Jedan čovjek reče: "Vjerovjesniče, šta veliš, ako bih poginuo na Božijem putu, da li će mi grijesi biti oprosteni?" "Da", odgovori Vjerovjesnik, *alejhi-s-selam*, "ako si ubijen a bio si strpljiv, obračunat, ako napadaš, a ne bježiš". "Kako si rekao?", ponovi ovaj čovjek. Vjerovjesnik ponovi riječi i dodade: "Da, osim ako si dužan. O tome me je Džibril obavijestio" (Muslim, Malik, Tirmizi i Nesai).

Ebu Katade prenosi: Donesen jedan čovjek pred Vjerovjesnika, *alejhi-s-selam*, da mu se klanja (dženaza). Vjerovjesnik dodade: "Klanjate vašem prijatelju, a ima duga." Ja sam mu na to rekao: "To neka sam ja dužan, Božiji Poslaniče!" Poslanik dodade: "Obavezuješ li se?" "Obavezujem", rekoh. Tada je Vjerovjesnik, *alejhi-s-selam*, klanjao.

Oporuku je važno ispuniti jer je ona vezana za želju umrle osobe. Oporukom se ponekad ispravljaju neke situacije u kojima zaklanjaju jedni nasljednici druge nasljednike. Ponekad zaklonjeni mogu biti i siromašni ili može postojati tamo neki porodični interes za učvršćivanjem odnosa između oporučениh i nasljednika, eliminisanje uzroka zavidnosti, mržnje i spora prije nego se pojavi. Nema oporuke nasljedniku. Oporuka se može odnositi samo na jednu trećinu imetka. U ovome je garancija da osoba koja se naslijeđuje ne nanese štetu oporukom nasljednicima.

Na kraju ovog ajeta upozorava se na raznovrsne ciljeve:

Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed! - Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

Prvi cilj Kur'ana ovdje jeste da udobrovolji ljude da prihvate ove propise. Poznato je da postoje faktori koji čine da su roditelji više skloni prema svojoj djeci nego prema roditeljima, jer je, prirodno, slabost prema djeci veća. Među ljudima ima i takvih koji iz etičkih razloga i ponašanja postaju skloni prema roditeljima, a ima takvih koji biraju i odmjeravaju čemu dati prednost, prirodnoj slabosti ili moralnom osjećaju. Katkada i sredina nameće svoj običaj logikom određene mjere kao što su bile neke od njih, s kojima se suočio zakon o nasljedstvu prilikom objave. Na neke od tih činjenica ukazali smo ranije... Uzvišeni Allah htio je da u sva srca ulije milost zadovoljstva i predaje Njegovoj naredbi. Pošto je to Allah odredio ukazujući time da sva znanja pripadaju samo Njemu, da ljudi ne znaju ko im je od rodbine najkorisniji niti koja im je podjela od najvećeg interesa, donosi se ajet:

Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši (4/11).

Drugi cilj Kur'ana ovdje je da definiše osnovni problem: Pitanje nije pitanje sklonosti ili interesa, nego je to pitanje vjere, pitanje šeri'atskog propisa.

To je Allahova zapovijed (4/11).

Allah je taj koji je stvorio i roditelje i sinove. Allah je taj koji je dao opskrbu i imanja. Allah je taj koji propisuje. On je taj koji dijeli. On je taj koji donosi zakon. Ljudi nemaju prava da propisuju sebi zakone, ni da presuđuju o svojim sklonostima. Oni ne znaju šta je njihov interes.

Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

To je treći cilj u ovom pogovoru. Cilj mu je da podsjeti srca da je sudbina ljudi u Allahovoj ruci, da im sudbine druge nema. To je interes sazdan sa znanjem i mudrošću. A Allah sudi jer je On zaista znan, a ljudi ne znaju. Allah propisuje jer je On mudar, a ljudi slijede strasti i sklonosti.

Tako dolaze jedan za drugim ovi pogovori prije završetka odredaba o mirazu, da bi predmet bio vezan za svoju osnovnu osu, svoju vjerničku osu, koja definiše smisao *vjere*, a to pripada Allahu. Od Njega stižu propisi i zadovoljstvo Njegovom odredbom.

To je Allahova zapovijed! - Allah, zaista, sve zna i mudar je (4/11).

U nastavku se objašnjava ostatak propisa:

A vama pripada - polovina onoga što ostave žene vaše, ako ne budu imale djeteta, a ako budu imale dijete, onda - četvrtina onoga što su ostavile, pošto se izvrši oporuka koju su ostavile, ili podmiri dug (4/12).

Tekst je jasan i detaljan. Muž ima pola od onoga što je ostavila žena ako umre, a nije imala djece, ni muška, ni ženska. Međutim, kada umre, a ostavi iza sebe dijete, muško ili žensko, jedno ili više, muž će tada naslijediti četvrtinu imovine. Muška djeca te umrle žene zaklanjaju muža da ne može primiti polovinu njena imetka nego četvrtinu. I njeni sinovi od drugog muža, ako ih bude imala, zaklanjaju muža, također, da ne može primiti polovinu, nego četvrtinu. Naslijeđena imovina podijelit će se, nakon izmirenja duga i oporuke, kao što je rečeno.

Žena naslijeđuje četvrtinu imetka umrlog muža, ako je umro a nije imao s njom djeteta. Ako je imao dijete, muško ili žensko, jedno ili više, bilo s njom ili sa drugom ženom, kao i sinovi rođenog sina, nju tada zaklanja sa jedne četvrtine na jednu osminu. Dug i oporuka imaju prednost kod dijeljenja naslijeđa među nasljednicima.

Dvije supruge, tri ili četiri, kao i jedna učestvuju u jednoj četvrtini ili jednoj osmini.

Posljednja odredba u drugom ajetu odnosi se na nasljednika *kelale* - osobe koja je umrla a nije iza sebe ostavila ni djece ni roditelja.

A ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti - šestinu; a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u - trećini, pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka (4/12).

Pod pojmom *kelale* misli se na osobu koja naslijedi nekoga od daljne rodbine (*hawaši*) koji nije ni od uzlazne ni silazne rodbine, nego sporedne rodbinske veze, nije kao što je veza sa uzlaznom ili silaznom rodbinom. Neko je upitao Ebu Bekira (Bog mu se smilovao) o značenju pojma *kelale* i on je odgovorio: "Iznosim svoje mišljenje. Ako bude tačno, to je od Allaha, ako bude pogriješno, to je od mene i od šejtana. Allah i Njegov Poslanik čisti su od toga. *Kelale* je osoba koja nema ni djeteta ni roditelja." Kada je došao za halifu, Omer je rekao: "Stidim se da se suprotstavim mišljenju koje je zastupao Ebu Bekir" (Džerir i drugi od Ša'bija).

Ibn Kesir iznosi u Tefsiru: "Ovako su govorili Alija i Ibn Mes'ud, a više ih smatraju da je ovo sasvim pouzdano i autentično, prenoseći od Ibn Abbasa i Zejda ibn Sabita. Tog istog mišljenja su i Ša'bi, Neha'i, Hasan, Katade, Džabir ibn Zejd i Hakem, kao i stanovnici Medine, Kufe, Basre, sedam istaknutih pravnika (fakiha) i četverica imama, predstavnici ranijih i kasnijih učenjaka, odnosno svi oni. Prenosi više osoba da su u tome bili svi ovi suglasni.

A ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti - šestinu; a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u - trećini (4/12).

Ako ima taj brata ili sestru po majci, makar bilo to dvoje od dva oca ili jednog, naslijedit će prema posljednjem ajetu ove sure, muškarac kao dva dijela žene, a ne šestinu svakom od njih dvoga, bilo muško ili žensko. Ova odredba se posebno odnosi na djecu po majci, jer ona naslijeđuju po propisu - šestinu svako od njih, bilo muško ili žensko, a ne po srodstvu, a to je dobijanje cjelokupne ostavštine ili onoga što preostane poslije propisanog naslijeđa.

... a ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u - trećini (4/12).

Bez obzira koliko ih bilo i bez obzira šta bili, muško ili žensko sud koji se u ovom slučaju primjenjuje jeste da oni naslijeđuju jednu trećinu podjednako. Ima mišljenja da oni tada naslijeđuju u toj trećini, muškarci dva dijela, a žene jedan. Međutim, prvo mišljenje je prihvatljivije jer se podudara sa principom kojeg definiše isti ajet - da se muškarac i žena jednako tretiraju.

Onda će svako od njih dobiti - šestinu... (4/12).

Braća po majci razlikuju se kao i ostali nasljednici u nekoliko načina:

Prvi: gdje su muškarci i žene u nasljedstvu jednaki.

Drugi: gdje naslijeđuju samo u slučaju gdje je umrlo lice koje naslijeđuje bez roditelja i bez braće i sestara. Oni ne naslijeđuju ako je nasljednik otac, djed i dijete, ali ne i dijete sina.

Treće: da ne mogu prijeći jednu trećinu imetka makar ih bilo više muškaraca i žena *pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena ili podmiri dug* (4/12).

Ovdje se upozorava da ne bude oporukom nanijeta šteta nasljednicima, zatim da se izvršava dioba posebno i u interesu svih dajući prednost dugu nad oporukom, a dajući prednost i jednom i drugom nad nasljednicima, kao što smo ranije rekli.

U drugom ajetu slijedi pogovor kao i u prvom riječima:

To je Allahova zapovijed! - A Allah sve zna i blag je (4/12).

Smisao ovog pogovora se na ovaj način ponavlja da bi se potvrdio i označio. To su odredbe, to je Allahova zapovijed, izdate od Njega, a i njihov povratak je Njemu. One ne izviru iz strasti i sklonosti niti slijede strasti i sklonosti. One potiču iz znanja. Njima se čovjek mora pokoravati jer one potiču iz jedinog izvora kome pripada pravo zakonitosti i podjele. Njih je obavezno prihvatiti jer one potiču iz jednog izvora koji u sebi sadrži sigurno znanje.

Potvrđivanje za potvrđivanjem potvrđuje ovo osnovno pravilo ove vjere, pravilo koje se prima samo od Allaha; u protivnom, bilo bi to nevjerovanje, grijšenje i napuštanje ove vjere.

Ovo je ono što potvrđuju dva slijedeća ajeta u ovoj suri, kao posljednji pogovor na te oporuke i propise koje je Allah nazvao propisima (*hudud*).

To su Allahovi propisi. Onoga ko se pokorava Allahu i Poslaniku Njegovu - On će uvesti u džennetske bašče, kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, i to je uspjeh veliki (4/13).

A onoga ko se bude protiv Allaha i Poslanika Njegova dizao i preko granica Njegovih propisa prelazio - On će u vatru baciti, u kojoj će vječno ostati; njega čeka sramna patnja (4/14).

Ti propisi i zakoni koje je Allah propisao govore kako da se dijeli naslijeđena imovina, prema Njegovu znanju i Njegovoj mudrosti, a radi uređenja porodičnih propisa u porodici i privrednih i društvenih odnosa u društvu... *To su Allahovi propisi (4/13)* koje je On uspostavio kako bi oni bili odlučujući kriterij u odnosima i presuda u distribuciji i raspodjeli.

Na pokornosti Allahu i Njegovom Poslaniku temelji se i Džennet i vječitost u njemu, a temelji se i velika pobjeda isto kao što se temelji na odmetništvu i grijehu prema Allahu i Njegovom Poslaniku, pakao, vječitost u njemu i strašna kazna.

Zašto? Zašto se temelje svi ovi veliki rezultati na pokornosti ili grijehu u djelimičnom propisivanju kao npr. kao kod propisa o naslijeđu i u dijelu ovog propisa i određivanja propisa.

Posljedice izgleda da su veće od djela... za onoga ko ne zna pravu istinu ove naredbe i njen duboki smisao.

Brojni tekstovi ove sure govorit će o ovom pitanju. Na to smo ukazali u predgovoru definišući ovu suru. To su tekstovi koji objašnjavaju šta je smisao dina, šta je uvjet imana i definicija islama. Međutim, neće biti loše da pohitimo objasniti ovo pitanje općenito, povodom ova dva značajna ajeta u ovom govoru na ajete koji su se odnosili na naslijeđe.

Ključno pitanje u ovoj vjeri, štaviše, ključno pitanje u cijeloj Allahovoj vjeri od kada je Allah uputio poslanike ljudima, od početka historije, ključno pitanje u Allahovoj vjeri u cijelosti je pitanje kome pripada Božanstvo na ovoj Zemlji? Kome pripada gospodstvo nad ovim ljudima?

Na odgovoru na ova dva pitanja, na ove dvije riječi počiva sve što je vezano za ovu vjeru i sve što je vezano za ljude u cjelini.

Kome pripada Božanstvo? Kome gospodstvo?

Samo Allahu, Koji je bez sudruga u stvaranju. To bi onda bio iman. To je islam. To je din.

Pridružiti nekoga Njemu u stvaranju ili pridružiti stvaranje nekome, bio bi to politeizam ili otvoreno nevjerovanje, a da bude Božanstvo i gospodstvo samo Allahu, bilo bi to vjerovanje i klanjanje samo Allahu. To je klanjanje ljudi samo Allahu. Ono se očituje u pokornosti ljudi samo

Allahu. Ono se manifestira samo kroz Allahov program, kroz program Onoga koji je bez sudruga. Allah - On sam je odabrao ljudima program njihova života. Allah - On sam, propisuje ljudima njihove zakone. Allah - On sam postavlja ljudima njihova mjerila, njihove vrijednosti, situacije u njihovu životu i sisteme njihova društva. Niko drugi. Ni pojedinci ni društvo nemaju pravo na to. Oni se mogu samo osloniti na Allahove propise, jer je ovo pravo dato prema Božanstvu i gospodstvu a vidna i pojavna manifestacija toga definisana je svojim karakterističnim odlikama.

Ako bi bilo božanstvo ili gospodstvo dato kome od Allahovih stvorenja - u zajednici sa Allahom ili sasvim iskonski bez Allaha, bilo bi to vjerovanje ili klanjanje nekom ili nečemu drugom, ne Allahu. To je robovanje ljudi drugom, a ne Allahu. To je pokoravanje ljudi nekom drugom, ne Allahu. To je slijeđenje programa, sistema, zakona, vrijednosti i mjerila koje su ljudi postavili; kod postavljanja zakona i mjerila oni se ne oslanjaju na Allahovu Knjigu i Njegovu vlast, nego se oslanjaju na druge oslonce iz kojih izvlače vlast. Prema tome, tu nema dina, nema imana, nema islama. To je čisti politeizam, nevjerovanje i odmetništvo...

Ovo je suština tog pitanja... Zatim, jednako je da bi neko prekoračio i odrekao se Allahovog propisa kod jednog pitanja ili propisa šeri'ata u cijelosti... jer i jedno pitanje, prema ovom značenju, jeste din, a i šeri'at u cjelini jeste din. Pouka je u pravilu na koje se oslanja pozicija ljudi. Da li se iskrenost priznavanja božanstva i gospodstva ispoljava u svim svojim osobinama ili je u tome i saučesništvo nekoga od Njegovih stvorenja, ili potpuno ispoljavanje božanstva i gospodstva jednoga prema drugom, bez Allaha - bez obzira koliko takvi tvrdili da su prihvatili din i koliko to njihovi jezici ponavljali. Nije realno da takvi budu muslimani. To je ta velika istina na koju ukazuje ovaj pogovor koji povezuje podjelu dijelova na nasljednike, pokornost Allahu i Njegovom Poslaniku i koja povezuje Džennet kroz koji protiču rijeke, u kojem će vječno ostati, i Džehennem, vječitu vatru i teške patnje.

Ovo je ta velika istina na koju se oslanjaju brojni tekstovi u ovoj suri i iznose je otvoreno, jasno i odlučno tako da to izlaganje ne trpi raspravu niti objašnjenje.

Ovo je ta velika istina koju trebaju razmatrati oni koji tvrde za sebe da su muslimani na ovoj Zemlji da bi vidjeli gdje su daleko od islama i koliko je daleko njihov život od ovog dina.

Ovdje bi se moralo dodati još nešto općenito o sistemu naslijeđa u islamu nakon što smo govorili o njemu kad smo izlagali ajet koji ocrtava opći princip, a koji glasi: *Muškarcima pripada nagrada za ono što oni urade, a ženama nagrada za ono što one urade* (4/32) i nakon onoga što smo govorili o principu *muškom pripada toliko koliko dvjema ženskima* (4/11).

Ovaj sistem o naslijeđu je proveden i u skladu sa prirodom od samog početka; u skladu sa realnošću porodičnog i ljudskog života u svakoj situaciji. Ovo se da uočiti sasvim jasno kada se ovaj sistem uporedi sa bilo kojim drugim sistemom kojeg je upoznalo čovječanstvo u starom ili sadašnjem džahilijetu, na bilo kojem kraju Zemlje, uopće.

To je sistem koji potpuno štiti smisao porodične solidarnosti, dodjeljuje naslijeđene dijelove prema obavezi svakog člana porodice u smislu međusobne solidarnosti. Članovi porodice umrle osobe prvi su koji naslijeđuju poslije onih koji imaju pravo na naslijeđe, kao što su otac i majka, jer se i oni ubrajaju u članove porodice za koje se mora starati i za koje se daje otkupnina i plaća sloboda. Prema tome, to je skladni sistem u kome se članovi međusobno potpomažu.

To je sistem koji štiti osnove vezivanja ljudske porodice nastale od jedne osobe. U njemu se ne lišava prava žena ni maloljetno dijete zbog toga što su žena ili maloljetno dijete, jer zaštićivanje takvih osoba krije u sebi praktičnu korist, kao što smo to u prethodnom pasusu objasnili, štiti i princip jedinstva izražen u jednoj osobi. Razlika među spolovima odražava se samo u težini tereta koji nose u porodičnoj i društvenoj obavezi.

To je sistem koji štiti prirodu prirodnog života općenito i prirodu čovjeka posebno. On daje prednost potomstvu u naslijeđu nad uzlaznim i ostalim bližnjima, jer mlado pokoljenje koje stasa je produžena ruka i očuvanje vrste. Otuda je ono potrebnije i preče s obzirom na zaštitu i prirodu života. Ipak, i pored toga, nisu lišeni ni uzlazni srodnici niti ostali rođaci nego ovaj sistem dodjeljuje svakom članu njegov dio, čuvajući pri tome osnovnu logiku prirode.

Ovaj sistem ide u skladu sa naravi prirode, u odazivanju želji živog bića, posebno čovjeka, kako ne bi prekinuo svoju vezu sa porijeklom, nego da se proteže kroz to porijeklo. Ovaj sistem koji prihvata ovu želju i poimanje čovjeka koji ulaže trud da pohrani nešto od ploda svog rada, da ga njegovo porijeklo ne liši ploda ovog rada, da će njegov trud naslijediti njegovi koji dolaze poslije njega, pomaže mu da uloži dvostruki napor što garantuje Ummetu korist i daje fajdu u cjelini kroz ovaj dvostruki uloženi

napor, ali nikada ne remeti princip društvene, opće, otvorene, snažne solidarnosti u ovom sistemu.

I na kraju, to je sistem koji garantira podmlađivanje skupljenog bogatstva, na početku svakog pokoljenja, i ponovno njegovo dijeljenje. Tako on ne daje mogućnost za nagomilavanjem bogatstva u malom broju ruku za stalno, kao što se dešava u sistemima koji prenose naslijeđe na najstarije muško dijete ili ga ograničavaju na mali broj. S ove tačke gledišta, ovaj sistem je obnoviteljski faktor aktivnosti na putu privredne reorganizacije u društvu i vraćanja na umjereno postupanje bez direktnog miješanja vlasti. S ovim miješanjem vlasti nikada se ne može pomiriti ljudska duša po prirodi zbog toga što ona uvijek teži za nečim. Ovo stalno podmlađivanje i neprestano dijeljenje vrši se tako da je čovjek time zadovoljan, jer ono ide shodno s prirodom duše i njenom čežnjom. Ovo je osnovna razlika između Allahovog propisa čovjeku i propisa kojeg postavlja čovjek.³⁹

« وَاللَّائِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نَسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ، فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ ، أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا * وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِيَا مِنْكُمْ فَأَذُوهُمَا ، فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا ، إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا .

« إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشُّوْءَ بِجَهَالَةٍ ، ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ ، فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ، وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا * وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ : إِنِّي تُبْتُ الْآنَ ، وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ، أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا .

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا ، وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِيَتَذَهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ - إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ - وَعَنَاشِرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ . فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَمَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا * وَإِنْ أَرَدْتُمْ

³⁹Vidi poglavlje *Sijasetu-l- mal* u djelu *El-Adale el-idžtima'ijje fi-l-Islam*.

أَسْتَبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ ، وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا .
أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ؟ * وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ،
وَأَخَذَنِي مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا * وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ - إِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ - إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا .

« حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ ، وَبَنَاتُكُمْ ، وَأَخَوَاتُكُمْ ، وَعَمَّاتُكُمْ ، وَخَالَاتُكُمْ
وَبَنَاتُ الْأَخِ ، وَبَنَاتُ الْأُخْتِ ، وَأُمَّهَاتُكُمْ الْأَلَامِيَّاتُ أَرْصَعْنَكُمْ ، وَأَخَوَاتُكُمْ
الرَّضَاعَةِ ، وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ، وَرَبَائِبُكُمْ الْأَلَامِيَّاتُ فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ الْأَلَامِيَّاتِ
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ - فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ - وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ
الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ ، وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ - إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ - إِنْ اللَّهُ كَانَ
غَفُورًا رَّحِيمًا » .

Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki (4/15).

A ako dvoje to učine, izgrdite ih ; pa ako se pokaju i poprave, onda ih na miru ostavite, jer Allah prima pokajanje i samilostan je (4/16).

Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrdavo djelo iz lakomislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti. - A Allah sve zna i mudar je (4/17).

Uzaludno je kajanje onih koji čine hrdava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se zaista kajem!" a i onima koji umru kao nevjernici. Njima smo bolnu patnju pripremili (4/18).

O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari naslijedujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao (4/19).

Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? (4/20).

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele (4/21).

I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, - a što je bilo, biće oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put (4/22).

Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku, i majke žena vaših, i pastorkе vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh -, i žene vaših rođenih sinova, i da sastavite dvije sestre, - što je bilo, bilo je. Allah zaista prašta i samilostan je (4/23).

Prvi dio ove sure razmatrao je organizaciju društvenog muslimanskog života i njegovo izbavljanje iz naslaga predislamskog perioda uspostavljajući sigurnost za siročad, za njihov imetak i njihove živote u okviru porodice i društva. Razmatrao je i sistem nasljedstva u porodičnom okviru, dovodeći tu garanciju i taj sistem do njihova osnovnog izvora, Allaha, Gospodara ljudi, Njegovo gospodstvo i Njegova volja da su svi ljudi stvoreni iz jedne osobe, do uspostavljanja ljudskog društva na osnovi porodice i na principu međusobne solidarnosti, podvrgavajući poslove u njihovu životu Allahovoj odredbi, Njegovu znanju i mudrosti i nagrađivanju ljudi na osnovu pokoravanja Allahu prema ovom svemu ili na osnovu griješenja prema Allahu.

Ovaj drugi dio nastavlja sa uređenjem života muslimanskog društva i njegovu izbavljenju ispod naslaga predislamskog perioda, pročišćavajući ovo društvo od sramnih djela, izolirajući uprljane elemente koji su se odvojili od njega, muškarce i žene, otvarajući vrata pokajanja, ko se želi od ovih elemenata pokajati, očistiti i povratiti društvu častan i krijepostan, zatim izbaviti ženu tegobe i tereta pod kojim je stenjala u džahilijetskom periodu, izbaviti je od nasilja i tmine, kako bi se porodica uspostavila na zdravom i čvrstom sistemu. Zatim, da se uspostavi društvo čija je osnovna ćelija porodica, na čvrstom tlu i u čvrstoj atmosferi, i na kraju da se regulišu pojedinosti života porodice izlažući pri tome šta je zabranjeno po islamskom zakonu, šeri'atu, i šta je tu dozvoljeno, halal.

Ovim objašnjenjem završava ovaj dio, a i ovaj džuz.

Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki (4/15).

A ako dvoje to učine, izgrdite ih ; pa ako se pokaju i poprave, onda ih na miru ostavite, jer Allah prima pokajanje i samilostan je (4/16).

Islam i ovdje nastavlja svojom metodom, pročišćava i čisti ljudsko društvo. Na početku je izabrao da se izoliraju žene koje čine sramna djela, da se udalje iz društva, kada se ustanovi da su počinile sramno djelo, da se muškarci podvrgnu muci, muškarci koji čine izuzetno sramna djela, koji rade poput naroda Lutova (homoseksualci). Ovdje nije naznačena vrsta muke i njen stepen. Poslije toga, određena je kazna, a to je odredba za prostituciju, koja je navedena u ajetu sure *Nur* (24/2). To je bičevanje. O tome govori i hadis, a to je i kamenovanje. Krajnji cilj ove ili te odluke jeste zaštita društva od sramnih djela i njegova očuvanja, da bude čisto, krijeposno i časno.

U svakoj situaciji i kod svake kazne potrebno je, prema islamskom zakonu, da se pronađu sigurnosti koje onemogućavaju da se padne u grješku, počini nasilje, postupi po mišljenju i sumnji kod primjene težih kazni, koje bi mogle veoma snažno djelovati na život ljudi.

Kur'anom je predviđeno da: *Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv njih četvorica od vas posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki (4/15).*

U tekstu je posvećena velika pažnja i opreznost. Tekst definiše žene, *od žena vaših*, tj. muslimanki, na kojima se kazna primjenjuje, a definiše i vrste ljudi *od vaših ljudi*, tj. muslimana, od kojih se traži da svjedoče da se to djelo počinilo. Prema ovom tekstu, određuje se ženama kazna, ako se dokaže djelo, a određuje se da se posvjedoči da se zbilo.

Islam traži da svjedoci ne mogu biti nemuslimani kod muslimanki koje su pale u grješku, nego moraju biti četverica muslimana, između vas, iz muslimanskog društva, muslimani koji žive u tom društvu muslimana

koji se pokoravaju zakonima islama, slijede ga, interesuju se za pitanje svoga društva, saznavaju šta se dešava u njemu, i ko je sve u njemu.

Zbog toga nije dozvoljeno da svjedoči o ovom pitanju nemusliman, jer takav nije nikad siguran da će govoriti istinu prema rzu i obrazu muslimanke. Nikada nije čovjek pouzdan u njegovu sigurnost, njegovu bogobojaznost. On nije zainteresiran za dobrobit muslimanskog društva, ne teži za čistoćom tog društva i njegovom čednošću. Nije zainteresiran za primjenu pravde u muslimanskom društvu. Ova sigurnost u svjedočenju ostaje na snazi i kada dođe do promjene presude i postane bičevanje ili kamenovanje.

Pa ako posvjedoče, držite ih u kućama (4/15).

Neka se ne miješaju sa društvom, neka ga ne prljaju, neka se ne udaju, niti rade...

Sve dok ih smrt ne umori...

One će ostati do kraja života u ovoj situaciji u kućama.

Ili dok im Allah ne nađe izlaz neki (4/15).

Pa se izmijene, ili im se izmijeni kazna, ili bude bilo s njima šta bude... Iz ovoga se da primijetiti da ovo nije krajnja i stalna presuda, nego presuda za određeno vrijeme. Da se očekuje izdavanje druge kazne, stalne i konačne. Ovo se i događalo i presuda je zamijenjena kao što je navedeno u suri *Nur* (24/2), a i u hadisu Vjerovjesnika, alejhi-s-selam...

Imam Ahmed kaže: Prenio nam je Muhammed ibn Džafer (u nizu od) Seida - Katade - Hasana - Hattana ibn Abdullaha - Rekaši - Ubadea ibn Samita, koji kaže: Kada je data objava Resulullahu, ona je na njega jako djelovala. Rastužio se, promijenio u licu, pa mu je Allah objavio istog dana. Kada se toga oslobodio, rekao je: "Zapamtite! Njima je Allah našao izlaz: Udova za udovu, djevica za djevicu, udovi stotinu bičeva i kamenovanje, a djevici stotinu bičeva i progonstvo na godinu." Muslim i autori djela sunena prenose preko Katadea i dalje u nizu od Hasana - Hattana - Ubadea ibn Samita od Resulullaha, Samitovim riječima: Zapamtite, zapamtite, Bog je i njima našao izlaz. Djevica za djevicu, sto udaraca i tuđinstvo godinu. Udova za udovu, sto udaraca i kamenovanje. Praktični sunnet govori o slučaju Maiza i Gamdije, a to se navodi u Sahihu Muslima, da ih je Vjerovjesnik, alejhi-s-selam, kamenovao, a nije bičevao. Isti je slučaj sa događajem jednog Jevreja i Jevrejke za koje je donijeta presuda i izvršena

kamenovanjem bez bičevanja. Ovaj praktični hadis ukazuje da je ovo posljednja presuda.

A ako dvoje to učine, izgrdite ih ; pa ako se pokaju i poprave, onda ih na miru ostavite, jer Allah prima pokajanje i samilostan je (4/16).

Najvjerojatnije pod ovim riječima *A ako dvoje to učine...* (4/16) misli ovim dvoje dva muškarca koji čine izuzetno sramna djela. Ovo je sud Mudžahida (Bog mu se smilovao), dok Ibn Abbas i Seid ibn Džubejr objašnjavaju sintagmu *izgrdite ih* da je to grđenje, osramoćivanje i udaranje obućom.

Pa ako se pokaju i poprave, onda ih na miru ostavite (4/16).

Teoba, pokajanje i popravljnje, je u tome što će doći principijelna izmjena u ličnosti, u njegovu biću, stavu, radu i ponašanju. Tada se obustavlja kazna i društvo prestaje da uznemirava dvoje koje čine izuzetne postupke. To čini da se povuku ljudi od njih u ovakvoj situaciji tj. da ih ne muče. Slijedi veoma ugodan nagovještaj.

Jer Allah prima pokajanje i samilostan je (4/16).

Allah je Taj koji je propisao kaznu. On je Taj koji naređuje da se povuku od njih kada se oni pokaju i poprave. Ljudi u toj naredbi nemaju ništa ni na samom početku, ni na samom kraju. Oni samo provode Allahov zakon i Njegovu smjernicu. A On je milostiv i oprašta, prima pokajanje i milostiv je prema pokajnicima.

Drugi cilj ovog nagovještaja je usmjeravanje srca ljudi da se ponašaju po Allahovom htijenju i da se međusobno tako ponašaju. Pošto je Allah samilostan i prima pokajanja, onda i ljudi trebaju biti međusobno tolerantni i milostivi. Međutim, grijeh koji je spomenut - njega mora da prati pokajanje i popravak. Tolerancije nema u prekršaju, milosti nema za počinitelje sramnih djela. Tu nema ni tolerancije, ni milosti. Tolerancija i milost prati one koji se pokaju, koji su čisti i koji čine dobro. Takvi se primaju u društvo i ne može se o njima govoriti ni sramotiti ih zbog grijeha kojeg su počinili, zatim pokajali, očistili i postupali u svom životu poslije toga lijepo. Njih tada treba pomoći da počnu ponovo lijep, čist i plemenit život, treba zaboraviti njihov prekršaj, kako ne bi mučno djelovao na njihove duše kad god se suoče u društvu s tim. To neke navodi na dekadencu, degeneraciju i tvrdoglavost u grijehu, gubeći se i na ovom i na onom svijetu, čineći smutnju na Zemlji, prljajući društvo i nanoseći mu nesreću.

Ova kazna je kasnije izmijenjena. Autori djela *Sunena* prenose hadis vezan lancem prenosilaca do Resulullaha, od Ibn Abbasa (Bog mu se smilovao) slijedeće: *Koga vidite da čini djela naroda Lutova, pederastiju, ubijte ih, i aktivnog i pasivnog.*

U ovim odredbama posvećuje se pažnja prema islamskom programu čišćenju muslimanskog društva od sramnih djela. Ova pažnja dolazi do izražaja vrlo rano, jer islam nije čekao da se formira muslimanska država u Medini i vlast koja bi bila uspostavljena na Allahovu zakonu, pa da se provodi Allahov zakon, nego je zabrana prostitucije navedena u suri *El-Isra* objavljenoj u Mekki: *I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put* (17/32). Kao što je navedeno u suri *El-Mu'minun*: *Ono što žele - vjernici će postići, oni koji namaz svoj ponizno obavljaju, ... i koji stidna mjesta svoja čuvaju, - osim žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prije kor ne zaslužuju* (23/1,2,5,6). Ovaj sud ponavlja se i u suri *Me'aridž* (poglavlje 71).

Islam nije imao svoju državu u Mekki, ni svoju vlast tu, pa nije ni propisivao kazne za ove prekršaje, koje je zabranio u Mekki, sve dok se nije ustalila njegova država i vlast u Medini. Islam nije smatrao zabrane i smjernice da je samo to dovoljno za suprotstavljanje nedjelima i zaštiti društva od prljavštine. Islam je realna vjera, smatra da zabrane i smjernice nisu same po sebi dovoljne, zna da vjera ne može počivati bez države i vlasti, zna da je vjera program ili sistem na kome počiva praktični život ljudi. Islam nije samo osjećaj i savjest koji se gaji u srcu bez vlasti i bez zakona, bez određenog programa i poznatog Ustava.

Od vremena kada se ustalilo islamsko vjerovanje u nekim srcima u Mekki, ovo vjerovanje počelo se suprotstavljati džahilijetu koje je bilo u njihovim srcima, počelo da ih pročišćava i čisti. Kada je islam dobio državu u Medini i vlast počivala na poznatom zakonu, šeri'atu, i ostvario Allahov program na zemlji u ograničenoj formi, islam je počeo da primjenjuje svoju vlast da bi sačuvao to društvo od sramnih djela, primjenjujući kazne i kaznene mjere pored davanja savjeta i uputa. Islam nije, kao što smo rekli, samo izražavanje vjerovanja riječima, nego je pored toga i vlast koja provodi u realnost života to vjerovanje u duši. Islam ne može počivati samo na jednoj nozi.

Takva je u osnovi bila svaka vjera data od Allaha. Uprkos pogrješnim shvatanjima ugniježđenim u umovima nekih da su nebeske vjere došle bez zakona, bez sistema i bez ikakve vlasti! Vjera je program života, realni i praktični program u kome se ljudi klanjaju samo Allahu i samo od Njega

primaju vjernačka poimanja i etičke vrijednosti, primaju zakone na kojima se uspostavlja njihov praktični život. Na ovim zakonima se uspostavlja vlast koja se provodi snagom vladara u životu ljudi, kažnjava izgređnike i štiti društvo od prljavštine iz vremena džahilijeta, kako bi se vjerovanje ispoljavalo samo radi Allaha i cijela vjera radi Allaha, tj. da ne postoji tamo nikakvo drugo božanstvo osim Allaha u bilo kojoj formi, bilo kakvo božanstvo koje bi donosilo zakone ljudima, postavljalo njima vrijednosti, mjerila, propise i sisteme. Allah je jedini taj koji je proizveo ovo sve. Koje god stvorenje ustvrdi za sebe da ima prava u bilo čemu od ovoga, ono tvrdi za sebe da je božanstvo ljudima. Nema ni jedne vjere objavljene od Allaha koja toleriše nekome da bude bog, da za sebe tvrdi to i da to tako vrši. Uostalom, nema ni jedne vjere objavljene od Allaha da je ona samo čisto vjerovanje bez praktičnog propisa i bez vlasti koja bi provela ovaj propis.

Tako je islam u Medini počeo da se stvarno manifestira, da pročišćava društvo pomoću zakona i provođenja tog zakona i pomoću kazne, kao što smo vidjeli u ovim odredbama koje sadrži ova sura i koje će se javiti kasnije, zatim se učvrstio na toj pravednoj osnovi, kao što želi Allah.

Nije nimalo čudno što se ovakva očita pažnja posvetila čišćenju društva od gnusnih djela naglašavajući činjenice suprotstavljanja tim gnusnim djelima svim sredstvima. Osnovna i prva karakteristika džahilijeta svakog vremena, kao što primjećujemo i u sadašnjem našem džahilijetu svugdje na Zemlji, jeste seksualni anarhizam, životinjsko ponašanje bez etičkog regulatora ili zakona. Ove seksualne anarhične veze smatraju se jednom vrstom manifestacije *ljudske slobode*, čemu se može suprotstavljati samo tvrdoglavi i ustaje protiv toga samo strogi karakter.

Pristalice toga džahilijeta tolerišu u svojim *ljudskim* slobodama sve, a ne tolerišu u ovim svojim *životinjskim* slobodama. Oni se katkada povlače od tih svojih sloboda, ali se suprotstavljaju onima koji im žele da uredi njihove životinjske slobode i pročiste je.

U džahilijetskim društvima sarađuju svi forumi i mediji na rušenju etičkih stega, na kvarenju prirodnih regulatora u ljudskim dušama. Rade na dočaravanju animalnih strasti i stavljanju tome naziva kojima to pravdaju, rade na uzburkavanju nezasite seksualne gladi raznim sredstvima i praktično saopćavaju to bez ikakve stega, rade na slabljenju porodičnog regulatora i njegove kontrole, rade na sramoćenju prirodnih, zdravih osjećaja golim strastima, od čega se čovjek grozi, rade na isticanju simpatije prema izrazu i slici o golom tijelu.

Sve su ovo simptomi i naznake džahilijeta koji propada. Islam je došao da bi pročistio ljudske osjećaje i ljudska društva tih naznaka. To su naznake i simptomi isti oni koji se javljaju u svakom džahilijetu. I kad čovjek pogleda poeziju Imru-l-Kajsa iz perioda arapskog džahilijeta i poeziju grčkog i vizantijskog džahilijeta, naći će iste primjere. Isto tako naći će sličnost i u savremenoj književnosti i umjetnosti i arapskog i drugih savremenih džahilijeta. I sve ono što se susreće u tradicijama društva vezano za ženu, ludilo zaljubljenih i anarhiju miješanja u svim džahilijetima starog i novog perioda naći će se među njima sličnosti i veze, naći će se da izviru iz jednog te istog poimanja i primijetiti će se da imaju približno iste elemente.

Premda se ovaj animalni postupak redovno završava rušenjem civilizacije i naroda u kojima se to širi, isto onako kao što se desilo u grčkoj, vizantijskoj i staroj iranskoj civilizaciji, dešava se i u evropskoj i američkoj civilizaciji, također. Civilizacije počinju da se ruše jedna za drugom, uprkos očitom napretku u industriji. To je nešto od čega se tamo groze razumi, mada oni osjećaju, što se da zaključiti iz njihovih mišljenja, da su nemoćni da to zaustave i nemoćni da se suprotstave rušilačkoj struji.⁴⁰

Premda je posljedica toga ovakva, neznalice, džahili svih vremena i u svakom mjestu kreću ka bezdanu, prihvaćaju da izgube svoju *ljudsku slobodu*, katkada svu, a ne namjeravaju da stave bar jedan zastor i branu na putu svoje *animalne slobode*, zadovoljavaju se da obožavaju ropskim obožavanjem ali da ne gube pravo na životinjsku slobodu.

Ovo nije nevezanost, nije sloboda, nego je to robovanje ka animalnom skretanju i srozavanju u svijet životinje, pa i gore. Životinja je osuđena, u ovom slučaju, po zakonu prirode, kojoj taj zakon daje, parenja u vrijeme samo za to, i to ne prekoračuje. To parenje uvijek je vezano za oplodnju i porijeklo. Ženka prihvaća mužjaka samo u vrijeme oplodnje, a mužjak ne napada ženku do u vrijeme njene spremnosti. Međutim, kod čovjeka to je Allah prepustio razumu, vezao njegov razum za njegovo vjerovanje. I kad god čovjek iskoči iz tog vjerovanja, oslabi njegov razum pred prisilom i nije u stanju da uguši nepokornost izazova čudi u svom biću. Tada je nemoguće zaustaviti ovu sklonost i očistiti društvo od ovog poroka. To je moguće učiniti samo sa stegom vjere i vlasti koja se zasniva na tom vjerovanju, vlasti koja kažnjava izgređnike i primjenjuje kaznu. Tada vraća ljudsko biće iz tog ponora, štaviše, izliže ga iznad položaja životinje na plemeniti položaj *čovjeka* kod Allaha.

⁴⁰Vidi *Hidžab* od Mevcludija.

Džahilijet u kome živi čovječanstvo - živi bez vjerovanja i bez vlasti koja počiva na tom vjerovanju. Mislioci zapadnog džahilijeta ukazuju na to, ali im se niko ne odaziva jer riječi koje idu uprazno ne bivaju uslišane, pošto nema iza toga vlasti koja bi ih realizirala, niti ima odgojne kazne. I crkva diže povike i nosioci vjere i teolozi, ali im se niko ne odaziva, ne odaziva se jer niko ne želi da se odazove nečemu što je izgubljeno, nečemu iza čega ne stoji vlast koja bi ih zaštitila, provela njihove smjernice i zakone. Čovječanstvo se srozava u bezdan, bez prirodnog regulatora kojeg je Allah dao životinjama i bez razumskog regulatora i zakona koga je Allah dao čovjeku.

Propadanje ove civilizacije je neminovna posljedica, o čemu govore i najavljuju sva dosadašnja ljudska iskustva, bez obzira koliko izgledala čvrstina ove civilizacije i snaga njene baze na kojoj počiva. Čovjek je, bez sumnje, nešto najznačajnije i najveće kod ove osnove i kada se sruši čovjek, ruši se i civilizacija jer civilizacija ne može opstojati samo na fabrikama niti na proizvodnji, bez čovjeka.

Kad spoznamo duboki smisao ove činjenice, shvatit ćemo i smisao veličine islama, shvatit ćemo zašto su predviđene stroge kazne protiv sramnih djela radi zaštite čovjeka od rušenja, kako bi ljudski život počivao na humanoj i čvrstoj ljudskoj osnovi. Iz ovoga također saznajemo zločin medija koji ruše osnove ljudskog života uzdižući i slaveći sramna djela i ukrašavajući ih, dajući punu slobodu životinjskim strastima i nazivajući to čas *umjetnošću*, čas *slobodom*, čas *napretkom*. Svako sredstvo koje ruši čovjeka treba ga nazvati zajedničkim imenom - zločin. Isto tako, treba pristupiti savjetu i kazni, kažnjavajući ovaj zločin. To čini islam, sam islam, svojim kompletnim, kompaktnim i snažnim programom.⁴¹

Islam ne zatvara vrata pred licem grijешnika. On ih ne tjera iz društva ako žele da se povrate u društvo čisti i ako su se pokajali. Štaviše, njima se otvaraju širom vrata i podstrekavaju se na lijepo ponašanje. Iz ovog ohrabrenja proističe da Allah prima njihovo pokajanje, kada se iskreno pokaju. To je dužnost Allahova. On je to zacrtao Sebi Svojim plemenitim riječima, iza čega ne može biti neko veće dobro:

⁴¹Vidi *Selamu-l-bejti* u djelu *Es-Selamu-l-alemi ve-l-islam*.

Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo iz lakomislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti. - A Allah sve zna i mudar je (4/17).

Uzaludno je kajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se zaista kajem!" a i onima koji umru kao nevjernici. Njima smo bolnu patnju pripremili (4/18).

U ovom džuzu govorili smo o teobi ranije, u okviru riječi Uzvišenoga, u suri Ali Imran. *I za one koji se, kada grijeh počine ili kada se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole (3/135).* Zbog toga, ovo u cjelini vrijedi prenijeti ovdje. Međutim, ovaj izraz, u ovoj suri, ima drugi cilj... ima cilj da objasni prirodu pokajanja i njenu suštinu.

Pokajanje koje prima Allah, koje odabire i za koje se obavezao da će ga primiti, to je pokajanje koje proističe iz dna duše čovjeka i koje ukazuje da je ova duša ponovo rođena, duša koju je zatreslo pokajanje u njenoj dubini tako jako da se otriježnila, učvrstila i pokajala, duša, dok pred njom preostaje još života i nade i u kojoj se rodila stvarna želja za pročišćenjem, duša istinite namjere u ponašanju na novi način.

Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo hrđavo djelo iz lakomislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti. - A Allah sve zna i mudar je (4/17).

Oni koji učine kakvo djelo iz lakomislenosti, to su oni koji čine grijeh... Izgleda da većina učenjaka, skoro s koncenzusom, hoće reći da je ovdje upotrijebljen termin lakomislenost u značenju zabluda i odstupanje od pravog puta; bila ta zabluda kratkoročna ili dugoročna, pod uvjetom da ne dostigne čas kad duša bude na izdisaju. A oni koji se ubrzo pokaju, to su oni koji se pokaju Allahu, prije nego što im smrt bude prijetnja, uočljiva, i kada čovjek dođe do u posljednji dah duše, kada osjeti da je na samom pragu smrti. Ovo pokajanje tada je pokajanje, teoba kajanja i čupanje iz grijeha i namjera - nijet da će čovjek biti dobar i u djelu i u misli. E, tada nastaje novo rađanje duše, novo buđenje svijesti. *Njima će Allaha oprostiti. - A Allah sve zna i mudar je (4/17).* On radi sve prema znanju i mudro, omogućuje slabijim ljudima i daje priliku slabijima da se povrate u čisti red, saf, ne otpisuje ih zauvijek, ne tjera ih iza zida dok oni stvarno žele da žive u sigurnom krugu i milostivom okrilju.

Allah (subhanehu) ne progona svoje slabe robove niti ih tjera kada se obrate teobom i pokaju. Oni Njemu nisu potrebni, niti njihova teoba koristi Njemu, nego koristi njima lično, poboljšava njihov život i život

društva u kome oni žive. Prema tome, pred njima se otvara naširoko mogućnost povratka u red onih koji se kaju i koji su čisti.

Uzaludno je kajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se zaista kajem!" (4/18). Ova teoba jeste teoba prisiljenoga, teoba onoga koga su izmorile, iscrpile zablude, okružile i opteretile grješke, pokajanje onoga koji više nema mogućnosti ni sposobnosti da čini grijehe, nema puta da se približi grješki. Takvo pokajanje Allah ne prima, jer ono ne gradi dobrotu ni u srcu, ni u životu, ne ukazuje da je došlo do izmjena u samoj njegovoj prirodi, ni u strijemljenju i nakani njegovoj.

Teoba se prima jer su pred njom vrata otvorena, na ta vrata hitaju progonjeni da nađu sklonište u sigurnom krugu i da se povrate iz kaljuže, zablude, i da ih društvo izvede iz oblasti koju šejtan vodi pod svojom zastavom, da se išćupaju i rade dobra djela, ako im Bog produži život i da roka poslije ovog pokajanja ili oglase, u najmanjem slučaju, bar da oglase da je kod njih došlo do pobjede upute nad zabludama, u slučaju da je njihov edžel - smrt, koja ih očekuje, odakle se i sami ne nadaju da su oni već u tjesnacu.

A i onima koji umru kao nevjernici (4/18).

Ovi posljednji su prekrili svaku vezu između sebe i pokajanja, izgubili su svaku priliku za oprost.

Njima smo bolnu patnju pripremili (4/18).

Termin pripremili tj. pripremili je i oblikovali... Ona je tu, iščekuje se, nije je potrebno pripremati ili provoditi.

Ovako Božanski program najavljuje stroge kazne, ali, istovremeno, on otvara širom vrata, oba kanata (krila) za pokajanje. Na taj način se uspostavlja ravnoteža u ovom jedinstvenom Božanskom programu, ugrađuje njegov utjecaj u život kakvog ne čini nikakav drugi program, bilo stari ili novi, ni u staro ni u novo vrijeme.

Druga tema u ovoj cjelini odnosi se na pitanje žene.

Arapski džahilijet sa ženom je postupao, kao i svi drugi džahilijeti - narodi toga perioda oko Arapa, vrlo loše. Nisu joj priznavali ljudska prava, srozali su je sa ljudskog života na najniži stepen, prije bi se moglo reći na stepen robe, a ne čovjeka. Istovremeno, uzimali su je kao nešto za zabavu i korištenje poput životinje. Obilježavali su je da prouzrokuje spletke i smutnje ljudima. Označavali su je sa nečim što zavodi, što stvara utjehu, predmetom zabave, ljubavne trivijalne poezije itd. Islam je došao da je izvuče iz ovog svega, da je postavi na njeno prirodno mjesto u porodici, da joj ozbiljnu ulogu u društvu ljudskog sistema, ustupi mjesto koje se podudara sa općim principom koje je definisano u uvodu ove sure. *Koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao* (4/1). Zatim, da je postavi na nivo ljudskog osjećaja u bračnom životu iznad niskog, animalnog života, da je uzdigne na visoki nivo čovjeka, da je natkrije sjenom poštovanja, ljubavi, prijatnosti i ljepote, da učvrsti veze i spone kako se ne bi trgale kod prvog sudara i prve emocije.

O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari naslijeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao (4/19).

Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? (4/20).

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele (4/21).

I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, - a što je bilo, biće oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put (4/22).

Neki Arapi džahilijetskog perioda, što će reći prije nego ih je islam izvukao iz ove provalije neznanja i uzdigao na častan nivo, postupali bi sa ženama vrlo čudno. Tako, kada bi umro neko od njih, njegov gospodar ili staratelj imao bi pravo na njegovu ženu. On bi je naslijeđivao, kao što se naslijeđuju životinje ili zaostavština. Ako bi htio, mogao bi se oženiti s njom, a mogao bi je udati i za drugoga i uzeti za sebe njen mehr, isto onako kao što se prodaje stoka i zaostavština. Ako je htio, mogao je spriječiti da se uda, da je ostavi u svojoj kući bez braka, sve dok se sama na neki način ne otkupi za nešto ili...

Neki bi postupao i tako, da kada bi umro muž neke žene i došao njegov staratelj i bacio svoj plašt na tu ženu, spriječio je da dođu drugi ljudi do nje, vodio bi je sebi kao što se vodi plijen ili pljačka. Ako bi bila lijepa, oženio bi se s njom. Međutim, ako bi bila ružna, zatvorio bi je sve dok ne umre i naslijedi je ili se na neki način ne otkupi za svoja sredstva ili uspije da se dogradi svoje porodice prije nego je ovaj stigne i stavi na nju svoj plašt. Tada bi bila spašena, oslobodila se i zaštitila.

Neki bi pustio ženu i uvjetovao je da se ne preudaje bez njegove dozvole za kog ona želi, sve dok se opet ne otkupi, za ono što je on njoj ranije dao, bilo za sve ili neki dio tog dara.

Neki bi postupali i tako, da bi ženu zatvorili nakon smrti njenog muža, radi svoga djeteta, dok to dijete ne odraste i oženi se s njom.

Čovjek je mogao zatvoriti siroticu i u svoju kuću o kojoj bi preuzeo staranje, spriječio je da se uda, dok ne odraste njegovo dijete da bi se oženilo s njom i preuzelo njen imetak.

I tako dalje, i tako dalje, postupali bi i činili takva djela koja se ne poklapaju sa plemenitim stavovima islama, postupali bi tako da bi unesrećili čovjeka, što je dovodilo na nizak nivo plemenitosti i čovjeka i ženu, i pretvorili odnose između spolova u trgovačke odnose ili odnose između životinja.

Iz ovog niskog položaja islam je podigao te odnose na visok i častan nivo, dostojan plemenitosti čovjeka, koga je Allah oplemenio i postavio iznad svega u svijetu. Na osnovu ideje islama o čovjeku i stava islama prema ljudskom životu, ostvaren je taj visoki nivo, kakvog čovječanstvo nije upoznalo sve do ovog časnog izvora.⁴²

Islam je zabranio da se nasljeđuje žena kao što se nasljeđuje roba ili životinja. Islam je zabranio sprječavanje ženi da se uda, tolerirao je ženu i nije dozvoljavao da se bije, osim u slučaju počinjenih gnusnih djela. Ovo je bilo prije nego je donijeta poznata odluka o bludu. Islam je dao ženi punu slobodu da izabere s kim će živjeti, bilo kod prve udaje ili kod preudaje, bila djevica, raspuštenica ili hudovica, islam insistira da čovjek u životu postupa kako valja, čak i u momentu kada se žena čovjeku ne sviđa, kako ne bi život postao nemoguć. Preporučuje u ovakvoj situaciji nadu da je čovjeku sve nepoznato i da je Allahu poznato, kako se čovjek ne bi pokorio svom prvom uzbuđenju i kako se ne bi prekinula bračna veza. On

⁴²Vidi *Fikretu-l-islami 'an ilahi ve-l-kevn ve-l-hajati ve-l-insani*.

ne zna, možda se dobro krije u onome što on prezire, a on to ne zna, a to je skriveno, a dobro. Možda, ako bi ugušio svoju uzbuđenost i ostavio svoju suprugu, njega će dočekati:

O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari naslijedujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao (4/19).

Ovo je posljednji utjecaj u ajetu kojim se veže čovjek sa Allahom, smiruje obilje srdžbe, smiruje žestinu prezira kako bi čovjek sam sebe navikavao na smirenost, kako bračni odnosi ne bi bili peruška na vjetrometini, jer je to veza, povezana čvrstom vezom, stalnom vezom, vezom koja povezuje srce vjernika sa njegovim Gospodarom. To je najčvršća, najpouzdanija i najtrajnija veza.

Islam koji gleda na kuću, opisujući je kao smiraj, sigurnost, mir i spas, gleda na odnose između bračnih drugova, opisujući ih sa puno ljubavi, milosti i druženja. Islam gleda da se ova veza uspostavlja na apsolutnom izboru kako bi počivala na razumijevanju, simpatijama i međusobnoj ljubavi, to je islam koji za brak kaže: *A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao (4/19)*, kako bi se ugovor o braku rastegao, a ne na prvi momenat rastavio, kako bi se čvrsto držao ugovor o braku, a ne kod prvog uzrujavanja odbacio i rastavio, kako bi se sačuvala ova velika ljudska institucija, njen značaj i ozbiljnost, a ne postala poprište spora, osjećaja i iznenadna sklonost ka gluposti tu i tamo.

O, kako su velike riječi Omera ibn Hataba (Bog mu se smilovao) koje je on uputio čovjeku koji je htio da pusti svoju suprugu *Jer je ne voli*. "Teško ti", reče Omer, "zar je kuća podignuta samo na ljubavi? Gdje je pažnja? Gdje je prijetor?" Kako su jeftine riječi koje govore slatkorječivi u ime ljubavi, a time misle samo na prevrtljive osjećaje, dozvoljavaju u ime, valjda ljubavi, ne samo razdvajanje bračnih drugova i rušenje bračne institucije, nego i na prevaru žene njena muža. Zar ona njega ne voli? I prevaru muža u odnosu na njegovu suprugu. Nije li da i on nju ne voli?

Ne naumpada ovim malim i površnim dušama značenje više od neobuzdanosti sitnih i prevrtljivih simpatija i izliv životinjske sumahnute sklonosti? Sigurno je da ovim slatkorječivim ne pada na um da u životu ima i čovječnosti, plemenitosti, ljepote i mogućnosti, što je daleko veće od

ovoga što izlijevaju ovi hvalisavci kroz nisku i mizernu pojavnost, kad im zasigurno ne pada na pamet uopće Allah. Oni su daleko od toga u svom zaljubljenom džahilijetu. Njihova srca ne osjećaju šta Allah govori vjernicima: *A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao* (4/19).

Vjerničko je opredjeljenje, *akida*, samo ono što uzdiže ljudske duše, podiže interesiranja, uzdiže ljudski život iznad životinjske čudi, pohlepe trgovca i gluposti besposlenoga.

Kada postane jasno, poslije strpljenja, uljepšavanja, pokušaja i nade, da je nemoguć život, da je neophodan razvod, zamjena bračnog druga umjesto bračnog druga, onda ženi pripada dodijeljeni joj mehr i imetak. Ništa nije dozvoljeno oduzeti od nje tada, makar to bio i tovar zlata. Uzimanje bilo šta od toga je jasni grijeh, čin koji se osuđuje, u što nema ni najmanje sumnje.

Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? (4/20).

U tekstu se dalje nastavlja sa jako osjetilnim doticajem, podsjećajući na okruženje bračnog života, izrazom čudesnim i jako inspirativnim.

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele (4/21).

Ovdje upotrijebljeni glagol *efda* bez naznačenog objekta nudi općenito značenje i obuhvata svaku mogućnost. Ne zadržava se kod definisanja tijela i njegova opisivanja, nego obuhvata i simpatije i osjećaje i savjest i poimanja i tajne i brige i usaglašavanje u svakoj mogućoj formi. Upotrijebljen je izraz koji ocrtava desetine slika tog zajedničkog života iz nastupa noći i jutra, iz večeri i dana; ocrtava desetine uspomena te institucije koje je supružnike održavalo u zajednici jedno vrijeme. U svakom drhtaju, u svakom pogledu, u svakom tjelesnom doticaju, u svakom zajedničkom životu i snošenju bola i nade, u svakom razmišljanju o sadašnjosti i budućnosti, u svakoj težnji za minulim, u svakom susretu rođenčeta, to je taj izliv. Sva ova gomila predočjenja, sjećanja, druženja, osjećaja i simpatije, ocrtana je ovim čudnim i inspirišućim terminom: *Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli* (4/21), i skloniti pod skute tog materijalnog malog smisla i značenja i da čovjek požuri da traži to što je dao, a istovremeno da predočava u svojoj viziji, u svojoj svijesti, to ogromno gomilanje iz prošlosti i sjećanja i druženja u momentu žalosnog rastanka.

Tom gomilanju slika, sjećanja i osjećaja, priključuje se i drugi faktor, druge prirode: *Kad su one od vas čvrstu obavezu uzele (4/21).*

Ova povelja o braku u ime Allaha, zasnovana na Njegovu zakonu je veoma stroga. Vjerničko srce ne može je prezreti. Ova povelja upućena je onima koji vjeruju i poziva ih da na ovaj način poštuju ovu značajnu povelju - ugovor.

Na kraju ovog pasusa strogo je zabranjeno, izražavajući to vrlo strogim i strašnim izrazom, da sinovi sklapaju brak sa ženama s kojima su se ženili njihovi očevi. Takva bračna veza bila je u predislamskom periodu dozvoljena. To je bio ponekad i uzrok da je uslijedila zabrana ženama da se udaju dok odraste dijete, pa da se oženi suprugom svoga oca ili, ako je bio već u snazi, oženio bi se s njom, naslijeđujući je upravo onako kao što se naslijeđuje stvar. Isam je strogo zabranio ovakve bračne odnose:

I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, - a što je bilo, biće oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put (4/22).

Iza mudrosti ove zabrane možemo uočiti troje, makar mi kao ljudi ne mogli spoznati svaku svrhu i mudrost donošenja zakona, niti se očekuje naša pokornost njemu, ni predaja njemu, ni naše zadovoljstvo s njim, na osnovu toga da li mi spoznali svrhu ove mudrosti ili ne. Za nas je dovoljno da znamo da je to Allah propisao, da se uvjerimo da iza toga stoji mudrost i da nam nudi korist.

Mi ćemo reći, kao što smo gore rekli, da mudrost ove zabrane nudi troje:

1. da je supruga očeva, umjesto majke;
2. da sin ne zamjenjuje svoga roditelja, jer bi se u tom slučaju u njegovoj glavi vrtio osjećaj da je on suparnik očev, a poznato je da se desi vrlo često da muž prezire po prirodi prvog muža svoje supruge, pa bi u tom slučaju sin prezirao i mrzio svoga oca;
3. da se žena roditeljeva ne može smatrati kao nešto što se naslijeđuje, a što je primjenjivano u predislamskom periodu. Ovo je nešto prezirno, nešto što srozava čovječnost i žene i čovjeka podjednako. Njih dvoje su potekli od jedne osobe. Prezrivost jednog od njih je prezrivost i drugog, bez razlike.

Zbog ovih uočljivih činjenica i drugih koje nama nisu jasne, ovakav postupak se tretira kao krajnje grozan, krajnje gnusan, krajnje ružan, tj.

krajinje mrzak i preziran. Postupak je vrlo loš. Ne govorimo o onome što je bilo u predislamskom periodu i prije nego je islam donio njegovu zabranu. Onaj ko je tako činio do pojave islama, njemu je oprošteno. Njegov postupak prepušten je Allahu (subhanehu).

Treći pasus u ovoj cjelini razrađuje ostale vrste zabrana, vezanih za ženu. To je korak na putu formiranja porodice, na putu formiranja društva, također.

Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku, i majke žena vaših, i pastorkе vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh -, i žene vaših rođenih sinova, i da sastavite dvije sestre, - što je bilo, bilo je. Allah zaista prašta i samilostan je -, i udate žene, osim onih koje zarobite; to su vam Allahovi propisi, - a ostale su vam dozvoljene (4/23,24).

Žene s kojima je zabranjeno sklapati brak - to je poznato u svim narodima, zaostalim i naprednim. Brojni su uzroci ove zabrane. Brojne su zabranjene žene s kojima se ne može sklopiti brak kod pojedinih naroda. To je bilo prošireno i u prvobitnim narodima, smanjilo se kod naprednih naroda.

Žene s kojima je zabranjeno sklapati brak u islamu spomenute su gore u ovom ajetu i ajetu citiranom prije njega, kao i ajetu koji dolazi iza ovog ajeta. Sklapanje braka sa nekim od tih žena zabranjeno je zauvijek, a sa nekima privremeno. Sklapanje braka s nekima zabranjeno je zbog porijekla, s drugima zbog zadojavanja, a s nekima zbog tazbine.

Islam je dokinuo sve vrste drugog ograničenja, kojeg su upoznala druga ljudska društva, kao ograničenja koja se oslanjaju na razliku u drugoj ljudskoj vrsti, boji i nacionalnosti, kao i ograničenja koja se oslanjaju na klase ili druge društvene naznake u jednom narodu ili jednoj zemlji.⁴³

⁴³Vidi djelo *El - usre we-l-mudžtema'* od dr. Abdulvahida Vafia, str. 26 -156.

Zabrane sklapanja braka sa bližnjima u zakonu po šeri'atu svrstavaju se u četiri vrste.

Prva vrsta: po uzlaznoj lozi, bez obzira koliko se protezala. Na osnovu toga zabranjuje se sklapanje braka sa majkom, sa nenama, bilo s očeve, bilo s majčine strane: *Zabranjuju vam se matere vaše (4/23).*

Druga vrsta: silazna loza, bez obzira koliko se ona protezala. Na osnovu toga zabranjuje se sklapanje braka sa kćerkama, kćerkama djece, muške i ženske. Zabranjuju vam se *kćeri vaše (4/23).*

Treća vrsta: silazna loza roditelja, bez obzira koliko se ona protezala. Na osnovu toga, zabranjuje se sklapanje braka sa sestrom i kćerkama od bratice i sestrića (sestričnima i bratičnima). Zabranjuje vam se: *I vaše sestre... bratične vaše i sestrične vaše (4/23).*

Četvrta vrsta: direktna silazna loza od djedova. Na osnovu toga zabranjuje se sklapati brak sa tetkom, sestrom od oca i majke, tetkom očevom i tetkom svoga djeda bilo po ocu ili majci, tetkom svoje majke bilo po ocu ili majci: *Sestre očeva vaših i sestre matera vaših (4/23).*

Sa indirektnom silaznom lozom djedova dozvoljava se sklapati brak. Na osnovu toga je dozvoljeno sklapanje braka između djece amidža i tetaka i djece tetaka (daidža) i djece hala.

Zabrana sklapanja braka na osnovu tazbine može biti u pet slučajeva:

1. uzlazna loza supruge, bez obzira koliko se penjala. Na osnovu ove zabrane, muškarcu je zabranjeno sklapati brak sa svojom punicom, sa nenama supruge, sa očeve ili s majčine strane itd. uzlazno. Ova zabrana proteže se na osnovu samog ugovora sa suprugom bez obzira imala ona bračni odnos sa mužem ili ne (spolni odnos). Zabranjuje vam se: *i majke žena vaših (4/23).*

2. silazna loza supruge, bez obzira na spuštanje loze. Na osnovu toga zabranjuje se čovjeku sklapanje braka sa kćerkom svoje supruge, kćerkama njene djece (unučadima, bilo muška ili ženska) itd. silazno. Ova zabrana stupa na snagu samo kada je muž imao spolni snošaj sa tom suprugom. Zabranjuje vam se: *i pastorka vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh (4/23).*

3. supruge oca i djedova sa obadvije strane - uzlazno. Na osnovu toga zabranjuje se čovjeku sklapanje braka sa suprugom svoga oca, sa

suprugom svojih djedova (nenama) po ocu ili majci, bez obzira na uzlaz: *I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, - a što je bilo, biće oprošteno (4/22)* tj. bit će oprošteni brakovi koji su na ovaj način sklopljeni u predislamskom periodu, a koji su tada bili dopušteni.

4. supruge sinova i unuka bez obzira na silaznu lozu. Na osnovu toga, zabranjuje se čovjeku sklapanje braka sa suprugom njegova sina, sa suprugom njegovog unuka bilo od sina mu ili kćerke, koliko god se protezala silazna loza. Zabranjuje vam se: *I žene vaših rođenih sinova (4/23)*. Ovim se ništi običaj predislamskog perioda koji se odnosi na zabranu sklapanja braka sa ženom prisvojenog sina, a ograničava se samo na rođenog sina, i da se usvojeni sinovi prezivaju po svojim roditeljima, kao što je to došlo u suri *Ahzab* (poglavlje 33).

5. sestra supruge. Ova zabrana je privremena, proteže se samo dok je sestra živa i u zaštiti porodice. Zabrana se ovdje svodi na sastavljanje dviju sestara u braku istovremeno: *I da sastavite dvije sestre, - što je bilo, bilo je (4/23)* tj. zabranjuju se brakovi ovakve vrste koji su ranije sklapani u predislamskom periodu, a koji su bili dozvoljeni.

Zabranjuje se sklapanje braka sa sestrama po mlijeku iz istog porijekla ili iz tazbine. Ova zabrana obuhvata devet slučajeva:

1. majku dojilje i njenu uzlaznu lozu i *pomajke vaše koje su vas dojile (4/23)*.

2. kćerke dojilja, njene sestre - silazno (kćerka čovjeka po mlijeku je žena koju je zadojila njegova supruga dok je bila u njegovoj porodici);

3. sestra po mlijeku - njene kćerke - silazno: *I sestre vaše po mlijeku (4/23)*;

4. tetka po ocu i majci po mlijeku (hala), to je sestra zadojenog, a tetka dojilje po ocu je sestra njenog muža;

5. Majka supruge po mlijeku (to je žena koja je zadojila njegovu suprugu po mlijeku dok je bila dijete) i uzlazno ove majke. Ova zabrana postaje punovažna samim ugovorom o sklapanju braka sa ženom kao što je rečeno;

6. kćerka supruge po mlijeku (to je žena koju je njegova supruga zadojila prije nego se udala za ovog čovjeka); kćerke njene djece - silazno. Ova zabrana postaje punovažna tek stupanjem u spolni snošaj sa ženom;

7. supruga oca ili djeda po mlijeku (uzlazno). (Otac po mlijeku je osoba čija žena je zadojila dijete.) Ovom djetetu je zabranjeno ne samo sklapanje braka sa osobom koja ga je zadojila, a ona je njegova majka po mlijeku, nego mu je zabranjeno, također, sklapanje braka sa inoćom koja se smatra suprugom njegova oca po mlijeku.

8. zabranjeno je ženiti se sa suprugom sina po mlijeku - silazno;

9. sastavljanje žene i njene sestre po mlijeku ili njene očeve ili majčine tetke po mlijeku ili bilo koje druge žene iz srodstva zabranjenog sklapanja braka po mlijeku.⁴⁴

Prva i treća vrsta ovih zabrana zabranjene su tekstom u ajetu, dok se ostale zabrane zasnivaju na primjeni hadisa Vjerovjesnikova, koji kaže: **Zabranjeno je po mlijeku sve što je zabranjeno po srodstvu** (Buhari i Muslim).

Ovo su zabrane koje se zasnivaju na šeri'atu. Tekst ne govori uzrok ove zabrane, ni općenito, ni posebno. Svi razlozi koji se navode jesu neka vrsta zaključaka, sudova i procjena.

Kod nekih momenata možda postoji i opći uzrok, kod drugih posebni, koji se odnosi na pojedinačnu vrstu zabrane. Katkada mogu biti i zajednički uzroci kod nekih zabrana, kao na primjer:

Sklapanje braka među bližnjima sužava i slabi potomstvo tokom vremena, jer nasljedna spremnost slabljenja koncentriše se i prenosi s koljena na koljeno, za razliku, ako se pruži prilika da se stalno oplemenjuje sa novom stranom krvlju, kada se udvostručava odlika spremnosti, obnavlja živahnost pokoljenja i njegove spremnosti.

Drugi kažu: neke zabranjene kategorije kao majke, kćerke, sestre, strine i tetke, bratične, sestrične, i ostale koje su te kategorije srodstva kao i slučajevi po mlijeku, zatim punice, kćerke supruga s kojima je stupljeno u spolni snošaj i s kojima je tendencija da se uspostave odnosi radi zaštite, poštovanja i čovječnosti, neće biti izložene razilaženju koje se katkada

⁴⁴ Ovi podaci uzeti iz djela *El-Usre we-l-mudžteme'u*, dr. Abdulvahid Vafi.

javlja u porodičnom životu, i dovodi do razvoda braka, kad postoji razlog za ovo rastavljanje pa da se povrijede osjećaji koji bi se htjeli zadržati trajno.

Ili se može reći: da neki slojevi kao pastorka koje se nalaze pod zaštitom i okriljem, zatim sestra i sestra, ili punica, ili supruga očeva (maćeha) ne povrjeđuju samo sinovski ili bratovski osjećaj, jer majci, kad primijeti da je njena kćerka ugrožava kod njena muža, a također, kćerka ili sestra, neće biti pravo. Osjećaj se prema kćerci mijenja, kćerci koja saučestvuje sa njom u njenom životu, ili prema sestri koja bi se pridružila njoj u braku, ili majci, iako joj je majka. Tako isto i otac osjeća kada primijeti da ga je njegov sin zamijenio kod supruge, ili sin kada osjeti da mu je njegov umrli otac ili razvedeni otac, suparnik, jer je on prije bio oženjen s tom ženom. Isti je slučaj i sa ženama rođenih sinova, s obzirom na odnose između sina i oca, koje nije dozvoljeno poremetiti.

Može se reći, također, i da je bračno povezivanje radi proširivanja porodice, proširivanja izvan kruga bližnjeg srodstva. Prema tome, nije potrebno uspostavljati brak među njoj bližom rodbinom, a osim toga, sklapanje braka sa bližom rodbinom zabranjeno je, jer nema svrhe. Sklapanje braka u ovom slučaju dozvoljeno je samo ako su daljnja rodbina, jer bi to dovelo da iščezne veza između srodstva, kako to kaže Akkad u svom djelu *Haqaiqu-l-islam we ebatilu husumihi*.

Bez obzira kakav bio razlog, mi se predajemo Allahovom izboru. Iza tog izbora mora da postoji neka mudrost, mora da postoji neko dobro, bez obzira da li mi to spoznavali ili ne. To što to ostaje nespoznajno nama ništa ne umanjuje važnost ove naredbe, niti umanjuje obavezu pokornosti i važnosti te naredbe i njenog provođenja u život sa zadovoljstvom i prihvaćanjem. Iman se ne ostvaruje u srcu, dok on ne nađe oslonac u Allahovom šeri'atu, dok srce to ne prihvati i potpuno se njemu ne predaje.

Ostala nam je još posljednja riječ, opća o ovim zabranama i ozakonjenju ovoga u kur'anskom tekstu:

Ove zabrane su postojale i u običaju predislamskog perioda, osim u dva slučaja, i to: žene koje su roditelji ženili i spajanje u braku dvije sestre. Ova dva posljednja slučaja bila su dozvoljena, ali su bila i osuđivana od strane džahilijetskog društva.

Međutim, islam, kada zabranjuje ove sve zabrane, ne oslanja se na običaj predislamskog perioda, nego ih zabranjuje u cjelini, oslanjajući se na svoju vlast. U tekstu Kur'ana stoji: *Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku, i majke žena vaših, i pastorkе vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh -, i žene vaših rođenih sinova, i da sastavite dvije sestre, - što je bilo, bilo je. Allah zaista prašta i samilostan je (4/23).*

Ovdje naredba nije formalnost, nego je to naredba u cjelini ove vjere. Spoznaja biti ove naredbe je spoznaja ove vjere i osnove na čemu postoji ova vjera, osnove Božanstva i iskrenosti prema Allahu.

Ova vjera potvrđuje da samo Allah može odrediti šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno, jer je halal i haram specifičnost božanstva. Niko ne može nešto dozvoliti niti zabraniti bez Allahove vlasti. Allah je jedini koji dozvoljava ljudima šta hoće i zabranjuje im šta hoće. Niko nema pravo da to i ovo propisuje, niko nema prava da tvrdi za sebe da ima ovo pravo, jer bi to bio sinonim za tvrdnju da je nosilac te tvrdnje i sam božanstvo.

Zatim, svaki džahilijet zabranjuje nešto ili dozvoljava i izdaje u tom smislu naredbe da je nešto zabranjeno a drugo dopušteno, u osnovi jeste netačno, nešto što se ne može ispraviti, jer od početka nije imalo postojanja. I kada islam pristupa nečemu što je džahilijet dozvoljavao ili zabranjivao, islam to smatra od samog početka da je neispravno i netačno u osnovi. On to sve smatra kao da ne postoji jer je donijeto od strane koja nema pravo na to, jer ta strana nije nikakvo božanstvo, zatim islam počinje poslije tog anuliranja ranijih naredbi sa uspostavljanjem svojih odredaba kako valja. Tako, ako dozvoljava nešto, a što je i džahilijet toga vremena dozvoljavao, ili zabranjuje nešto što je i džahilijet zabranjivao, islam postavlja ove odredbe sasvim iznova, od početka. Sve ove odredbe koje je donio islam ne smatraju se da nalaze oslonac u odredbama predislamskog perioda, koje je islam u cjelini poništio. One su same po sebi ništavne, jer ih nije donijelo tijelo koje ima pravo da donosi ove odredbe, nije ih donio Allah, a On je taj koji ih donosi.

Ovakav stav prema dozvoljenom i zabranjenom obuhvata sve u ljudskom životu. Ništa ne iskače izvan ovog okvira u životu. Niko nema pravo da nešto dozvoli a nešto zabrani. To je pravo Allaha. Ovo se odnosi i na brak, hranu, piće, odijelo, na kretanje u životu, u radu, u govoru, u

saradnji, u povezivanju, u običaju, u donošenju zakona. Niko nema prava bez oslanjanja na Allahovu vlast, na Allahov zakon.

Svaka strana koja dozvoljava nešto i zabranjuje nešto u životu ljudi, bilo ono malo ili veliko, donijet će sasvim neodržive i neispravne odluke, koje se ne daju ponovo popraviti. Ove odluke u islamu ne donose se da isprave one odredbe koje su vladale u predislamskom periodu, nego da principijelno i iznova donese ove odluke, oslanjajući se samo na izvor koji je nadležan da ih izdaje.

Ovako je islam izgradio svoje odredbe o dopuštenom i zabranjenom. Ovako je islam uspostavljao sebi situacije i uredbe. Tako su sve odredbe u islamu vezane za obrede i tradiciju, oslanjaju u svojoj izgradnji na svoju posebnu vlast.

Kur'an mnogo insistira na učvršćivanju ovog stava, ponavljao je rasprave sa predstavnicima džahilijeta o svemu što su oni zabranjivali i dozvoljavali. Insistirao je na principijelnom rješenju.

Reci: "Ko je zabranio Allahove ukrase, koje je On za robove svoje stvorio, i ukusna jela?" (7/32).

Reci: "Dodite da vam kažem šta vam Gospodar vaš propisuje!" (6/151).

Reci: "Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja ističe, ili svinjskog mesa, - to je doista pogano -, ili što je kao grijeh zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime." A onome ko bude primoran, ali ne iz želje, samo toliko da glad utoli, Gospodar tvoj će doista oprostiti i milostiv biti (6/145).

Kur'an ih je vraćao tim osudama na osnovni princip. A taj osnovni princip je da Onaj koji ima pravo na zabranjivanje i dopuštanje je samo Allah. Niko od ljudi nema to pravo. Ni pojedinac, ni klasa, ni neki narod, ni sav svijet, osim ako se koristi Allahovom vlašću sukladno Allahovom zakonu. Svaka zabrana, svaka dozvola, upozorenje i dopuštenje, jesu šeri'at, a to je vjera. Onaj ko zabranjuje i dozvoljava, On je Gospodar vjere koju upražnjavaju ljudi. Pa ako bude bio onaj koji dozvoljava nešto i zabranjuje nešto Allah, onda će se ljudi Njemu klanjati. Oni će biti tada u vjeri Allahovoj. A ako bude bio onaj koji zabranjuje i dozvoljava neko drugi a ne Allah, onda će se ljudi klanjati ovom čovjeku. Oni će biti tada njegove vjere, ne Allahove.

Pitanje iz ove oblasti jeste pitanje Božanstva i njegove specifičnosti. To je pitanje vjere i njena poimanja. To je pitanje imana i njegova

definisanja. Neka se pogledaju ljudi na svijetu koliko su oni daleko od ove naredbe, koliko su oni daleko od vjere, koliko su oni daleko od islama, ako još uvijek insistiraju da za sebe kažu da su muslimani.

Završen je četvrti džuz i počinje peti riječima: *...i udate žene, osim onih koje zarobite (4/24).*

